НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

УДК : 35.07:343.352:330.34

ВЕРБИЦЬКИЙ Дмитро Анатолійович

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В КООРДИНАТАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Спеціальність 281 – Публічне управління та адміністрування
Галузь знань 28 – Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів мають посилання на відповідне джерело.
_____Д.А. ВЕРБИЦЬКИЙ

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
КАРПЕНКО ЛІДІЯ МИКОЛАЇВНА

Одеса – 2026

АНОТАЦІЯ

Вербицький Д.А. Формування антикорупційної політики України та механізми її реалізації в координатах економічного розвитку. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Національний університет «Одеська політехніка», МОН України, Одеса, 2026.

У дисертації вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в розробці пропозицій щодо підвищення ефективності механізмів формування та реалізації антикорупційної політики України в координатах економічного розвитку.

У першому розділі дисертації «Теоретичні засади механізмів формування та реалізації антикорупційної політики в умовах економічного розвитку» здійснено теоретичний аналіз політики як відкритої багаторівневої системи з каскадними ефектами між підсистемами став можливим завдяки застосуванню системної, інституційної та функціональної перспективи в аналізі. Ці перспективи також зосереджувалися на важливості формальних та неформальних правил, підзвітності та стимулів, а також на основних функціях, які політика виконує у сферах повернення активів, правоохоронної діяльності, запобігання, контролю, освіти та моделювання поведінки. Також у теоретичній частині проаналізовано багатовимірну природу антикорупційної політики як соціально-економічного, управлінського, правового та культурно-етичного явища, а також поняття «корупція» та «антикорупційна політика» в її основних концепціях. Тож, антикорупційна політика є невід'ємною частиною системи державного управління з точки зору принципів, інституційних інструментів, організаційних механізмів, фінансових та культурно-етичних аспектів. Системний, інституційний і функціональний підходи, використані в даному дослідженні, дозволили оцінити

антикорупційну політику як відкриту, багаторівневу систему каскадних ефектів між її підсистемами та всередині них. Крім того, вони визначають важливість формальних та неформальних правил, підзвітності та стимулів та основні функції політики у сфері повернення активів, кримінального правосуддя, запобігання, контролю, освіти та поведінкового моделювання.

Доведено багатовимірний характер антикорупційної політики, у якій інституційні структури, нормативні процедури, організаційно-управлінські компоненти й економічні стимули формують єдиний простір превентивного, контрольного й правозастосовного впливу на економічні процеси; визначено, що антикорупційна політика, будучи частиною макроінституційної структури розвитку, прямо впливає на інвестиційні потоки, транзакційні витрати та структурну модернізацію економіки.

Надано пропозиції щодо вдосконалення категоріального апарату антикорупційної політики, систематизації її принципів і введення економічно орієнтованих критеріїв у оцінку її ефективності, що формує науково-методологічне підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження.

Результатом першого розділу стало уточнення категоріального апарату та введення поняття «інституційної спроможності» антикорупційних органів. Було обґрунтовано, що економічна ефективність антикорупційних заходів прямо корелює з темпами економічного розвитку, сприяє зниженню транзакційних витрат, залученню інвестицій, формуванню прозорого бізнес-середовища та конкурентоспроможності економіки. Також здійснено систематизацію принципів антикорупційної політики – загальних, спеціальних і приватних – та складових, що охоплюють нормативно-правову, інституційну, фінансово-економічну, соціокультурну та міжнародну сфери; що формує науково обґрунтовану платформу для подальшого емпіричного аналізу та розробки практичних механізмів реалізації політики.

У другому розділі дисертаційної роботи «Аналіз стану та особливостей реалізації антикорупційної політики в Україні» здійснено детальний аналіз стану та особливостей реалізації антикорупційної політики

в Україні. Доведено багаторівневий характер нормативно-правового забезпечення, що поєднує міжнародні стандарти та національне законодавство, а також його фрагментарність, що потребує гармонізації та підвищення узгодженості із практиками ЄС і міжнародних організацій. Для забезпечення розподілу влади було визначено поліцентричну інституційну структуру, яка характеризується політичним підпорядкуванням, обмеженою гармонізацією та дублюванням компетенцій. Вона мала прямий вплив на реалізацію економічної безпеки держави шляхом ефективного проведення антикорупційної політики. Це пояснюється тим, що політика підвищує прозорість бюджетних потоків, сприяє рівноправній конкуренції та залучає інвестиції, тоді як високий рівень корупції дестабілізує фінансову систему та підвищує макроекономічні ризики. Особлива увага приділяється регулюванню надання гуманітарної та військової допомоги, прозорості державних закупівель, використанню інструментів цифрового моніторингу та участі громадськості.

Результати цього розділу також включають наступне: ефективність антикорупційних інструментів у воєнний час враховується як важлива не лише для економічної та фіскальної стабільності, а й для національної безпеки. Ризики закупівель та ризики корупції безпосередньо впливають на стабільність бюджетної системи, інвестиційні очікування, рівень міжнародної довіри та навіть загальну економічну стабільність держави – у закупівлі гуманітарної допомоги, у закупівлі оборонної логістики. Крім того, було запропоновано гармонізувати національне законодавство за рахунок удосконалення цифрової інструменти контролю, розробки систему моніторингу на основі ризиків у вразливих секторах, посилення функціональної співпраці між антикорупційними органами, підвищення рівня участі громадськості у державному нагляді, узгодження національного законодавства з європейськими стандартами.

У третьому розділі дисертаційної роботи «Напрями удосконалення механізмів антикорупційної політики в контексті економічного зростання»

запропоновано шляхи модернізації антикорупційної політики та розробці інтегрованого механізму її реалізації у координатах національної економічної безпеки. В медах розділу було обґрунтовано інституційні засади модернізації, проведено систематизацію інституційних ризиків, запропоновано матрицю викликів і напрями інституційного реформування, доведено критичну роль автономії та професіоналізації органів, а також інтеграції цифрових платформ у процеси взаємодії. Виявлено стратегічні напрями модернізації і розроблено чотири взаємопов'язані блоки, які включають інституційне зміцнення, превенція, правозастосування та суспільна участь; обґрунтовано роль НАЗК як координатора превентивних заходів та цифрових аналітичних інструментів, визначено концепцію «операційної доброчесності» для оцінки ефективності органів. Крім того, було розкрито механізм реалізації антикорупційної політики на стратегічному, координаційному, правоохоронному, корпоративному та громадському рівнях; запропоновано цілісну модель інтегрованого механізму, яка поєднує державне регулювання, корпоративний контроль та цифрову аналітичну підзвітність. Введено інститут Уповноваженого з антикорупційної програми та єдиний національний реєстр корпоративних програм, що сприяє зниженню транзакційних витрат, гармонізації корпоративної доброчесності зі стандартами OECD і ЄС та підвищенню інвестиційної привабливості.

Вперше науково сформульовано і концептуально обґрунтовано модель інтегрованого антикорупційного механізму, що функціонує у вертикалі «стратегічний – координаційний – правоохоронний – корпоративний – суспільний» рівнів і забезпечує єдність державних регуляторних інструментів із корпоративними практиками доброчесності; введено інститут Уповноваженого з антикорупційної програми та національний реєстр корпоративних антикорупційних програм як інституційні інновації, здатні мінімізувати транзакційні витрати, уніфікувати стандарти корпоративної підзвітності та зміцнити зв'язок між державою і бізнесом. Доведено, що інтеграція цифрово-аналітичних систем контролю, автоматизація

моніторингу ризиків, підвищення інституційної автономності спеціалізованих органів і впровадження операційної доброчесності є ключовими умовами підвищення ефективності антикорупційної політики та формування сприятливого економічного середовища для інвестиційного розвитку.

Надано пропозиції щодо структурних змін антикорупційної стратегії, яка включає реформування процедур внутрішнього аудиту, впровадження моделі оцінки ефективності органів, орієнтованої на KPI, посилення координаційної ролі НАЗК, розвиток цифрових екосистем для контролю за корупцією та адаптацію найкращих практик ОЕСР та ЄС до національного контексту. Впровадження нової антикорупційної стратегії закріплює перехід від розрізненого підходу до комплексної системи управління антикорупційними процесами, в якій взаємодіють інституційні, цифрові, правові, економічні та соціальні механізми. Її створення в рамках економічної безпеки України сприятиме зниженню корупційної ренти, підвищенню інвестиційної привабливості, зміцненню державних фінансів та формуванню нової парадигми державного управління, що ґрунтується на принципах прозорості, довіри та сталого розвитку.

Ключові слова: публічне управління, корупція, антикорупційна політика, тіньова економіка, державна політика, державна політика протидії корупції, боротьба з корупцією в органах влади, антикорупційна система, правове регулювання, стратегії запобігання корупції, публічна служба, сучасні технології, доброчесність, громадська участь, етичні цінності

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, статті у наукових фахових виданнях України

1. Karpenko L.M., Izha M.M., Verbytskyy D.A., Burdeinyi O.I. (2023). Anti-corruption policy of Ukraine in the conditions of the formation of the «digital

economy»: regulatory aspect [Антикорупційна політика України в умовах становлення «цифрової економіки»: регуляторний аспект]. *Наукові перспективи (Серія «Державне управління»).* № 10 (40). – P.14-33. - URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/view/186/277

DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-14-33

2. Вербицький Д.А., Карпенко Л.М., Попович Д. Антикорупційний механізм та засоби детінізації відносин в соціальній сфері в координатах забезпечення економічної безпеки України. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія») журнал. 2025.* № 2(32) 2025. С. 218-231. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/20122

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2(32)-218-231

3. Вербицький Д.А. Організаційно-управлінське забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні: практичні інструменти. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). №1 (18) 2026*. С. 67-77. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/35559/35548

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-1(53)-67-77

4. Вербицький Д.А. Трансформація антикорупційної стратегії держави: парадигма сталого розвитку. *Національні інтереси України.* №1 (18) (2026). С. 1054-1066. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/35224

DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-1(18)-1054-1066

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав, міжнародні видання

5. Karpenko, L., Izha, M., Verbytskyy, D., & Burdeinyi, O. (2023). International Retrospective of the Anti-Corruption Standards Development in the Economic Security System of Ukraine. *Journal of Public Policy and Administration*, *USA,7*(1), p. 18–24. URL: https://doi.org/10.11648/j.jppa.20230701.13

6. Karpenko L., Verbytskyy D. Anti-corruption transformations in the conditions of the formation of the "digital economy" in Ukraine . *International Relations 2023: Current issues of world economy and politics. Proceedings of scientific works. University of Economics in Bratislava, Faculty of International Relations,* 2023. P. 255-266/ URL: https://fmv.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencia-smolenice/2023/smolenice_2023.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Карпенко Л.М., Вербицький Д.А. Теоретичні аспекти антикорупційної політики державних органів влади України. *Проблеми раціонального використання соціально-економічного, еколого-енергетичного потенціалу України та її регіонів : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. ГО «ІЕЕЕД» (м. Луцьк, 15 лют. 2023 р.).* Луцьк, 2023. С. 300–305. ISBN 978-617-8279-07-3

8. Karpenko Lidiia, Verbytskyy Dmitro. Directions for Improving Anti-Corruption Mechanisms in the Public Administration System under Martial Law and The Post-War Period. *Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18-19 квітня 2023 року)* / за заг. ред.: М.М. Палінчак, М.М. Король, В.В. Химинець. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. 500 с. ISBN 978-617-7825-98-1. С.288-293
Доповідь на панельної дискусії «Україна в сучасних глобальних політико-правових процесах»

9. Verbytskyy D., Karpenko L. Harmonization of the Anti-Corruption Policy in Ukraine with the Norms of International Law. *Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Одеса, 18 трав. 2023 р.). Одеса : НУ «Одеська політехніка», 2023. С. 188-190.

10. Verbytskyy D. New vectors for development of the state anti-corruption policy of Ukraine in the coordinates of digital transform. *Забезпечення стійкості*

системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2024 р.). Одеса : НУ «Одеська політехніка», 2024. С. 202–204. URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/mizh_nauk_prak_konf_17.05.2024.pdf

11. Verbytskyy D. Challenges and directions of development of anti-corruption policy in the coordinates of economic development. *Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Ін-ту публ. служби та упр. Нац. ун-ту «Одеська політехніка» (м. Одеса, 18 жовт. 2025 р.).* Одеса, 2025. С. 639-642. URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/mnpk_17.10.2025.pdf

Наукові праці, що додатково відображають результати дослідження, колективна монографія

12. Вербицький Д.А. Систематизація потенційних методів адміністрування інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняних підприємств в координатах галузевої аналітики // Моделювання інвестиційних детермінант розвитку територій: імперативи адаптації до умов світового ринку : Монографія за міжнародною участю / Л.М. Карпенко, М.М.Іжа, А.Г. Ахламов, Рудольф Кухарчик, Михайло Августін. Також наукова участь: О.І.Бурдейний, Д.А.Вербицький, О.І. Гласенко, М.В.Гороховський, Т.В.Дамашкова, Д.О. Зінченко, Т.П.Зубро, С.В. Корчовий, Д.В.Корчовий, Т.П.Корчова, І.В.Конопельський, Д.Л.Попович, О.О.Ліпач; за заг. ред.: д.е.н., проф. Л.М. Карпенко, д.е.н., проф. А.Г. Ахламова. – Одеса : ІПСУ НУ «Одеська політехніка», 2024. – 361 с. ISBN 978-617-692-889-8

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка». Протокол № 11 від 26.03.2024 року.

ABSTRACT

Verbytskyy D.A. Formation of anti-corruption policy and mechanisms of its implementation in the coordinates of economic development. – Manuscript-based qualification research paper.

The thesis for obtaining the Doctor of Philosophy degree in the specialty number 281 – Public Management and Administration. – Odesa Polytechnic National University, Ministry of Science and Education of Ukraine, Odesa, 2026.

The dissertation addresses a pressing scientific issue, which is to develop proposals for improving the effectiveness of mechanisms for forming and implementing Ukraine's anti-corruption policy in the context of economic development.

The first chapter of the dissertation "Theoretical Foundations of Mechanisms for Formulating and Implementing Anti-Corruption Policy in the Context of Economic Development" provides a theoretical analysis of the concepts of "corruption" and "anti-corruption policy" as well as the main aspects of the functioning of anti-corruption policy, which made it possible to establish its multidimensional nature as a socio-economic, managerial, legal, and cultural-ethical phenomenon. It has been established that anti-corruption policy is an integral element of the public administration system and functions through a set of principles, institutional mechanisms, organizational procedures, financial and economic instruments, and behavioral and cultural factors. The systemic, institutional, and functional approaches used in the study provided a comprehensive understanding of policy as an open, multi-level system with cascading effects between subsystems; defined the role of formal and informal rules, accountability, and incentives; and identified the key functions of policy: preventive, control, law enforcement, asset recovery, educational, and behavioral modeling. For the first time within the framework of theoretical analysis, the methodological concept of anti-corruption policy as an integrated system functioning at the intersection of public administration, economic and behavioral-

value mechanisms has been substantiated; the institutional and functional structure of anti-corruption policy as a system that generates economic effects and indirectly influences the pace of national economic development; the author's expanded interpretation of the institutional capacity of anti-corruption bodies, which covers regulatory and legal certainty, operational autonomy, digital readiness, professionalization of personnel and the ability for cross-sectoral coordination, has been formalized. The multidimensional nature of anti-corruption policy has been proven, in which institutional structures, regulatory procedures, organizational and managerial components, and economic incentives form a single space of preventive, control, and law enforcement influence on economic processes. It has been determined that anti-corruption policy, as part of the macro-institutional structure of development, directly affects investment flows, transaction costs, and the structural modernization of the economy. Proposals are made to improve the categorical apparatus of anti-corruption policy, systematize its principles, and introduce economically oriented criteria for assessing its effectiveness, which constitutes the scientific and methodological basis for further empirical research.

The first section resulted in the clarification of the categorical apparatus and the introduction of the concept of ‘institutional capacity’ of anti-corruption bodies. It was substantiated that the economic efficiency of anti-corruption measures directly correlate with the pace of economic development, contributes to reducing transaction costs, attracts investment, constitutes a transparent business environment, and promotes economic competitiveness. The principles of anti-corruption policy—general, specific, and private—and components covering the regulatory, institutional, financial, economic, socio-cultural, and international spheres were also systematized, forming a scientifically sound platform for further empirical analysis and the development of practical mechanisms for policy implementation.

The second chapter of the dissertation “Analysis of the Status and Features of Anti-Corruption Policy Implementation in Ukraine” provides a detailed analysis of the status and features of anti-corruption policy implementation in Ukraine. It

demonstrates the multi-level nature of the regulatory and legal framework, which combines international standards and national legislation, as well as its fragmentation, which requires harmonization and greater consistency with the practices of the EU and international organizations. Polycentric institutional architecture has been identified, which ensures the distribution of powers but is also characterized by duplication of competences, insufficient coordination, and the political dependence of some bodies. The analysis strongly suggested that effective anti-corruption policy has a direct impact on the economic security of the state: its implementation promotes transparency of budget flows, the development of fair competition, and the attraction of investment, while high levels of corruption destabilize the financial system and increase macroeconomic risks. In the context of martial law, particular attention is paid to monitoring the use of humanitarian and military aid, transparency of public procurement, digital monitoring tools, and public participation.

The findings of this section demonstrate that the effectiveness of anti-corruption tools during wartime becomes a critical factor for economic, fiscal, and national security: corruption risks in procurement, humanitarian aid, and defense logistics directly affect the stability of the budgetary system, investment expectations, the level of international trust, and the overall economic stability of the state. Proposals are made to harmonize national legislation with European directives, strengthen functional coordination between anti-corruption bodies, develop a risk-based monitoring system for vulnerable sectors, improve digital control tools, and increase public participation in public oversight.

The third chapter of the dissertation "Directions for Improving Anti-Corruption Policy Mechanisms in the Context of Economic Growth" proposes ways to modernize anti-corruption policy and develop an integrated mechanism for its implementation within the framework of national economic security. The section substantiates the institutional foundations for modernization, systematizes institutional risks, proposes a matrix of challenges and directions for institutional reform, and demonstrates the critical role of autonomy and professionalization of

bodies, as well as the integration of digital platforms into interaction processes. Strategic directions for modernization were identified, and four interrelated blocks were developed, including institutional strengthening, prevention, law enforcement and public participation; the role of the NACP as a coordinator of preventive measures and digital analytical tools was substantiated, and the concept of 'operational integrity' was defined for assessing the effectiveness of authorities. In addition, the mechanism for implementing anti-corruption policy at the strategic, coordination, law enforcement, corporate and public levels have been revealed; a comprehensive model of an integrated mechanism has been proposed, combining state regulation, corporate self-control and digital-analytical accountability. The institution of the Anti-Corruption Program Commissioner and a single national register of corporate programs have been introduced, contributing to a reduction in transaction costs, harmonization of corporate integrity with OECD and EU standards, and increased investment attractiveness.

For the first time, a model of an integrated anti-corruption mechanism has been scientifically formulated and conceptually substantiated, functioning vertically at the strategic, coordination, law enforcement, corporate and public levels and ensuring the unity of state regulatory instruments with corporate integrity practices. The institution of the Anti-Corruption Program Commissioner and the national register of corporate anti-corruption programs have been introduced as institutional innovations capable of minimizing transaction costs, unifying corporate accountability standards and strengthening the link between the state and business. It has been proven that the integration of digital analytical control systems, the automation of risk monitoring, the enhancement of the institutional autonomy of specialized institutions, and the implementation of operational integrity are key conditions for improving the effectiveness of anti-corruption policy and creating a favorable economic environment for investment development.

Proposals have been made for structural changes to the anti-corruption strategy, including the development of digital ecosystems for anti-corruption

control, reforming internal audit procedures, enhancing the coordinating role of the NACP, introducing a KPI-oriented model for assessing the effectiveness of agencies, and adapting OECD and EU best practices to the national context. The proposed structure of the new anti-corruption strategy defines the transition from a fragmented approach to a comprehensive system of anti-corruption process management, in which legal, digital, institutional, economic and social mechanisms interact. Its implementation within the framework of Ukraine`s economic security will contribute to reducing corruption rents, increasing investment attractiveness, strengthening public finances and forming a new paradigm of public administration based on the principles of transparency, trust and sustainable development.

Key words: public administration, corruption, anti-corruption policy, shadow economy, public policy, public policy against corruption, combating corruption in government bodies, anti-corruption system, legal regulation, corruption prevention strategies, public service, modern technologies, integrity, public participation, ethical values

LIST OF PUBLISHED PAPERS ON THE TOPICS OF THE DISSERTATION

Papers in which the main scientific results of the dissertation are published, articles in scientific professional publications of Ukraine

1.Karpenko L.M., Izha M.M., Verbytskyy D.A., Burdeinyi O.I. (2023). Anti-corruption policy of Ukraine in the conditions of the formation of the «digital economy»: regulatory aspect. Scientific Perspectives (Series «State Administration»). No. 10 (40). – P.14-33. - URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/view/186/277

DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-14-33

2. Verbytskyy D.A., Karpenko L.M., Popovych D. Anti-corruption mechanism and means of de-shadowing relations in the social sphere in the

coordinates of ensuring economic security of Ukraine. Current Issues in Modern Science (Series "Pedagogy", Series "Law", Series Economics", Series "Public Administration", Series "Technology", Series "History and Archeology") journal. 2025. No. 2(32) 2025. P. 218-231. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/20122

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2(32)-218-231

3. Verbytskyy D.A. Organizational and managerial support for the implementation of anti-corruption policy in Ukraine: practical tools. Scientific innovations and advanced technologies. (Series "Management and Administration", Series "Law", Series "Economics", Series "Psychology", Series "Pedagogy"). №1 (18) 2026. P. 67-77. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/35559/35548

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-1(53)-67-77

4. Verbytskyy D.A. Transformation of the state's anti-corruption strategy: a paradigm of sustainable development. National interests of Ukraine. №1 (18) (2026). P. 1054-1066. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/35224

DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-1(18)-1054-1066

Articles in scientific periodicals of other countries, international publications

5. Karpenko, L., Izha, M., Verbytskyy, D., & Burdeinyi, O. (2023). International Retrospective of the Anti-Corruption Standards Development in the Economic Security System of Ukraine. *Journal of Public Policy and Administration*, *USA,7*(1), p. 18–24. URL: https://doi.org/10.11648/j.jppa.20230701.13

6. Karpenko L., Verbytskyy D. Anti-corruption transformations in the conditions of the formation of the "digital economy" in Ukraine. *International Relations 2023: Current issues of world economy and politics. Proceedings of scientific works. University of Economics in Bratislava, Faculty of International*

Relations, 2023. P. 255-266/ URL: https://fmv.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencia-smolenice/2023/smolenice_2023.pdf

Scientific works that confirm the approval of the dissertation materials

7. Karpenko L.M., Verbytskyy D.A. Theoretical aspects of the anti-corruption policy of state authorities of Ukraine. Problems of rational use of the socio-economic, ecological and energy potential of Ukraine and its regions: materials of the V International Scientific and Practical Conference of the NGO "IEEED" (Lutsk, February 15, 2023). Lutsk, 2023. P. 300–305. ISBN 978-617-8279-07-3

8. Karpenko Lidiia, Verbytskyy Dmitro. Directions for Improving Anti-Corruption Mechanisms in the Public Administration System under Martial Law and The Post-War Period. The international community and Ukraine in modern global civilizational processes: current economic, political and legal, security and socio-humanitarian aspects: materials of the reports of the International Scientific and Practical Conference (Uzhhorod, April 18-19, 2023) / edited by: M.M. Palinchak, M.M. Korol, V.V. Khymynets. Uzhhorod: Publishing house of UzhNU "Goverla", 2023. 500 p. ISBN 978-617-7825-98-1. P.288-293

Report at the panel discussion "Ukraine in modern global political and legal processes"

9. Verbytskyy D., Karpenko L. Harmonization of the Anti-Corruption Policy in Ukraine with the Norms of International Law. Ensuring the stability of the system of public power and management in the conditions of martial law and the restoration of Ukraine: materials of the All-Ukrainian. scientific-practical conference with international participation (Odesa, May 18, 2023). Odesa: Odesa Polytechnic National University, 2023. pp. 188-190.

10. Verbytskyy D. New vectors for development of the state anti-corruption policy of Ukraine in the coordinates of digital transformation. Ensuring the stability of the public power and management system in the conditions of martial law and restoration of Ukraine: materials of the International Scientific-practical

Conference (Odessa, May 17, 2024). Odesa: Odesa Polytechnic National University, 2024. pp. 202–204. URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/mizh_nauk_prak_konf_17.05.2024.pdf

11. Verbytskyy D. Challenges and directions of development of anti-corruption policy in the coordinates of economic development. Ensuring the stability of the system of public power and management in the conditions of martial law and restoration of Ukraine: materials of the International Scientific-Practical Conference of the Institute of Public Service and Management of the National University of Odesa Polytechnic (Odessa, October 18, 2025). Odesa, 2025. P. 639-642. URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/mnpk_17.10.2025.pdf

Scientific works that additionally reflect the results of the study, collective monograph

12. Verbytskyy D.A. Systematization of potential methods of administration of innovative and investment development of domestic enterprises in the coordinates of industry analytics // Modelling of investment determinants of development of territories: imperatives of adaptation to world market conditions: Monograph with international participation / L.M. Karpenko, M.M. Izha, A.G. Akhlamov, Rudolf Kukharchyk, Mykhailo Avgustin. Also scientific participation: O.I. Burdeinyi, D.A. Verbytskyy, O.I. Glasenko, M.V. Horokhovskyi, T.V. Damashkova, D.O. Zinchenko, T.P. Zubro, S.V. Korchovyi, D.V. Korchovyi, T.P. Korchova, I.V. Konopelskyi, D.L. Popovich, O.O. Lipach; general editors: Dr. of Economics, Prof. L.M. Karpenko, Dr. of Economics, Prof. A.G. Akhlamova. – Odesa: IPSU Odesa Polytechnic National University, 2024. – 361 p. ISBN 978-617-692-889-8

Recommended for publication by the Academic Council of the Educational and Scientific Institute of Public Service and Administration of the Odesa Polytechnic National University. Protocol No. 11 dated 03.26.2024.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ…… 20
ВСТУП……. 23
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ СКЛАДОВИХ……. 34
1.1. Сутність корупції та антикорупційної політики та її вивчення у працях науковців……. 34
1.2. Генеза розвитку антикорупційної політики та механізмів її реалізації в координатах економічного розвитку……. 53
1.3. Принципи, функції та складові реалізації антикорупційної політики у контексті економічного розвитку держави…… 68
Висновки до розділу 1…… 81
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В КООРДИНАТАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ…….. 84
2.1. Нормативно-правове забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні в координатах економічного розвитку……. 84
2.2. Організаційно-управлінське забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні в координатах економічного розвитку…….. 99
2.3. Стан, виклики та напрями розвитку антикорупційної політики в координатах економічного розвитку……. 115
2.4. Вплив антикорупційної політики на економічну безпеку держави…… 132
Висновки до розділу 2…….. 141
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МЕХАНІЗМІВ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ……. 144

3.1. Досвід впровадження антикорупційної політики у державах-членах ЄС: можливості його імплементації в Україні……. 144
3.2. Стратегічні напрями модернізації антикорупційної політики в контексті сталого економічного розвитку……. 171
3.3. Удосконалення механізмів реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки…… 189
Висновки до розділу 3…… 198
ВИСНОВКИ……. 202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……... 211
ДОДАТКИ…… 248

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРК – Автономна Республіка Крим;

АРМА – Агентство з розшуку та менеджменту активів;

ВАС – Вищий антикорупційний суд;

ВРУ – Верховна Рада України;

ГПУ – Генеральна інспекція внутрішніх розслідувань;

ДБР – Державне бюро розслідувань;

ДМС – Державна міграційна служба України;

ЕСОЗ – Електронна система охорони здоров'я (e-Health);

ЄС – Європейський Союз;

ЗМІ – Засоби масової інформації;

ЗУ – Закон України;

ЗСУ – Збройні Сили України;

ІСК – Індекс сприйняття корупції;

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України;

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції;

ООН – Організація Об'єднаних Націй;

ОПУ – Офіс Президента України;

ПДВ – Податок на додану вартість;

ПІІ – Прямі іноземні інвестиції;

ПРООН – Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй;

САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура;

США – Сполучені штати Америка;

УАП – Уповноважений із реалізації антикорупційної програми;

ЦНАП – Центр надання адміністративних послуг;

AMLD – The Anti-Money Laundering Directive Директива ЄС щодо протидії відмиванню коштів;

AML/CFT – The Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism Протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму;

EACN – European Anti-Corruption Contact-Point Network Європейська антикорупційна мережа контактних пунктів;

EPAC – European Partners Against Corruption Європейські партнери проти корупції;

EPPO – European Public Prosecutor's Office Європейська прокуратура;

EUACI - European Union Anti-Corruption Initiative in Ukraine Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні;

FATF – The Financial Action Task Force Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів;

FEDE – Fédération Européenne des Écoles / Federation for Education in Europe Європейська федерація освітніх закладів / Федерація освіти в Європі;

FIU – Financial Intelligence Unit Підрозділ фінансової розвідки;

GDPR – General Data Protection Regulation Загальний регламент про захист даних;

GRECO – The Group of States against Corruption Група держав проти корупції;

JIT – Joint Investigation Team Спільна слідча група;

KPI – Key Performance Indicators Ключові показники ефективності;

OECD – The Organisation for Economic Co-operation and Development Організація економічного співробітництва та розвитку;

OGP – Open Government Partnership Партнерство «Відкритий уряд»;

OLAF – European Anti-Fraud Office Європейське бюро з питань боротьби з шахрайством;

OSINT – Open Source Intelligence Розвідка з відкритих джерел;

PIF – Public Investment Fund Фонд публічних інвестицій;

PPDS – Public Procurement Data Space / European Public Procurement Data Space Простір даних публічних закупівель / Європейський простір даних публічних закупівель;

TFEU – Treaty on the Functioning of the European Union Договір про функціонування Європейського Союзу;

UNCAC – The United Nations Convention against Corruption Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції;

UNDP – The United Nations Development Programme Програма розвитку Організації Об’єднаних Націй.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Глобальні виклики, які виникли внаслідок цифрової трансформації державного управління, посилення економічної конкуренції та інтеграції України у світовий економічний простір, обумовлюють критичну необхідність забезпечення прозорості, доброчесності та ефективності державних інституцій. Вищеокреслені виклики призводять до втрати інвестиційних ресурсів, підвищують трансакційні витрати для бізнесу, підривають довіру до державних органів влади та створюють системні ризики для економічної стабільності. У даному контексті ефективність антикорупційної політики України є багатогранним питанням, яке охоплює інституційні, правові, фінансово-економічні та поведінково-культурні аспекти. Крім того, ступінь економічної ефективності антикорупційних заходів залишається недостатнім, незважаючи на численні законодавчі ініціативи та створення спеціалізованих органів (НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС, АРМА). Це виражається у низькому рівні інституційної координації, фрагментації правової бази, обмеженому забезпеченні ресурсами та політичними ризиками. Зважаючи на важливість забезпечення сталості державних фінансів, обороноздатності та соціальної стабільності, що прямо залежить від ефективності антикорупційних механізмів, виявляється актуальність даного дослідження під час воєнного стану та посткризової економічної трансформації.

Питанням формування цілісної антикорупційної політики України займалися Л. Багрій-Шахматов [4], С. Вольф [294], Д. Делла Порта, А. Ваннуччі [161], А. Дойг [170], О. Дудоров [21], М. Камлик, Є. Невмержицький [34], М. Мельник [53], Т. Мотренко [55], В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева, О. В. Клок [2], Н. Нижник [61], О. І. Пархоменко-Куцевіл [66], Д. Ф. Томпсон [286] тощо.

Ефективність діючих механізмів формування та реалізації антикорупційної політики України досліджували Дж. Барафі [135], С. В.

Дрьомова, Ю. Г. Кальниша і Д. Б. Клименко [44], Н. Липовська, І. М. Квеліашвілі [52], О. І. Кудерміна [51], Ф. Монтедуро, А. Хінна, С. Моі [221], Т. Х. Салікін [265], С. Серьогін [103], Є. Скулиш [105-107], Ф. Стейпенхерст, П. Лангсет [269], І. Сурай [109], Б. Футей [114] тощо.

Дослідження аспектів антикорупційної політики України в координатах економічного розвитку проводили І. Амундсен [121], М. Баришнікова [6], А. Ведеман [292], К. Е. Девіс [160] Дж. П. Добель [169], Т. Гонг, Ч. Х. Лау [191], І. О. Драган, Ю. В. Шпак [20], М. Камлик [34], Р. Клітґаард [208-210], Г. Муджелліні, М. Гайде [289], П. А. О'Гара [233], Дж. Поуп [240], К. В. Ростовська [101], С. Роуз-Аккерман [261-262], С. Серьогін [103], В. Танзі, Х. Давуді [272], Р. Тучак [111], Н. Чаррон [141], Х. Чжан, Р. Ань, К. Чжун [313] тощо. Проте, науковцями не опрацьовано питання формування та реалізації антикорупційної політики у післявоєнний період.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано у межах науково-дослідної теми «Моделювання інвестиційних детермінант розвитку територій: інституційна якість та економічне зростання» закріпленої за кафедрою місцевого самоврядування та розвитку територій Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» (номер державної реєстрації 0122U002497). В рамках виконання даної теми дисертантом напрацьовано та подано пропозиції щодо удосконалення системи антикорупційного регулювання в сучасних умовах в Україні для покращення інвестиційного клімату в Україні.

Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методологічних засад та розробка практичних рекомендацій щодо формування і реалізації антикорупційної політики України в координатах економічного розвитку держави.

Для досягнення визначеної мети сформовано такі основні **завдання:**

– сформувати понятійно-категоріальний апарат дослідження та оцінити роль антикорупційної політики в системі публічного управління та економічного розвитку;

– вивчити генезу розвитку антикорупційної політики та механізмів її реалізації в координатах економічного розвитку;

– навести та систематизувати принципи, функції та складові реалізації антикорупційної політики, визначивши їхній зміст, взаємозв'язки та роль у формуванні інституційної архітектури політики;

– проаналізувати нормативно-правове забезпечення антикорупційної політики, виявити ключові суперечності, прогалини та дисфункції у правовій базі та міжінституційній взаємодії, які обмежують її ефективність;

– дослідити організаційно-управлінське забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні;

– проаналізувати сучасний стан, виклики та напрями розвитку антикорупційної політики, а також оцінити її вплив на економічний розвиток та економічну безпеку;

– узагальнити досвід впровадження антикорупційної політики в державах-членах ЄС та визначити можливості його адаптації в Україні;

– запропонувати стратегічні напрями модернізації антикорупційної політики України в контексті сталого економічного розвитку;

– розробити модель комплексного інтегрованого механізму реалізації антикорупційної політики в системі національної економічної безпеки, що поєднує державне регулювання, корпоративну доброчесність і громадсько-цифрову підзвітність.

Об'єкт дослідження – механізми формування та реалізації антикорупційної політики України в контексті та економічного розвитку.

Предмет дослідження – процеси, інструменти, методи та моделі забезпечення ефективності антикорупційної політики як чинника економічного розвитку держави.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дослідження став комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, що забезпечують наукову обґрунтованість висновків та практичну значущість результатів. У роботі застосовано: *метод синтезу та аналізу* – для системного узагальнення наукових джерел, законодавчих актів, міжнародних стандартів, а також для виділення ключових принципів, функцій і складових антикорупційної політики в умовах економічного розвитку; *метод абстрагування та моделювання* – для побудови авторських моделей інтегрованого механізму реалізації антикорупційної політики, матриць інституційних ризиків, структуризації функцій антикорупційних органів та прогнозування ефектів реформ на економічну безпеку; *порівняльний метод* – для зіставлення національних та міжнародних практик антикорупційної політики (GRECO, OECD, UNCAC) з метою виявлення прогалин і адаптації передових підходів у національному контексті; *історико-правовий метод* – для аналізу генези антикорупційної політики в Україні, еволюції нормативно-правового і інституційного забезпечення, а також впливу зовнішніх міжнародних чинників на формування національних механізмів протидії корупції; *статистичні та аналітичні методи* – для обробки і систематизації даних Держстату, звітів НАБУ, НАЗК, САП та інших органів, оцінки економічного ефекту антикорупційних заходів та визначення їхнього впливу на макроекономічну стабільність і інвестиційний клімат; *метод кейс-стаді та системного аналізу* – для детального дослідження конкретних кейсів діяльності антикорупційних органів, розслідувань, корпоративних антикорупційних програм, що дозволяє визначити ефективність механізмів та їхній вплив на економічну стабільність держави.

Інформаційною базою дисертаційного дослідження є нормативно-правові акти України та міжнародні правові документи (закони, постанови,

укази Президента, підзаконні акти, стратегічні та програмні документи у сфері протидії корупції), офіційні звіти і аналітичні матеріали НАБУ, НАЗК, САП, ВАКС, АРМА та інших державних органів, наукові дослідження, монографії та статті українських і закордонних авторів, результати соціологічних і експертних опитувань, статистичні дані Державної служби статистики, міжнародних організацій (OECD, GRECO, UNODC), а також відкриті цифрові платформи моніторингу корупційних ризиків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці теоретико-методологічних засад та розробка практичних рекомендацій щодо формування і реалізації антикорупційної політики України в координатах економічного розвитку держави. Найбільш вагомими результатами, що містять наукову новизну, є:

вперше:

– розроблено авторську модель інтегрованого механізму реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки, що поєднує державне, корпоративне та громадсько-цифрове управління, і складається з п’яти взаємопов’язаних підсистем: стратегічної, що забезпечує формування політики, розподіл повноважень і національне планування; координаційної, що забезпечує горизонтальну та вертикальну узгодженість між суб’єктами антикорупційної політики; правоохоронної, що охоплює розслідування, судовий розгляд та відновлення активів; превентивно-інституційної, що включає декларування, контроль активів, запобігання конфлікту інтересів і ризик-менеджмент; корпоративно-доброчесної, побудованої на інституті уповноваженого з антикорупційної програми, корпоративних кодексах поведінки та національному реєстрі комплаєнс-систем; цифрової та громадської, що передбачає використання civic-tech, digital traces, відкритих реєстрів та інструментів громадського моніторингу. Дана модель повинна функціонувати відповідно до європейських принципів integrity-based governance, rule of law, accountability, evidence-based policy та digital-by-default, що забезпечує її відповідність стандартам ЄС, OECD та

GRECO й підвищує здатність держави протидіяти корупційним ризикам в умовах воєнної та післявоєнної трансформації;

удосконалено:

– класифікацію принципів та визначено їх вплив на економічний розвиток держави, виділено: загальні, спеціальні та приватні принципи; типологізацію функцій антикорупційної політики в сучасних умовах: I. Інформаційно-прогностична; II. Ідеологічно-виховна; III. Запобіжно-регулятивна; IV. Організаційно-охоронна; зміст інституційної архітектури політики, яка включає: механізми підзвітності (accountability); стандарти прозорості (transparency); цифрові процедури моніторингу; етичні та поведінкові компоненти державної служби; складові антикорупційної політики та її реалізації: організаційно-правова, фінансово-економічна, освітньо-просвітницька, міжнародної інтеграції;

– типологію інституційних ризиків антикорупційної системи України, яка включає ризики дублювання повноважень, політичного впливу, кадрової нестабільності, процедурної непрозорості та низької міжвідомчої координації. На відміну від наявних підходів, запропонована типологія структурована за: функціональним виміром (операційні, координаційні, процедурні, управлінські ризики), рівневим виміром (державний, правоохоронний, корпоративний, громадський рівні) та системним впливом (ризики, що спричиняють каскадні дисфункції в усіх підсистемах антикорупційної політики); що дозволяє формувати цільові програми реформування, оптимізувати повноваження органів та прогнозувати наслідки інституційних рішень для економічної стабільності;

– механізми адаптації європейських антикорупційних практик до українських умов за рахунок формування адаптаційного підходу на основі критеріїв інституційної сумісності, цифрової готовності, ризик-профілю та нормативно-правової конвергенції, що включає чотири компоненти: нормативно-правовий, організаційно-управлінський (профільні інституції із захисту фінансових інтересів ЄС та механізмами розслідування;

координаційні мережі і практичні платформи обміну інформацією між компетентними органами держав-членів; механізми превенції та контролю в рамках інституційної етики ЄС; зовнішні системи моніторингу і співпраці (міжнародні організації і громадянське суспільство), фінансово-економічний, культурний, міжнародної співпраці. Удосконалено модель імплементації практик ЄС через інтеграцію open data (відкриті дані, що зменшують корупцію через прозорість та контроль), integrity practices (внутрішні правила (доброчесність, кодекс етики, недопущення конфлікту інтересів), процедури й культура, які запобігають корупції до її виникнення), data-driven accountability та risk-based compliance (підзвітність, що базується на фактичних показниках);

– стратегічні напрями модернізації антикорупційної політики. Здійснено структуризацію виокремлених стратегічних орієнтирів на п’ять блоків: інституційне посилення, цифрова трансформація, зміцнення незалежності правоохоронних органів, корпоративна доброчесність, громадсько-цифрова підзвітність, зокрема: інституційна інтеграція антикорупційної політики з системою економічної безпеки; цифровізація антикорупційних процесів та розширення data-driven accountability; удосконалення антикорупційного законодавства відповідно до acquis ЄС; публічно-приватне партнерство у сфері антикорупційної доброчесності; соціалізація антикорупційної політики через освіту та громадський контроль; моніторинг, оцінка результативності та публічна підзвітність. Обґрунтовано механізми їх узгодження в системі економічної безпеки України;

набули подальшого розвитку:

– визначення терміну «антикорупційна політика» на основі синтезу системного, інституційного та функціонального підходів, як інтегрального елемента публічного управління та сталого економічного розвитку, що являє собою багаторівневу, цілісну й динамічну систему взаємопов’язаних цілей, принципів, інструментів і механізмів, сформовану на основі синтезу системного, інституційного та функціонального підходів, що спрямовані на

запобігання, виявлення, обмеження та подолання корупції, а також мінімізацію її соціально-економічних наслідків; її реалізація не зводиться лише до правової чи контрольної діяльності, а функціонує як комплексна управлінська система, що охоплює нормативно-правові, економічні, інституційні, управлінські та культурно-ціннісні параметри, забезпечуючи узгоджену взаємодію підсистем превенції, контролю, правозастосування, підзвітності та відновлення активів;

– етапізація історико-правової еволюції антикорупційної політики в Україні, у якій виокремлено: етап зародження (1991–1995 рр.); етап становлення загальних положень антикорупційної політики (1996–2003 рр.); етап первинної імплементації міжнародних стандартів (2004–2014 рр.); етап розвитку інституційного забезпечення та імплементації міжнародних підходів (2015–2021 рр.); етап адаптації антикорупційної політики у надзвичайних економічних та безпекових умовах (2022 р. – до сьогодні); поствоєнний етап змін антикорупційної політики та її удосконалення до міжнародної антикорупційної системи.етап зародження антикорупційної політики; вплив міжнародних актів GRECO, OECD, EPAC/EACN та UNCAC на уточнення українських стандартів підзвітності; роль політичної конкуренції, адміністративних реформ, безпекових криз та економічних циклів у формуванні ефективності політики;

– дослідження прогалин та структурних дисфункцій нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики, що включають суперечності між внутрішнім та міжнародним законодавством; між нормами і процедурами їх імплементації; між рівнями державного управління. Доведено, що нормативно-правова база характеризується фрагментарністю, надмірною декларативністю стратегічних документів та слабкою інституціоналізацією механізмів контролю в умовах воєнного стану. Сформульовано авторський підхід до правового забезпечення політики, який передбачає регуляторну інтеграцію, що передбачає узгодження українських норм зі стандартами ЄС;

– теоретико-методологічні засади аналізу впливу антикорупційної політики на економічну безпеку держави, шляхом розкриття багаторівневої структури економічних, управлінських, соціальних та оборонних ризиків, які генеруються корупційними практиками, а також обґрунтування механізмів їхнього системного нейтралізування. Деталізовано, що вплив антикорупційної політики на економічну безпеку не обмежується загальною оцінкою рівня корупції, а проявляється через чотири ключові канали системної дії, які визначають стійкість держави: зниження ефективності; державного управління; погіршення інвестиційного клімату; соціальна нестабільність; ефективність оборонного сектору у воєнний час. Проведене дослідження розширило наукову базу через обґрунтування того, що між антикорупційною політикою та економічною безпекою домінують не лише прямі, але й опосередковані ефекти: прискорення реформ, зменшення транзакційних витрат, підвищення довіри інвесторів, стабілізація соціальних очікувань, посилення міжнародної легітимності держави.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що ключові теоретичні засади, напрацьовані автором дисертації, пропозиції та рекомендації дослідження, можуть бути використані при підготовці навчально-методичних матеріалів з публічного управління для практиків, а також навчальних посібників з відповідних навчальних дисциплін у закладах вищої освіти України.

Наукові рекомендації, пропозиції, висновки, отримані в дисертаційному дослідженні, враховані та впроваджені у діяльність: Громадської організації «Східно-Європейська спілка науковців» (довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи від 14.01.2026 р., №02/2026); Одеської Асоціації дослідників державного управління (довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи від 26.11.2025 р., №43); Центр підвищення кваліфікації кадрів Національного університету «Одеська політехніка» (довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи від 29.12.2025 р., №183-30/55); у науково-дослідницької діяльності Національного

університету «Одеська політехніка» (довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи від 21.01.2026 р., №139/183-07).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові положення, висновки та рекомендації одержані автором особисто і відтворюють його власні погляди. З наукових праць, які видані у співавторстві, в дисертації використано ті ідеї та розробки, що є результатом особистої роботи здобувача. Внесок автора у колективні праці конкретизовано у списку опублікованих праць.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження розглянуто та схвалено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких, зокрема: V Міжнародної науково-практичної конференції ГО «ІЕЕЕД» «Проблеми раціонального використання соціально-економічного, еколого-енергетичного потенціалу України та її регіонів» (15 лютого 2023 р., м. Луцьк, Україна); Міжнародна науково-практична конференція Ужгородського національного університету «Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти» (18-19 квітня 2023 р., м. Ужгород, Україна); Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю Інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» «Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України» (18 травня 2023 р., м. Одеса, Україна); Міжнародна науково-практична конференція Інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» «Providing sustainability of public authority and administration systems in the conditions of martial law and recovery of Ukraine» (17 травня 2024 р., м. Одеса, Україна); Міжнародна науково-практична конференція Інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» «Providing sustainability

of public authority and administration systems in the conditions of martial law and recovery of Ukraine» (18 жовтня 2025 р., м. Одеса, Україна).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 11 наукових праць, у тому числі: 4 статті - у наукових фахових виданнях України, 2 статті у міжнародних виданнях (США, Словаччина), 5 - у матеріалах науково-комунікативних заходів. Наукові праці, що додатково відображають результати дослідження – 1.

Структура та загальний обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 261 сторінка, обсяг основного тексту – 210 сторінок. Дисертація містить 23 таблиці, 15 рисунків і 3 додатки. Список використаних джерел налічує 320 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ СКЛАДОВИХ

1.1. Сутність корупції та антикорупційної політики та її вивчення у працях науковців

Проблематика запобігання та протидії корупції в Україні є однією з ключових загроз національної безпеки та стратегічного розвитку, адже саме корупція виступає деструктивним чинником, що розмиває такі важливі конституційні засади, як принципи соціальної справедливості та рівності всіх перед законом. Корупція підриває довіру людей до влади, дискредитує ринкові механізми розвитку конкуренції та запобігання монополізму в економіці, сприяє лобіюванню законодавчих і нормативних актів, масштабним зловживанням і злочинності.

Серед основних передумов формування цілісної антикорупційної політики є створення концептуального та категоріального апарату, що забезпечує наукову обґрунтованість та системність досліджень. Хоча науковий дискурс щодо питання корупції налічує велику кількість праць, узгодженого визначення досі немає. У науковій традиції термін «корупція» розглядається крізь призму правового, соціологічного, економічного, управлінського та політичного підходів, що підкреслює багатовимірність даного явища.

У наукових джерелах проблема корупції досліджується у кількох ключових напрямах:

— понятійно-дефініційному, де обґрунтовуються категорії «корупція», «корупційне діяння», «корупційне правопорушення» (Л. Багрій-Шахматов [4], О. Дудоров [21], М. Камлик [34], Є. Невмержицький [60], М. Мельник [53], тощо);

— інституційному, що охоплює механізми функціонування органів державної влади у сфері запобігання корупції (Т. Мотренко [55], Н. Нижник [61], В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева, О. В. Клок [2], О. І. Пархоменко-Куцевіл [66], Д. Ф. Томпсон [286], А. Дойг [169], Д. Делла Порта, А. Ваннуччі [161] тощо);

— управлінсько-організаційному, який фокусується на ефективності діяльності посадовців та ролі публічної служби (Н. Липовська, І. М. Квеліашвілі [52], С. Серьогін [103], І. Сурай [109], Ф. Стейпенхерст, П. Лангсет [269], Ф. Монтедуро, А. Хінна, С. Моі [221] тощо);

— правоохоронному, що пов’язаний із проблемою невідворотності покарання та криміналізації корупційних проявів (О. Г. Кальман [32-33], О. Гладун [32], Б. Романюк [100], Є. Скулиш [105-107], В. Захарченко [25], К. Фійнаут, Л. Губертс [188], С. Міллер [216] тощо);

— соціально-політичному, де акцент робиться на впливі корупції на суспільні відносини та політичні процеси (М. Камлик [34], С. Серьогін [103], Р. Тучак [111], І. Амундсен [121], Н. Чаррон [141], П. А. О’Гара [233] тощо).

Підходи, що наведені у Таблиці 1.1, було систематизовано із відповідної наукової літератури для формування розуміння корупції як багатопланового соціально-правового феномену, який є системним зловживанням владними чи службовими повноваженням представників органів влади з метою досягнення приватної вигоди, що завжди має негативний вплив на державу, суспільство та економічний стан. У контексті публічного управління особливого значення набуває розуміння того, що корупція не може розглядатися виключно як юридична категорія. Науковці підкреслюють багатовимірну природу цього явища: воно має економічний, управлінський, соціально-політичний та моральний аспекти. З економічної перспективи, корупція спотворює конкурентне середовище, обмежує ефективність ринкових механізмів, знижує інвестиційну привабливість

країни, стимулює тінізацію економіки та гальмує темпи економічного розвитку (О. Дудоров [21], Є. Скулиш [105-107], Б. Футей [114] тощо).

Таблиця 1.1

Основні напрями наукового дослідження проблеми корупції*

Напрям	Змістовна характеристика	Ключові акценти досліджень	Представники	Наукове значення для антикорупційної політики
Понятійно-дефініційний	Формування та уточнення базових категорій: «корупція», «корупційне діяння», «корупційне правопорушення»	Визначення сутності корупції як правового, соціального та економічного явища; співвідношення корупції з іншими правопорушеннями; розробка універсальної дефініції	Л. Багрій-Шахматов [4], О. Дудоров [21], М. Камлик [34], М. Мельник [53], Є. Невмержицький [60]	Забезпечує методологічну основу дослідження; уніфікує понятійний апарат; дозволяє створити єдину термінологічну базу для правотворчості та правозастосування
Інституційний	Аналіз системи державних органів та інституцій, уповноважених здійснювати запобігання і протидію корупції	Роль спеціалізованих антикорупційних органів; проблеми їхньої незалежності та ефективності; взаємодія між інституціями	Н. Нижник [61], Т. Мотренко [55], В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева, О. В. Клок [2], О. І. Пархоменко-Куцевіл [66],Д. Ф. Томпсон [286], А. Дойг [170], Д. Делла Порта, А. Ваннуччі [161]	Дозволяє з’ясувати, наскільки дієвим є інституційний дизайн антикорупційної політики; формує підґрунтя для реформування системи органів влади
Управлінсько-організаційний	Дослідження ефективності діяльності посадових осіб, системи державної служби, адміністративних процедур	Управлінські практики запобігання корупції; роль службової етики; організаційна культура державної служби; інструменти прозорості та підзвітності	Н. Липовська, І. М. Квеліашвілі [52], С. Серьогін [103], І. Сурай [109], Ф. Стейпенхерст, П. Лангсет [269], Ф. Монтедуро, А. Хінна, С. Моі [221]	Забезпечує розробку практичних механізмів управління персоналом; формує модель доброчесної публічної служби

Продовження таблиці 1.1.

Напрям	Змістовна характеристика	Ключові акценти досліджень	Представники	Наукове значення для антикорупційної політики
Соціально-політичний	Розгляд корупції як соціального феномену, що впливає на суспільні відносини та політичні процеси	Вплив корупції на довіру громадян до влади; політична корупція; зв'язок корупції з економічною нерівністю; суспільна толерантність до корупції	М. Камлик [34], С. Серьогін [103], Р. Тучак [111], І. Амундсен [121], Н. Чаррон [141], П. А. О'Гара [233]	Дозволяє оцінити корупцію як системну загрозу для демократії та сталого розвитку; формує соціальні передумови антикорупційної політики
Правоохоронний	Вивчення корупції як об'єкта кримінально-правового переслідування та діяльності правоохоронних органів	Криміналізація корупційних діянь; удосконалення законодавства; невідворотність покарання; проблеми доказування у кримінальних провадженнях	О. Кальман [32-33], О. Гладун [32], Б. Романюк [100], Є. Скулиш [105-107], В. Захарченко [25], К. Фійнаут, Л. Губертс [188], С. Міллер [216]	Спрямований на посилення відповідальності та запобігання безкарності; формує правові гарантії результативності антикорупційної політики

**Джерело: сформовано автором на основі [2; 4; 21; 25; 32-34; 52-53; 55; 60-61; 66; 100; 103; 105-107; 109; 111; 121; 141; 161; 170; 188; 216; 221; 233; 269; 286].*

Вона створює надмірні транзакційні витрати, зменшує інноваційну активність та знижує ефективність використання державних ресурсів, що прямо впливає на формування макроекономічних показників.

З управлінської точки зору корупційні практики підривають легітимність державних інституцій, руйнують довіру громадян до органів влади та нівелюють результативність державної політики, що вказують О. Костенко [45], С. Серьогін [103] та Є. Невмержицький [60]. Корупція зменшує якість публічних послуг, ускладнює реалізацію реформ та створює ризики зниження професійної доброчесності в системі публічного управління.

У наукових джерелах підкреслюється, що національне законодавство України, зокрема Конституція України (ст. 19, 64) [39], Кримінальний кодекс України (ст. 191–368-2) [49], ЗУ «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII від 17.07.2025) [78], здебільшого обмежує поняття корупції кримінально-правовими ознаками, концентруючи увагу на неправомірній вигоді, хабарництві та зловживанні службовим становищем. Водночас соціально-економічні, політичні, моральні та етичні аспекти явища залишаються поза увагою законодавства, що ускладнює комплексну протидію корупції та обмежує дієвість превентивних заходів. Зокрема, О. І. Гузоватий та О. О. Титаренко зазначають, що існуючі правові норми не охоплюють повною мірою всі аспекти корупційної діяльності, що обмежує ефективність боротьби з цим явищем [18]. Також, у науково-практичному коментарі до ЗУ «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII від 17.07.2025) [78] автори О. А. Банчук, О. О. Дудоров, В. В. Луцик, В. П. Попович, О. В. Сорока, М. І. Хавронюк вказують на необхідність розширення законодавчого визначення корупції для забезпечення більш ефективного запобігання та протидії зазначеному явищу [5].

Дослідження західних науковців (Р. Клітґаард [208-210], С. Роуз-Аккерман [262] тощо) підтверджує необхідність багаторівневого підходу до аналізу корупції, який поєднує правові, економічні, управлінські та соціально-психологічні механізми оцінки та контролю. Р. Клітґаард виокремлює механізми корупції через взаємодію мотивації, можливості та відсутності належного контролю, що підкреслює значення економічних стимулів і інституційного середовища у формуванні корупційних практик [210]. С. Роуз-Аккерман наголошує на важливості прозорості процедур, підзвітності та контролю державних органів як ключових елементів протидії корупції [262]. Д. Геллман та Дж. Кауфман доводять, що рівень корупції прямо корелює із структурою державних інститутів та якістю їх регулювання, а також із соціальними нормами і культурними факторами, що визначають допустимість корупційних практик у суспільстві [198]. Крім того, А. Ведеман

відзначає, що корупційні схеми часто формуються у взаємодії політичних і економічних еліт, що вимагає поєднання правових та економічних інструментів контролю [292].

Вітчизняні дослідники (М. Камлик [34], М. Мельник [53], С. Серьогін [103]) також відзначають, що корупція є системним явищем, вплив якого виходить за межі окремих інститутів і чинить комплексний ефект на соціально-економічний розвиток. М. Камлик аналізує економічні наслідки корупції, зокрема спотворення конкуренції та інвестиційного клімату, підкреслюючи негативний вплив на підприємницьку активність [34]. М. Мельник трактує корупцію як соціально-політичне явище, що підриває легітимність органів влади, сприяє формуванню тіньових структур управління та знижує ефективність державного регулювання [53]. С. Серьогін акцентує увагу на управлінських аспектах: корупційні прояви зменшують результативність публічної служби, погіршують виконання функцій органів влади та сприяють зростанню адміністративної неефективності [103]. Додатково, О. Дудоров та Р. Мовчан [21] розглядають корупцію як інституційно-економічну проблему, яка підриває стабільність економічних відносин і зменшує довіру до державних інститутів, а М. Камлик та Є. Невмержицький підкреслюють її негативний вплив на соціальні норми та моральний клімат у суспільстві [34].

Системний аналіз підкреслює багатовимірний характер корупції та відсутність єдиного підходу до її аналізу. Тобто на основі взаємозв'язку правових, економічних, соціально-психологічних та організаційно-економічних аспектів було обґрунтовано положення про ефективну антикорупційну політику як системний інструмент запобігання негативним соціально-економічним та політичним наслідкам. Тобто, необґрунтовані міждисциплінарні дискусії щодо визначення корупції, у поєднанні з обмеженнями нормативно-правової бази на національному рівні, визначають необхідність більш широкого та глибшого розуміння цього явища (Таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Аналіз наукових підходів до визначення поняття «корупція» в системі публічного управління*

№	Автори	Сутність поняття
1.	Л. В. Багрій-Шахматов [4]	розглядає корупцію як соціальне явище, яке вразило апарат державної влади й управління, пов'язане з його розладом, коли представники апарату незаконно використовують своє службове положення в корисливих цілях, для особистого збагачення всупереч інтересам служби
2.	О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан [21]	корупція – економічно обумовлена функція управління суспільством, що спотворює ринкові механізми та призводить до тінізації економіки.
3.	В. Ю. Захарченко [25]	корупція як системне явище, що руйнує державні інститути, потребує комплексної правової регламентації та контролю.
4.	О. Г. Кальман, О. Гладун [32]	корупція – це явище, подолання якого потребує забезпечення невідворотності покарання та криміналізації проявів, що дозволяє ефективно контролювати і запобігати корупційним діям у системі публічного управління.
5.	М. І. Камлик, Є. В. Невмержицький [34]	соціально-політичне явище, що передбачає використання державними та муніципальними службовцями свого службового становища для отримання матеріальних благ або пільг, впливає на прийняття рішень держапаратом.
6.	О. Костенко [45]	зловживання законодавством та публічною владою у приватних інтересах; порушення природного порядку та соціальної справедливості, аморальний вчинок.
7.	Н. А. Липовська, І. М. Квеліашвілі [52]	корупція – це явище, що безпосередньо впливає на результативність державної служби та професійну доброчесність посадовців.
8.	М. І. Мельник [53]	корупція – це різновид соціальної корозії, яка руйнує органи державної влади та суспільство загалом; заснована на традиціях взаємодії «послуга за послугу» (do ut des).
9.	Є. В. Невмержицький [60]	розглядається як соціально-політичне явище, де посадові особи законодавчої, виконавчої та судової влади використовують своє службове становище для отримання матеріальних цінностей, послуг чи пільг для себе або третіх осіб.
10.	О. І. Пархоменко-Куцевіл [66]	корупція розглядається як неправомірна дія або бездіяльність посадової особи (або особи, наділеної адміністративно-розпорядчими повноваженнями), що спрямована на досягнення власної вигоди, матеріальної або нематеріальної, зокрема у вигляді послуг, привілеїв чи пільг, через використання службових функцій, і яка завдає шкоди державі, суспільству та відповідному органу влади.
11.	О. І. Ревак [95]	корупція є одним із видів державно-владних відносин, що визначає рівень дефектності державноуправлінської системи, тобто використання службовими особами свого становища з метою отримання винагороди
12.	Б. В. Романюк [100]	корупція – це явище, що потребує жорсткого законодавчого контролю та системи покарань для зниження її рівня у публічній

Продовження таблиці 1.2.

№	Автори	Сутність поняття
		сфері та забезпечення функціональної легітимності державних інституцій.
13.	А. В. Савченко [102]	корупція – це соціально-правове явище, яке у національному антикорупційному законодавстві представлено переважно кримінально-правовими ознаками і не охоплює повною мірою соціально-економічні та політичні аспекти проявів цього явища.
14.	С. С. Серьогін [103]	розглядається як порушення правових і моральних норм у сфері публічного управління з метою отримання особистого нелегітимного доходу, що підриває ефективність діяльності посадовців та системи публічної служ
15.	Є. Д. Скулиш [107]	корупція – це явище, яке подолання можливе через криміналізацію та посилення відповідальності державних службовців, тобто через правове регулювання та забезпечення невідворотності покарання.
16.	І. Сурай [109]	корупція – це порушення ефективності функціонування публічної служби, що проявляється у нездатності запобігати зловживанням та корупційним діям у процесі здійснення управлінських функцій.
17.	Р. М. Тучак [111]	корупція – це соціально-політичне явище, що підриває довіру громадян до державних органів та спричиняє негативні наслідки для політичної стабільності та легітимності публічної влади.
18.	А. Дойг [170]	корупція – це не лише індивідуальна девіація службовців, а й системна вада державного управління, що підриває «належне урядування»; яка проявляється через зловживання владними повноваженнями в особистих чи корпоративних інтересах і потребує інституційно стійких механізмів протидії.
19.	Ф. Стапенхерст, П. Лангсет [269]	корупція – це зловживання публічною владою для приватної вигоди, яке руйнує адміністративну ефективність, підриває суспільну довіру й зменшує результативність державного управління.
20.	К. Фейнхаут, Л. Губертс [188]	корупція – це порушення принципів доброчесності та правопорядку в системі правоохоронних і державних інституцій. Вона трактується як багатофакторний феномен, що охоплює як класичні прояви хабарництва чи зловживання владою, так і ширші форми девіантної поведінки, що підривають довіру до влади та легітимність правових інститутів.
21.	П. А. О'Гара [233]	корупція – це економіко-політичний процес, що може набувати як мікроформ (індивідуальні акти хабарництва, клановість, фаворитизм), так і макроформ (системна корупція, вбудована в політичні та економічні структури). Автор трактує її як складову політичної економії, підкреслюючи взаємозв'язок між рівнем корупції та якістю інституційного розвитку, нерівністю і глобальними структурними дисбалансами.

**Джерело: сформовано автором на основі [4; 21; 25; 32; 34; 45; 52-53; 60; 66; 95; 100; 102-103; 107; 109; 111; 170; 188; 233; 269].*

Розробка ефективної антикорупційної політики як системного інструменту боротьби з корупцією базується на цьому сприйнятті. Стратегія передбачає відповідне поєднання превентивних, контрольних та освітніх інструментів у сфері державного управління та розвитку економіки держави.

Отже, корупцію слід розуміти не лише як порушення закону або аморальну поведінку окремих службовців, а як системний ризик для функціонування держави, що охоплює юридичні, економічні та культурно-етичні виміри..Таке бачення дозволяє обґрунтувати необхідність розробки антикорупційної політики як цілісного механізму, який синтезує правові санкції, організаційні процедури та соціально-виховні інструменти для зміцнення доброчесності та ефективності публічного управління.

Крім того, у науковій літературі та законодавчих актах термін «запобігання корупції» прямо не завжди фіксується, проте його сутність аналізується у численних дослідженнях. Так, у публікаціях ООН, присвячених антикорупційним інструментам, підкреслюється, що запобігання корупційним практикам розглядається як комплекс заходів соціально-економічного характеру, спрямованих на створення несприятливих умов для виникнення та поширення корупції [308]. Основна мета таких заходів полягає в підвищенні обізнаності громадян про негативні наслідки корупційних дій, мобілізації їх для утримання від порушень та сприянні формуванню культури доброчесності як у приватному, так і у публічному секторах.

У роботі С. В. Дрьомова, Ю. Г. Кальниша і Д. Б. Клименко [44] запобігання корупції трактується як комплекс законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів, які спрямовані на усунення чинників, що провокують корупційні дії. Зокрема, у наукових працях В. М. Баришнікова [6], підкреслюється, що системні профілактичні заходи є ключовим засобом зменшення масштабів корупційних явищ, оскільки вони спрямовані на усунення соціальних та організаційних умов, які породжують корупцію.

З огляду на це, наступним кроком є перехід до аналізу категорії «антикорупційна політика» – її змісту, наукового розуміння, структури та місця в системі публічного управління в координатах економічного розвитку (Табл.1.3.).

Таблиця 1.3

Аналіз наукових підходів до визначення поняття «антикорупційна політика» в системі публічного управління*

№	Автори	Сутність поняття
1.	К. В. Ростовська [101]	сукупність цілей, завдань, принципів, заходів, рішень та дій, спрямованих на запобігання та протидію корупції, що реалізуються через систему державного управління та інститути громадянського суспільства на основі законодавства України.
2.	І. О. Калугіна [31]	система заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та припинення корупційних проявів у публічному управлінні, що включає правові, організаційні, економічні та соціальні механізми.
3.	О. І. Кудерміна [51]	комплексна стратегія, що охоплює правову, інституційну та соціально-психологічну складові, спрямовані на створення умов для мінімізації корупційних ризиків у державному управлінні.
4.	Н. А. Липовська, І. М. Квеліашвілі [52]	система заходів, що передбачає інтеграцію превентивних, контрольних та виховних механізмів у сферу публічного управління для забезпечення ефективного функціонування державних інститутів.
5.	О. І. Пархоменко-Куцевіл [66]	сукупність правових, організаційних та соціальних заходів, спрямованих на забезпечення невідворотності покарання за корупційні діяння та формування антикорупційної культури в суспільстві.
6.	Б. Прокопів [83]	система організаційно-правових заходів, спрямованих на створення умов для запобігання корупції та забезпечення ефективного функціонування державних органів.
7.	С. О. Кравченко [47]	комплекс заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та припинення корупційних проявів у публічному управлінні, що включає правові, організаційні, економічні та соціальні механізми.
8.	І. О. Драган, Ю. В. Шпак [20]	система заходів, спрямованих на забезпечення прозорості та підзвітності органів державної влади, а також на формування антикорупційної культури в суспільстві.
9.	А. С. Гавриленко, С. Б. Терська [13]	сукупність заходів, спрямованих на створення умов для запобігання корупції та забезпечення ефективного функціонування державних органів.
10.	О. Г. Дейнека [19]	система заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та припинення корупційних проявів у публічному управлінні, що включає правові, організаційні, економічні та соціальні механізми.
11.	В. А. О. Абдуллаєв [1]	концептуальна основа проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів у публічному управлінні, що включає

Продовження таблиці 1.3.

№	Автори	Сутність поняття
		визначення правової природи, поняття, особливостей та видів такої експертизи.
12.	Є. Д. Скулиш [106]	система заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та припинення корупційних проявів у публічному управлінні, що включає правові, організаційні, економічні та соціальні механізми.
13.	І. Сурай [109]	система заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та припинення корупційних проявів у публічному управлінні, що включає правові, організаційні, економічні та соціальні механізми.
14.	Р. М. Тучак [111]	система заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та припинення корупційних проявів у публічному управлінні, що включає правові, організаційні, економічні та соціальні механізми.
15.	Т. Гонг, Ч. Х. Лау [191]	процес стратегічної навігації, що потребує балансу між нормативними вимогами, інституційною спроможністю та культурними факторами.
16.	А. Дойг [170]	система реформ, що передбачає створення стимулів для доброчесності, посилення прозорості та зменшення можливостей для зловживань.
17.	Н. В. Гришина, К. В. Ростовська [16]	передбачений законодавством комплекс організаційно-правових, адміністративних, економічних, ідеологічних, освітньовиховних, інших заходів, що ініціюються, розробляються та реалізуються публічною адміністрацією у взаємодії з громадянським суспільством з метою усунення причин та умов, що сприяють корупції, зниження рівня корупції у всіх сферах суспільного життя, виявлення та припинення фактів корупції, відновлення порушених прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави
18.	С. Фріцен [190]	інституційно обумовлений процес, ефективність якого визначається відповідністю управлінському середовищу та здатністю враховувати специфіку політико-адміністративного контексту.
19.	О. Ганьба [14]	систематична, послідовна, цілеспрямована діяльність держави у тісній співпраці з органами місцевого самоврядування та суб'єктами громадянського суспільства, що полягає у формуванні стратегічних положень і шляхів їх реалізації з метою запобігання корупції, ефективної діяльності спеціалізованих антикорупційних органів, дієвого застосування превентивних антикорупційних механізмів і формування антикорупційної культури в Україні

**Джерело: сформовано автором на основі [1; 13-14; 16; 19-20; 31; 47; 51-52; 66; 83; 101; 106; 109; 111; 170; 190-191].*

Крім того, на думку Дж. Поупа [240] стратегічна протидія корупції передбачає формування «національної системи чесності», що включає незалежні інститути, реальне місцеве самоврядування, незалежні засоби масової інформації, регулювання конфліктів інтересів, забезпечення відкритого доступу до публічної інформації, прозорі процедури державних

закупівель та ефективне управління державними фінансами. Такий комплексний підхід дозволяє визначити запобігання корупції як цілеспрямоване формування суспільних умов, несприятливих для виникнення та поширення корупції, водночас стимулюючи некорупційну поведінку членів суспільства, насамперед працівників органів публічної влади.

Таким чином, результати аналізу дозволяють дійти висновку, що в науковій літературі антикорупційна політика розглядається як інструмент боротьби з корупційними проявами, а також як цілісна система управлінських заходів, яка має інтегрований характер і функціонує на стику права, економіки, політики та соціальних відносин. Українські дослідники, зокрема Є. Д. Скулиш [106], І. О. Драган, Ю. В. Шпак [20], О. І. Кудерміна [51], К. В. Ростовська [101] тощо акцентують увагу на її правовій і організаційній складовій, визначаючи її як комплекс нормативно закріплених заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та подолання корупційних практик у публічному секторі.

Натомість, зарубіжні науковці, зокрема С. Фріцен [190], А. Дойг [170], Т. Гонг, Ч. Х. Лау [191] тощо схильні підкреслювати значення стратегічної орієнтації антикорупційної політики, її інституційної спроможності та здатності формувати нову управлінську культуру, що ґрунтується на засадах прозорості, підзвітності та верховенства права. Як результат, формується розуміння антикорупційної політики як багаторівневої конструкції, що поєднує нормативне регулювання, адміністративні механізми та виховний вплив на суспільство.

Семантичне поле ключових понять, пов’язаних із антикорупційною політикою, вимагає окремого розкриття. Власне антикорупційна політика постає як комплексна категорія, яка охоплює стратегічні та тактичні заходи, спрямовані на мінімізацію корупційних ризиків, формування доброчесності у сфері публічного управління та зміцнення інституційної спроможності держави. Механізми формування антикорупційної політики охоплюють

розробку й ухвалення нормативно-правових актів, створення незалежних контролюючих органів, інституціоналізацію процедур прозорості та підзвітності, а також налагодження співпраці з громадянським суспільством. У даному контексті С. Вольф [294] підкреслив, що, на відміну від суто декларативних підходів, ефективне формування політики потребує врахування як національних особливостей, так і міжнародних стандартів, розроблених у межах таких організацій, як OECD, GRECO та Transparency International.

Реалізація антикорупційної політики у свою чергу передбачає практичне втілення закладених принципів і механізмів через правозастосовну діяльність, організацію системи моніторингу та аудиту, підвищення професійного рівня державних службовців, а також розбудову інститутів доброчесності у суспільстві [135; 170; 265]. Саме на етапі реалізації виявляється реальний рівень ефективності політики, оскільки її формальне закріплення без дієвого застосування втрачає своє значення.

Особливу увагу слід приділити взаємозв’язку антикорупційної політики з економічним розвитком, адже на думку В. Танзі, Х. Давуді [272] та Х. Чжан, Р. Ань, К. Чжун [313] поширеність корупційних практик істотно знижує інвестиційну привабливість держави, деформує конкурентне середовище та спричиняє нераціональне використання бюджетних ресурсів. Зменшення рівня корупції натомість створює умови для формування ефективних ринкових відносин, підвищення продуктивності праці та зростання довіри громадян до влади [220]. У даному контексті антикорупційна політика розглядається як елемент правового чи політичного середовища, а також як чинник забезпечення сталого економічного розвитку.

Крім того, концепт публічного управління становить системне середовище, у межах якого формується і реалізується антикорупційна політика. Вітчизняні науковці, зокрема К. Герасимюк [200], Т. Е. Василевська [9] тощо трактують публічне управління як організацію та здійснення владних повноважень у суспільних інтересах, що зумовлює потребу у

високих стандартах доброчесності та підзвітності. У зарубіжних дослідженнях Дж. Б. Маккінні [215] та А. Б. Сендона [140] робиться наголос на значенні організаційної культури та інституційних правил, що забезпечують сталість управлінських рішень. Таким чином, саме публічне управління стає тією сферою, де антикорупційна політика трансформується із теоретичної конструкції в реальний управлінський процес, що здатен забезпечити зниження корупційних ризиків і підвищення загальної ефективності та легітимності державної влади.

У даному контексті варто виокремити низку концептуальних підходів до розуміння антикорупційної політики, які дозволяють окреслити її багатовимірність. Зважаючи на складність і суперечливість феномена корупції, науковці та практики розглядають антикорупційну політику через призму різних методологічних підходів – правового, політичного, економічного, управлінського, соціологічного та інституційного. У результаті було сформовано Таблицю 1.4, що містить характеристику підходів до розуміння сутності антикорупційної політики, що свідчить про антикорупційну політику як багатовимірний феномен, що одночасно охоплює сферу права, політики, економіки, соціальних відносин та управління.

Правова стратегія наголошує на забезпеченні дотримання правил, визнанні проявів корупції незаконними та гарантуванні неминучості покарання. Політична перспектива розглядає антикорупційне законодавство як засіб встановлення та збереження політичної влади, що вимагає підзвітності та відкритості у процесі прийняття рішень. Економічний підхід, з іншого боку, робить сильний акцент на необхідності викорінення тіньової практики, гарантування чесної конкуренції та створення інституційних рамок для довгострокового економічного зростання. Управлінський підхід, з іншого боку, розглядає антикорупційну політику як засіб оптимізації діяльності державних органів, підвищення їхньої ефективності та впровадження сучасних управлінських стандартів на практиці.

Таблиця 1.4

Концептуальні підходи до розуміння сутності антикорупційної політики*

Підхід	Характеристика	Автори	Обмеження
Правовий	Корупція визначається як протиправне діяння, пов'язане з одержанням неправомірної вигоди, зловживанням владою чи посадовим становищем	І. Й. Юсуббоєвич [311], Дж. Д. Д. Басабозе [136]	Зводить явище лише до кримінально-правового виміру, ігноруючи соціальні причини
Економічний	Корупція розглядається як форма «ринку влади», де державні послуги чи рішення стають предметом купівлі-продажу	Р. Клітґаард [208-210], А. Ведеман [292]	Недооцінює правові та культурні аспекти
Соціологічний	Трактує корупцію як девіантну поведінку, що виникає через дисбаланс суспільних норм і практик, слабкість інституцій та соціальну толерантність	Д. Геллман, Дж. Кауфман [198]	Важко виробити універсальне визначення; залежить від культурного контексту
Політичний	Корупція пояснюється як зловживання владними повноваженнями для отримання приватної вигоди та як чинник підриву легітимності держави	Дж. П. Добель [169], С. Роуз-Аккерман [261-262]	Фокусується переважно на політичних елітах
Етичний / моральний	Корупція трактується як моральне падіння, зловживання довірою та суспільним благом	Д. Рендторф [258], Дж. Вергара [288], Е. М. Усланер [310]	Надмірна абстрактність, складність для правового регулювання
Комплексний	Поєднує правові, економічні, соціальні та політичні характеристики корупції, підкреслюючи її системний характер	Ж. П. Вільнев, Г. Муджелліні, М. Гайде [289], К. Е. Девіс [160], В. Ю. Захарченко [25]	Складність практичної імплементації, потребує широкої методологічної бази

**Джерело: сформовано автором на основі [25; 136; 160; 169; 198; 208-210; 258; 261-262; 288-289; 292; 310; 312].*

Водночас, «макро»-інституційний та культурний підхід наголошує на формуванні антикорупційної культури та підвищенні довіри громадян до державних інституцій, а також на розвитку громадянського суспільства як агента контролю; тоді як сам інституційний підхід прагне створити стабільні, передбачувані та стійкі організаційні форми та практики, що сприяють поширенню та інституціоналізації корупції. Отже, різні наукові визначення

терміна «корупція» свідчать про відсутність єдиного підходу, який би охоплював як правові, так і економічні аспекти корупції. У зв'язку з цим одним із важливих напрямків сучасної науки має стати об'єднання існуючих підходів у цілісну концепцію, що дозволить уніфікувати термінологію та підвищити ефективність антикорупційної політики завдяки її міждисциплінарному характеру.

Аналіз сутності державної антикорупційної політики, особливостей її формування та механізмів реалізації неможливий без ґрунтовного осмислення наукових здобутків, накопичених у цій сфері попередніми дослідниками. Тому насамперед доцільно окреслити стан наукової розробки проблеми антикорупційної політики, з’ясувавши, які дослідницькі школи та автори формують сучасний дискурс, які сегменти знання вже мають відносну завершеність, а де проступають методологічні й емпіричні прогалини.

Особливої уваги заслуговує питання формування та реалізації антикорупційної політики, оскільки воно в науковому дискурсі часто розглядається фрагментарно, без належного системного аналізу та у зв’язку з ширшими проблемами державного управління чи протидії злочинності. Це зумовлює потребу у ґрунтовному вивченні процесів розробки й упровадження державних антикорупційних заходів, що дозволяє виробити науково виважені пропозиції для вдосконалення політики у цій сфері.

В українському просторі провідні напрацювання зосереджені на правовому та інституційному оформленні антикорупційної політики (школи адміністративного та конституційного права Києва, Харкова, Львова; кола дослідників публічного управління при провідних ЗВО та аналітичних центрах), зокрема:

– Київська школа адміністративного та конституційного права (НАДУ, КНУ, НАВС) досліджує правові та етичні основи антикорупційної політики, доброчесність публічної служби та правове забезпечення реалізації антикорупційних стратегій;

– Школа публічного управління (НАДУ, Київ) досліджує інституційні механізми антикорупційної політики; етика та професійні стандарти держслужби; діяльність НАЗК, НАБУ, САП;

– Київська економіко-управлінська школа (КНЕУ) досліджує антикорупційну політику як чинник економічного розвитку;

– Харківська школа права (НЮУ ім. Я. Мудрого, ХНУВС) досліджує антикорупційне законодавство, кримінально-правові засоби протидії корупції, судова практика;

– Львівська школа права (ЛНУ ім. І. Франка, ЛДУВС) досліджує публічне управління, демократичні стандарти прозорості, взаємозв'язок з правами людини;

– Житомирська школа (Житомирська політехніка) досліджує публічне управління в правоохоронній сфері, запобігання корупційним ризикам у діяльності органів безпеки;

– Аналітичні центри та громадські організації досліджує громадський контроль, моніторинг прозорості, адвокація реформ, розробка аналітики щодо інституційної спроможності держави.

Загалом, у вищезазначених школах усталилися студії щодо криміналізації корупційних правопорушень, адміністративно-процедурних засобів запобігання конфлікту інтересів, інституційного дизайну спеціалізованих органів (превенція, виявлення, розслідування, притягнення до відповідальності), а також нормативної інтеграції з acquis ЄС.

У зарубіжному полі формативними залишаються економіко-політична традиція (Р. Клітґаард [208-210], А. Ведеман [292], Дж. П. Добель [169], С. Роуз-Аккерман [261-262], Г. Муджелліні, М. Гайде [289], К. Е. Девіс [160]), інституційно-порівняльні підходи (OECD, Світовий банк, GRECO), а також нова хвиля досліджень, що трактує корупцію як проблему колективної дії та організаційної культури, з акцентом на спроможності інституцій і стратегічній навігації політики (С. Фріцен [190], Т. Гонг, Ч. Х. Лау [191], А. Дойг [170], Т. Х. Салікін [265], Дж. Барафі [135]). Крім того, достатньо

опрацьованими слід вважати питання архітектури національних антикорупційних систем (integrity system), регуляторного дизайну прозорості та підзвітності (декларування, публічні закупівлі, відкриті дані), а також стандартів доброчесності публічної служби [120; 214; 290]. Водночас комплексні зв'язки антикорупційної політики з траєкторіями економічного розвитку часто окреслюються на рівні корелятивних тверджень без належної ідентифікації причинності; бракує квазіекспериментальних і панельних досліджень, що відсікали б зворотні та опосередковані ефекти (інвестиційна привабливість, продуктивність, вартість запозичень, якість бюджетного виконання).

Зважаючи на систематичний огляд наукової літератури, на нашу думку, антикорупційна політика є важливим аспектом державного управління та сталого розвитку і може бути представлена інтегрованою системою цілей, принципів, засобів та процедур, сформульованих у багаторівневій структурі та цілісному підході для запобігання, виявлення, пом'якшення, усунення та управління наслідками корупції, а також для зменшення соціальних та економічних збитків, які вона спричиняє; це не лише питання виконання закону чи штрафів, а й комплексне системне управління, що включає регулювання, економіку, інституції, управління та культуру-цінності, що дозволяє добре узгодити підсистеми запобігання, контролю, правоохоронної діяльності, санкцій та повернення активів. Проте досі недостатньо розробленими питаннями є: вимірюваність «інституційної спроможності» антикорупційних органів у динаміці; оцінка координаційних витрат і ризиків надмірної фрагментації інститутів; локальний вимір політики (муніципальний рівень, держпідприємства); повна інтеграція поведінково-культурних чинників у моделі зміни практик; вплив цифрової трансформації на структуру корупційних можливостей (e-procurement, алгоритмічні рішення, кібер-комплаєнс); а також вбудовування антикорупційної політики в національне планування розвитку (зв'язок із промисловою, інноваційною, регіональною політиками та політикою конкуренції).

Системна перспектива пропонує погляд на антикорупційну політику як на динамічну, вкладену систему, в якій корупційні ризики генеруються на перетинах підсистем «закон – інституції – процедури – культура», і де збурення в одному елементі створюють хвильовий ефект для інших; операціоналізація полягає у відстеженні потоків рішень та стимулів, визначенні вузлів вразливості та аналізі циклів зворотного зв'язку. У той час як інституційна перспектива наголошує на формальних правилах та неформальних нормах, структурах для притягнення суб'єктів до відповідальності та засобах примусу/стимулювання; у рамках цього розуміння досліджується інституційна діяльність, а також спосіб взаємодії з іншими інституціями та громадянським суспільством. Крім того, запропонована методологія доповнюється тріангуляцією даних (адміністративні дані, опитування щодо доброчесності, аудиторські звіти, дані про відкриті закупівлі, судові реєстри), чіткою стратегією вимірювання (відстеження «твердих» показників ефективності за допомогою «м’яких» показників культури та довіри) та рефлексією щодо обмежень (ендогенність, упередженість вибору, інституційна неоднорідність).

Отже, у підсумку слід зазначити, що для розробки й реалізації ефективної антикорупційної політики України необхідне інтегроване теоретико-методологічне підґрунтя, яке синтезує правові, економічні, управлінські, соціально-політичні та морально-етичні аспекти. Лише поєднання різних наукових підходів і врахування як національних особливостей, так і міжнародних стандартів, дозволить сформувати політику, здатну мінімізувати корупційні ризики, а також забезпечити підвищення ефективності публічного управління, відновлення суспільної довіри та створення інституційних передумов для сталого економічного розвитку України.

1.2. Генеза розвитку антикорупційної політики та механізмів її реалізації в координатах економічного розвитку

Політика боротьби з корупцією є ключовим складником надійного державного управління та стабільної економіки держави. Необхідність дослідження формування антикорупційної політики в Україні полягає саме в тому, що корупційні практики мають багатосторонній вплив на економічну стабільність країни, інвестиційну привабливість та рівень довіри громадськості до державних інституцій. Таким чином, історичне вивчення антикорупційних стратегій дає нам уявлення про те, як виникли сучасні механізми контролю, як національна політика враховувала міжнародні стандарти, а також які були сприяючі та перешкоджаючі фактори. У цьому зв'язку важливо розглянути тріаду економічних, соціальних та політичних факторів, які формували особливості антикорупційних заходів на різних рівнях еволюції держави. Необхідно наголосити, що дослідження трансформацій стратегій боротьби з корупцією в Україні невіддільне від радянської, оскільки в СРСР були закладені основи тоталітарної культури управління, і ця культура була експортована до пострадянських держав, найвразливішою з яких є Україна.

У радянський період корупція офіційно розглядалася як явище, притаманне виключно «буржуазним» суспільствам, тоді як соціалістична держава нібито була «очищена» від подібних практик. Така декларативна «безкорупційність» слугувала ідеологічним інструментом, за допомогою якого партійна еліта намагалася підкреслити переваги соціалізму над капіталізмом [267]. Проте реальність кардинально відрізнялася від офіційних тез. В умовах тоталітарного контролю та централізованої економіки сформувалися приховані механізми хабарництва, протекціонізму й неформальних зв’язків, що фактично замінили собою прозорі інститути управління.

Корупція в СРСР мала специфічні форми. По-перше, це система привілеїв партійної номенклатури: спеціальні магазини, медичне обслуговування, житло, дачі та інші «закриті» блага, доступні лише для вузького кола вищих чиновників. По-друге, у повсякденному житті широкого загалу корупція існувала у вигляді так званого «блату» – неформальної мережі знайомств і взаємних послуг, що дозволяла отримати дефіцитні товари чи послуги. Блат, як соціально-економічний феномен, виступав своєрідним механізмом виживання в умовах хронічного дефіциту та бюрократичної зарегульованості [213]. Особливе місце займали так звані «толкачі» – посередники між підприємствами та органами постачання, які забезпечували виконання виробничих планів завдяки своїм неформальним зв’язкам [196].

У 1937 році в СРСР було створено Об'єднаний відділ боротьби з хищеннями соціалістичної власності (ОБХСС), що мав на меті боротьбу з економічними злочинами, включаючи хабарництво. Проте, попри наявність цього органу, корупція залишалася широко поширеною, особливо серед партійної номенклатури. Відсутність реального контролю та залежність ОБХСС від партійних структур обмежували ефективність боротьби з корупцією [197].

Іншою формою була практика «несунів» – працівників, які виносили з роботи продукцію чи матеріали, виправдовуючи це «компенсацією» за низьку заробітну плату або нестачу товарів у державній торгівлі. Таким чином, хабарництво і зловживання владою переплiталися з повсякденною економічною культурою [291]. Попри наявність численних органів контролю – прокуратури, КДБ, ОБХСС – вони залишалися фактично безсилими у боротьбі з корупційними практиками вищої номенклатури, оскільки партійна еліта мала імунітет від переслідувань. Лише час від часу відбувалися показові кампанії, що мали на меті створити ілюзію «нещадної боротьби» з хабарництвом. Одним із найвідоміших прикладів стала «рибна справа» наприкінці 1970-х років, під час правління Л. Брежнєва, коли корупція

досягла значного масштабу. Одним із найбільш резонансних випадків стала «рибна справа», коли чиновники Міністерства рибної промисловості організували незаконну приватизацію прибутків через контрабанду та крадіжки, отримуючи валютні доходи та приховуючи їх у європейських банках. Проте навіть у цьому випадку покарання вищих чиновників обмежилося формальними санкціями, тоді як основна система залишалася недоторканною [211].

Подальший розвиток антикорупційної політики в умовах незалежності України почав формуватися на тлі економічної трансформації, державної децентралізації та прагнення інтеграції у європейські та міжнародні стандарти. В цей період державні інституції стикалися з необхідністю одночасного створення нормативно-правової бази, формування спеціалізованих антикорупційних органів та впровадження механізмів контролю за дотриманням доброчесності на всіх рівнях управління. Розвиток антикорупційної політики в Україні можна представити у вигляді систематизованої еволюції, що відображає ключові етапи формування норм, інституцій та практик протидії корупції (Таблиця 1.5).

О.В.Скочиляс-Павлів [104] визначає структурні елементи антикорупційної політики як: стратегію протидії корупції; антикорупційну нормативно-правову базу та механізм її виконання; діяльність спеціальних органів з формування та реалізації антикорупційної політики; утворення комісій, координаційних рад з протидії корупції; використання ЗМІ. Ці елементи формувалися в Україні протягом кількох етапів, що відображають поступовий розвиток антикорупційної політики в умовах економічного та політичного розвитку країни [59].

Перший етап (1991–1995 рр.) характеризувався зародженням антикорупційної політики. Після здобуття незалежності Україна зіткнулася з необхідністю формування нової системи управління, що включала протидію корупції. Відсутність чіткої стратегії протидії корупції та ефективних механізмів її реалізації призводила до високого рівня корупційних проявів у

державному апараті. Відсутність спеціалізованих органів та координаційних рад ускладнювала боротьбу з корупцією на цьому етапі.

Другий етап (1996–2003 рр.) відзначався становленням та формуванням загальних положень антикорупційної політики. У цей період в Україні почали розроблятися перші нормативно-правові акти, спрямовані на протидію корупції. Проте, незважаючи на наявність окремих законів та постанов, відсутність комплексної стратегії та ефективного механізму її реалізації обмежувала ефективність боротьби з корупцією.

Третій етап (2004–2014 рр.) характеризувався первинною імплементацією міжнародних підходів до антикорупційної політики. З 2004 року Україна почала активно впроваджувати міжнародні стандарти у сфері протидії корупції. У цей термін було створено спеціалізовані установи, зокрема Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), а також розроблено стратегії та програми для боротьби з корупцією. Однак ці заходи не дали вагомих результатів, оскільки не було достатньої фінансової підтримки та політичної волі для впровадження антикорупційної політики.

Четвертий етап (2015–2021 рр.) відзначався розвитком інституційного забезпечення антикорупційної політики та активізацією подальшої імплементації міжнародних підходів.

Після Революції Гідності 2014 р. антикорупційна політика в Україні вступила у фазу інтенсивного інституційного розвитку, що характеризується послідовною імплементацією міжнародних стандартів та зміцненням організаційних структур. Саме у цей період формувалися ключові елементи сучасної антикорупційної системи: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) забезпечувало розслідування корупційних злочинів високопосадовців. Переслідування злочинів здійснювала Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), тоді як судову практику у справах про корупцію здійснював Вищий антикорупційний суд (ВАКС).

Таблиця 1.5

Історична еволюція підходів до боротьби з корупцією*

Період	Основні характеристики	Нормативно-правова база	Інституції та органи	Основні фактори та події	Ефективність
1991 – 1995	Зародження антикорупційної політики; декларативні підходи; відсутність стратегії	Конституція України (проєкт 1995–1996 рр.), Закони про державну службу (1993), окремі постанови Кабміну щодо боротьби з хабарництвом	Мін'юст, МВС, прокуратура	Незалежність держави, формування нових органів влади, високий рівень бюрократизації та корупційних проявів	Відсутність комплексної стратегії та спеціалізованих антикорупційних органів обмежувала ефективність
1996 – 2003	Становлення загальних положень антикорупційної політики; формування нормативної бази	Проєкт ЗУ «Про боротьбу з корупцією» (1997), Кодекс України про адміністративні правопорушення, постанови Кабміну щодо етичних норм	Міжвідомчі комісії, відділи при Мінфіні та МОН	Прагнення до інтеграції з міжнародними інституціями; економічна нестабільність; поява антикорупційних програм	Часткова нормативна регламентація, слабка координація та відсутність чіткої стратегії
2004 – 2014	Первинна імплементація міжнародних стандартів; спроби реалізації стратегій	Національна програма протидії корупції (2005), ЗУ «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII, прийняття від 14.10.2014), Кодекс етики державного службовця	НАПК (створений у 2011), координаційні ради, антикорупційні підрозділи при МВС	Євроінтеграційні зобов'язання, рекомендації GRECO, вплив Світового банку та Міжнародного валютного фонду (МВФ)	Створено органи та програми, але відсутність політичної волі і фінансування зменшувала ефективність
2015 – 2021	Розвиток інституційного забезпечення та імплементація міжнародних підходів	Стратегія національної безпеки України, Антикорупційна стратегія 2015–2020, оновлений Закон «Про запобігання корупції» (редакція від 09.12.2021)	НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК, комісії при Президентові	Постреволюційні реформи, міжнародний тиск, модернізація судової та правоохоронної системи	Покращення контролю, підзвітності, фінансування та координації; корупційні ризики залишаються в окремих галузях
2022 – донині	Антикорупційна політика в умовах війни; адаптація до надзвичайних економічних та безпекових умов	Тимчасові закони про державні закупівлі та фінансовий контроль, оновлені антикорупційні положення для надзвичайного періоду	НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК, спеціальні комісії з контролю за військовими та гуманітарними ресурсами	Повномасштабна війна з РФ, мобілізація ресурсів, міжнародна допомога, контроль за надзвичайними закупівлями та фінансами	Посилення прозорості у військових і гуманітарних закупівлях; ризики корупції зменшуються завдяки міжнародному моніторингу

**Джерело: сформовано автором на основі [59; 78; 104].*

Водночас повноцінно функціонувало Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), яке перевіряло декларації, контролювало конфлікти інтересів та здійснювало превентивні заходи. Важливо, що протягом цього періоду відбулася гармонізація рекомендацій ЄС та міжнародних організацій, таких як GRECO та OECD, а міжнародні фінансові установи, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк, впливають на прозорість та підзвітність державного управління та державних службовців. Правова база була доповнена переглянутими Антикорупційними стратегіями та внесенням змін до Закону України "Про запобігання корупції" (№ 1700-VII від 14.10.2014) [78], що створило правову основу для комплексного підходу.

Сучасний етап (2022 р. – до сьогодні) характеризується суттєвою трансформацією антикорупційної політики у зв’язку з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України. У нових умовах пріоритетом стало забезпечення прозорості державних і гуманітарних закупівель, мобілізації ресурсів та ефективного використання міжнародної допомоги. У відповідь на надзвичайну ситуацію було запроваджено тимчасові правила щодо державних закупівель та фінансового контролю, а також внесено зміни до чинного антикорупційного режиму. Міжнародний валютний фонд (МВФ) організував спільно з Північноамериканським партнерством з питань співпраці об'єднання фінансових потоків на випадок надзвичайних ситуацій, а спеціальні комісії контролювали ризики корупції у воєнний час. Міжнародний нагляд та участь іноземних донорів значно зменшили можливості для зловживань. Однак, на відміну від попередньої ситуації, криза створила нові економічні та соціальні проблеми, які потребували адаптивних механізмів контролю, гнучкої політики та подальших превентивних заходів. Можливості для зловживань були значною мірою стримані завдяки моніторингу та участі іноземних донорів. Однак криза породила нові економічні та соціальні проблеми, які становлять додаткові ризики, що вимагають прийняття гнучкої політики, адаптивних

механізмів контролю та посилених превентивних заходів. Вищезазначені фази сталого розвитку антикорупційної політики України характеризуються як перехід від декларативної політики до суттєвого інституційного будівництва, функціональними цілями якого буде активна боротьба з корупцією.

Варто також зазначити, що європейська інтеграція залишається одним із ключових рушійних сил, на основі яких зараз розробляється антикорупційне законодавство. Україна поступово імплементує рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO) та стандарти Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у сфері запобігання корупції серед депутатів, суддів і прокурорів, а також у питаннях доброчесності, прозорості та захисту викривачів. Даний процес охоплює низку законодавчих ініціатив, інституційних реформ та практичних заходів, спрямованих на підвищення ефективності антикорупційної політики та інтеграцію міжнародних стандартів у національну практику. Зокрема, у 2024 році GRECO [156] відзначила, що Україна задовільно реалізувала 18 з 31 рекомендації щодо запобігання корупції серед депутатів, суддів і прокурорів. Серед позитивних кроків можна виділити:

1. У 2024 році було розроблено проєкт Єдиних показників оцінки суддів, який наразі перебуває на розгляді Вищої ради правосуддя. Це сприятиме об'єктивному та прозорому оцінюванню діяльності суддів, що відповідає рекомендаціям GRECO щодо удосконалення критеріїв оцінки суддівської діяльності.

2. Прийняття закону про лобізм створює правову основу для етичного та прозорого здійснення лобістської діяльності, що відповідає рекомендаціям GRECO щодо регулювання лобістської діяльності та забезпечення її прозорості.

3. Внесення змін до законодавства, що посилюють дисциплінарну відповідальність суддів, сприяє підвищенню їхньої підзвітності та відповідає

рекомендаціям GRECO щодо посилення дисциплінарної відповідальності суддів.

4. Реформи, спрямовані на зміцнення підзвітності прокуратури, включають вдосконалення механізмів контролю та нагляду за діяльністю прокурорів, що відповідає рекомендаціям GRECO щодо посилення підзвітності прокуратури. Натомість, згідно з оглядом ОЕСР від 2025 року [227], Україна демонструє значний прогрес у впровадженні стандартів доброчесності та прозорості, а саме: Україна виконує 73% критеріїв щодо якості стратегічної основи та 80% критеріїв щодо впровадження стратегії на практиці, що значно перевищує середні показники країн ОЕСР.

5. Розробка та впровадження Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, що включає аналіз поточних ризиків у сфері публічної доброчесності та посилання на міжнародні правові інструменти з питань боротьби з корупцією.

6. Прийняття Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, що містить конкретні заходи, відповідальних осіб та індикатори результативності, що дозволяє ефективно реалізовувати антикорупційну політику.

7. Впровадження публічного порталу даних забезпечує прозорість та підзвітність у реалізації антикорупційних заходів.

Отже, досвід країн ЄС доводить, що підхід, заснований на електронному урядуванні, відкритих даних та контролі державних фінансів на всіх рівнях, знизить корупційні ризики в довгостроковій перспективі, підвищить привабливість інвестицій та підвищить рівень соціальної довіри до держави. Українські реформи, включаючи створення системи електронних закупівель Prozorro, спираючись на цей досвід, роблять процес державних витрат все більш прозорим і конкурентним. Слід зазначити, що робота С. Книша [36] присвячена детальному огляду досвіду країн ЄС у сфері успішності антикорупційної політики. Якщо бути більш конкретним, синергетичний підхід, заснований на поєднанні електронного урядування,

відкритих даних та контролю державних фінансів, може знизити корупційні ризики, сприяти інвестиційній привабливості та підвищити рівень соціальної довіри до держави.

Наразі ЄС почав розглядати питання корупції як політичну проблему в середині 1990-х років у процесі підготовки до розширення Європейського Союзу (ЄС), що відбулося у 2004 та 2007 рр. Об'єднання спершу не усвідомлювало повною мірою свою роль у боротьбі з корупцією. Спершу питання корупції було залишене на розсуд держав-членів ЄС або інших міжнародних організацій. Лише у 1997 р., коли Європейська Комісія визначила свої цілі щодо розробки далекосяжної антикорупційної політики на рівні ЄС, повідомлення про політику ЄС щодо боротьби з корупцією 1997 р. стало першим політичним документом організації, що зосереджувався насамперед на проблемі корупції [231]. Було зазначено, що корупція впливає на чесну конкуренцію в ЄС, кидає виклик принципам відкритого і вільного ринку. Корупція також впливає на функціонування належного врядування та верховенства права. Визначено три головні цілі під час розробки антикорупційної політики – захист фінансових інтересів Співтовариства, посадових осіб або держав-членів та приватного сектору. У всіх трьох сферах були створені правові інструменти. Однак, як показує їх подальший історичний розвиток, імплементація даних інструментів в країнах-членах ЄС була недостатньою.

У згаданому Повідомленні про політику ЄС у сфері боротьби з корупцією 1997 р. подано перше визначення корупції, під якою розуміли «зловживання владою або неправомірне зловживання владою або невідповідність у процесі ухвалення рішень, спричинену неправомірним спонуканням або вигодою». У 1998 р. Європейський суд аудиторів ухвалив це визначення. Однак воно дуже широке й охоплює більшість форм корупції, якими вони є, а тому ускладнює роботу з цим визначенням. Виникали питання щодо того, як визначити такі поняття, як «зловживання владою» або «приватна вигода» [146]. Це пов'язано з тим, що досить складно чітко

визначити, наскільки великою має бути приватна вигода, щоб підпадати під визначення ЄС. Визначення корупції, яке надала Європейська Комісія, є широким і виходить за рамки чинного законодавства ЄС. Втім корупція не лише може трактуватися як частина кримінально-правового визначення. Вона також охоплює соціально-економічний елемент, спрямований на запобігання корупції в контексті належного врядування.

Боротьба з корупцією первинно була пов'язана із захистом фінансових інтересів ЄС. Тому простежувався запит на криміналізацію корупційної поведінки державних службовців. Ухвалена в 1997 р. Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ETS 173) вимагала від держав-членів криміналізувати корупційну поведінку державних службовців незалежно від впливу на їхні фінансові інтереси [158]. Тому даний акт став базовим інструментом боротьби з корупцією на рівні ЄС на наступне десятиліття.

У 1998 р. у загальному звіті Європейської Комісії про прогрес країн-кандидатів на шляху до вступу в ЄС зазначалося, що боротьба з корупцією потребує подальшого посилення [257]. Європейська Комісія часто висловлювала своє занепокоєння високим рівнем корупції в країнах-кандидатах на вступ до ЄС. Втім вона не встановила чітких орієнтирів для держав-кандидатів у сфері корупції та антикорупційної політики. Така зміна підходів Європейської Комісії вказує на те, що політика ЄС у сфері боротьби з корупцією набула подальшого розвитку в ході підготовки до саміту 2004 р. Держави-кандидати, зокрема Польща та Латвія, перебували під сильним політичним тиском з метою дотримання рекомендацій Європейської комісії, викладених у регулярних звітах, а ЄС мав юридичні важелі для просування антикорупційних реформ у країнах, що приєдналися до ЄС у 2004 р. [252-253].

Інструменти, створені в рамках політики розширення, не мали більш вирішального впливу в цьому контексті, а скоріше запропонували платформу для вдосконалення політики у сфері боротьби з корупцією. Крім того, включення корупції як тяжкого злочину до інструментів кримінального права,

таких як Європейський ордер на арешт та відмивання грошей. Найбільш пов'язаною з цим подією була активізація співпраці між різними Генеральними директоратами в середині Комісії. Рада ЄС підвищила обізнаність про антикорупційне законодавство в зовнішніх зв'язках ЄС та підтримала зовнішні повноваження Європейської Комісії, зробивши боротьбу з корупцією однією з ключових цілей Європейської політики сусідства [179].

Боротьба з корупцією була перенесена з глави 24 до нової глави 23 Договору про Європейський Союз, що поставило судову владу і боротьбу з корупцією та організованою злочинністю на вищий рівень. Така зміна пріоритетів значно посилила важелі впливу на антикорупційну політику також у нинішній структурі політики ЄС щодо країн-кандидатів і потенційних кандидатів на вступ [279]. Антикорупційна політика Європейського Союзу набула подальшого розвитку в 2010 р. із заснуванням Стокгольмської програми, яка визначає ключові пріоритети для ЄС у сферах правосуддя, свободи та безпеки на період 2010–2014 рр. [283]. Вона спрямована на вирішення основних завдань у сферах справедливості, свободи та безпеки, боротьби з корупцією. Прийнявши Стокгольмську програму, Європейська Комісія мала політичний мандат для оцінювання зусиль у боротьбі з корупцією та продовження розвитку своєї антикорупційної політики в тісній співпраці з GRECO проти корупції [316].

На сучасному етапі (2020-х роках) у політиці ЄС щодо боротьби з корупцією домінує цілісний наратив, який поєднує економічний розвиток, прозорість та належне управління, а також боротьбу з корупцією. Основними тенденціями є розвиток електронного урядування, відкритих даних та цифрових платформ для моніторингу державних фінансів, що знижує ризик корупції, а також підвищує інвестиційну привабливість держав та довіру громадян [137]. Такий комплексний підхід показує ефективність синхронізації антикорупційних стандартів GRECO та OECP із національними стратегіями розвитку, що є прикладом для країн, які прагнуть одночасно зменшити корупційні ризики та стимулювати економічне зростання [229].

Крім того, у зв'язку із початком повномасштабних бойових дій в Україні ЄС, по перше, посилив увагу до прозорості та контролю за фінансами у зв'язку з великим обсягом допомоги та інвестицій, спрямованих на підтримку України. Всі грантові та кредитні програми, включно з макрофінансовою допомогою та фондами відновлення, супроводжуються суворими вимогами щодо звітності, електронного декларування та аудиту, щоб мінімізувати ризики корупції [185]. По друге, війна пришвидшила цифровізацію державного управління та використання електронних платформ у країнах ЄС, які підтримують Україну, для відстеження ефективності фінансових потоків [293].

Такий підхід дозволяє одночасно контролювати державні ресурси, забезпечувати їхнє цільове використання і стимулювати міжнародну довіру до державних фінансових систем. І, крім того, геополітичні виклики підвищили значення антикорупційних стандартів у зовнішній політиці ЄС: країни-члени активно імплементують практики доброчесності, перевірки ланцюгів поставок та управління ризиками корупції [201]. Це створює додатковий імпульс для використання досвіду ЄС як орієнтира у впровадженні європейських антикорупційних стандартів. Проблематика реформування антикорупційної політики в умовах війни з урахуванням вимог євроінтеграційних процесів полягає у необхідності одночасного забезпечення прозорості та ефективності державного управління, імплементації стандартів GRECO та OECP, а також збереження макроекономічної стабільності під час критичних зовнішніх викликів [134; 201].

Проте вплив внутрішніх економічних факторів на антикорупційну політику виявляється у значному поширенні тіньової економіки, яка підриває податкову базу та ускладнює контроль за фінансовими потоками; у трансформації бюджетної децентралізації, яка, з одного боку, підвищує фінансову автономію місцевих громад, а з іншого – створює нові ризики корупційних зловживань у відсутності достатніх механізмів прозорого контролю; у впливі іноземних інвестицій, для яких високий рівень корупції

може бути фактором відштовхування, стимулюючи державу до запровадження прозорих процедур і доброчесних практик; а також у ролі міжнародних фінансових інституцій, таких як МВФ і Світовий банк, що через кредитні програми та технічну допомогу визначають стандарти прозорості, обов'язкові інституційні зміцнення антикорупційних органів та підзвітності державних службовців. Детальніше вплив економічних факторів на проблематику реформування антикорупційної політики України на сучасному етапі наведено у Таблиці 1.6.

Водночас численні дослідження свідчать, що формальне наявність антикорупційних норм та інституційних механізмів у багатьох випадках не забезпечує їхньої ефективної реалізації на практиці. Так, О. Дика, К. Наумчук, І. Супрунова, Т. Тростенюк, В. Вербовський [171] підкреслюють, що розрив між нормативними положеннями та реальним виконанням законом передбачених процедур створює умови для збереження корупційних схем у державних органах і на місцевому рівні, особливо у контексті тіньової економіки та недостатньої прозорості бюджетних потоків. У свою чергу Д. Рахматуллаєва, Д. Калдіяров [250] відзначають, що економічна неефективність корупційних практик проявляється не лише у втраті доходів державного бюджету, а й у зниженні інвестиційної привабливості країни, що безпосередньо впливає на темпи економічного розвитку та конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

З іншого боку існує наукова дискусія щодо необхідності комплексного підходу для боротьби з окресленими проблемами, який поєднує нормативне регулювання та ефективні механізми контролю та моніторингу.

Зокрема, О. В. Скочиляс-Павлів [104] виділяє необхідність синхронізації стратегії протидії корупції з діяльністю спеціальних органів, координаційних рад та комісій, а також широкого залучення ЗМІ та цифрових платформ для забезпечення прозорості та підзвітності. Подібні підходи підтверджують міжнародні експерти, зокрема GRECO у своїх рекомендаціях наголошує на необхідності не лише запровадження формальних норм, але й

Таблиця 1.6

Вплив економічних факторів на проблематику антикорупційної політики України на сучасному етапі*

Фактори	Вплив на антикорупційну політику	Основні проблеми	Заходи та механізми реагування
Тіньова економіка	Підриває податкову базу, ускладнює моніторинг фінансових потоків	Високий рівень нелегальних доходів і збереження корупційних схем	Системи електронного контролю, податкові аудити, стимулювання легалізації бізнесу [171].
Бюджетна децентралізація	Підвищує автономію місцевих громад	Ризики корупційних зловживань на місцевому рівні, недостатній контроль	Прозорі процедури місцевих закупівель (ProZorro), аудит використання ресурсів, підзвітність місцевих органів [236].
Іноземні інвестиції	Сприяють впровадженню міжнародних стандартів управління	Відлякування інвесторів через високий рівень корупції	Доброчесні процедури, прозорість державних органів, імплементація GRECO та ОЕСР [159; 311].
Міжнародні фінансові інституції (МВФ, Світовий банк)	Встановлюють стандарти прозорості і доброчесності	Обов'язкова імплементація реформ для отримання фінансової підтримки	Технічна допомога, інституційне зміцнення НАБУ, НАЗК, САП, контроль за державними фінансами [273].
Євроінтеграційні процеси	Сприяють імплементації міжнародних стандартів, підвищують вимоги до прозорості та доброчесності	Необхідність адаптації національних норм до стандартів ЄС, додатковий тиск на державні інститути	Імплементація норм GRECO та ОЕСР, розвиток електронного урядування, відкриті дані, інтеграція антикорупційних механізмів у державні політики [59; 105].
Цифровізація та відкриті дані	Зменшують корупційні ризики через прозорість інформації	Необхідність інвестицій у цифрову інфраструктуру та навчання персоналу	Електронні платформи державних закупівель, відкриті реєстри власності та фінансових потоків, цифрові системи контролю [222; 239].
Військовий стан / бойові дії / кризові умови	Підвищує потребу у прозорості та контролі за допомогою та бюджетними потоками	Ризик зловживання ресурсами під час криз, прискорена цифровізація	Електронні системи моніторингу, підвищена вимогливість до звітності, адаптація антикорупційної політики до воєнного стану [138].

**Джерело: сформовано автором на основі [59; 104; 138; 159; 171; 222; 236; 239; 273; 311].*

активного моніторингу їхнього виконання, регулярної оцінки ризиків корупції та забезпечення незалежності антикорупційних органів [156].

Досвід інших країн, зокрема Польщі, Естонії та країн Балтії, демонструє, що поєднання прозорого управління державними фінансами, електронного урядування та відкритих даних дозволяє суттєво зменшувати корупційні ризики та підвищувати ефективність використання бюджетних ресурсів [176; 314]. Як підкреслюється у роботах Б. Понті, А. Серрільо-і-Мартінес, Ф. Ді Масьо [239], Ф. Мутунгі [222], О. С. Бондаренко та О. О. Тимошенко [138], інтеграція таких практик із національною політикою забезпечує як зниження корупційних проявів, так і стимулює інвестиційну активність, підвищує довіру громадян до державних інституцій і зміцнює соціальну стабільність. Зважаючи на це, проблемні аспекти сучасної антикорупційної політики в Україні проявляються у формальному характері багатьох законодавчих ініціатив, обмеженому ресурсному забезпеченні антикорупційних органів та слабкій інтеграції економічних стимулів для дотримання доброчесності. Вирішення цих проблем потребує комплексної стратегії, що включає одночасну імплементацію міжнародних стандартів, цифровізацію, ефективний контроль за бюджетними потоками та адаптацію антикорупційних механізмів до кризових умов, включно з війною та тиском євроінтеграційних процесів.

Отже, періодизація розвитку антикорупційної політики в незалежній Україні засвідчує поступовий перехід від розрізнених нормативних актів і декларативних намірів (1990-ті рр.) до більш структурованих підходів, що включали створення спеціалізованих органів, розробку стратегій та програм, а згодом – інституційну консолідацію (після 2014 р.). Визначальним етапом стала поява НАБУ, САП, ВАКС та НАЗК, які сформували інституційний каркас сучасної антикорупційної системи, поєднуючи превентивні, слідчі та судові функції. Водночас, розвиток антикорупційної політики в Україні перебуває у прямій залежності від політичної волі, рівня суспільного запиту

та економічних умов, що обумовлює нерівномірність ефективності її реалізації.

1.3. Принципи, функції та складові реалізації антикорупційної політики у контексті економічного розвитку держави

У контексті сучасних трансформаційних процесів, що відбуваються в економіці та системі публічного управління України, формування принципів і складових антикорупційної політики набуває особливої актуальності. У сучасних дослідженнях антикорупційної політики все більше уваги приділяється визначенню її принципів як ключових орієнтирів у розбудові системи протидії корупції. Так, А. Новак [62] підкреслює, що формування національної антикорупційної політики є складним теоретико-методологічним завданням, оскільки воно поєднує в собі інституціональний, організаційно-правовий та адміністративний аспекти публічного управління. У свою чергу, Д. Заброда [23] наголошує на багатовимірності цього процесу, пропонуючи бачення державної антикорупційної політики як такої, що має публічний і владний характер, залежить від політичного курсу країни та волі її керівництва, вирізняється комплексністю заходів, відповідністю міжнародним стандартам, програмною спрямованістю, нормативним закріпленням та широким колом суб'єктів, залучених до її реалізації.

Порівняння наукових позицій свідчить, що принципи антикорупційної політики у різних авторів багато в чому подібні, однак відрізняються за рівнем деталізації та змістовним наповненням. Як зауважила А. В. Боголєпова [7], науковий дискурс дозволяє виокремити кілька важливих закономірностей: у вітчизняній та зарубіжній літературі наявні різні способи систематизації засад публічного управління; принципи антикорупційної політики інтегруються в єдину систему та закріплюються як на національному, так і на міжнародному рівнях; вони формуються з урахуванням суспільних потреб і специфіки державного розвитку,

визначають форми й методи регулювання у сфері протидії корупції, а також потребують власних адміністративно-правових механізмів реалізації. Проте, слід зауважити, що реалізація вищеокреслених засад неможлива без комплексної, послідовної та скоординованої діяльності органів державної влади та спеціалізованих інституцій. При цьому принципи можуть бути класифіковані за різними критеріями, а їх практичне втілення потребує постійного моніторингу, коригування й удосконалення.

У науковій літературі прийнято систематизувати принципи на трьох рівнях: загальному, специфічному та приватному. Загальні принципи – це керівні цінності державного управління, включаючи демократію, верховенство права, соціальну спрямованість, гуманізм та етику. Організаційні та технічні аспекти управлінської діяльності (систематичність, ієрархія, правове регулювання) регулюються спеціальними принципами. Приватні принципи стосуються особливостей функціонування окремих підсистем або суб'єктів управлінського процесу.

На основі зазначеного підходу було проаналізовано і систематизовано принципи антикорупційної політики у контексті сучасного етапу економічного розвитку держави (Таблиця 1.7).

Таким чином, принципи антикорупційної політики у триєдиній структурі поділяються на: (1) загальні принципи, до яких віднесено верховенство права, демократизм, законність, соціальну орієнтованість, гуманізм, моральність та інші ціннісні орієнтири, виконують роль фундаментальних засад, що формують легітимність управлінських рішень та визначають суспільний характер державної політики; (2) спеціальні принципи, які охоплюють системність, ієрархічність, інституційну узгодженість, правову визначеність, програмність і відповідність міжнародним стандартам, виконують функцію організаційно-правових та технологічних орієнтирів. Вони забезпечують узгодженість дій державних органів і недержавних суб’єктів, формують комплексний характер антикорупційних заходів, сприяють інтеграції України у світовий

антикорупційний простір та гармонізації її політики з принципами провідних міжнародних організацій. У цьому контексті спеціальні принципи визначають не лише рамки реалізації антикорупційної політики, а й створюють умови для посилення бюджетної дисципліни, зменшення тіньових економічних практик і підвищення ефективності державних фінансів; (3) приватні принципи, серед яких відкритість даних, прозорість процедур, невідворотність відповідальності, громадська участь, економічна доцільність заходів, моніторинг та оцінювання результативності, мають прикладний і практично орієнтований характер.

Важливо підкреслити, що саме взаємодія цих рівнів принципів сприяє оптимізації інституційного середовища, зменшенню транзакційних витрат, розширенню податкової бази та підвищенню інвестиційної привабливості держави. Отже, принципи антикорупційної політики постають не як абстрактні категорії, а як практично значущі орієнтири, що забезпечують стабільність публічного управління та сталий економічний розвиток країни. Вплив принципів антикорупційної політики на економічний розвиток держави наведено у Таблиці 1.8. На етапі визначення впливу антикорупційної політики на економічний розвиток держави було визначено, що антикорупційні процеси не є ізольованим елементом публічного управління, а виступають інтегрованим чинником формування сприятливого соціально-економічного середовища. Загальні принципи, серед яких верховенство права, демократизм, законність, соціальна орієнтованість, гуманізм, моральність та модель державного устрою (унітаризм), виконують роль базових ціннісних орієнтирів, що формують довіру до держави та визначають фундаментальні параметри інституційної взаємодії.

Саме вони забезпечують стабільність інвестиційного клімату, створюють передумови для прозорої конкуренції та закладають правові й етичні умови розвитку підприємництва.

Таблиця 1.7

Систематизація принципів антикорупційної політики у контексті сучасного етапу економічного розвитку держави*

Рівень	Принципи	Характеристика	Значення
Загальні принципи	Верховенство права	забезпечує пріоритетність правових норм над будь-якими політичними чи адміністративними рішеннями.	Створюють нормативно-ціннісну основу для довіри суспільства і бізнесу, підвищують легітимність державної політики, формують передумови для прозорого інвестиційного клімату та сталого економічного розвитку.
	Демократизм	гарантує участь громадян у формуванні та контролі політики.	
	Законність	передбачає суворе дотримання правових процедур у протидії корупції.	
	Соціальна орієнтованість	спрямованість заходів на захист суспільних інтересів і справедливий розподіл ресурсів.	
	Гуманізм	дотримання прав і свобод під час реалізації антикорупційних заходів.	
	Моральність	опора на етичні стандарти й суспільні цінності.	
	Унітаризм	відповідність принципів державному устрою та баланс повноважень різних рівнів влади.	
Спеціальні принципи	Системність	узгодженість заходів, що формують єдину політико-правову систему протидії корупції.	Забезпечують ефективне функціонування антикорупційної політики як частини механізму державного управління, підвищують інвестиційну привабливість країни та сприяють зміцненню фінансово-бюджетної дисципліни.
	Ієрархічність	визначення чіткої вертикалі органів, що відповідають за реалізацію антикорупційних заходів.	
	Інституційна узгодженість	координація діяльності між центральними і місцевими органами влади, громадськими та міжнародними інституціями.	
	Правова визначеність	наявність чітких правових норм, які унеможливлюють подвійне тлумачення та зловживання.	
	Програмність	стратегічна орієнтація політики, закріплена у державних програмах і планах.	
	Відповідність міжнародним стандартам	гармонізація із принципами та рекомендаціями ООН, Ради Європи, OECD, Transparency International.	
Приватні принципи	Відкритість даних	забезпечення публічного доступу до інформації про діяльність органів влади.	Сприяють підвищенню прозорості господарської діяльності, зменшенню тіньової економіки, розширенню податкової бази, формуванню інституційної спроможності громад, підвищенню рівня довіри та стимулюванню сталого розвитку.
	Прозорість процедур	зрозумілі та чітко регламентовані механізми прийняття рішень, що мінімізують ризики корупції.	
	Невідворотність відповідальності	гарантія неминучості покарання за корупційні правопорушення незалежно від статусу особи.	
	Громадська участь	активне залучення інститутів громадянського суспільства до контролю й формування політики.	
	Економічна доцільність заходів	орієнтація антикорупційних механізмів на підвищення ефективності використання ресурсів і зменшення транзакційних витрат.	
	Моніторинг та оцінювання	постійний контроль ефективності заходів і своєчасне їх коригування.	

**Джерело: сформовано автором на основі [7; 23; 62].*

Аналізуючи попередньо систематизовані принципи антикорупційної політики, логічним наступним кроком є визначення та концептуалізація її функцій, які у науковій площині розглядаються не лише як сукупність інструментальних завдань, а й як системоутворюючі елементи, що забезпечують цілісність, ефективність та стратегічну спрямованість державної антикорупційної політики. Зокрема, сучасні дослідники підкреслюють значення функціонального виміру антикорупційної політики. Так, у працях під керівництвом Ю. В. Ковбасюка [22] виокремлюються інформаційно-прогностична, ідеологічно-виховна, запобіжно-регулятивна та організаційно-охоронна функції, що разом формують цілісний механізм протидії корупції.

Подібний набір функцій детально висвітлено у роботі А. В. Боголєпової [7], яка підкреслила, що функції антикорупційної політики разом формують комплексний механізм протидії корупційним проявам на всіх рівнях управління та забезпечують взаємозв’язок правових, економічних і соціальних інструментів державної політики. Тому у контексті сучасної доктрини публічного управління та економічної безпеки доцільно виділити такі ключові функції державної антикорупційної політики:

І. Інформаційно-прогностична функція. Вона має фундаментальне значення, оскільки передбачає цілісний процес збору, систематизації та аналітичної обробки емпіричних даних щодо стану та динаміки корупційних проявів. Її сутність полягає як у фіксації фактичних випадків корупційних зловживань, так і у побудові складних моделей прогнозування на основі методів статистики, економіко-математичного моделювання та когнітивного аналізу ризиків. Завдяки цьому стає можливим своєчасне виявлення латентних чинників корупції, їх кореляція з макроекономічними параметрами та прогнозування можливих сценаріїв розвитку ситуації. З практичного погляду ця функція забезпечує формування науково обґрунтованої доказової бази для вироблення пріоритетів державної політики, а також для інтеграції превентивних механізмів у стратегічне економічне планування.

Таблиця 1.8

Визначення впливу принципів антикорупційної політики на економічний розвиток держави*

Рівень	Принципи	Вплив на інвестиційний клімат	Вплив на конкурентоспроможність економіки	Вплив на розвиток бізнесу
Загальні	Верховенство права	Формує довіру іноземних і вітчизняних інвесторів через захищеність контрактів	Гарантує однакові «правила гри» для всіх учасників ринку	Захищає підприємців від зловживань чиновників
	Демократизм	Підвищує прозорість середовища для інвестицій	Забезпечує баланс інтересів ринку та суспільства	Сприяє розвитку бізнес-асоціацій та підприємницького самоврядування
	Законність	Знижує ризики довільних адміністративних втручань	Забезпечує стабільність і передбачуваність економічної політики	Гарантує захист бізнесу в судовому порядку
	Соціальна орієнтованість	Стимулює соціально відповідальні інвестиції	Формує справедливе конкурентне середовище	Підтримує розвиток корпоративної соціальної відповідальності
	Гуманізм	Підвищує імідж держави для міжнародних партнерів	Сприяє формуванню культури чесної конкуренції	Створює умови для етичного бізнесу
	Моральність	Підвищує репутаційну привабливість	Підкріплює культуру дотримання норм	Сприяє розвитку чесних бізнес-практик
	Унітаризм	Забезпечує зрозумілу систему управління для інвесторів	Усуває дублювання функцій і корупційні ризики	Сприяє ефективному розподілу ресурсів для бізнесу
Спеціальні	Системність	Формує прогнозоване регуляторне середовище	Створює цілісну економічну політику	Полегшує стратегічне планування бізнесу
	Ієрархічність	Мінімізує адміністративний хаос	Підвищує ефективність управління економікою	Знижує бар'єри для бізнесу
	Інституційна узгодженість	Знижує дублювання і корупційні ризики	Формує єдині стандарти для всіх учасників ринку	Покращує взаємодію бізнесу з державою
	Правова визначеність	Знижує інституційну невизначеність для інвесторів	Створює конкурентне середовище без правових «сірих зон»	Дозволяє бізнесу прогнозувати юридичні наслідки
	Програмність	Формує довіру до довгострокових державних програм	Підсилює системність економічних реформ	Дозволяє бізнесу орієнтуватися на сталі правила гри
	Відповідність міжнародним стандартам	Підвищує інвестиційну привабливість країни	Сприяє інтеграції у світову економіку	Полегшує міжнародне партнерство для бізнесу
Приватні	Відкритість даних	Зменшує інформаційні ризики для інвесторів	Забезпечує прозорість ринку	Дозволяє бізнесу ухвалювати обґрунтовані рішення
	Прозорість	Знижує ризики прихованих витрат	Стимулює чесну конкуренцію	Сприяє доступу МСП до держзакупівель
	Невідворотність відповідальності	Знижує корупційні ризики для інвесторів	Встановлює рівні умови на ринку	Унеможливлює недобросовісну конкуренцію
	Громадська участь	Зміцнює прозорість для іноземних партнерів	Сприяє суспільному контролю над ринковими процесами	Дозволяє бізнесу впливати на політику
	Економічна доцільність	Формує у інвесторів відчуття ефективності системи	Забезпечує оптимізацію ресурсів у економіці	Стимулює розвиток інноваційного підприємництва
	Моніторинг та оцінювання	Демонструє прозорість держави перед інвесторами	Підвищує адаптивність економічної політики	Забезпечує бізнес стабільним і контрольованим середовищем

**Джерело: сформовано автором на основі [1; 5-7; 21; 32; 115].*

II. Ідеологічно-виховна функція. Дана функція є ключовим елементом у процесі інституціоналізації нової соціальної норми, яка полягає у нульовій толерантності суспільства до корупційних практик. Її реалізація спрямована на формування колективної антикорупційної ідентичності громадян, що передбачає зміну індивідуальної поведінки та трансформацію суспільних установок, морально-ціннісних орієнтирів та культурних архетипів. У широкому контексті ця функція поєднує ідеологічні, виховні, культурно-правові та комунікативні аспекти, будучи спрямованою на конструювання «культури доброчесності». Вона визначає ступінь легітимності державної політики у сфері протидії корупції та прямо впливає на ефективність інституційних змін.

III. Запобіжно-регулятивна функція. Її сутність полягає у нормативному та процедурному регулюванні поведінки учасників суспільно-економічних відносин таким чином, щоб мінімізувати умови для виникнення корупційних ризиків. Дана функція виконує подвійну роль: по-перше, обмежувальну (через запровадження системи заборон, обмежень і санкцій), по-друге, стимулювальну (через створення правових та інституційних умов для правомірної й економічно вигідної поведінки). Її ефективність визначається якістю правового регулювання, рівнем правової визначеності та стабільністю інституційних правил. У перспективі вона формує конкурентоспроможне та прогнозоване середовище, яке є базисом для залучення інвестицій і розвитку підприємництва.

IV. Організаційно-охоронна функція. Вона відображає захисний потенціал державної антикорупційної політики, орієнтований на гарантування суспільних інтересів, соціальних цінностей та стратегічної безпеки держави. Її реалізація передбачає побудову комплексної системи інституційного моніторингу, контролю та відповідальності, яка охоплює як адміністративні, так і кримінально-правові механізми. У даному аспекті організаційно-охоронна функція виступає своєрідним «щитом», що блокує проникнення корупційних практик у ключові сфери суспільного життя –

політику, економіку, правоохоронну діяльність. Крім того, дана функція безпосередньо пов’язана з гарантуванням економічної безпеки, оскільки корупція у довгостроковій перспективі є загрозою макроекономічній стабільності та сталому розвитку держави.

Таким чином, функції державної антикорупційної політики утворюють багаторівневу та інтегративну систему, що поєднує пізнавально-аналітичний, ціннісно-нормативний, регулятивно-стимулювальний та захисний виміри. Вони забезпечують цілісність політики протидії корупції, сприяють інституціоналізації принципів доброчесності у публічному управлінні та виступають фундаментальною передумовою сталого економічного розвитку, інтеграції держави у глобальний правовий та економічний простір. У сучасній науковій літературі та практиці публічного управління антикорупційна політика розглядається як багатокомпонентне явище, що має різні форми прояву залежно від суб’єктів реалізації, інституційних передумов, характеру впливу та ступеня відкритості.

Визначення та систематизація ознак, які лежать в основі класифікації форм антикорупційної політики, дозволяє забезпечити більш глибоке розуміння її змісту, а також виокремити особливості функціонування антикорупційних механізмів у національному та міжнародному контексті. Як слушно зазначають О. А. Котуков і В. П. Солових [46], антикорупційна політика як складний соціально-правовий феномен не може бути зведена до єдиної моделі, оскільки її реалізація залежить від рівня інституційного розвитку держави, політичної культури та ступеня інтеграції у глобальні антикорупційні стандарти. Саме тому науковці акцентують на необхідності багаторівневої класифікації форм антикорупційної політики, що враховує суб’єктний склад і характер інструментів впливу та доступність інформації для суспільства. Досвід країн, що розвиваються, на який посилаються автори, переконливо доводить: ефективність протидії корупції прямо корелює з прозорістю управлінських практик та із залученням недержавних акторів у процес контролю.

Натомість А. В. Боголєпова [7] пропонує розглядати антикорупційну політику через призму її сутності, принципів, форм та функцій, наголошуючи на тому, що класифікаційні ознаки дозволяють чіткіше визначити межі між різними видами політики та оцінювати їх ефективність. Вона підкреслює, що важливим критерієм є суб'єкт реалізації – від державної до корпоративної та громадської політики, адже саме суб'єктна багатоманітність визначає різновекторність антикорупційних заходів. Також акцентується увага на таких ознаках, як опосередкованість впливу (прямий чи непрямий), функціональне навантаження (координаційна чи розподільча роль інститутів), відкритість доступу до інформації (прозорість або кулуарність процесів), а також масштабність та інституційна наповненість заходів. Отже, систематизація існуючих теоретичних підходів і практичного досвіду у сфері протидії корупції дозволяє виокремити сукупність ознак, які визначають форми антикорупційної політики, зокрема:

І. За критерієм суб'єкта формування і реалізації розрізняють державну (на рівні загальнонаціональної політики), муніципальну (локальні програми органів місцевого самоврядування), відомчу (внутрішні регламенти окремих органів чи відомств), корпоративну (антикорупційні кодекси у приватному секторі), незалежну або громадську (ініціативи інститутів громадянського суспільства), а також спільну політику (результат координації державних і недержавних акторів). Така типологія дозволяє простежити багаторівневу природу антикорупційних заходів та враховувати специфіку їх адресності.

ІІ. Важливою ознакою є опосередкованість впливу, що проявляється у прямій (безпосереднє застосування санкцій, контрольних і правоохоронних заходів), непрямій (створення економічних, соціальних чи організаційних стимулів для зниження корупційних ризиків) та змішаній формах (поєднання обох підходів); що дозволяє відмежувати політику репресивного типу від стимулюючих та профілактичних механізмів.

ІІІ. За домінуючою функцією інститутів антикорупційної політики виділяють координаційну (узгодження діяльності різних органів, інституцій і

програм) та розподільчу (перерозподіл ресурсів, контроль за їх ефективним використанням). Дана ознака окреслює функціональне навантаження системи у контексті забезпечення належного управління.

IV. Вагоме значення має доступ до інформації, який може бути прозорим (забезпечення відкритості даних, публічної звітності), закритим (обмежений доступ до інформації для вузького кола осіб) та кулуарним (домінування неформальних домовленостей і прихованих практик). Дана характеристика безпосередньо впливає на рівень суспільної довіри та можливість здійснення громадського контролю.

V. Класифікація здійснюється за критерієм масштабності: системна (охоплює всі сектори суспільного життя, має комплексний характер) та елементарна (локальні, фрагментарні заходи, спрямовані на вирішення вузьких завдань).

VI. Ключовою є наявність чи відсутність інституційного середовища, що дозволяє розрізняти дискреційні форми (залежність рішень від волі конкретних суб'єктів, можливість вибіркового застосування норм) та недискреційні (обов'язковість виконання правил незалежно від суб'єктивних факторів).

VII. Важливим класифікаційним критерієм виступає компонент інституційного впливу, який може бути спрямований на вдосконалення правил (нормотворчий аспект, що передбачає удосконалення законодавства та регламентів) або на посилення примусових механізмів їх дотримання (контроль, санкції, відповідальність). Узагальнення зазначених ознак дає можливість сформувати цілісну типологію форм антикорупційної політики, що забезпечує не лише систематизацію її проявів, але й створює наукове підґрунтя для оцінки їх ефективності у контексті суспільного та економічного розвитку.

На Рис. 1.1 представлено систематизацію основних складових антикорупційної політики України, що охоплюють нормативно-правовий, інституційний, фінансово-економічний, освітньо-культурний та міжнародний

блоки. Такий підхід дає змогу продемонструвати комплексність і багатовимірність державної політики у сфері запобігання та протидії корупції. Як наслідок, антикорупційна політика України є багаторівневою, багатокомпонентною системою, що включає фінансові та економічні важелі, організаційні та інституційні механізми, інструменти правового регулювання, соціокультурні детермінанти та міжнародні зобов'язання. Вона не лише зумовлена необхідністю підтримувати правопорядок та зменшувати корупційні ризики; на неї також впливає ширша мета: встановлення нової моделі суспільних відносин, що ґрунтується на принципах прозорості, підзвітності та доброчесності.

Роль політики полягає у створенні правової бази для діяльності спеціалізованих органів та інституцій громадянського суспільства, тим самим забезпечуючи нормалізацію ключових концепцій, процедур та обов'язків. Проте ефективність цього компонента залежить від його здатності адаптуватися до постійно мінливих обставин суспільного розвитку та відображати стандарти, встановлені міжнародно-правовими документами.

Практичним аспектом антикорупційної політики є інституційна база. Зокрема, діяльність НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК та АРМА відповідає за створення справжнього середовища для запобігання корупції, регулювання фінансових потоків, проведення розслідувань та забезпечення виконання законів. На інституції суттєво впливає якість їхньої регуляторної бази, а також забезпечення ресурсами, політична незалежність та здатність до внутрішньої координації. Фінансово-економічний компонент дозволяє створювати обставини, які роблять корупційну практику економічно невигідною або надмірно небезпечною. Натомість, «людський фактор» зменшується завдяки системі ProZorro, відкритим даним та цифровим сервісам, які сприяють встановленню прозорих фінансових відносин між державою та громадянами. Однак цей компонент підкреслює необхідність інтеграції сучасної технології блокчейн, вдосконалення систем фінансового моніторингу та розширення сфери громадського контролю.

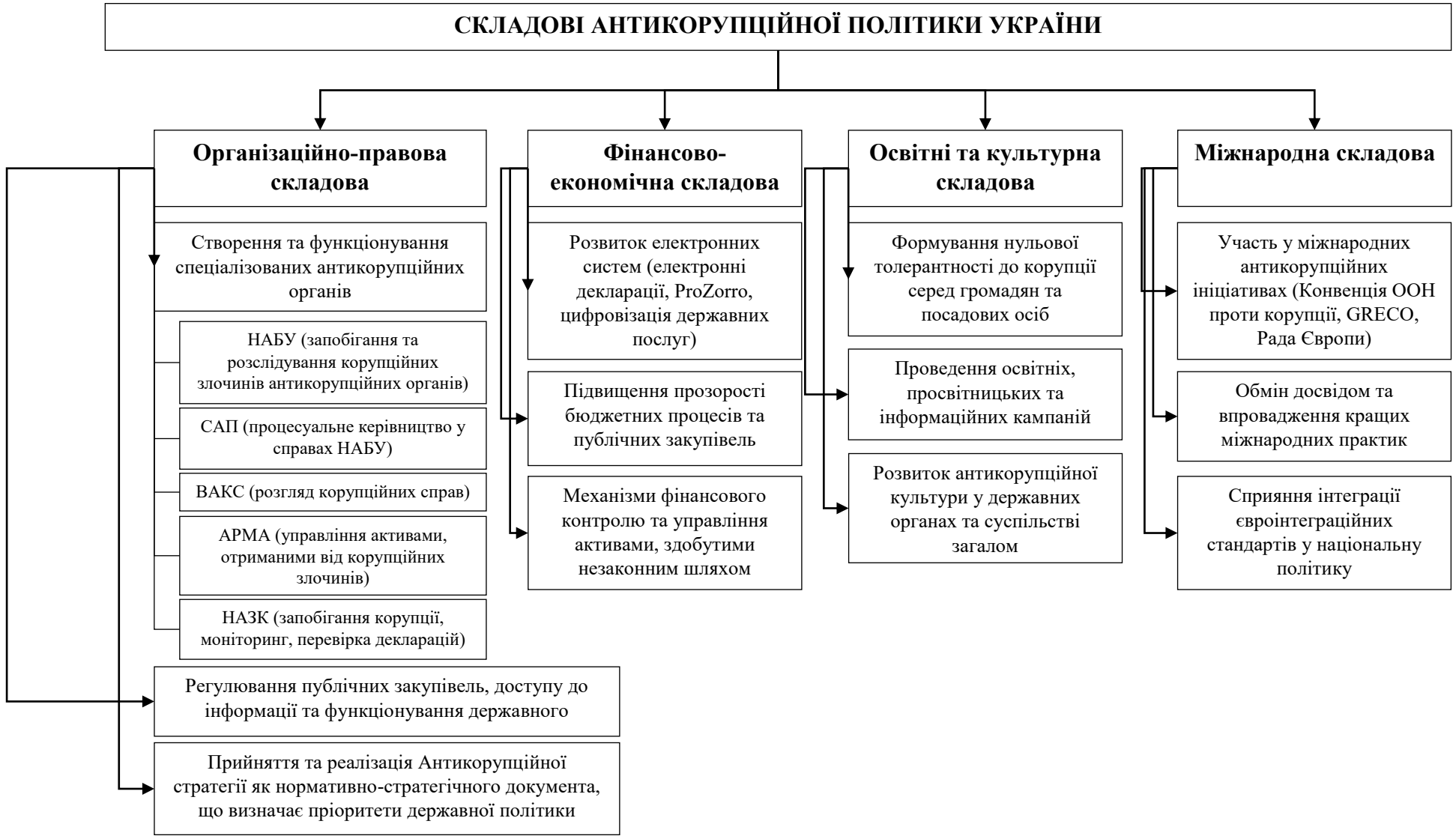

Рис. 1.1. Складові антикорупційної політики України*

**Джерело: сформовано автором на основі [15; 38; 63].*

Соціокультурний компонент, який тривалий час залишався периферійним у вітчизняних дослідженнях, нині набуває стратегічного значення. Адже без формування нульової толерантності до корупції серед населення, виховання доброчесності у майбутніх поколінь та забезпечення ціннісного зсуву від патерналістських моделей до моделей громадянської відповідальності жодні законодавчі чи інституційні нововведення не зможуть забезпечити сталого ефекту.

Усі аспекти мають прямий вплив на інтеграцію України в систему європейських та світових стандартів боротьби з корупцією. Внутрішня політика набуває легітимності завдяки участі в GRECO, імплементації положень Конвенції ООН проти корупції та (тимчасовому) використанню зовнішніх експертних ресурсів, а навколо національної політики створюються механізми контролю, які запобігають її зворотному впливу у внутрішньополітичному середовищі.

Таким чином, антикорупційна політика України постає як цілісний комплекс взаємодоповнюючих складових, ефективність якого визначається не окремими елементами, а їх здатністю до синергії. Вироблення дієвої антикорупційної стратегії можливе лише за умов одночасного посилення нормативно-правових засад, інституційної незалежності, прозорості фінансово-економічних відносин, формування антикорупційної культури та активної участі у міжнародних ініціативах. Це дає підстави вважати, що подальший розвиток антикорупційної політики має базуватися на інтегративній моделі, де ключовим результатом є зниження рівня корупції та трансформація суспільних інститутів у напрямі сталого розвитку та європейської інтеграції.

Висновки до розділу 1

1. Проведений теоретичний аналіз проблеми формування та реалізації антикорупційної політики в умовах економічного розвитку України дозволяє констатувати її багатовимірний, комплексний та міждисциплінарний характер. З наукової точки зору визначення сутності антикорупційної політики здійснено через синтез кількох методологічних рамок: системного, інституційного та функціонального підходів. Системний підхід дає змогу охарактеризувати політику як відкриту багаторівневу систему, де зміни одного елементу спричиняють каскадні ефекти в інших підсистемах. Інституційний підхід фокусується на формальних і неформальних правилах, підзвітності, механізмах стимулювання та контролю, оцінці спроможності антикорупційних органів. Функціональний підхід дозволяє декомпозувати політику на ключові функції: превентивну, контрольну, правозастосовну, відновлення активів, освітню та поведінково-моделюючу, з визначенням індикаторів для оцінки її ефективності. Таким чином, ефективність антикорупційних заходів має помітний вплив на темпи економічного розвитку держави, зокрема на зниження рівня корупційних практик, що зменшує транзакційні витрати, стимулює інвестиції, сприяє конкурентності ринку та формує прозоре бізнес-середовище.

2. Система боротьби з корупцією еволюціонувала від радянських часів з декларативними підходами до сучасного етапу, де вирішальну роль відіграє інституційна консолідація та інтеграція в міжнародно-правовий простір, згідно з дослідженнями витоків антикорупційної політики. Особливої уваги заслуговує вплив зовнішніх факторів: міжнародні фінансові інституції, практика GRECO та OECD, а також стандарти європейської інтеграції – все це допомагає створити механізми підзвітності та прозорості й сприяє створенню ефективних систем контролю. Однак витоки показують, що політична воля, суспільний попит та економічні умови продовжують

впливати на розвиток антикорупційної політики України, що призводить до нерівномірної ефективності її впровадження на різних рівнях влади.

3. Фундаментальні принципи та елементи антикорупційної політики визнані важливими орієнтирами її ефективності. Фундаментальні цінності, що гарантують суспільну довіру та інституційну стабільність, формуються загальними принципами (верховенство права, демократія, законність, соціальна орієнтація, гуманізм). Механізми організаційної та нормативної реалізації політики регулюються *спеціальними принципами* (системність, ієрархія, правова визначеність, програмність та дотримання міжнародних стандартів). *Приватні принципи* (економічна доцільність, відкритість даних, неминучість відповідальності, участь громадськості та прозорість процедур) визначають щоденні стратегії боротьби з корупцією та безпосередньо впливають на економічну діяльність. Поєднання цих ідей гарантує створення багаторівневої системи, яка підвищує інвестиційну привабливість, підвищує економічну конкурентоспроможність та сприяє прозорому бізнес-середовищу.

4. Складові антикорупційної політики (нормативно-правова, інституційна, фінансово-економічна, соціокультурна та міжнародна) показують, як вона реалізується та як вона пов'язана з економічним зростанням. Правову основу формує нормативно-правова складова, яка також гарантує контроль підзвітності. Діяльність НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК та АРМА створює умови для контролю, розслідування та правоохоронної діяльності; інституційна складова є практичним механізмом реалізації. Завдяки використанню цифрових сервісів та електронних систем фінансово-економічна складова зменшує можливості для корупції. Стратегічна стабільність системи визначається соціально-культурною складовою, яка включає розвиток доброчесності та антикорупційної культури. Узагальнення цих елементів дозволяє розглядати антикорупційну політику як синергетичну систему, в якій взаємодія елементів, а не окремих компонентів, визначає ефективність.

5. Також в результаті аналізу було виявлено численні проблеми, які потребують подальшого дослідження. По-перше, погана координація, доступність ресурсів та політична незалежність пов'язані з недостатньою економічною ефективністю чинних антикорупційних інституцій. По-друге, здатність антикорупційної політики впливати на конкурентоспроможність та інвестиційний клімат обмежена її поганою інтеграцією в державне економічне планування та ініціативи стратегічного розвитку. По-третє, необхідно уточнити процес оцінки ефективності антикорупційних ініціатив, враховуючи культурні та поведінкові аспекти, цифрову трансформацію та місцеве впровадження.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В КООРДИНАТАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Нормативно-правове забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні в координатах економічного розвитку

Антикорупційна політика сучасної України є одним із ключових елементів державного управління, адже саме рівень поширення корупційних практик значною мірою визначає ефективність функціонування інститутів влади, довіру громадян до політичної системи, а також перспективи соціально-економічного розвитку держави. У контексті реалізації європейського курсу особливого значення набуває формування цілісної, багаторівневої системи правового регулювання у сфері запобігання та протидії корупції, яка відповідає як внутрішнім потребам українського суспільства, так і міжнародним зобов’язанням держави. Законодавчі й нормативні акти в цій сфері не лише визначають правові засади боротьби з корупцією, але й виконують роль інституційних орієнтирів для практичної діяльності органів державної влади.

Слід зазначити, що розробка нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики в Україні була поступовою, враховуючи виклики як зсередини країни, так і ззовні. З одного боку, зростання масштабів корупції протягом 1990-х – початку 2000-х років актуалізувало питання системного законодавчого врегулювання питань доброчесності та прозорості державної влади. З іншого боку, сприяння відносинам між Україною та міжнародними організаціями, головним чином Радою Європи та Організацією Об'єднаних Націй (ООН), а також наближення до стандартів Європейського Союзу (ЄС), актуалізувало питання приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних антикорупційних документів.

Важливою рисою українського антикорупційного законодавства є його комплексність та багатовекторність. Система правових актів охоплює як закони, що закладають фундаментальні принципи та визначають механізми запобігання корупції, так і підзаконні нормативні документи, які деталізують порядок застосування тих чи інших положень на практиці. Окреме місце займають укази Президента та постанови Кабінету Міністрів України (КМУ), що спрямовані на оперативне реагування держави на нові виклики та завдання у сфері протидії корупції. Також, виокремлюємо методичні матеріали НАЗК, які, не маючи відповідних повноважень, виступають інструментом антикорупційного законодавства та забезпечення єдиних підходів у діяльності органів влади. Ця цілісна системи поділяється два ключові блоки:

І. Перший охоплює нормативні акти, спрямовані безпосередньо на запобігання та протидію корупційним проявам: це закони, що визначають правила поведінки посадових осіб, встановлюють механізми контролю за їх діяльністю, а також підзаконні документи, які деталізують порядок застосування окремих положень. Узагальнений перелік основних документів, що регламентують запобігання та протидії корупції, наведено у Таблиця 2.1.

Аналіз наведених у таблиці нормативних актів дає підстави стверджувати, що розвиток антикорупційного законодавства України відображає як еволюцію державного управління загалом, так і поступову трансформацію суспільного запиту на доброчесність влади. Так, ЗУ «Про запобігання корупції» (від 14.10.2014 №1700-VII) [78] справедливо вважається базовим документом, який не тільки систематизував попередні напрацювання, але й створив якісно новий інструментарій антикорупційної політики.

Таблиця 2.1

Основні нормативні документи України, що регламентують запобігання та протидії корупції*

Назва документа	Сутність	Механізми реалізації
ЗУ від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції»	Комплексне регулювання запобігання корупції та контролю за діяльністю посадових осіб	- Запровадження електронного декларування доходів та майна - Встановлення правил щодо конфлікту інтересів - Введення системи контролю за подарунками та фінансовими операціями
ЗУ від 07.04.2011 № 3207-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення»	Встановлення нових правил та уточнення існуючих норм відповідальності за корупційні діяння	- Внесення змін до Кримінального та Адміністративного кодексів щодо корупції - Запровадження персональної відповідальності посадових осіб - Уточнення санкцій за хабарництво та зловживання владою
ЗУ від 18.04.2013 №221-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією»	Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами боротьби з корупцією	- Внесення змін до законів та кодексів з урахуванням Кримінальної конвенції ООН - Запровадження обов'язкових антикорупційних процедур для державних органів
Постанова КМУ від 08.12.2009 № 1422 «Питання запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади»	Встановлення обов'язкових заходів щодо запобігання корупції у виконавчих органах влади	- Розробка внутрішніх антикорупційних програм - Встановлення правил декларування доходів та майна - Організація контролю за дотриманням антикорупційних норм в структурних підрозділах
Постанова КМУ від 16.11.2011 № 1195 «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям»	Регламентування процедури передачі подарунків державі, Автономній Республіці Крим (АРК) територіальним громадам та держустановам	- Визначення порядку передачі, обліку та зберігання подарунків - Формалізація звітності про отримані дарунки - Встановлення відповідальності за невиконання порядку
Указ Президента України від 05.10.2011 № 964/2011 «Про першочергові заходи з реалізації Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»	Створення плану першочергових заходів для впровадження антикорупційного законодавства	- Розробка методичних рекомендацій для органів влади - Встановлення механізмів контролю за виконанням закону - Підготовка органів державної влади до антикорупційної діяльності
Методичні рекомендації НАЗК «Щодо застосування окремих положень ЗУ «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів»	Практичні рекомендації щодо запобігання конфлікту інтересів	- Визначення обмежень та заборон для посадових осіб - Роз'яснення порядку декларування конфлікту інтересів - Моніторинг дотримання обмежень
Підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, на яких покладено обов'язки з організації роботи щодо запобігання та протидії проявам корупції (I-VII категорії посад)	Навчально-методичний посібник для підвищення кваліфікації	- Проведення тренінгів та семінарів для роз'яснення антикорупційного законодавства - Опрацювання практичних вправ та кейсів з оцінки ризиків

**Джерело: сформовано автором на основі [54; 57; 68; 74-75; 78; 81; 90].*

ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (від 07.04.2011 № 3207-VI) [74] заклав підвалини невідворотності відповідальності за корупційні правопорушення, посиливши кримінально-правові та адміністративні санкції. Його ухвалення засвідчило перехід від декларативної риторики до реальних кроків у сфері боротьби з корупцією. А ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» (від 18.04.2013 №221-VII) [75], гармонізуючи українське законодавство з положеннями Кримінальної конвенції Ради Європи, відкрив новий етап у міжнародній інтеграції України, зробивши її антикорупційну політику узгодженою зі світовими практиками.

Особливу роль відіграють підзаконні акти – постанови уряду та укази Президента, які конкретизують механізми реалізації законів. Постанова КМУ «Питання запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади» (від 08.12.2009 № 1422) [68] започаткувала системну роботу з формування внутрішніх антикорупційних програм у виконавчих органах влади, що стало важливим кроком для інституціоналізації антикорупційних процедур. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, АР Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям» (від 16.11.2011 № 1195) [81], спрямована на врегулювання порядку передачі подарунків, є показовим прикладом спроби усунути навіть латентні форми корупційної поведінки, які не завжди підпадають під класичне розуміння хабарництва.

Указ Президента України «Про першочергові заходи з реалізації Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (від 05.10.2011 № 964/2011) [90] акцентував увагу на необхідності першочергового впровадження базових положень антикорупційного законодавства, фактично виконавши роль дорожньої карти для державних інституцій у перехідний період. У свою чергу, Методичні рекомендації НАЗК [54] стали важливим

інструментом деталізації законодавчих норм, особливо в питаннях конфлікту інтересів, а навчальні програми з підвищення кваліфікації державних службовців перетворили антикорупційну політику з формальної площини на практичну компетенцію. Таким чином, сучасна система нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики в Україні є результатом поєднання різних рівнів правового регулювання; яке у сукупності створює передумови для поступового переходу від репресивних до превентивних механізмів боротьби з корупцією та сприяє формуванню доброчесного публічного управління, закладаючи інституційні основи для підвищення довіри суспільства до державної влади.

ІІ. Другий блок становлять документи, що формують стратегії та політику у сфері антикорупційної діяльності, тобто визначають довгострокові пріоритети держави, програмні завдання та інституційні механізми реалізації антикорупційної політики. Характеристику нормативно-правового забезпечення реалізації державної антикорупційної політики в Україні наведено у Таблиці 2.2. Нормативно-правове поле, яке визначає механізми державної антикорупційної політики, є не лише юридичною опорою протидії корупції, але й ключовим інструментом інституційної трансформації державного управління.

В умовах постійних викликів – від компрометації частини публічних інститутів до необхідності наближення до європейських стандартів – правова база виконує двоїсту функцію: по-перше, вона встановлює мінімальні правила поведінки, відповідальності та контролю; по-друге, формує рамки стратегічних рішень, які визначають напрям розвитку антикорупційної політики в середньостроковій перспективі. Утвердження цих двох вимірів – операційного (запобігання і реагування) і стратегічного (формування політики і координація дій) – визначає ефективність практичної імплементації норм у реальні управлінські процедури.

Таблиця 2.2

Нормативно-правове забезпечення реалізації державної антикорупційної політики в Україні*

Назва документа	Сутність	Механізми реалізації
ЗУ від 14.05.2013 № 224-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики»	Уточнення механізмів реалізації державної антикорупційної політики	- Впровадження норм щодо запобігання конфлікту інтересів; - Посилення повноважень контролюючих органів; - Створення умов для прозорості державних закупівель.
ЗУ від 14.10.2014 № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 - 2017 роки»	Визначення пріоритетів та стратегічних напрямів державної антикорупційної політики	- Формування Антикорупційної стратегії на наступні 3 роки; - Заходи щодо запобігання корупції на рівні державного та місцевого управління; - Моніторинг та оцінка ефективності реалізації стратегії.
Проєкт Закону № 2679-VIII від 07.02.2019 «Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки»	Визначення комплексу заходів, спрямованих на зменшення рівня корупції	
ЗУ № 2322-IX від 20.06.2022 «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки»	Визначає пріоритети, напрями державних заходів, координацію органів влади, оцінку результатів	
ЗУ від 14.10.2014 № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України»	Створення незалежного органу для розслідування корупційних злочинів серед високопосадовців	- Формування НАБУ як окремого правоохоронного органу; - Проведення розслідувань та досудових перевірок; - Співпраця з органами прокуратури та СБУ у корупційних справах.
Указ Президента України від 21.10.2011 № 1001/2011 «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки»	Затвердження загальної концепції антикорупційної політики на державному рівні	- Визначення стратегічних напрямів боротьби з корупцією; - Затвердження плану заходів для центральних та місцевих органів влади; - Встановлення системи моніторингу та звітності реалізації стратегії.
Роз'яснення НАЗК щодо застосування окремих положень ЗУ «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю	Роз'яснення практичних аспектів фінансового контролю	- Пояснення процедур подання декларацій; порядку повідомлення про суттєві зміни в майновому стані; та відкриття валютних рахунків.
Роз'яснення НАЗК від 29.12.2021 № 11 «Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю»	Актуалізація практичних рекомендацій щодо фінансового контролю	- Деталізація правил подання декларацій; - Механізми контролю та перевірки достовірності; - Роз'яснення обов'язків посадових осіб.
Роз'яснення НАЗК від 24.02.2021 № 3 «Щодо механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупції»	Встановлення системи мотивації для викривачів та формування культури повідомлень	- Впровадження процедур заохочення; - Створення безпечного каналу повідомлення; - Розробка механізмів захисту викривачів.
План здійснення заходів щодо запобігання корупції	Комплекс заходів для попередження та протидії корупції	- Визначення конкретних заходів, відповідальних осіб і строків; - Моніторинг реалізації і звітність.
Методичні рекомендації щодо заповнення декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру	Регламентування порядку подання та перевірки декларацій	- Покрокове заповнення декларації та визначення відповідальності; - Рекомендації щодо контролю достовірності інформації.
Інформація про результати роботи у сфері протидії та виявлення корупції за 2021 рік	Аналітичний звіт про ефективність антикорупційної політики	- Оцінка проведених заходів та виявлених корупційних правопорушень; - Рекомендації щодо удосконалення політики та процедур.
Інформація про стан виконання Державною міграційною службою України за І півріччя 2016 року заходів Антикорупційної стратегії на 2015-2017 роки	Аналітичний звіт про ефективність антикорупційної політики	- Оцінка проведених заходів та аналіз поточних корупційних злочинів; - Рекомендації щодо удосконалення політики та процедур.

**Джерело: сформовано автором на основі [29; 69; 71; 76; 79-80; 85; 87; 97-99].*

Саме тому розгляд нормативних актів потрібно вести через призму їх функціональної ролі: одні документи спрямовані на врегулювання конкретних правових механізмів (декларування, фінансовий контроль, відповідальність), інші – на формування загального пріоритету, розстановку інституційних повноважень і системи моніторингу реалізації політики.

Тому аналіз нормативних актів, представлених у таблиці 2.2, вимагає не лише хронологічного переказу їхніх норм, але й критичного осмислення взаємодії між стратегічними документами та операційними інструментами. Законодавчі ініціативи 2013–2014 років (зокрема зміни від 14.05.2013 та пакет актів 2014 року) [76; 79] заклали юридичний фундамент для синхронізації механізмів попередження конфлікту інтересів, посилення повноважень контролюючих органів та прозорості процедур державних закупівель. Вони не просто ввели окремі норми – вони перевели антикорупційну політику у площину державної стратегії, визначивши чіткі пріоритети для центральних та місцевих органів влади на найближчі роки. Прийняття ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» (від 14.10.2014 № 1699-VII) [79] засвідчило прагнення до системного підходу: стратегія поєднувала превентивні заходи, інституційні зміни та методи моніторингу ефективності. У подальшому розвиток стратегічного виміру продовжили проєкти і закони щодо стратегій 2018–2020 та 2021–2025 років, зокрема ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» (від 20.06.2022 № 2322-IX) [80], який формалізував сучасні пріоритети, підкреслив необхідність координації органів влади та оцінювання результатів.

Паралельно зі стратегічними документами розвивалася інституційна інфраструктура: ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України» (від 14.10.2014 № 1698-VII) [85] поставив перед державою завдання створення незалежного органу для розслідування корупційних злочинів серед високопосадовців, що в свою чергу змінило баланс між превентивними і репресивними механізмами у системі протидії корупції. Натомість

практично-методичні роз’яснення НАЗК, методичні рекомендації та плани заходів виконують роль координаційного та методичного елемента системи, тобто трансформують загальні норми у конкретні процедури: порядок подання і перевірки декларацій, алгоритми фінансового контролю, механізми захисту викривачів та заходи щодо мотивації повідомлень про корупцію.

Хоча зазначені документи мінімізують нормативну невизначеність і створюють оперативні інструменти для реалізації стратегії, однак у процесі імплементації простежується хибна дихотомія: сильні стратегічні документи та інституційні новації не завжди доповнюються достатньою операційною спроможністю та узгодженими процедурами контролю. Наприклад, створення Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) і проголошені цілі Антикорупційної стратегії вимагають одночасного розвитку механізмів прозорих закупівель і реального контролю за деклараціями, інакше стратегічні завдання залишаються декларативними [85]. Роз’яснення НАЗК і посібники з декларування важливі для уніфікації практики, але без регулярного оновлення, забезпечення ресурсами контролюючих органів та запровадження механізмів незалежного моніторингу їхній вплив обмежений [97-99].

Роз'яснення НАЗК від 24.02.2021 № 3 та інші нормативні документи, що регулюють захист викривачів та заохочення до повідомлення про корупцію, отримують особливу увагу, оскільки в сучасних умовах створення безпечних каналів та механізмів стимулювання є важливим для раннього виявлення корупційних схем [99]. Однак для ефективності цих заходів необхідні довіра до інституцій, гарантії неупередженого розслідування та фактичні покарання за перешкоджання викривачам. Аналітичні звіти та дані про стан виконання програми [29], у свою чергу, відіграють вирішальну коригувальну роль, дозволяючи оцінити ефективність нещодавно впроваджених заходів та виправити недоліки політики.

Формування та еволюція антикорупційних стратегій в Україні у період 2020–2024 років позначені суттєвими трансформаційними зрушеннями, що

відображають пошук державою найбільш ефективних механізмів протидії корупції у різних політичних і соціально-економічних умовах. Початковим етапом цього процесу стала розробка Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки, ініційована Національним агентством з питань запобігання корупції. Цей документ пройшов масштабне громадське обговорення, результати якого зафіксовано у спеціальних звітах НАЗК. У ході публічних консультацій було виявлено потребу у більш чіткому визначенні інституційних повноважень, формуванні системи моніторингу результатів та прив'язці стратегічних заходів до державних бюджетних програм [3]. Таким чином, перший проєкт мав радше програмний характер і окреслював напрями формування політики, проте водночас заклав концептуальні підвалини для наступної стратегії, закріпленої вже на рівні закону.

Подальший розвиток стратегічного бачення відбувся у вигляді ухвалення Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, яка була затверджена Верховною Радою України (ВРУ) як ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики» (№ 1699-VII від 14.10.2014) [79]. Даний документ став результатом узагальнення попередніх напрацювань та синтезу рекомендацій міжнародних експертів, громадянського суспільства й національних інституцій. На відміну від попередньої версії, стратегія 2021–2025 отримала комплексний характер, закріпивши антикорупційну політику як цілісну державну систему, що поєднує превентивні, інституційні, кримінально-правові та організаційні механізми. Її закріплення на рівні закону надало документу обов'язковості для виконання та створило належну правову основу для впровадження системних заходів.

Сучасна антикорупційна стратегія, ухвалена на 2021–2025 роки [3], ґрунтується на низці ключових засад, які визначають її концептуальну архітектоніку. Він базується на принципі системної та міжвідомчої координації та забезпечує узгодженість дій центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та спеціалізованих установ. Координаційна функція покладається на НАЗК, яке відповідає за стратегічне

планування, моніторинг виконання та періодичну звітність. Інституційним аспектом цього є запобігання, і особливо механізми запобігання корупції через декларації, перевірку декларацій, управління конфліктами інтересів, антикорупційну експертизу рішень та політик, а також через прозорість в управлінні державними фінансами. Не менш важливою є базова концепція впорядкування функцій державних органів, завдяки якій слід уникнути дублювання компетенцій між ними, а також формування «сірих зон» відповідальності.

Стратегія орієнтована на забезпечення невідворотності відповідальності за корупційні правопорушення при одночасному дотриманні стандартів захисту прав людини. Вона підкріплена функціонуванням спеціалізованих інституцій – НАБУ, Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищого антикорупційного суду (ВАС), які утворюють замкнений цикл кримінального переслідування топ-корупції. Водночас важливе місце у стратегії відведено ефективному управлінню активами, здобутими злочинним шляхом. У даному контексті Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА) відіграє стратегічну роль у розшуку, арешті, управлінні та реалізації таких активів, що забезпечує як економічну ефективність, так і відновлення справедливості [3].

Важливим елементом сучасної антикорупційної стратегії є гармонізація з європейськими стандартами та міжнародними зобов’язаннями України. У цьому сенсі йдеться про імплементацію рекомендацій Group of States against Corruption (GRECO), The Financial Action Task Force (FATF), Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Європейської комісії та інших партнерів. Міжнародна кооперація стає не лише фактором довіри, а й інструментом доступу до ресурсів, необхідних для підтримки та розбудови антикорупційної інфраструктури. Крім того, стратегія передбачає систематичний моніторинг і оцінку результатів із застосуванням ключових індикаторів ефективності, регулярне звітування, громадський контроль і

можливість адаптивної корекції курсу залежно від змін у зовнішньому середовищі [3].

Крім того, особлива увага приділяється антикорупційній культурі, тобто захисту незалежності антикорупційних інституцій від політичного чи олігархічного впливу, що гарантується прозорими процедурами призначення, механізмами внутрішнього та зовнішнього контролю, а також передбаченою законом підслідністю працівників НАБУ та САП до компетенції Державного бюро розслідувань (ДБР).

У даному контексті, варто зазначити, що українська система протидії корупції розвивалася на тлі взаємодії між національними законодавчими ініціативами та міжнародними зобов'язаннями держави, що породжувало як синергетичний розвиток інституцій, так і напруження у сфері відповідності стандартам. В центрі цього процесу стоїть адаптація правового поля України до положень Конвенції ООН проти корупції, підписана від імені України 11.12.03 в м. Меріда (Мексиканські Сполучені Штати) та ратифікована згідно із ЗУ від 18.10.2006 № 251-V (The United Nations Convention against Corruption, UNCAC) [37]; Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 27.01.1999 в м. Страсбурзі та ратифікована згідно із ЗУ від 18.10.2006 № 252-V [48]; Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 04.11.1999 в м. Страсбурзі та ратифікована згідно із ЗУ від 16.03.05 № 2476-IV [116], що поклали на державу зобов'язання втілити низку стандартів: криміналізацію корупційної поведінки, механізми повернення активів, захист повідомлювачів, міжнародне співробітництво у розслідуваннях тощо; а також відповідно до рекомендацій GRECO [194], FATF [276] та OECD [64], які визначають конкретні орієнтири для подальшого реформування правової системи, підвищення прозорості та доброчесності державного управління, забезпечення ефективності фінансового моніторингу і судового переслідування корупційних злочинів, а також гармонізації українських стандартів із практиками країн-членів ЄС та ОЕСР.

У національному законодавстві ці зобов'язання знайшли втілення через системний пакет реформ – від ЗУ «Про запобігання корупції» (від 14.10.2014 №1700-VII) [78] до нових стратегічних актів. Проте адаптація не є лише формальним перенесенням положень з міжнародних текстів – вона вимагає реструктуризації інституцій, механізмів контролю, а також культурно-правової трансформації управлінської практики. З боку GRECO слід зазначити, що в межах четвертого раунду оцінювання Україна отримала 31 рекомендацію, з яких частина вже виконана повноцінно, частина – частково, а низка залишаються невиконаними [149]. Крім того, у листопаді 2024 року GRECO позитивно оцінила просування України у реалізації антикорупційних рекомендацій щодо суддів, прокурорів і парламентарів [194]. OECD відіграє роль каталізатора гармонізації, зокрема дані звіту «OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine» вказують на прогрес України у побудові інституцій доброчесності, зокрема щодо стандартів управління, внутрішнього контролю та прозорості [64; 227-228; 295; 302]. Зазначається, що OECD звертає увагу на те, що тестування кандидатів на державні посади з питань антикорупційного законодавства було тимчасово призупинене, що потребує невідкладного відновлення, а також рекомендує деталізувати вказівки посадовим особам щодо надмірної вигоди [64; 226].

Таким чином, нормативно-правове забезпечення антикорупційної політики можна розглядати як цілісну систему, що складається з декількох взаємопов'язаних рівнів: міжнародного, законодавчого (базові закони та зміни до них), підзаконного (постанови уряду, укази Президента), методичного (роз'яснення та рекомендації НАЗК), а також освітньо-організаційного (програми підвищення кваліфікації посадових осіб). Така багаторівнева структура дає змогу не лише формально визначати правила та обмеження, але й забезпечувати їх практичну реалізацію через відповідні інституційні механізми. Схема взаємозв'язку рівнів нормативно-правового забезпечення, що формують нормативне поле антикорупційної політики в Україні, наведено на Таблиця 2.3.

Таблиця 2.3

Характеристика взаємозв’язків рівнів нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики*

Рівень	Функціональна роль у системі	Механізми впливу на інші рівні системи	Механізми реалізації	Виклики імплементації
Міжнародний	Встановлює норми-орієнтири та обов’язки держави, задає мінімальні стандарти криміналізації, фінансового моніторингу, співпраці та повернення активів	→ задає правову орієнтацію для національного законодавства; ← отримує зворотний вплив від національної практики через звітування та оцінювання GRECO і FATF.	Гармонізація кримінально-правових норм; норми AML/CFT; рекомендації щодо захисту викривачів; міжнародне співробітництво у розслідуваннях	Розбіжність між міжнародними стандартами та внутрішньою здатністю інститутів; політичною волею та ресурсним забезпеченням
Законодавчий	Закріплює інституційні повноваження, механізми відповідальності і стратегічні цілі; транслює міжнародні стандарти в норми національного права	← отримує орієнтири від міжнародного; → деталізує і делегує повноваження підзаконним актам і методичним документам; ↔ стимулює освітні програми (підготовка кадрів).	Створення інституцій (НАБУ); криміналізація корупційних діянь; визначення повноважень контролюючих органів; е-декларування	Невідповідність тексту закону можливостям контролю; ризик декларативності; потреба виконання рекомендацій GRECO і FATF
Підзаконний	Конкретизують порядок реалізації законів, встановлюють оперативні процедури та адміністративні вимоги	← деталізують закони; → формують формат виконання у структурах влади; → забезпечують підґрунтя для методичних рекомендацій НАЗК.	Порядки внутрішніх антикорупційних програм, регламенти передачі подарунків, плани дій держорганів	Недостатня оперативність оновлення (реагування на нові ризики); локальна різнорідність застосування
Методичний	Трансформує юридичні норми в операційні процедури; уніфікує правозастосування; є «інструментом технологізації» – організаційно-методичним стрижнем практичної реалізації	← спирається на закони/підзаконні акти; → інформує освітні програми; → підґрунтя для перевірок та моніторингу; → сигналізує до законодавчого рівня про потребу корекцій.	Покрокові інструкції з заповнення декларацій, алгоритми фінансового контролю, методики виявлення конфлікту інтересів, процедури захисту викривачів	Обмежений юридичний статус (не нормативний акт); залежність від кадрового потенціалу НАЗК; потреба оновлення при зміні практики
Освітньо-організаційний	Формує компетентність виконавців; закріплює культуру повідомлення про корупцію; забезпечує механізми впровадження через людський фактор	← отримує нормативні та методичні вихідні; → підсилює ефективність застосування процедур у практиці; ↔ дає зворотний зв’язок у вигляді аналітики (звітів), яка коригує стратегії і методичні рекомендації.	Тренінги, кейс-стаді, симуляції ризик-сценаріїв, система акредитації для посадових осіб	Фрагментованість програм; недостатність ресурсів; низька мотивація до проходження курсу; утримання знань у практиці

**Джерело: сформовано автором*

Примітка: (←) – вплив на рівень системи; (→) – вплив рівня системи на інший; (↔) – зворотний зв'язок.

Нормативно-правове забезпечення антикорупційної політики України демонструє багаторівневу архітектуру, однак не позбавлене внутрішніх суперечностей і фрагментарності. Так, міжнародні стандарти (UNCAC, рекомендації GRECO та FATF) у низці випадків випереджають національне законодавство, створюючи нормативне «запізнення». Суперечності також виявляються на рівні підзаконних актів, які не завжди узгоджені між собою, що створює правову невизначеність для суб'єктів правозастосування. Методичні рекомендації НАЗК, попри свою практичну цінність, не мають статусу нормативних актів, а тому не завжди інтегруються у систему правового регулювання як обов'язковий елемент. У результаті формується правове середовище, яке характеризується неоднорідністю, надмірною залежністю від поточних політичних умов і фрагментарним характером правотворчих ініціатив.

Проте, слід зазначити, що на формування сучасних аспектів правового середовища і загальну трансформацію нормативно-правового забезпечення суттєвий вплив має запровадження воєнного стану в Україні. Початок повномасштабного вторгнення рф на територію України став каталізатором масштабних інституційних і нормативних трансформацій. З одного боку, посилилася потреба у спрощенні процедур управління та прискоренні ухвалення рішень, що призвело до певної гнучкості у застосуванні антикорупційних норм. З іншого боку, така ситуація створила ризик зниження якості нормативного регулювання, оскільки акти ухвалювалися в умовах обмеженого часу, із фокусом на оперативність, а не на системність. Особливої актуальності набули питання посилення санкційної політики та відповідальності за корупційні злочини, що безпосередньо пов'язані із запобіганням розкраданню міжнародної гуманітарної допомоги та військових ресурсів. Водночас у цей період активно розвиваються інституційні механізми – зокрема створення уповноважених підрозділів з протидії корупції, що покликані підвищити координацію між органами влади та

забезпечити належний нагляд за виконанням антикорупційного законодавства [266].

Проте імплементація таких норм залишається проблематичною. В умовах воєнного стану слабка міжвідомча координація та недостатня прозорість прийняття рішень обмежують ефективність правозастосування [246]. Додатково ускладнює ситуацію низький рівень суспільної довіри до державних інституцій, що стримує механізми виявлення й повідомлення про факти корупції [212]. У цьому контексті зростає значення цифрових інструментів і технологій моніторингу. Зокрема, інтеграція технологій відкритої розвідки (Open Source Intelligence, OSINT) та інших цифрових інновацій розглядається як потенційний засіб підвищення ефективності контролю та розслідувань [246]. Таким чином, воєнний стан виконує функцію індикатора стійкості нормативної системи, виявляючи її сильні сторони (гнучкість, адаптивність) та структурні слабкості (недостатня системність, прогалини у контролі).

Проте головною проблемою є забезпечення дотримання, навіть за умови вжиття повноцінних регуляторних заходів. Ефективність міжнародних стандартів може бути порушена затримкою або неадекватністю їх інтерпретації у національне законодавство. Наприклад, певні положення регулярно застарівають. Без чітко визначених процесів моніторингу та забезпечення дотримання вимог, інтереси чи декларації залишаються декларативними/ НАЗК, хоча й веде активну нормотворчу діяльність, стикається з проблемою недостатніх людських та фінансових ресурсів, що перешкоджає формуванню належного ступеня нагляду за її активною правовою та методологічною роботою, а також стикається з проблемою недостатніх людських та фінансових ресурсів... проте НАЗК стикається з недостатніми людськими та фінансовими ресурсами для належного виконання своєї наразі передбаченої ролі. Ефективність курсів підвищення кваліфікації часто ставить під загрозу на рівні навчання та організації через формалізм та відсутність мотивації учасників, що призводить до

невідповідності між теоретичними знаннями та реальним управлінням організацією (знаннями з управління організацією). Повномасштабне застосування антикорупційних реформ гальмується низькою правовою культурою серед державних службовців, вибірковим дотриманням правил поведінки та поганою міжвідомчою координацією.

2.2. Організаційно-управлінське забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні в координатах економічного розвитку

Розбудова системи органів державної влади, що формують та реалізують антикорупційну політику України, є результатом складного процесу інституційного конструювання, зумовленого як внутрішніми суспільно-політичними потребами, так і зовнішніми викликами, пов’язаними з інтеграцією у європейський правовий та інституційний простір. Сучасна антикорупційна архітектура України передбачає багаторівневу модель, у якій поєднано політичні суб’єкти стратегічного ухвалення рішень, спеціально уповноважені органи превенції та протидії корупції, а також допоміжні інституції правоохоронного та аналітичного спрямування. Характеристику органів державної влади, що формують та реалізують антикорупційну політику України наведено у Таблиці 2.4. На рівні політичного керівництва ключовим центром формування засад державної антикорупційної політики виступає ВРУ, де Комітет з питань запобігання і протидії корупції виконує функцію законотворчості, водночас забезпечуючи парламентський контроль за дотриманням стандартів доброчесності у діяльності органів влади. Вагоме місце у координації належить Президентові України, при якому функціонує Національна рада з питань антикорупційної політики. Вона виконує роль стратегічного дорадчо-координаційного органу, що інтегрує державні ініціативи із зовнішніми рекомендаціями.

Таблиця 2.4

Характеристика органів державної влади, що формують та реалізують антикорупційну політику України*

Орган	Статус	Основна мета	Ключові функції	Нормативно-правова основа
I. Суб'єкти прийняття політичних рішень				
Верховна Рада України (Комітет з питань запобігання і протидії корупції)	Вищий орган законодавчої влади	Формування законодавчої основи антикорупційної політики	Розробка та ухвалення антикорупційних законів; парламентський контроль за діяльністю уряду та антикорупційних органів; підготовка рекомендацій	Конституція України (№254к/96-ВР від 01.01.2020); ЗУ «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII від 12.09.2025)
Президент України (Національна рада з питань антикорупційної політики)	Координуючий орган при Президентові	Визначення стратегічних пріоритетів у сфері протидії корупції	Формування національної антикорупційної стратегії; координація діяльності органів влади; забезпечення інтеграції політики у простір ЄС	Указ Президента «Про Національну раду з питань антикорупційної політики» (№ 808/2014 від 03.06.2020)
Кабінет Міністрів України (Урядовий уповноважений з антикорупційної політики)	Вищий орган виконавчої влади	Координація виконання державної політики на рівні виконавчої влади	Взаємодія з НАЗК; організація та моніторинг виконання Антикорупційної стратегії та державних програм; нагляд за імплементацією законодавства	Конституція України (№254к/96-ВР від 01.01.2020); ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» (№ 794-VII від 30.08.2025)
II. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції				
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)	Центральний правоохоронний орган	Виявлення, розслідування та попередження корупційних злочинів топ-посадовців	Досудове розслідування; оперативно-розшукова діяльність; взаємодія з міжнародними партнерами	ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України» (№ 1698-VII від 25.03.2025)
Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП)	Автономний підрозділ ГПУ	Здійснення процесуального керівництва розслідуваннями НАБУ	Нагляд за досудовим слідством; підтримання державного обвинувачення у ВАС; захист інтересів держави у корупційних справах	ЗУ «Про прокуратуру» (№ 1697-VII від 07.09.2025); Кримінальний процесуальний кодекс України (№ 4651-VI від 01.08.2025)
Вищий антикорупційний суд (ВАС)	Спеціалізований судовий орган	Розгляд справ, підслідних НАБУ і САП, винесення рішень щодо топ-корупції	Розгляд кримінальних проваджень; винесення вироків; ухвалення процесуальних рішень (арешт, запобіжні заходи)	ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» (№1402-VIII від 04.06.2025); «Про ВАС» (№2447-VIII від 08.11.2024)
Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)	Центральний орган виконавчої влади, що має спец. статус	Реалізація превентивної політики у сфері запобігання корупції	Перевірка декларацій; контроль конфлікту інтересів; розробка антикорупційної стратегії; ведення реєстрів; антикорупційна експертиза	ЗУ «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII від 12.09.2025)
III. Інші антикорупційні органи				
Органи прокуратури	Єдина система прокуратури України	Нагляд за законністю у досудовому розслідуванні	Процесуальне керівництво; представництво інтересів держави у суді	ЗУ «Про прокуратуру» (№ 1697-VII від 07.09.2025)
Служба безпеки України (СБУ)	Центральний орган спеціального призначення	Виявлення та попередження корупційних злочинів, що становлять загрозу нацбезпеці	Оперативно-розшукова діяльність; передача матеріалів до слідчих органів; координація у сфері держбезпеки	ЗУ «Про Службу безпеки України» (№2229-XII від 31.07.2025)
Державне бюро розслідувань (ДБР)	Центральний правоохоронний орган	Розслідування злочинів високопосадовців, правоохоронців, військових	Досудове слідство; розслідування злочинів НАБУ і САП; військові злочини	ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» (№794-VIII від 25.10.2024)
Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА)	Центральний орган виконавчої влади	Розшук, арешт і управління активами, одержаними корупційним шляхом	Виявлення та арешт майна; управління активами; реалізація арештованого майна	ЗУ «Про АРМА» (№772-VIII від 30.07.2025)
Бюро економічної безпеки України (БЕБ)	Центральний правоохоронний орган	Захист фінансової системи держави від економічних злочинів, включно з корупційними	Розслідування фінансових злочинів; аналітична діяльність; співпраця з міжнародними організаціями	ЗУ «Про Бюро економічної безпеки України» (№1150-IX від 30.06.2024)
Національна поліція України (слідчі підрозділи, підрозділи стратегічних розслідувань)	Центральний орган виконавчої влади у сфері правопорядку	Розслідування дрібних корупційних злочинів та адмінправопорушень	Досудове слідство за «малими» корупційними злочинами; протидія організованій злочинності; профілактика	ЗУ «Про Національну поліцію» (№580-VIII від 12.09.2025)

**Джерело: сформовано автором на основі [39; 50; 72-73; 77-78; 82; 85-86; 88-89; 91-93].*

Виконавчий рівень представлений КМУ, де визначено інститут урядового уповноваженого, покликаного здійснювати моніторинг імплементації стратегії, координувати діяльність центральних органів виконавчої влади та забезпечувати відповідність антикорупційних програм загальнодержавним пріоритетам.

Особливе місце в антикорупційній архітектурі займають спеціалізовані інституції, створені виключно для реалізації політики протидії корупції. До їх числа належить НАБУ, яке забезпечує досудове розслідування найбільш суспільно небезпечних корупційних правопорушень, що вчиняються топпосадовцями. Його діяльність тісно взаємодіє зі САП, котра здійснює процесуальне керівництво слідством та підтримує обвинувачення у ВАС. Таким чином формується замкнений цикл «слідство – нагляд – правосуддя», який забезпечує невідворотність відповідальності у справах про топ-корупцію. Також, створення ВАС дозволило сконцентрувати судовий розгляд у межах вузькоспеціалізованої юрисдикції, зменшивши ризики політичного чи адміністративного втручання та підвищивши довіру суспільства до результатів розгляду. Водночас НАЗК виконує превентивні функції, спрямовані на мінімізацію ризиків виникнення корупції, зокрема перевірку електронних декларацій, контроль за дотриманням вимог щодо конфлікту інтересів, формує антикорупційну стратегію, веде державні реєстри та координує політику запобігання на рівні центральних і місцевих органів влади [10].

Поряд із вузькоспеціалізованими інституціями важливу роль відіграють органи прокуратури здійснюють процесуальний нагляд за дотриманням законності у досудовому розслідуванні, представляють інтереси держави у судах та забезпечують баланс між слідчими й судовими органами. СБУ, окрім своїх класичних функцій у сфері національної безпеки, здійснює виявлення корупційних злочинів, що становлять загрозу державним інтересам, і передає відповідні матеріали до слідчих органів. ДБР зосереджене на розслідуванні злочинів високопосадовців, працівників правоохоронних органів, суддів та

військових, зокрема й у випадках, коли ці злочини пов’язані із діяльністю антикорупційних інституцій. АРМА виконує унікальну функцію у системі протидії корупції, зосереджуючись на розшуку, арешті та управлінні активами, одержаними від злочинної діяльності, що дозволяє блокувати ресурси корупціонерів та забезпечувати їхню економічну ефективність для держави. БЕБ, будучи новим органом у системі, посилює інституційний каркас через протидію економічним злочинам та аналіз фінансових потоків, що мають корупційне походження. Водночас Національна поліція виконує розслідування дрібних корупційних та адміністративних правопорушень, забезпечуючи виконання антикорупційної політики на локальному рівні.

Таким чином, сучасна система органів, які реалізують антикорупційну політику, характеризується багаторівневістю, взаємозалежністю та розподілом компетенцій між спеціалізованими антикорупційними інституціями та правоохоронними структурами загальної юрисдикції. Їхня взаємодія є інституційною координацією, закріпленою на законодавчому рівні, де механізми контролю забезпечуються поєднанням парламентського та президентського впливу, процесуального нагляду прокуратури, а також спеціалізованим судовим контролем. У результаті формується комплексна модель антикорупційної політики (Рис. 2.1), де превентивні та каральні інструменти інтегруються у єдину систему, що відповідає принципам верховенства права та європейським стандартам.

Взаємозв’язки органів державної влади, що формують та реалізують антикорупційну політику України, мають системний характер і проявляються через складну конфігурацію координаційних, контрольних та виконавчих механізмів, які інтегрують політичний, правовий і правоохоронний рівні в єдину цілісність.

Рис. 2.1 Модель взаємозв'язків органів державної влади, що формують та реалізують антикорупційну політику України* **Джерело: сформовано автором*

На законодавчому рівні основним координатором виступає ВРУ, яка, з одного боку, визначає стратегічні пріоритети у сфері запобігання та протидії корупції шляхом ухвалення законів, а з іншого – здійснює парламентський контроль, включно із наглядом за реалізацією державних програм, діяльністю КМУ та спеціалізованих інституцій.

Її контрольні функції підсилюються діяльністю Комітету з питань антикорупційної політики, що перебуває у постійній взаємодії з Національним агентством з питань запобігання корупції та іншими суб’єктами, отримуючи від них аналітичні та звітні матеріали. КМУ через урядового уповноваженого та систему центральних органів виконавчої влади реалізує функцію оперативної координації та моніторингу виконання антикорупційної стратегії. Взаємозв’язки на цьому рівні характеризуються вертикальною підзвітністю, адже міністерства та інші відомства зобов’язані розробляти й реалізовувати відомчі програми відповідно до загальнодержавних стратегій, а також звітувати про їх виконання уряду та НАЗК [210].

У свою чергу Президент України та Національна рада з питань антикорупційної політики забезпечують горизонтальну координацію антикорупційних зусиль та контролюють діяльність виконавчих та спеціалізованих органів у рамках міжнародних зобов'язань та рекомендацій GRECO, ЄС та ООН. Це створює зовнішній вимір інституційної взаємодії та слугує рушійною силою для інтеграції української антикорупційної системи в європейський правовий простір. Хоча й не без європейських партнерів та міжнародної підтримки, зокрема ЄС, Світового банку та Програми розвитку ООН (ПРООН), які відіграють вирішальну роль у зміцненні державних інституцій. Ці установи надають фінансову підтримку та технічну допомогу, яка підтримує реалізацію реформ та розбудову інституційного потенціалу.

Зокрема, Європейський Союз через ініціативу European Union Anti-Corruption Initiative in Ukraine (EUACI) з 2017 року активно підтримує боротьбу з корупцією в Україні. Зазначені програма спрямована на зміцнення

спроможності антикорупційних інституцій, підвищення прозорості та підзвітності органів влади, а також на розвиток громадянського суспільства та медіа в контексті антикорупційної діяльності. Загальний бюджет програми становить 15,84 млн. євро, і вона реалізується спільно з Міністерством закордонних справ Данії [284]. Світовий банк через Глобальну програму з боротьби з корупцією для розвитку (AC4D) надає підтримку у формуванні правових та інституційних основ боротьби з корупцією в Україні. Ця програма включає в себе ініціативи, спрямовані на підвищення прозорості у володінні активами, вдосконалення системи державних закупівель та боротьбу з незаконними фінансовими потоками. Світовий банк також активно співпрацює з українським урядом у розробці нової антикорупційної стратегії на період 2026–2030 років [157]. У свою чергу, Програма розвитку ООН (ПРООН) підтримує Україну у впровадженні демократичних політик та практик, необхідних для прискорення сталого людського розвитку. Зокрема, ПРООН сприяє розвитку інструментів для зміцнення інституційної спроможності в секторі відновлення, а також надає технічну допомогу у розробці та впровадженні антикорупційних програм. У рамках цієї співпраці було розроблено нові освітні інструменти для зміцнення доброчесності в секторі відновлення [217].

У спеціалізованому сегменті інституцій формується так званий «трикутник» кримінального переслідування, де НАБУ, САП і ВАС взаємодіють у межах замкненого циклу. НАБУ проводить досудове розслідування, САП здійснює процесуальне керівництво та підтримує обвинувачення, тоді як Вищий антикорупційний суд ухвалює остаточні рішення. Координаційний механізм тут забезпечується процесуальними нормами Кримінального процесуального кодексу України, а контроль – як внутрішніми інституційними процедурами, так і зовнішнім парламентським та громадським наглядом. Натомість взаємодія між НАЗК та іншими органами має превентивно-контрольний характер, оскільки агентство не лише формує політику запобігання корупції, а й отримує інформацію від

виконавчих органів, місцевого самоврядування, правоохоронних структур, здійснюючи перевірку декларацій та контроль за дотриманням антикорупційних стандартів. У свою чергу, результати роботи НАЗК можуть ставати підставою для розслідувань НАБУ, Національної поліції або ДБР.

Ширший контур взаємодії включає прокуратуру, СБУ, ДБР, БЕБ та Національну поліцію, які інтегровані в систему завдяки розподілу компетенцій та процесуальному нагляду. Прокуратура координує діяльність слідчих органів і представляє інтереси держави у судах, забезпечуючи баланс між слідством і правосуддям. СБУ зосереджується на виявленні корупційних загроз у сфері національної безпеки, передаючи матеріали до органів досудового розслідування. ДБР та БЕБ здійснюють розслідування злочинів посадових осіб, що зміцнює вертикаль відповідальності у публічній службі. Національна поліція функціонує як базовий елемент антикорупційної системи на локальному рівні, доповнюючи роботу спеціалізованих інституцій. Важливою ланкою є АРМА, що виступає унікальним посередником між кримінальним переслідуванням і фінансовими механізмами, забезпечуючи управління активами, вилученими внаслідок корупційних злочинів.

Оцінка антикорупційних заходів в Україні в 2021-2024 роках (Рис. 2.2) свідчить про те, що попри наявність системних викликів політика у загальному демонструє складний і неоднозначний баланс довіри, що залежить передусім від сприяння ефективності, прозорості та ризиків політичного втручання, особливо в умовах війни.

Крім того, за результатами аналітичного звіту НАЗК «Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність», 61,2% населення зазначили, що рівень корупції в країні в 2023 році зріс, що що удвічі більше, ніж у 2022 році; бізнес-сектор також відзначив зростання – 46,3% [41]; а, отже, попри існування антикорупційної інституційної архітектури – НАБУ, САП, НАЗК тощо – основна маса громадян і підприємців відчувають недостатню швидкість або глибину змін.

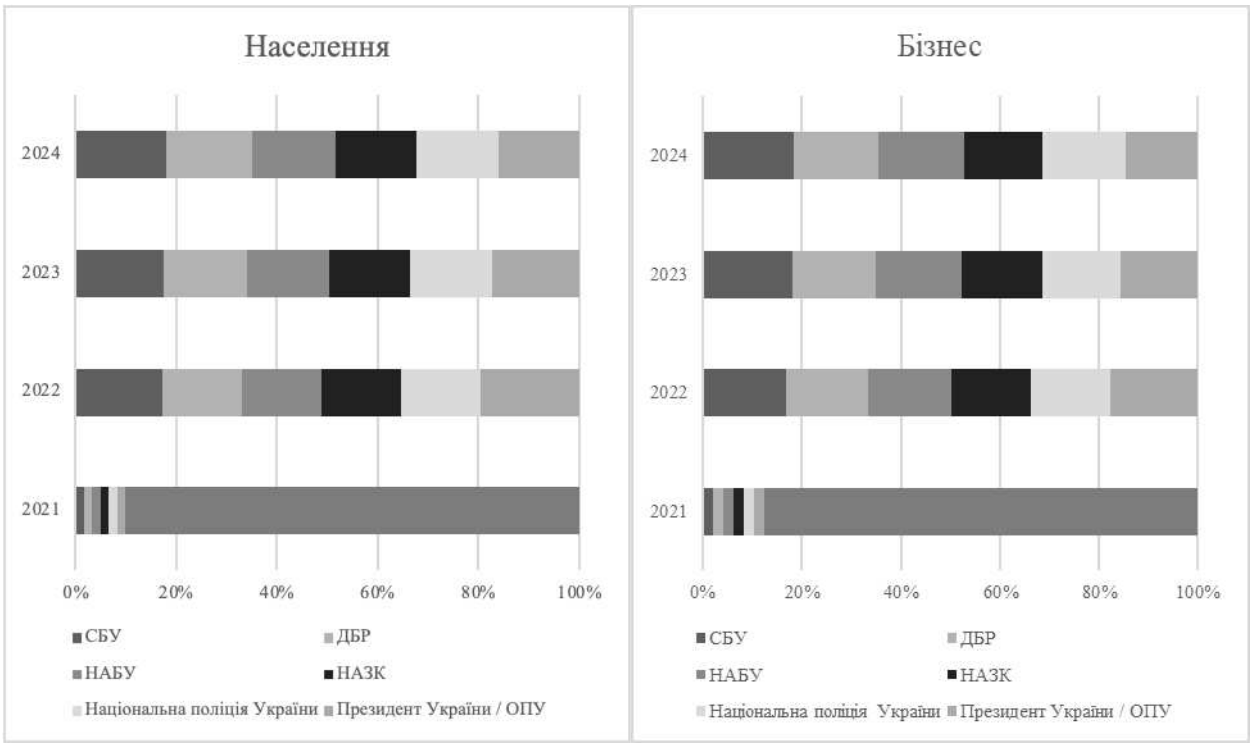

Рис. 2.2. Оцінка ефективності діяльності державних органів у сфері протидії корупції*

**Джерело: сформовано автором на основі [42].*

Інше опитування, проведене НАЗК для 2024 року, показало, що понад 90 % опитаних українців вважають, що корупція є дещо чи дуже поширеною [42]. При чому лише близько 18% заявили, що особисто стикалися з вимогами «неофіційних платежів» чи корупційних практик. Цей парадокс є великою усвідомленістю поширеності і відносно невеликою кількістю прямих випадків вказує на те, що корупція сприймається як системне явище, але не завжди легко виявлена чи покарана, особливо пересічними громадянами та представниками підприємницького сектору.

Наочним прикладом неузгодженості органів на різних рівнях є ухвала законопроєкту №12414 ВРУ у другому читанні від 22 липня 2025 року. Законопроєкт передбачає спроби обмеження незалежності таких ключових інститутів, як НАБУ і САП через законодавчі зміни або через дії правоохоронних органів. Так, Transparency International Ukraine та інші спостерігачі висловили занепокоєння щодо обшуків, які СБУ, Офіс

Генпрокурора і ДБР організували стосовно детективів НАБУ та працівників САП без ухвал суду, а також щодо позапланової перевірки дотримання державної таємниці САП [12]. Даний кейс підважує уявлення про справді незалежну судову та слідчу гілки влади, і сприймаються як сигнал потенційного усунення стримувальних інститутів. Крім того, корупційні схеми, викриті під час війни, включають і випадок: НАБУ і САП у квітні 2025 року розкрили схему розкрадання понад 733 млн гривень під час закупівлі продуктів для Збройних сил у період 2022-2023 років [299]. Такі випадки сприймаються суспільством особливо негативно, оскільки страждає обороноздатність країни, довіра до державного управління та очікування.

Водночас є й позитивні зрушення: за даними НАЗК, у 2023 році приблизно на 40 % зросла кількість судових рішень у справах про корупційні та корупційно-пов’язані злочини, порівняно з 2021-2022 роками; понад 1500 осіб були засуджені; найбільше за правопорушення, пов’язані з неправомірними вигодами (пропозиціями, обіцянками, наданнями) [202]. Зазначені дані засвідчують, що правова система працює, хоч і не без затримок і складнощів.

Слід також зазначити, що результати оцінки населення та підприємницького сектору щодо того, які державні органи несуть основну відповідальність за подолання корупції в Україні (Рис. 2.3) вказують на те, що найбільші очікування покладаються на Офіс Президента (56,5 % населення; 51,9 % бізнесу) та ВРУ (39,6 % населення; 38,5 % бізнесу), що відображає домінуючу роль політичних інституцій у стратегічному управлінні антикорупційною політикою. Спеціалізовані органи, такі як НАБУ та НАЗК, отримують середні оцінки довіри, тоді як правоохоронні та судові структури (СБУ, ДБР, ВАКС, САП) – нижчі, що свідчить про обмежену видимість їх результатів та потребу у посиленні прозорості та ефективності комунікації. Загалом, дані демонструють концентрацію очікувань на центральних політичних інституціях із відносно скромною роллю спеціалізованих антикорупційних органів. В умовах, коли країна перебуває у стані загрози, і

коли фінансова допомога від партнерів залежить від стандартів доброчесності, випадки корупції у військових або оборонних закупівлях мають особливо сильний ефект підриву довіри. Крім того, війна змусила державу вводити надзвичайні процедури закупівель, які часто містять спрощення, що в умовах недостатнього контролю можуть стати вразливими до зловживань [27].

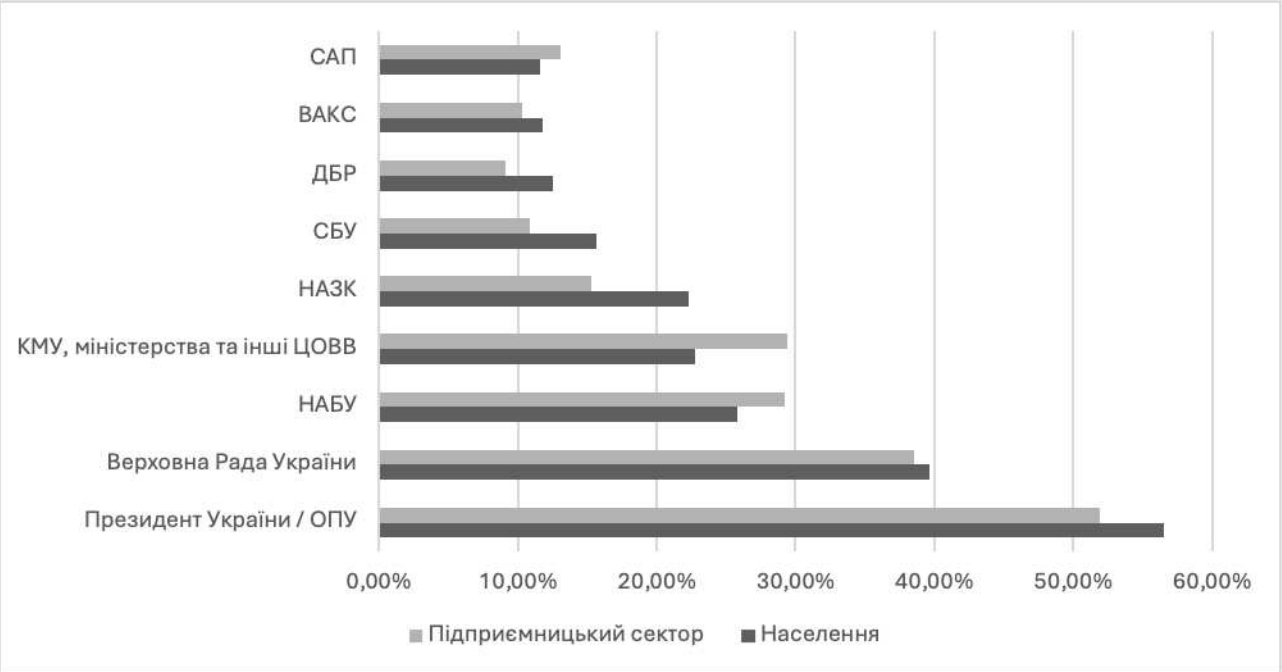

Рис. 2.3. Розподіл відповідальності за подолання корупції*

**Джерело: сформовано автором на основі [42].*

Суспільство відчуває, що контрольні й превентивні механізми (наприклад, НАЗК, аудиторські служби) не завжди встигають адаптуватися або ефективно працювати в екстремальних умовах, що породжує дисонанс між вимогами часу і можливістю їх реалізації.

Також слід зазначити, що сприйняття корупції серед населення і бізнесу коливається залежно від довіри до окремих інституцій. Наприклад, згідно з дослідженням «Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність», близько 47-48% населення і представників бізнесу вважають,

що відповідальність за подолання корупції лежить насамперед на Президентові та його Офісі, тоді як менше покладають такі надії на НАБУ чи НАЗК чи інші органи [41]; що вказує, що персоніфікація відповідальності – важливий елемент довіри, тобто люди покладають великі очікування на верховне керівництво, і якщо ті очікування не виправдовуються – розвиток недовіри прискорюється.

Для повного розуміння прогалин сучасної системи запобігання корупції важливо визначити роль органів місцевого самоврядування у процесах реалізації антикорупційних заходів. Отже, роль органів місцевого самоврядування у сфері запобігання корупції в Україні визначається як одним із ключових елементів загальнонаціональної антикорупційної політики, оскільки саме на локальному рівні формуються умови для безпосереднього контакту громадян із представниками влади. Конституційно-правові засади діяльності органів місцевого самоврядування закріплені у Розділі XI Конституції України (№ 254к/96-ВР від 01.01.2020) [39] та деталізовані у ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» (№ 280/97-ВР від 12.09.2025) [84], а також у спеціальному антикорупційному законодавстві, насамперед у ЗУ «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII від 12.09.2025) [78]. У межах цього правового поля органи місцевого самоврядування покликані реалізовувати низку превентивних, контрольних та організаційно-управлінських функцій, спрямованих на мінімізацію ризиків зловживання владою, конфлікту інтересів та недоброчесної поведінки посадових осіб.

До кола повноважень місцевих рад та їх виконавчих комітетів належить затвердження та виконання місцевих антикорупційних програм, які розробляються з урахуванням державної антикорупційної стратегії та рекомендацій Національного агентства з питань запобігання корупції. Такі програми мають передбачати комплекс заходів, серед яких ключове місце посідає створення умов для прозорості використання бюджетних ресурсів, забезпечення відкритості закупівель через систему «ProZorro» [65], регламентація процедур доступу громадян до публічної інформації, а також

формування механізмів громадського контролю за діяльністю виконавчих органів місцевих рад. Важливою складовою цих програм виступає впровадження системи доброчесності у кадровій політиці, зокрема шляхом конкурсних процедур добору на посади, декларування майна та доходів посадових осіб місцевого самоврядування, а також створення внутрішніх механізмів врегулювання конфлікту інтересів.

Посадові особи місцевого самоврядування, включаючи сільських, селищних та міських голів, секретарів рад, керівників виконавчих органів, а також депутатів місцевих рад, несуть персональну відповідальність за дотримання норм антикорупційного законодавства. Зокрема, вони зобов'язані подавати щорічні електронні декларації відповідно до ЗУ «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII від 12.09.2025) [78], повідомляти про наявність потенційного чи реального конфлікту інтересів, дотримуватися обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, а також уникати ситуацій, що можуть створити умови для неправомірного використання владних повноважень. НАЗК здійснює перевірку відповідних декларацій, а також надає методичні роз'яснення органам місцевого самоврядування щодо реалізації антикорупційних заходів.

Особливого значення набуває впровадження на місцевому рівні механізмів електронного врядування, що забезпечує прозорість адміністративних процедур, мінімізує суб'єктивний вплив посадових осіб на прийняття рішень і зменшує корупційні ризики. У даному контексті важливою є цифровізація надання адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи), які функціонують як інституції фронт-офісу між владою та громадянами. Саме ЦНАПи дозволяють стандартизувати процедури отримання послуг, забезпечити однакові умови для всіх заявників та унеможливити корупційні практики «ручного управління» [17].

Водночас органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за формування антикорупційної культури серед населення шляхом

інформаційно-просвітницьких заходів, співпраці з громадськими організаціями, освітніми установами та ЗМІ. Така діяльність сприяє підвищенню рівня обізнаності громадян про їхні права та механізми захисту від корупційних зловживань, створює передумови для розбудови партнерської взаємодії між владою та суспільством на основі принципів доброчесності, прозорості та відповідальності.

Зважаючи на це, органи місцевого самоврядування в Україні виступають виконавцями державної антикорупційної політики на регіональному та локальному рівнях, а також суб'єктами, що формують власні превентивні механізми з урахуванням специфіки територіальних громад. Їхня діяльність перебуває у полі багаторівневого контролю з боку НАЗК, органів прокуратури, державних аудиторських служб, судових інституцій та громадськості, що забезпечує інтегровану модель протидії корупції в системі публічного управління. У підсумку роль органів місцевого самоврядування у запобіганні корупції полягає у поєднанні управлінської, регулятивної та виховної функцій, які у своїй сукупності формують базовий рівень антикорупційної архітектури держави.

Зважаючи на те, що антикорупційна політика України реалізується через складну мережу державних і спеціалізованих органів, що охоплює законодавчий, виконавчий та правоохоронний сегменти, а інституційна взаємодія має багаторівневий характер, важливо ідентифікувати ряд системних викликів, що впливають на ефективність функціонування антикорупційної архітектури. До них належать дублювання функцій між органами, політичний тиск на незалежні інституції, кадрові проблеми та обмежена прозорість процедур, особливо у критичних секторах (оборона, закупівлі) та в умовах війни. Врахування викликів, що наведені у Таблиці 2.5, є критичним для визначення пріоритетів реформування та підвищення довіри громадян і бізнесу до антикорупційних інституцій.

Таблиця 2.5

Сучасні інституційні виклики антикорупційної системи України*

Категорія	Характеристика	Приклади / прояви	Органи влади
Політичний тиск та загроза незалежності	Втручання політичних інституцій або інших органів у діяльність незалежних антикорупційних структур	- Законопроєкт №12414, що потенційно обмежує автономію НАБУ і САП; - Позапланові перевірки та обшуки без ухвал суду	НАБУ, САП, ВАКС
Кадрові проблеми та компетенційні прогалини	Недостатня кількість кваліфікованих фахівців, конкурсний добір ускладнений політичним впливом	- Затримки у призначеннях керівників підрозділів; - Відтік детективів і прокурорів, що впливає на якість розслідувань	НАБУ, САП, НАЗК, органи місцевого самоврядування
Недостатня прозорість і видимість результатів	Невисока сприйманість ефективності діяльності органів серед населення та бізнесу	- Суспільство відзначає високий рівень корупції, але не бачить конкретних результатів; - Низька довіра до СБУ, ДБР, ВАКС	НАБУ, НАЗК, СБУ, ДБР, ВАКС
Повільне реагування на кризові ситуації	Несвоєчасна адаптація процедур у надзвичайних умовах (війна, надзвичайні закупівлі)	- Затримки перевірок у військових закупівлях; - Вразливість процедур спрощених закупівель до корупційних схем	Міноборони, НАБУ, САП, АРМА
Складність координації між горизонтальними і вертикальними структурами	Відсутність чітких механізмів інтеграції між центральними, регіональними та місцевими органами	- Перехід інформації від місцевих рад до НАЗК, ДБР не завжди ефективний; - Низька взаємодія між урядовими та спеціалізованими органами	ВРУ, Президент України / ОПУ, КМУ, НАЗК, органи місцевого самоврядування
Ризики конфлікту інтересів та зловживання владою	Невідповідність кадрових, адміністративних та процедурних норм для запобігання конфліктам	- Недостатнє впровадження системи доброчесності у місцевих органах; - Обмежена перевірка декларацій та сумісництва посадових осіб	Органи місцевого самоврядування, НАЗК
Вразливість до корупційних схем у критичних секторах	Особливо в оборонних закупівлях і логістиці під час війни	- Розкрадання 733 млн грн на закупівлях для ЗСУ (2022–2023); - Неналежний контроль за оборонними контрактами	НАБУ, САП, Міноборони, АРМА
Обмежена участь громадськості та недостатній контроль	Механізми зворотного зв’язку та громадського нагляду працюють не на повну потужність	- Місцеві програми прозорості та громадського контролю реалізуються частково; - Недостатня популяризація електронного врядування	НАЗК, органи місцевого самоврядування, ЦНАПи

Продовження таблиці 2.5.

Категорія	Характеристика	Приклади / прояви	Органи влади
Дублювання функцій	Наявність перетину компетенцій між різними органами, що ускладнює координацію та ефективність реагування	- Часткове перекриття повноважень НАЗК, ДБР та НАБУ у сфері розслідування корупційних правопорушень; - Взаємодія СБУ та Національної поліції у питаннях національної безпеки та досудового розслідування	НАЗК, НАБУ, САП, ДБР, СБУ, Національна поліція

**Джерело: сформовано автором*

Попри наявність розгалуженої антикорупційної архітектури, інтеграції законодавчого, виконавчого та спеціалізованого сегментів, система стикається з численними перешкодами: дублюванням функцій, політичним тиском, кадровими обмеженнями, низькою прозорістю процедур, складною координацією між центральними та місцевими органами, а також ризиками зловживань у критичних секторах, особливо в умовах війни. Важливо зазначити, що суспільна довіра до антикорупційних інституцій залежить від фактичної активності органів і від видимості їхніх результатів, швидкості реагування на кризові ситуації та незалежності від політичного впливу. Оцінка населення та бізнесу показує, що основні очікування концентруються на центральних політичних інституціях, тоді як спеціалізовані органи сприймаються як менш ефективні, що вказує на необхідність посилення прозорості, комунікацій та інституційної координації.

2.3. Стан, виклики та напрями розвитку антикорупційної політики в координатах економічного розвитку

Індекс сприйняття корупції (ІСК), розроблений Transparency International, є одним із найвідоміших інструментів для оцінки рівня корупції в державному секторі. Він ґрунтується на даних опитувань експертів та представників бізнесу щодо рівня сприйнятої корупції в країні. Даний індекс надає важливу інформацію для аналізу ефективності антикорупційних заходів та їхнього впливу на економічний розвиток. Для здійснення аналізу необхідно дослідити дані зміни показника індексу сприйняття корупції, що наведені на Рис. 2.4.

Дана діаграма відображає числову оцінку рівня сприйняття корупції в Україні за методологією Transparency International. Показник індексу сприйняття корупції (ІСК) коливався від 25 до 36 балів протягом періоду 2012–2024 років. Початкові значення у 2012–2013 роках (26 та 25 балів відповідно) свідчать про високу корумпованість публічної сфери та низький рівень довіри громадян до державних інституцій. Після 2014 року спостерігається поступове, але нестабільне зростання показника до 33–36 балів, що частково відображає вплив реформ антикорупційної системи, зокрема створення НАБУ, САП та ВАКС, а також впровадження прозорих процедур публічних закупівель через ProZorro.

Проте коливання показника у 2023–2024 роках демонструють, що покращення сприйняття корупції не є стійким і залежить від окремих скандалів, політичного тиску та ситуації в критичних секторах, таких як оборона та державні закупівлі під час війни. У підсумку, спостерігається поступова позитивна динаміка, яка проте залишається недостатньою для досягнення європейських стандартів прозорості та доброчесності. Крім того, важливо проаналізувати динаміку зміни позиції України у рейтингу (Рис. 2.5).

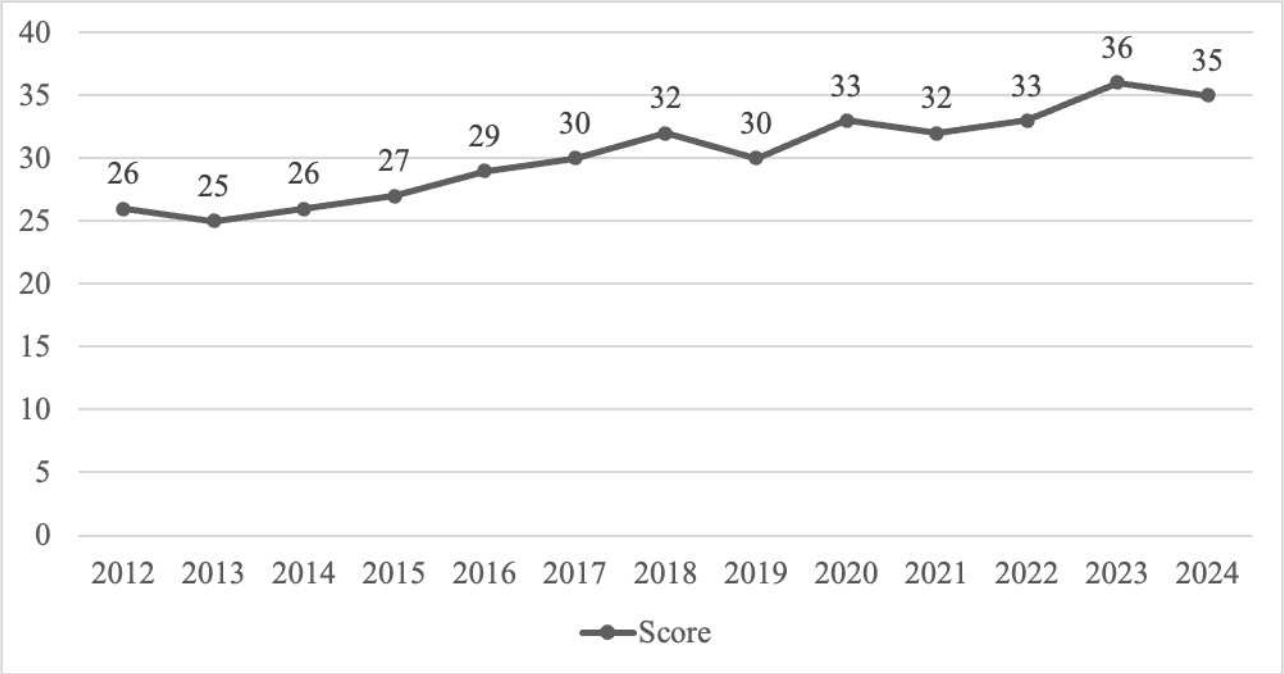

Рис. 2.4. Динаміка зміни показника індексу сприйняття корупції в Україні протягом 2012-2024 рр. *

**Джерело: сформовано автором на основі [155].*

Згідно до вищезазначених даних, у 2012–2013 роках Україна займала 144-те місце, що свідчило про глибоку корупційність державних інституцій і слабкість антикорупційних механізмів. Після 2014 року, зокрема в 2015–2016 роках, країна поступово піднімалася у рейтингу (130–131 місце), що можна пов’язати із започаткуванням структурних реформ, формуванням нових антикорупційних органів і посиленням міжнародної підтримки. У 2018 році спостерігається значний прогрес до 120-го місця, що відображає ефективність окремих заходів у сфері правосуддя та публічних закупівель.

Проте подальші коливання позиції у 2019–2024 роках (117–105 місце) показують, що країна ще не забезпечила стабільність і системність реформ, а довіра до інституцій продовжує залишатися крихкою. Така динаміка підкреслює взаємозв’язок між економічними викликами, політичним тиском і ефективністю антикорупційних інституцій у формуванні міжнародного сприйняття України як країни з ризиками корупції.

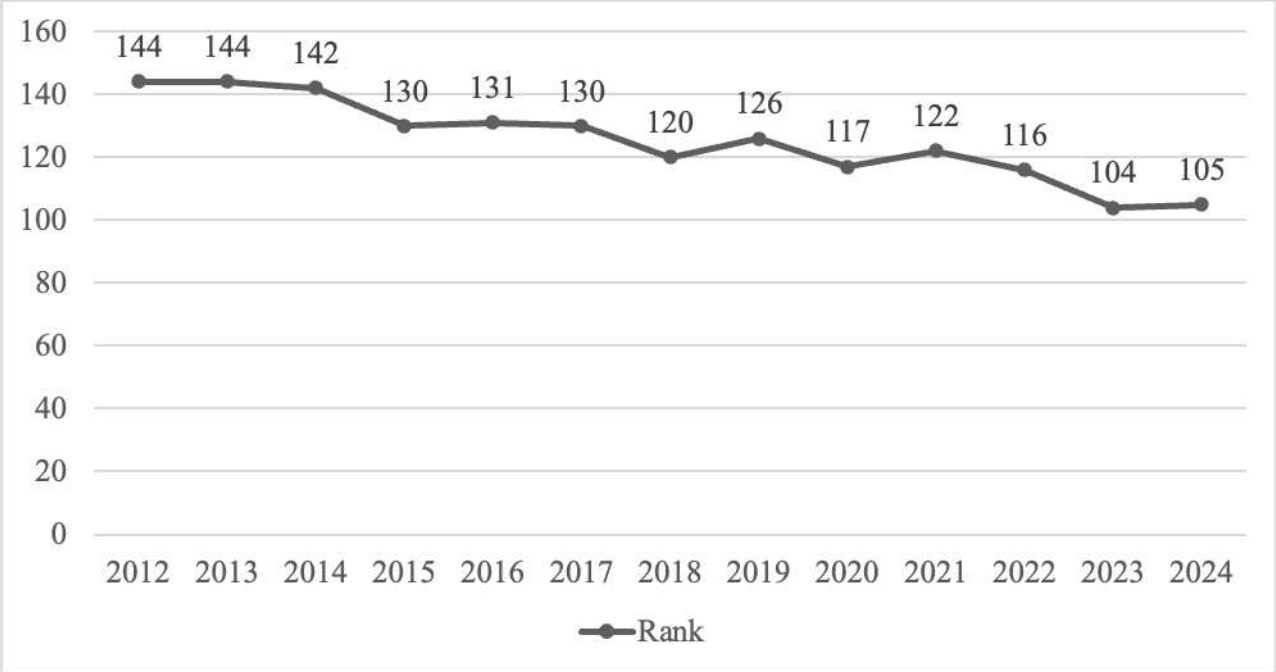

Рис. 2.5. Динаміка зміни позиції України у рейтингу за індексом сприйняття корупції протягом 2012-2024 рр. *

**Джерело: сформовано автором на основі [155].*

Загальний рівень сприйняття корупції в Україні, як серед населення, так і серед бізнесу, демонструє стійку тенденцію до зростання негативних оцінок протягом 2021–2024 років (Рис. 2.6); що свідчить про поглиблення суспільної недовіри до ефективності державної антикорупційної політики та вказує на необхідність перегляду стратегій і механізмів боротьби з корупцією.

Згідно з результатами соціологічних опитувань, у 2021 році 68,6% українців вважали корупцію дуже серйозною проблемою, а 23% – скоріше серйозною. Дані показники свідчать про високу стурбованість громадян корупційними явищами. У 2022 році спостерігалося незначне зниження до 64,2% та 23% відповідно, що може бути пов'язано з певними антикорупційними ініціативами. Проте у 2023 році рівень сприйняття корупції знову зріс до 71,6% дуже серйозної та 20,5% скоріше серйозної проблеми, а у 2024 році досягнув 79,4% та 15,4% відповідно. Зазначені дані

свідчить про поглиблення негативного сприйняття корупції серед населення, що є наслідком недостатньої ефективності державних антикорупційних заходів та відсутності помітних змін у боротьбі з корупцією.

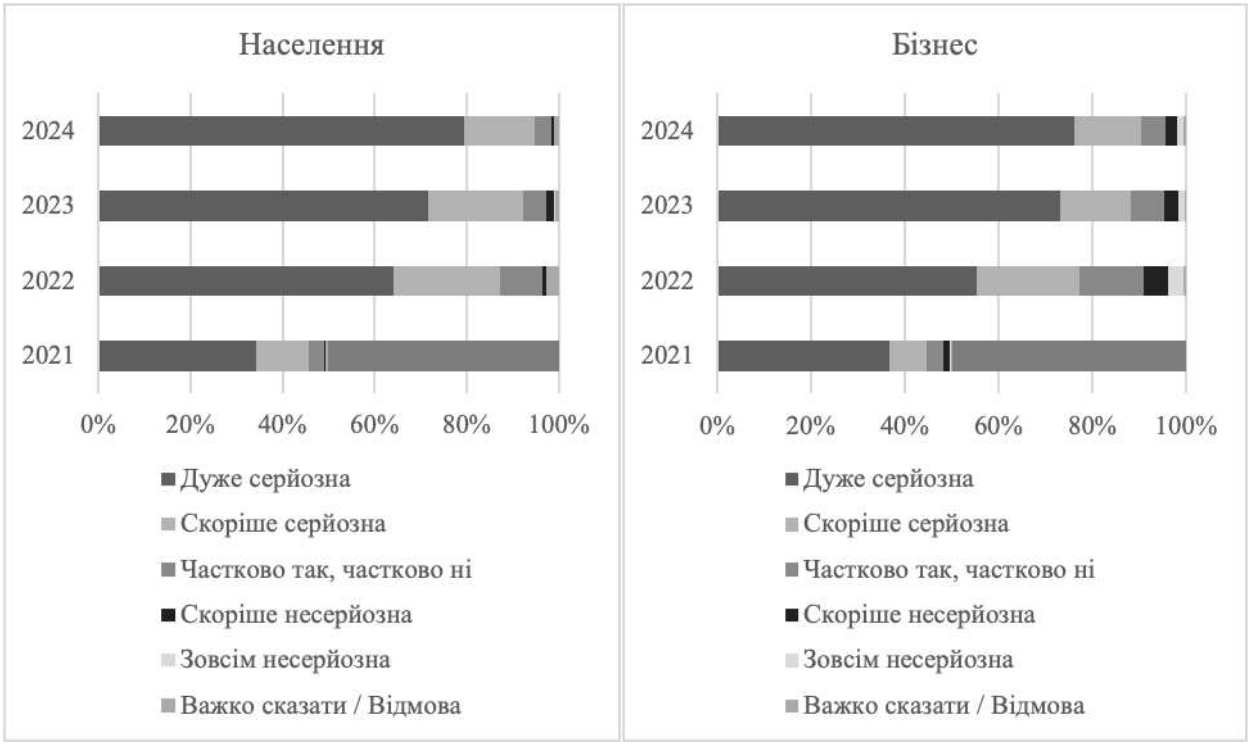

Рис. 2.6. Тенденції зміни сприйняття корупції як суспільної проблеми в Україні*

**Джерело: сформовано автором на основі [40-42].*

Натомість динаміка індексу сприйняття поширеності корупції (Рис 2.7) свідчить про певну циклічність у оцінках населення та підприємницького сектора. У 2020 році населення оцінило індекс на рівні 4,46, а бізнес – 4,26, що вказує на високий рівень сприйняття корупції. У 2022 році спостерігається падіння індексу до 4,25 у населення та 3,98 у бізнесу, що пояснюється як впливом економічних кризових явищ та незначних покращень у державних антикорупційних ініціативах. Зростання індексу у 2023–2024 роках (4,44–4,52 у населення, 4,29–4,39 у бізнесу) відображає посилення уваги до корупційних практик та зростання суспільної та бізнес-

настороженості, ймовірно, у контексті політичної нестабільності та зростання інформаційної присутності корупційних скандалів у медіа.

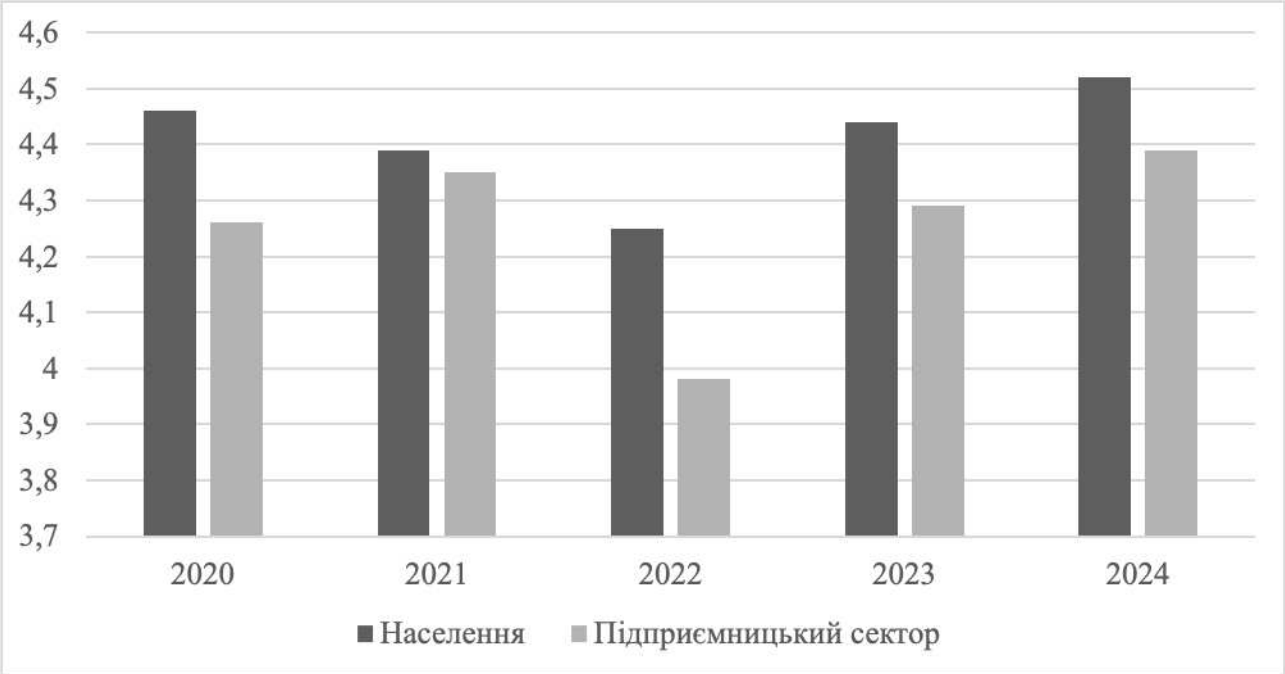

Рис. 2.7. Індекс сприйняття поширеності корупції загалом за оцінками*

**Джерело: сформовано автором на основі [40-42].*

Слід також зазначити, що порівняння вищенаведених даних з аналогічними показниками в країнах-членах ЄС дозволить оцінити позицію України в контексті європейських стандартів та виявити ключові напрямки для вдосконалення антикорупційної політики. Тому було зібрано дані щодо тенденцій сприйняття корупції як суспільної проблеми серед країн-членів ЄС і згруповано на Рис. 2.8.

У країнах Європейського Союзу спостерігається значно нижчий рівень сприйняття корупції. Наприклад, у 2024 році в Данії та Фінляндії лише 26% та 18% громадян вважали корупцію дуже серйозною проблемою відповідно. Водночас у таких країнах, як Греція (98%), Португалія (96%), Мальта (95%) та Словенія (95%), рівень сприйняття корупції був значно вищим, що свідчить про різноманітність ситуацій у країнах ЄС. Середній показник по ЄС становив 68%, що значно нижче за українські показники.

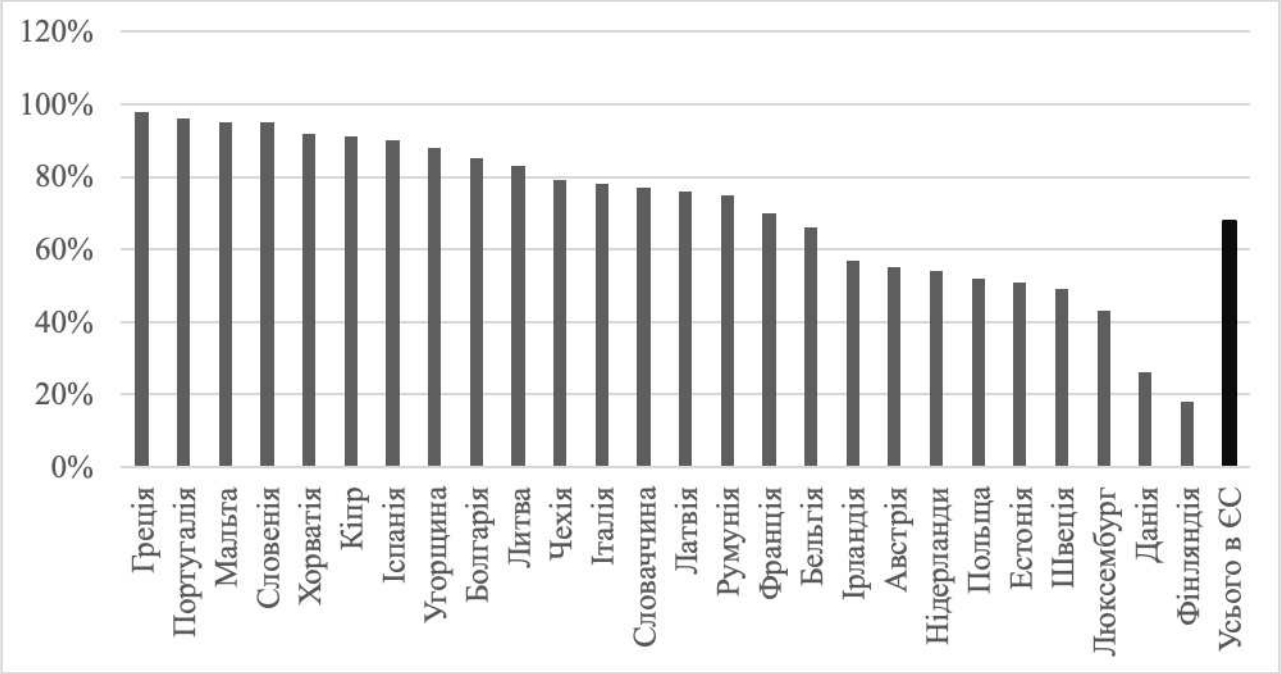

Рис. 2.8. Тенденції сприйняття корупції як суспільної проблеми серед країн-членів ЄС протягом 2024 року*

**Джерело: сформовано автором на основі [142].*

Серед бізнесу в ЄС 63% компаній вважають корупцію дуже або досить поширеною в їхніх країнах, а 51% вважають, що особи або підприємства, які займаються корупційною практикою, викривають або повідомляють правоохоронним органам. Ці дані свідчать про високий рівень обізнаності та активної позиції бізнесу щодо боротьби з корупцією в ЄС. Проте, незважаючи на загальну тенденцію до зниження сприйняття корупції, деякі країни ЄС, мають низькі оцінки за індексом сприйняття корупції, що вказує на наявність проблем у цих країнах [139].

Наступним кроком є оцінка динаміки корупції упродовж 2024 року (Рис. 2.9), що дозволить виявити сприйняття тенденцій розвитку корупційних практик, а також визначити реакцію населення та бізнес-сектору на антикорупційні заходи.

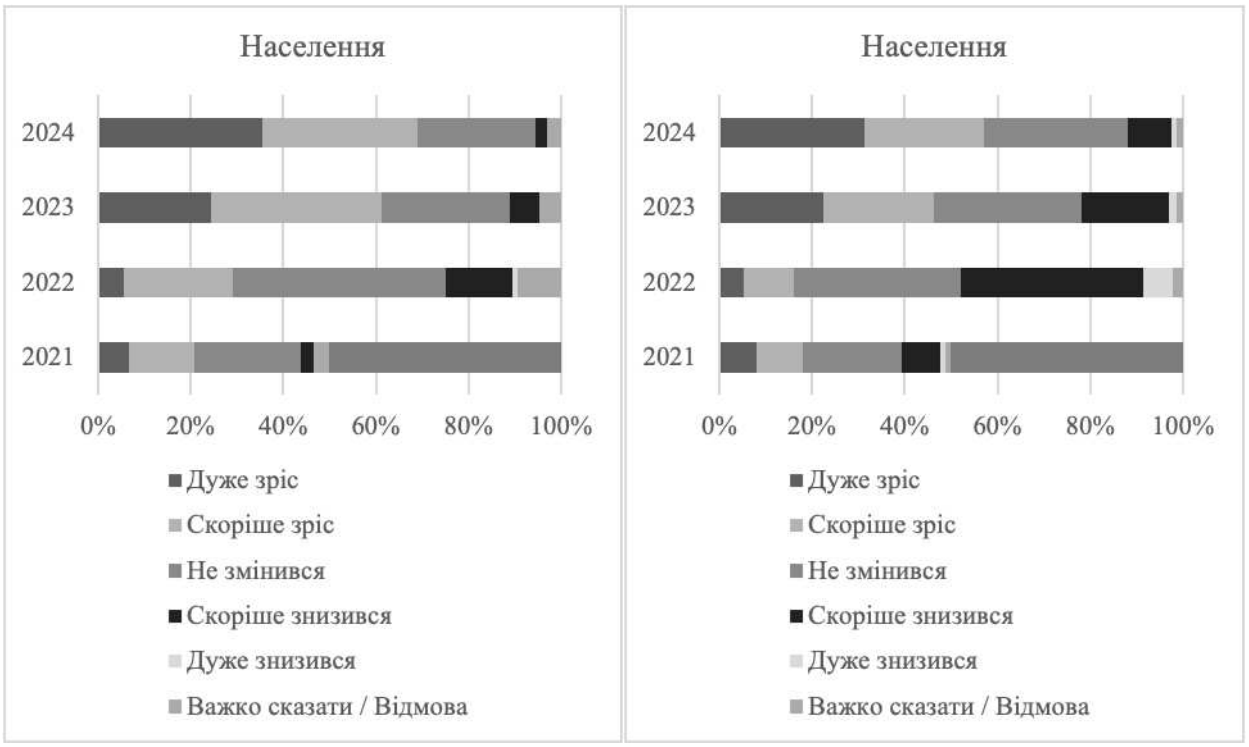

Рис. 2.9. Оцінка зміни у рівні корупції в Україні за останній рік серед населення та бізнес-сектору*

**Джерело: сформовано автором на основі [42].*

Для населення спостерігається значне зростання оцінки корупції як збільшеної проблеми: у 2021 році лише 13,4% вважали, що корупція дуже зросла, тоді як у 2024 році цей показник досяг 35,6%. Таке зростання демонструє посилення суспільного усвідомлення та небажання толерувати корупційні практики, що може бути пов’язано з інформаційною активністю ЗМІ, високою політичною чутливістю та медійним висвітленням корупційних скандалів. Натомість у бізнес-секторі тенденції більш волатильні: після падіння у 2022 році (5,3% дуже зріс) спостерігається поступове зростання до 31,4% у 2024 році, що пояснюється впливом економічного середовища, адміністративного тиску та зміною нормативно-правової бази, яка впливає на бізнес-корупційні ризики.

Додатково, аналіз даних щодо сприйняття серйозності різних типів корупції (Рис. 2.10) дозволить відокремити політичну, бізнесову та побутову корупцію та визначити, які сфери потребують пріоритетного втручання.

Політична корупція на найвищому рівні, за оцінками населення (80,2% дуже серйозна) та бізнесу (76,8% дуже серйозна), залишається домінуючою проблемою, що пов’язано з низькою ефективністю парламентського та урядового контролю, високою медіа-видимістю скандалів та недостатньою прозорістю політичних процесів. У свою чергу, корупція в бізнесі, за оцінками населення (61,5% дуже серйозна) і бізнесу (48,9%), має помірну інтенсивність сприйняття. Відмінності між оцінками населення та бізнесу вказують на те, що громадяни більш критично ставляться до бізнес-корупції, тоді як бізнес оцінює її через призму власного досвіду взаємодії з чиновниками.

Натомість повсякденна побутова корупція сприймається населенням як серйозна проблема (47,4% дуже серйозна), тоді як бізнес оцінює її нижче (19,1%), що пояснюється тим, що бізнес менше стикається з побутовою корупцією у повсякденній діяльності, а населення відчуває її безпосередньо при доступі до соціальних послуг та адміністративних послуг. Отже, політична та бізнес-корупція залишаються ключовими викликами для розвитку антикорупційної політики, тоді як побутова корупція (порівняно меншою мірою) впливає на повсякденне життя громадян і довіру до державних інституцій.

Сфера публічних фінансів в Україні характеризується значною вразливістю до корупційних схем на етапах планування, розподілу та контролю бюджетних ресурсів.

За даними Державної аудиторської служби України, у період з 2019 по 2023 рік було виявлено зловживання на суму 68 млрд. грн. у діяльності державного оператора системи передачі електричної енергії «Укренерго». Зокрема, аудит виявив порушення, що призвели до несвоєчасного припинення постачання електроенергії, сплати штрафів та судових витрат на загальну суму 285 млн. грн., а також закупівлі бронежилетів за завищеними цінами на суму понад 20 млн. грн.

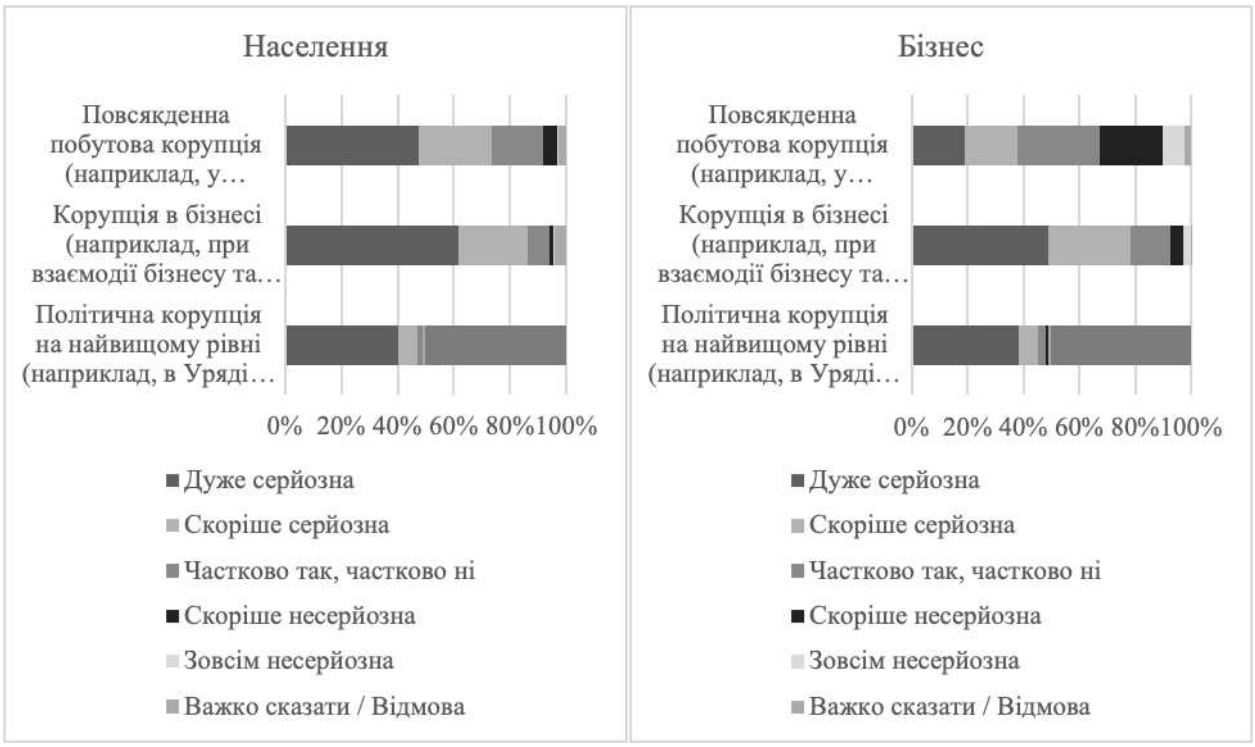

Рис. 2.10. Серйозність різних типів корупції в Україні за оцінками населення та бізнесу станом на 2024 рік*

**Джерело: сформовано автором на основі [42].*

Згідно з аналітичним оглядом Fabra-Mata et al. (2024), корупційні ризики пов’язані з непрозорими тендерними процедурами, слабким аудитом та недостатньою превентивною перевіркою контрактів перед їх укладенням [186]. У доповнення, аналітичні звіти Transparency International в Україні свідчать про те, що в майбутній національній антикорупційній стратегії закупівлі, як цивільні, так і оборонні, мають отримати окремий статус із вимірними індикаторами ризику й моніторингу до укладення контрактів [122]. Одним із яскравих кейсів є журналістське розслідування про завищення цін у державних закупівлях, що створює сприйняття, ніби сама система публічних закупівель є «природно корумпованою» [285]. Тому варто зазначити, що попри запровадження системи електронних закупівель ProZorro, існують численні вразливі елементи процедур, що сприяють корупційним проявам.

До основних чинників належать:

– дискреційні повноваження, що проявляються у надмірній свободі дій посадових осіб замовників при визначенні потреби, плануванні закупівель та формуванні тендерної документації створює умови для маніпуляцій і зловживань;

– відсутність ефективного внутрішнього контролю, що полягає у низькому рівні внутрішнього аудиту та моніторингу закупівель призводить до недостатньої прозорості та можливості для корупційних схем;

– зловживання процедурою укладання прямих договорів без конкуренції часто використовується для обходу прозорих механізмів закупівель;

– недоброчесність посадових осіб, зокрема підвищення ризику зловживань у процесі закупівель через особисті інтереси та корупційні мотиви посадовців [110].

Іншою найбільш вразливою до корупційних проявів сферою є оборонні закупівлі, зокрема через те, що проблема набуває критичного масштабу в умовах військової агресії та прискорених процедур закупівель. Як встановлено Transparency International, міністерство оборони визнало масштабну корупційну схему на закупівлі озброєння на суму близько 40 млн. дол. США, коли контракти укладалися за завищеними цінами та з порушеннями процедур [298]. Крім того, втрати України через «неуспішні угоди й корупцію» у військових закупівлях оцінюються на рівні приблизно 770 млн. дол. США у період 2022–2023 років [113], що підтверджує, що у секторі оборонної безпеки корупція, будучи економічною проблемою, є також прямою загрозою національній безпеці. Крім того, інциденти 2025 року засвідчують, що корупційні схеми в оборонному секторі нівелювалися лише після втручання правоохоронців: затримано посадовців, що отримували відкати до 30% від вартості контрактів [300]. Отже, основними чинниками, що сприяють корупції в цій сфері, включають:

– відсутність ефективного громадського контролю за процесом оборонних закупівель призводить до неефективного або нецільового використання бюджетних коштів;

– високий обсяг фінансових ресурсів, що передбачає значні бюджетні асигнування на оборону створюють спокусу для зловживань та нових корупційних схем;

– обмежена доступність інформації про оборонні закупівлі ускладнює громадський та медійний моніторинг, що знижує рівень прозорості і підзвітності інституцій і, таким чином, сприяє корупційним проявам;

– широкі повноваження військових чиновників без належного контролю створюють умови та підвищує ризик виникнення зловживань [8].

У випадку державних підприємств, структурні вади корпоративного управління створюють ґрунт для корупційних зловживань. Згідно з оглядом OECD, корупційні ризики залишаються високими навіть у контексті реформ, особливо в умовах конфлікту та відбудови, коли державні підприємства залучені до масштабних контрактів і реструктуризації [227]. У базовому документі «Safeguarding Ukraine’s Restoration» згадується випадок, коли депутат спробував домовитись про підряди через державні підприємства з винагородою в 50 тис. дол. США у криптовалюті [264]. Також у державному підприємстві «Антонов» НАБУ та САП виявили шахрайські схеми на понад 18 млн. грн. через підроблені закупівлі та афілійовані контрагенти [262]. Тож, державні підприємства в Україні є ще однією сферою, що піддається значним корупційним ризикам; а основними проблемами в цій сфері є:

– обмежений доступ до інформації про діяльність державних підприємств ускладнює громадський та медійний моніторинг, що впливає на рівень прозорості і підзвітності всередині інституцій;

– неефективне управління, тобто відсутність належного корпоративного управління та контролю призводить до неефективного використання ресурсів та можливостей для зловживань;

– високий рівень політичного впливу на діяльність державних підприємств створює умови для корупційних схем та неефективного використання державних ресурсів;

– недостатній рівень внутрішнього та зовнішнього аудиту діяльності державних підприємств сприяє зловживанням та корупційним проявам [56].

Зважаючи на вищевикладене, корупція в публічних фінансах, оборонних закупівлях та державних підприємствах залишається системним явищем, яке підриває не лише ефективність економічного розвитку, а й стабільність державного управління в цілому. Однією з ключових проблем сучасної антикорупційної політики у сфері публічних закупівель є відсутність системної взаємодії між різними рівнями контролю та моніторингу [210]. Традиційні механізми нагляду часто залишаються фрагментарними, що створює прогалини для корупційних зловживань і знижує ефективність управління бюджетними ресурсами. У даному випадку міжнародно апробована модель «Три лінії захисту» (Three Lines of Defense, 3LoD) [110] є релевантним інструментом, який дозволяє адаптувати корпоративні механізми комплаєнсу до потреб державного сектору (Рис. 2.11). Її застосування у сфері публічних закупівель дозволяє чітко розмежувати функції між «власниками ризиків», структурами контролю та незалежними аудиторами, що створює багаторівневу систему протидії корупції.

Запропонована схема «трьох ліній захисту» наочно демонструє, що запобігання корупції у сфері публічних закупівель вимагає не лише формального розподілу повноважень, а й створення ефективної системи інституційної взаємодії.

Рис. 2.11. Схема функціонування міжнародно-апробованої моделі «Three Lines of Defense» (3LoD) *

**Джерело: сформовано автором на основі [110].*

Перша лінія – це операційний рівень, де виникають основні ризики і де найбільш критичним є питання доброчесності та прозорості процедур. Друга лінія забезпечує контроль за цими процесами та реагує на потенційні порушення, формуючи превентивний бар'єр.

Нарешті, третя лінія у вигляді внутрішнього й зовнішнього аудиту забезпечує незалежну оцінку та дає змогу своєчасно коригувати політику управління ризиками. Таким чином, модель дозволяє сформувати інтегровану антикорупційну архітектуру, де кожен рівень має власну зону

відповідальності, але водночас функціонує у взаємозалежності з іншими і, як наслідок, створює умови для мінімізації зловживань і поступового утвердження культури доброчесності у публічних закупівлях.

Упродовж останніх років Україна зробила системні кроки в бік цифрової трансформації державного управління, що істотно вплинуло на інституційну архітектуру протидії корупції. Ініціативи на кшталт платформи Diia, системи електронних закупівель Prozorro, галузевих електронних сервісів (зокрема Електронна система охорони здоров'я (ЕСОЗ), також відома як eHealth) та відкритих державних реєстрів утворили інструментарій, який знижує контактну корупцію, підвищує видимість публічних рішень і дає можливість оперативного моніторингу витрат. Водночас цифровізація породжує й нові ризики (технічні, процедурні, організаційні), що вимагають комплексного управління ризиками та посиленої інтеграції цифрових рішень у систему «трьох ліній захисту» [163; 243].

Цифрові сервіси значно зменшили «контактну» корупцію: автоматизація адміністративних процедур у Diia призвела до того, що тисячі послуг тепер надаються без прямого контакту громадянина з чиновником, що знижує можливості «побутового» підкупу і прискорює час прийняття рішень. За оцінками, економічний і антикорупційний ефект Diia вимірюється мільярдними збереженнями та покращенням доступу до послуг [227; 243].

Електронна система Prozorro трансформувала ринок державних закупівель: відкритість тендерних процедур, реєстрація всіх учасників і автоматичні публічні журналізації рішень зменшили можливості для прихованих домовленостей і фаворитизму. Проєкти з удосконалення Prozorro, що реалізуються за підтримки міжнародних фінансових інституцій, у своїх результатах демонструють підвищення конкуренції в торгах і економію бюджетних коштів [230; 243].

Галузеві реєстри й e-services (зокрема eHealth, е-декларації, відкриті реєстри власності) підвищують інформаційну прозорість та дають інструменти для аналітики ризиків: публічні дані про контрагентів, декларації

посадовців і результати державних закупівель дозволяють аналітикам і громадським організаціям виявляти аномалії та «red flags» у режимі near-real-time, таким чином, посилюючи спроможність зовнішнього нагляду й оперативного реагування [172].

Попри очевидні переваги, цифровізація має технічні й процедурні вразливості, зокрема недостатній захист даних, неоднорідність реєстрів, відсутність інтегрованих API для перевірок, що створюють можливості для маніпуляцій і обходу систем. Крім того, цифрові інструменти часто впроваджуються декларативно, без належної реорганізації процедур і відповідальності (тобто «перекладання» існуючих дискретних повноважень у цифровий формат без зміни принципів управління), що лише формалізує старі ризики у новому середовищі. У контексті оборонних закупівель та швидких процедур під час кризової мобілізації цифрові платформи іноді використовуються як «прикриття» для процедурних спрощень, які послаблюють превентивний контроль. OECD та інші міжнародні огляди підкреслюють, що без системного вдосконалення внутрішнього контролю і зовнішнього аудиту цифрові інструменти можуть давати лише частковий ефект [230].

Ефективна трансформація вимагає трьох обов'язкових елементів: (1) технічна інтероперабельність (стандартизовані формати, API, які дозволяють швидкі перехресні перевірки між реєстрами та Prozorro, eHealth і Diia); (2) процедурна реорганізація (перегляд функцій у межах моделі «трьох ліній захисту», щоб цифрові сервіси посилили контрольні й превентивні механізми); (3) інституційна підзвітність і аудиторський супровід (незалежні внутрішні й зовнішні аудити, механізми моніторингу й санкцій за маніпуляції). Зокрема, дані Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), World Bank та United Nations Development Programme (UNDP) вказують на необхідність поєднання цифрових рішень із зміцненням аудиту і прозорих процедур при відновленні державних закупівель і відбудові інфраструктури [124; 230; 243] (табл. 2.6.).

У перспективі розвитку антикорупційної політики в Україні цифровізація має розглядатися не лише як технічний інструмент модернізації державних сервісів, але і як стратегічна основа інтеграції до антикорупційного acquis [67] Європейського Союзу. Досвід впровадження таких систем, як Diia та Prozorro, підтвердив їхню ефективність у зниженні рутинних та побутових зловживань, мінімізації неформальних контактів громадян і бізнесу з чиновниками, а також у посиленні прозорості процедур публічних закупівель. Водночас вплив цифрових інновацій на феномен «великої політичної корупції» залишається обмеженим без глибинних організаційних змін та інтеграції у ширші механізми ризик-менеджменту. Саме тому ключовим напрямом майбутніх реформ має стати побудова цілісної системи, де цифрові сервіси слугуватимуть не ізольованими інструментами, а органічними елементами комплексної моделі попередження та моніторингу корупційних ризиків.

У цьому контексті особливе значення має інтеграція цих рішень у механізми превентивного аудиту (і зокрема впровадження автоматизованих процедур «червоних прапорців» для контрактів з високим рівнем ризику – це ще більш актуально у сфері оборонних закупівель та управління великими інфраструктурними проектами). Використання таких інструментів дозволяє зменшити суб’єктивність та покращити раннє виявлення потенційних порушень. Це обґрунтування узгоджується з підходами, які рішуче підтримують Світовий банк та ОЕСР, щодо не лише електронного запису процедур, але й проведення регулярних незалежних аудитів, що оцінюють ефективність платформ, а також публічного доступу до агрегованих аналітичних даних.

Таблиця 2.6

Позитивні ефекти та ризики цифровізації, відкритих даних та прозорості у сфері антикорупційної політики*

Сервіс	Реалізація	Обґрунтування	Позитивні ефекти	Ризики
Prozorro	Загальне електронне тендерування	За даними на 2025 рік, Україна заощадила UAH 45 млрд через прозорі аукціони в системі Prozorro [24].	Економія бюджетних коштів; підвищення конкуренції в торгах; активніше залучення бізнесу; зменшення проявів фаворитизму.	Використання виняткових процедур поза системою; ризик змов між учасниками; обмеженість контролю над якістю виконання контрактів.
	Електронний каталог закупівель товарів і послуг (Prozorro Market)	У першій половині 2024 року економія держави перевищила 1,3 млрд. грн. [244]. У 2024 році через Prozorro Market закуплено на понад UAH 30 млрд, зекономлено приблизно 3 млрд. грн. [248].	Широка конкуренція у категоріях товарів; зменшення часу і витрат на закупівлі; доступ бізнесу до торгів; скорочення кількості тендерів без конкуренції.	Не охоплює всі види закупівель; ризик формального виконання вимог без реальної якості; можливість участі недобросовісних постачальників.
	Інфраструктурні тендери (у сфері будівництва та транспорту)	З 2015 року зекономлено 9,15 млрд. грн. у сфері інфраструктури [112].	Прозорість великих державних контрактів; конкуренція у будівельному секторі; економія на масштабних проєктах.	Маніпуляції з технічними вимогами; затримки у виконанні контрактів; потенційні змови великих підрядників.
Diia	Електронні державні послуги та цифрові документи	Станом на жовтень 2024 року понад 21 млн. унікальних користувачів Diia; понад 30 сервісів, 24 документи доступні через застосунок [234]. Економічний та антикорупційний ефект Diia оцінюється в 184 млрд. грн. з 2020 року: економія, зниження витрат, зменшення корупційних схем [273].	Скорочення фізичних контактів з чиновниками; зниження корупційних ризиків у повсякденних послугах; зростання довіри до влади.	Цифрова нерівність (вікові, територіальні бар'єри); загрози кібербезпеці; можливість шахрайських маніпуляцій даними.
eHealth	Медичні послуги, електронна система охорони здоров'я	У системі зареєстровано понад 35 млн пацієнтів; функціонує понад 30 тис. медичних закладів та лікарів. Система забезпечує управління електронними рецептами, медичними записами, контрактами НСЗУ [70].	Прозорість фінансування медичних послуг; зменшення зловживань у сфері «мертвих душ»; контроль за виплатами лікарям та лікарням.	Недостатній рівень інтеграції на місцях; ризики витоку персональних даних; складнощі у віддалених громадах з доступом до цифрових сервісів.
Відкриті реєстри / е-декларації	Доступ громадськості до фінансової та майнової інформації посадових осіб	Відновлення е-декларування у 2023 році; у 2024 році подано понад 627 тисяч декларацій, відкрито дані НАЗК та доступ до частини реєстрів [35; 58].	Підвищення прозорості майнового стану посадових осіб; громадський контроль; зростання довіри до антикорупційних інституцій.	Неповна доступність реєстрів під час воєнного стану; недостовірність даних; складність перевірки через обмежені ресурси НАЗК.
Поширеність конкурентних процедур закупівель	Загальнонаціональний рівень державних закупівель	У 2024 році обсяг конкурентних закупівель зріс до 841 млрд. грн. (+36% до 2023 р.) [148]. Повернення оборонних закупівель у Prozorro дало 5 млрд. грн. економії [301].	Зростання конкретності; підвищення ефективності цін; зменшення корупційних можливостей у логістиці та оборонних контрактах.	Використання спрощених процедур у воєнний час; ризик обходу прозорих процедур; складність моніторингу великого обсягу закупівель.

**Джерело: сформовано автором*

Однією з найважливіших вимог для сталого зростання цифрової антикорупційної інфраструктури є технічна сумісність, що закріплює спільні стандарти даних, рішення API та протоколи інформаційної безпеки. Таким чином, це дозволяє цілісний розвиток, використовуючи окремі реєстри, системи державних закупівель, медичні електронні послуги, фінансові бази даних та інші, для створення єдиного аналітичного інструменту, який би усунув можливості для маніпуляцій та генерував би надійну державну статистику. Окрім технічної та інституційної складової, цифровізація є соціальною. Розширення цифрових послуг не повинно сприяти посиленню соціальної нерівності, оскільки значна частина населення все ще стикається з перешкодами для доступу – чи то через територіальні та інфраструктурні обмеження, чи то через вікові та освітні обмеження. Відтак необхідно забезпечити офлайн-альтернативи, канали підтримки та широкі просвітницькі кампанії, що зміцнить довіру до електронних послуг і підвищать рівень цифрової інклюзії. Даний підхід відповідає рекомендаціям Програми розвитку ООН, яка наголошує на інтеграції технологічних рішень у ширший соціальний контекст.

2.4. Вплив антикорупційної політики на економічну безпеку держави

Проблема економічної безпеки набуває особливої актуальності на тлі сучасної глобалізації, поглиблення інтеграції фінансових, товарних та інформаційних ринків, а також динамічного розвитку світової економіки. Економічна безпека держави – це стан її економіки, який забезпечує стабільність макроекономічних процесів, нормальну роботу ринкових та державних інститутів, розумне використання ресурсного потенціалу для економічного та соціального добробуту населення та належного соціально-економічного благополуччя громадян. Корупція на всіх рівнях, від міністрів національного уряду до місцевих адміністраторів, а також у бізнес-спільноті

та повсякденних соціальних відносинах, є одним із основоположних процесів, що підривають ці процеси.

У контексті антикорупційної політики особлива увага приділяється створенню цілісного системного підходу до протидії корупції, який поєднує законодавчі, організаційні та технологічні механізми. Зокрема, це включає посилення нормативно-правової бази, підвищення прозорості і підзвітності органів влади, інтеграцію цифрових технологій для моніторингу та управління ризиками, залучення громадянського суспільства, а також обмін досвідом, адаптація найкращих світових практик і дотримання рекомендацій і стандартів міжнародних організацій, таких як ООН, GRECO, ОЕСР та FATF.

Вплив антикорупційної політики на економічну безпеку держави має декілька взаємопов’язаних проявів:

І. Зниження ефективності державного управління;

Зниження ефективності державного управління під впливом корупційних практик є однією з ключових загроз економічній безпеці України, що проявляється на багатьох рівнях функціонування державних інституцій. Корупція, як системна патологія управлінських процесів, здатна істотно сповільнювати бюрократичні процедури, створювати штучні бар’єри для прийняття рішень та сприяти нераціональному розподілу фінансових і матеріальних ресурсів. В умовах сучасного державного управління, де швидкість та прозорість прийняття рішень є критично важливими для реалізації економічних стратегій, навіть незначні прояви корупції можуть мати системні наслідки, що знижують ефективність всього управлінського механізму [115].

Першим проявом негативного впливу корупції є затримка процедур прийняття рішень, що призводить до уповільнення реформ і реалізації державних програм. Наприклад, у сфері державних закупівель корупційні практики, такі як хабарництво при тендерах або сприяння певним постачальникам, значно збільшують часові та ресурсні витрати, зменшуючи ефективність використання бюджетних коштів. Згідно з даними Міністерства

фінансів та аналізом виконання заходів Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, більшість випадків порушень пов’язані саме з бюрократичною непрозорістю та низькою підзвітністю органів влади [30].

Другим аспектом є нераціональний розподіл ресурсів. Корупційні практики спрямовують державні фінанси та матеріальні ресурси не на пріоритетні суспільні проєкти, а на підтримку інтересів окремих груп, що призводить до дисбалансу у виконанні стратегічних завдань держави. Це негативно впливає на економічну стійкість, оскільки ресурси, які мали би забезпечувати розвиток критичної інфраструктури, освіти чи охорони здоров’я, використовуються неефективно. За даними Transparency International, корупція залишається ключовим бар’єром для залучення іноземних інвестицій, оскільки інвестори уникають ринків із високим рівнем непрозорості [126; 155].

Третім важливим наслідком є послаблення контролю та координації діяльності державних органів. Відповідно до звітів GRECO та рекомендацій FATF, слабка міжвідомча взаємодія та непрозорість процедур у судовій, правоохоронній та виконавчій сферах значно ускладнюють моніторинг дотримання антикорупційних норм. Недотримання стандартів прозорості спричиняє «затримку інформаційного потоку», що унеможливлює своєчасне реагування на порушення і обмежує ефективність державного нагляду [194; 276].

Корупційні практики також сприяють уповільненню реалізації стратегічних реформ у сфері цифровізації управління та діджиталізації державних послуг. Наприклад, корупційні фактори впливають на закупівлю та впровадження сучасних інформаційних систем, що відтерміновує автоматизацію процесів, зменшуючи їх прозорість і швидкість обробки даних. Це, в свою чергу, підриває довіру громадян до державних інститутів і знижує ефективність управлінських рішень [246; 266].

Крім того, корупція суттєво впливає на кадрову політику та формування управлінських компетенцій. Практика «підтасовки» призначень і

стимулювання непрозорих схем найму веде до зниження професійного рівня керівного складу, що негативно позначається на реалізації політик та прийнятті стратегічно важливих рішень. В результаті держава опиняється у ситуації, коли ефективність її управлінського апарату суттєво знижена, що створює передумови для поглиблення економічної нестабільності та соціальної напруженості [115].

Таким чином, системна корупція у державному управлінні виступає ключовим чинником, що знижує ефективність бюрократичних процесів, уповільнює прийняття рішень, призводить до нераціонального розподілу ресурсів і гальмує впровадження стратегічних реформ. Подолання цих проблем вимагає комплексного підходу, який включає підвищення прозорості процедур, цифровізацію процесів, зміцнення міжвідомчої координації та активне впровадження міжнародних антикорупційних стандартів [30; 64; 194; 276]. Такий підхід забезпечить не лише відновлення ефективності державного управління, а й зміцнення економічної безпеки та стійкості держави.

II. Погіршення інвестиційного клімату;

В умовах високого рівня корупції інвестори стикаються з додатковими транзакційними витратами, пов’язаними з неформальними платежами та необхідністю знаходження рішень через неофіційні канали; що знижує зацікавленість у довгострокових капіталовкладеннях, особливо у капіталомістких секторах, таких як енергетика, інфраструктура та високі технології. За даними Світового банку, чисті припливи прямих іноземних інвестицій в Україну у 2024 році склали 1,99% від ВВП, що істотно поступається середнім показникам для країн Центрально-Східної Європи [297]. Така ситуація демонструє, що високий рівень корупції та низька ефективність державного управління суттєво обмежують фінансову привабливість країни та негативно впливають на інвестиційні очікування міжнародних партнерів. Загальну динаміку інвестиційного клімату в Україні

та наслідки корупційних практик для економічного розвитку наведено на Рис. 2.12.

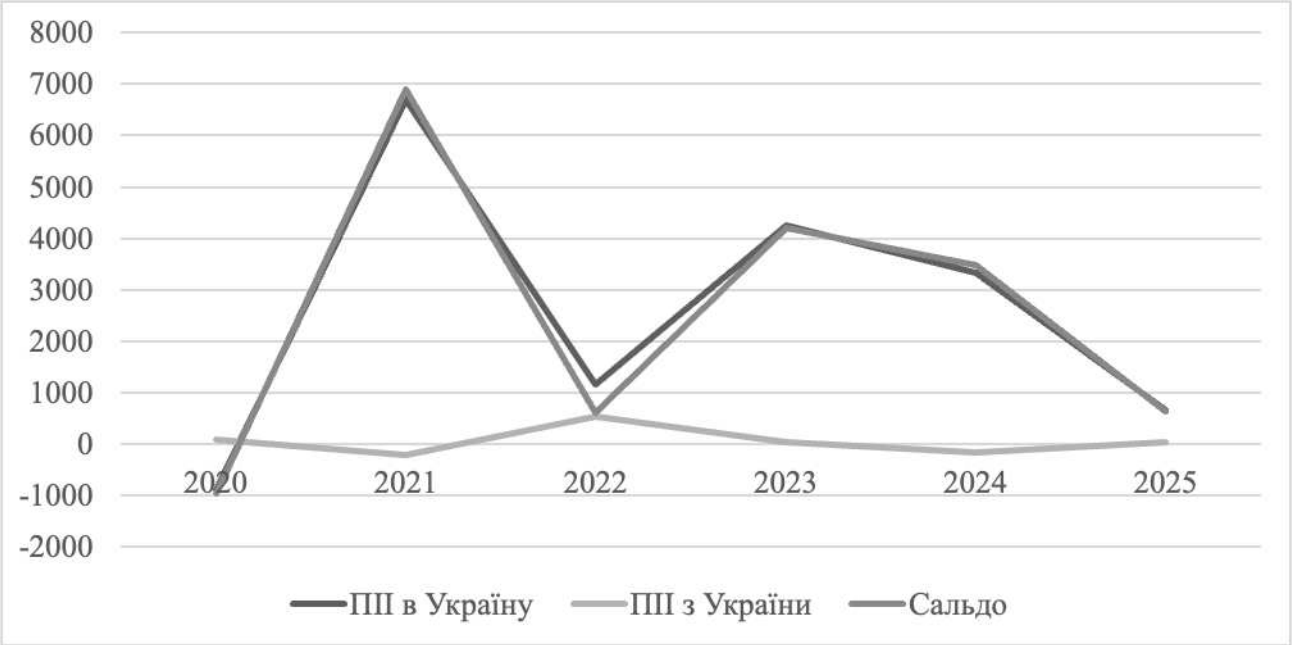

Рис. 2.12. Динаміка зміни обсягів прямих іноземних інвестицій в Україні протягом 2020-2025 рр. *

**Джерело: сформовано автором на основі [94].*

Крім того, корупційні практики негативно впливають на доступ підприємств до фінансових ресурсів та обмежують ефективність кредитування реального сектору економіки. Високий рівень корупції у фінансових інституціях створює ситуацію, коли кредити та інші фінансові інструменти надаються не підприємствам із високим потенціалом розвитку, а тим, які мають налагоджені зв’язки з корумпованими посадовцями; що призводить до неефективного розподілу ресурсів, уповільнює розвиток малого та середнього бізнесу та обмежує загальну економічну продуктивність. Так, обсяг кредитування реального сектору залишався обмеженим у 2024 році, що безпосередньо позначилося на можливостях підприємств залучати фінансування для розвитку та масштабування бізнесу [186]. Крім того, особливо вразливими до корупційних ризиків є малі та

середні підприємства, а також стартапи, які формують інноваційний потенціал економіки.

Важливим індикатором стану інвестиційного клімату є індекс сприйняття корупції, що відображає рівень корупції, сприйманий бізнесом і громадянами. За даними Transparency International, у 2024 році Україна отримала лише 35 балів із 100 можливих, що свідчить про високий рівень корупційних ризиків [155]. Як наслідок, країна втрачає значний обсяг потенційного фінансування та можливостей для розвитку стратегічних секторів економіки. Таким чином, корупційні практики істотно погіршують інвестиційний клімат країни, впливаючи на прямі іноземні інвестиції, доступ до фінансування, конкурентоспроможність підприємств і стартапів та індекси, що характеризують бізнес-середовище [115].

III. Соціальна нестабільність;

Соціальна нестабільність у сучасній Україні є прямим наслідком системного поширення корупційних практик, які значно поглиблюють соціальну нерівність та підривають довіру громадян до державних інституцій. Корупційні схеми у сфері соціального забезпечення, охорони здоров’я, освіти та публічних послуг призводять до того, що ресурси, призначені для найбільш вразливих верств населення, використовуються неефективно або відчужуються на користь привілейованих груп. Внаслідок цього соціально незахищені громадяни отримують менший обсяг соціальних благ, що спричинює відчуття несправедливості, соціального відчуження та зростання протестних настроїв [64].

Корупція, діючи як дестабілізуючий чинник, створює умови для накопичення соціальної напруженості. Несправедливий розподіл державних ресурсів та непрозорі процедури прийняття рішень сприяють формуванню економічної та соціальної нерівності між регіонами та соціальними групами. Дослідження свідчать, що зростання нерівності прямо корелює із частотою масових протестів, страйків та інших форм громадянської активності, що

перевантажує правоохоронні органи та державні структури, обмежуючи їхню здатність реагувати на інші критичні виклики [155].

Особливе значення мають корупційні практики в медичній та освітній сферах, де відсутність прозорих процедур доступу до послуг призводить до зниження якості життя та поглиблення соціального відчуження. Наприклад, непрозорі механізми розподілу бюджетних коштів у охороні здоров'я зумовлюють дефіцит необхідних медичних препаратів і обладнання, що особливо критично в умовах воєнного стану та економічної кризи [276]. Такі явища не лише знижують рівень соціальної довіри, але й сприяють формуванню «тіньової економіки», де населення змушене звертатися до неформальних каналів для отримання необхідних послуг.

Соціальна нестабільність, породжена корупцією, має прямий негативний вплив на економічний розвиток держави. З одного боку, високий рівень соціальної напруженості стримує інвестиційну активність і посилює ризики для підприємців та міжнародних партнерів. З іншого боку, економічні труднощі та зростання безробіття підсилюють рівень громадянської фрустрації, створюючи замкнене коло, в якому корупція та соціальна нестабільність взаємно підсилюють одна одну [115].

Для подолання цих негативних наслідків важливо впроваджувати внутрішні комплексні антикорупційні заходи та забезпечувати активне міжнародне співробітництво, обмін кращими практиками та впровадження рекомендацій міжнародних організацій, таких як GRECO, OECD та FATF [194; 230; 276].

IV. Ефективність оборонного сектору у воєнний час.

Корупційні практики в оборонному секторі України суттєво послаблюють обороноздатність держави, викривляючи механізми закупівель, ускладнюючи логістичні процеси та знижуючи ефективність забезпечення Збройних Сил України (ЗСУ). В умовах активних воєнних дій, коли кожен ресурс має критичне значення, корупція стає не лише економічною, а й безпековою загрозою. Під час воєнного стану в Україні було спрощено

процедури публічних закупівель для забезпечення оперативності постачання необхідних товарів та послуг для армії [110]. Однак, як зазначає НАЗК, такі спрощення створили сприятливі умови для корупційних зловживань. Зокрема, виявлено можливість подання тендерних пропозицій за ціною, вищою за очікувану вартість, зловживання закупівлями через електронний каталог, застосування «штучних перепон» для надання переваги певним учасникам, укладання прямих договорів без належного контролю та неможливість оскарження рішень під час проведення спрощених процедур закупівель [43]. Корупція в оборонному секторі також призводить до значних збоїв у логістичних процесах. Неефективне використання ресурсів, затримки в постачанні необхідних матеріалів та техніки, а також зловживання при розподілі гуманітарної допомоги ускладнюють забезпечення військових підрозділів; що, у свою чергу, знижує моральний дух військовослужбовців та їхню готовність до виконання бойових завдань.

Зважаючи на вищеокреслені аспекти впливу антикорупційної політики на економічну безпеку держави, наведена Таблиця 2.7 відображає основні напрями цього впливу, ключові проблеми, що виникають у різних сферах суспільного та економічного життя, а також їхні наслідки для стабільності та розвитку країни.

Таблиця 2.7

Характеристика впливу антикорупційної політики на економічну безпеку держави та рекомендації щодо антикорупційної політики

Напрям впливу	Корупційні ризики	Наслідки для економічної безпеки	Рекомендації щодо антикорупційної політики
Зниження ефективності державного управління	- Затримка процедур прийняття рішень; - Нераціональний розподіл ресурсів; - Послаблення контролю та координації; - Уповільнення цифровізації та діджиталізації; - Низька	- Уповільнення реформ і реалізації державних програм; - Дисбаланс у виконанні стратегічних завдань; - Зниження прозорості та підзвітності органів влади; - Падіння ефективності	- Підвищення прозорості процедур; - Цифровізація та автоматизація процесів; - Зміцнення міжвідомчої координації; - Впровадження міжнародних антикорупційних стандартів; - Професійний відбір

Продовження таблиці 2.7.

Напрям впливу	Корупційні ризики	Наслідки для економічної безпеки	Рекомендації щодо антикорупційної політики
	компетентність кадрів.	управлінських рішень; - Послаблення економічної стійкості держави.	кадрів та контроль за призначеннями.
Погіршення інвестицій-ного клімату	- Додаткові транзакційні витрати для інвесторів; - Нерівний доступ до фінансування; - Пріоритет для «зв'язаних» підприємств; - Низький індекс сприйняття корупції.	- Зниження прямих іноземних інвестицій; - Обмеження розвитку малого та середнього бізнесу; - Гальмування інновацій та стартапів; - Зниження довіри інвесторів.	- Забезпечення незалежності антикорупційних органів; - Контроль діяльності держслужбовців; - Реформа судової системи для захисту інвесторів; - Податкові стимулювання та спрощення адміністративних процедур; - Розвиток фінансових інструментів для МСБ.
Соціальна нестабіль-ність	- Нерівний розподіл соціальних ресурсів; - Непрозорі процедури у соціальній, медичній та освітній сферах; - Відчуження ресурсів на користь привілейованих груп.	- Поглиблення соціальної нерівності; - Зростання протестних настроїв та громадської фрустрації; - Підрив довіри до державних інститутів; - Створення передумов для «тіньової економіки».	- Підвищення прозорості розподілу ресурсів; - Запровадження інструментів публічної підзвітності; - Забезпечення рівного доступу до державних ресурсів; - Міжнародне співробітництво та впровадження кращих практик GRECO, OECD, FATF.
Ефективність оборонного сектору у воєнний час	- Викривлення механізмів закупівель; - Ускладнення логістики та постачання; - Неефективне використання ресурсів; - Пріоритет для «своїх» учасників закупівель.	- Зниження обороноздатності держави; - Збої у забезпеченні ЗСУ; - Падіння морального духу військових; - Підрив довіри громадян до державних інституцій.	- Посилення контролю за закупівлями та тендерними процедурами; - Прозорі електронні каталоги та моніторинг постачань; - Створення механізмів оскарження рішень; - Застосування антикорупційних стандартів у сфері оборони; - Аудит та моніторинг логістичних процесів.

**Джерело: сформовано автором*

Отже, корупційні практики в оборонному секторі не лише знижують ефективність використання бюджетних коштів, але й підривають довіру громадян до державних інституцій. В умовах війни, коли кожен ресурс має стратегічне значення, такі зловживання можуть мати фатальні наслідки для національної безпеки.

З аналізу вищеокреслених напрямків, включаючи державне управління, інвестиційний клімат, соціальну стабільність та оборонну промисловість,

видно, що аспекти антикорупційної політики та її вплив на економічну безпеку держави є багаторівневими та складними. Економічна стабільність та національна безпека безпосередньо залежать від діяльності, яка підриває ефективність процесу управління, перешкоджає впровадженню реформ, призводить до нераціонального розподілу ресурсів, обмежує доступ до фінансових інструментів та посилює соціальну нерівність. Під час війни хороша антикорупційна політика в оборонному секторі є важливим фактором, який допомагає підтримати здатність держави захищатися у війні, а також є умовою для максимально ефективного використання ресурсів держави та своєчасного постачання товарів.

Висновки до розділу 2

1. Дослідження нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики довело його багаторівневий і багатокомпонентний характер, у якому органічно поєднуються міжнародно-правові зобов’язання України, національні законодавчі акти та підзаконні нормативні документи, методичні рекомендації уповноважених інституцій, а також освітньо-організаційні заходи. Така архітектоніка свідчить про прагнення держави гарантувати комплексність та системність правового регулювання. Відзначаються численні невідповідності, які відображаються в непослідовному застосуванні міжнародних стандартів, затримці зі внесенням

змін до законів, повторенні окремих стандартів та відсутності інституційної спроможності для виконання заявлених положень.

2. Аналіз стану та проблем у напрямку розвитку антикорупційної політики показав би, що вираження намірів та дотримання правил міжнародних зобов'язань поступово зміщуються в бік систематизації політики, що включає превентивні, каральні, інституційні та освітні механізми. Систематичний, всеохоплюючий підхід відображено в Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки та підкреслює державні пріоритети щодо прозорості, доброчесності, фінансового контролю, конфлікту інтересів, захисту викривачів, управління активами та інституційної доброчесності. Замість того, щоб вкладати більше енергії у руйнування, реалізація стратегії паралізована браком коштів, зменшенням довіри громадськості до державних інституцій, поганою координацією між відомствами та постійною загрозою політичного втручання.

3. Доведено, що наслідки корупції частіше тлумачаться в економічному та фінансовому планах, хоча вона також прямо та опосередковано впливає на безпеку держави. Зі зростанням рівня корупції фінансова система дестабілізується, процвітає тіньова економіка, знижується інвестиційна привабливість, а доступ України до міжнародних фінансових ринків ускладнюється. У зв'язку з цим формування ефективної антикорупційної політики забезпечує більшу прозорість бюджетних потоків, ефективніше використання державних ресурсів, чесну конкуренцію та стимулювання інвестицій. В умовах воєнного стану це особливо актуально, оскільки цей аспект безпосередньо пов'язаний з обороноздатністю держави, соціальною стабільністю та економічною життєздатністю, тобто з тим, наскільки ефективно вона витрачає свої бюджетні та міжнародні донорські ресурси.

4. Воєнні обставини створили нові вимоги до антикорупційної політики, зокрема до моніторингу використання гуманітарної та військової допомоги, до прозорості державних закупівель під тиском дедлайнів, до

посилення санкційної політики та до використання цифрових засобів моніторингу. Це передбачає, що правова база потребує адаптації, що інституції повинні оперативно реагувати на корупційні ризики, а також що необхідно впроваджувати технології відкритої розвідки та цифровий контроль для запобігання зловживанням. Тому основною проблемою є низький рівень довіри громадськості в поєднанні з вибірковим правозастосуванням, що можна вирішити лише шляхом консолідації правової культури, посилення юридичної освіти та побудови в суспільстві клімату нульової толерантності до корупції.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МЕХАНІЗМІВ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

3.1. Досвід впровадження антикорупційної політики у державах-членах ЄС: можливості його імплементації в Україні

У сучасних умовах трансформації системи публічного управління та посилення євроінтеграційного курсу України питання вдосконалення механізмів антикорупційної політики набуває особливого значення, оскільки корупція продовжує залишатися одним із ключових бар'єрів на шляху до сталого економічного розвитку, зміцнення інституційної довіри та підвищення ефективності державного управління. У даному контексті надзвичайно цінним є вивчення досвіду держав-членів ЄС, які сформували дієві багаторівневі системи запобігання корупції, засновані на поєднанні правових, інституційних, економічних, освітніх і партнерських механізмів.

Для України актуальним стає не лише механічне перенесення окремих елементів цього досвіду, а насамперед їх науково обґрунтована імплементація з урахуванням національних політичних, соціально-економічних та правових реалій. Дослідження досвіду антикорупційної політики країн ЄС дозволяє ідентифікувати ефективні моделі публічної доброчесності, визначити ключові чинники інституційної стійкості та оцінити потенціал інтеграції європейських стандартів у систему українського врядування. Особливу увагу при цьому слід приділити нормативно-правовим засадам, функціонуванню спеціалізованих антикорупційних органів, цифровим інструментам моніторингу, формуванню етичних кодексів поведінки державних службовців, а також освітньо-культурним ініціативам, спрямованим на формування антикорупційної свідомості громадян.

І. Нормативно-правовий компонент;

Нормативно-правове забезпечення антикорупційної політики у державах-членах Європейського Союзу (ЄС) ґрунтується на багаторівневій системі регуляторних актів, спрямованих на запобігання та протидію корупційним проявам у публічному та приватному секторах, а також на захист фінансових інтересів Союзу. Європейське законодавство оперує в межах компетенції, визначеної Договором про функціонування Європейського Союзу (Treaty on the Functioning of the European Union, TFEU) [153], зокрема статтями 67, 83 та 325, що встановлюють правові підстави для запобігання злочинності, гармонізації кримінального законодавства та захисту бюджетних інтересів ЄС. Згідно зі статтею 83 TFEU, корупція класифікується як «єврокримінал» – злочин особливої тяжкості, що має транскордонний характер, і щодо якого Союз може встановлювати мінімальні правила кримінальної відповідальності. Стаття 325 TFEU покладає на держави-члени та інституції ЄС обов’язок захищати фінансові інтереси Союзу, включно з боротьбою з шахрайством та іншими протиправними діями, що шкодять бюджету ЄС.

Основу сучасного антикорупційного регулювання становлять Конвенція 1997 року про боротьбу з корупцією [154], що стосується посадових осіб ЄС та держав-членів, Рамкове рішення Ради 2003 року щодо боротьби з корупцією у приватному секторі, яке криміналізує як активне, так і пасивне підкупництво, а також Рішення Ради 2008/852/JHA про створення мережі контактних точок у сфері боротьби з корупцією [150]. Важливим елементом є Директива (EU) 2017/1371 щодо боротьби з шахрайством, корупцією та іншими протиправними діями [166], що впливають на фінансові інтереси ЄС (PIF Directive), яка гармонізує визначення кримінальних правопорушень, санкції, юрисдикційні правила та строки давності, а також закладає правову основу для діяльності Європейської прокуратури (European Public Prosecutor's Office, EPPO).

З метою модернізації законодавчої бази у травні 2023 року Європейська Комісія запропонувала нову Директиву щодо боротьби з корупцією у

кримінальному праві [318], яка передбачає розширення визначень кримінальних правопорушень за межі класичного підкупу, включаючи присвоєння, торгівлю впливом, зловживання службовими повноваженнями, перешкоджання правосуддю та незаконне збагачення, запровадження мінімальних кримінальних санкцій, продовження строків давності та надання правоохоронцям та прокурорам адекватних інструментів для розслідування корупційних злочинів. Важливою новелою є обов'язкове запровадження корпоративної кримінальної відповідальності, що стимулює організації впроваджувати превентивні програми комплаєнсу та етичні стандарти.

Антикорупційна політика ЄС також інтегрується в секторні нормативні акти: Директива 2015/849 (5-а AMLD) [165] і Директива 2018/1673 [167] щодо відмивання доходів від корупційних злочинів, Директива 2014/42/EU про арешт та конфіскацію майна, пов'язаного зі злочинами [164], Регламент (EU, Euratom) 2020/2092 про умовність захисту бюджету ЄС [237], а також Директива (EU) 2019/1937 щодо захисту викривачів [168]. Зазначені акти забезпечують прозорість корпоративної власності, підвищують ефективність відновлення активів, упорядковують публічні закупівлі та уніфікують правила взаємодії держав-членів у кримінальних провадженнях.

Значну роль у забезпеченні верховенства права та контролю за дотриманням антикорупційних норм відіграють внутрішні регуляторні акти для інституцій ЄС: Статут службовців ЄС [151], Правила процедури Комісії [152], Керівництва щодо подарунків і гостинності [147], Кодекс поведінки членів Європейської Комісії [144], незалежний Етичний комітет [277], а також Реєстр прозорості та правила доступу до документів [287]. Така багаторівнева нормативна база, що наведена у ДОДАТКУ Б [143; 177], спрямована на формування культури доброчесності, уніфікацію підходів до криміналізації корупції та забезпечення ефективного і пропорційного застосування санкцій у всіх державах-членах ЄС.

Незважаючи на значний прогрес у формуванні антикорупційної нормативно-правової бази ЄС, існуюче законодавство залишається фрагментованим і не завжди здатне забезпечити ефективну, уніфіковану протидію корупції на рівні всіх держав-членів. Основні прогалини проявляються на кількох рівнях: (1) відсутність єдиного визначення корупції; та проблеми з принципом пропорційності кримінальної відповідальності.

На національному рівні значні труднощі виникають у забезпеченні виконання міжнародних та європейських стандартів, що зумовлено диспропорціями між державами у строках давності, обмежених ресурсах правоохоронних органів, недостатній підготовці персоналу та обмеженості слідчих повноважень; що створює перешкоди для ефективної транснаціональної співпраці у боротьбі з корупційними злочинами та уніфікації кримінального переслідування. Крім того, частина положень, запозичених із Конвенції ООН проти корупції (UNCAC), спочатку мали лише рекомендаційний характер, і їх адаптація у правові норми ЄС виявилася частково неповною: наприклад, заборона іноземного пасивного підкупу, торгівлі впливом, зловживання функціями та незаконного збагачення стала обов’язковою лише у проєкті Директиви 2023 року, що підкреслює відсутність раніше єдиних обов’язкових стандартів. Також відзначимо розбіжності у санкційних режимах та відсутність чітких критеріїв застосування різних видів покарань створюють ризики порушення принципу рівності та пропорційності покарань між державами-членами. Внаслідок цього, не всі корупційні діяння переслідуються на рівних підставах, а можливості превентивного впливу ЄС на національні правові системи залишаються обмеженими [209].

Отже, незважаючи на розвинену нормативну базу, прогалини законодавства ЄС включають фрагментарність норм, недостатню гармонізацію визначень корупційних правопорушень, обмежену ефективність корпоративної відповідальності, слабкі механізми попередження та превентивного контролю, а також диспропорції у застосуванні санкцій.

Усунення цих недоліків є ключовим для забезпечення більш ефективної та уніфікованої антикорупційної політики у межах ЄС, а також для підвищення довіри до інституцій та захисту фінансових інтересів ЄС.

II. Інституційно-організаційний компонент;

Інституційно-організаційний компонент антикорупційної політики Європейського Союзу вирізняється багаторівневою архітектурою акторів та механізмів, що поєднують нормативно-правовий тиск на національні системи з операційною спроможністю європейських органів щодо запобігання, виявлення та реагування на корупційні ризики. Важливо підкреслити, що ця архітектура поєднує: (1) профільні інституції із захисту фінансових інтересів ЄС та механізмами розслідування; (2) координаційні мережі і практичні платформи обміну інформацією між компетентними органами держав-членів; (3) механізми превенції та контролю в рамках інституційної етики ЄС; та (4) зовнішні системи моніторингу і співпраці (міжнародні організації і громадянське суспільство), які разом формують операційну «екосистему» антикорупційної політики.

Першим рівнем інституційної реалізації є європейські органи з мандатом на виявлення та протидію правопорушенням, що впливають на фінансові інтереси Союзу. Європейське антикорупційне/анти-шахрайське бюро OLAF (European Anti-Fraud Office) здійснює адміністративні розслідування випадків шахрайства, корупції та серйозних зловживань у межах інституцій ЄС та у зовнішніх проєктах, використовуючи інструменти інформаційного збору, координації з національними органами та рекомендаційних актів щодо подальших дій. OLAF діє на підставі Регламенту (EU) No 883/2013 та має ключову роль у виявленні схем, що завдають шкоди бюджету ЄС, а також у виробленні політик профілактики шахрайства як елементу антикорупційної стратегії. Цей адміністративний, проте повноважний інструмент, дозволяє Комісії та національним органам бути інформованими про системні ризики й координувати превентивні заходи [180; 231].

Другий, комплементарний рівень становить Європейська публічна прокуратура (EPPO) – незалежний європейський орган кримінального переслідування, створений Регламентом (EU) 2017/1939, який від 1 червня 2021 року розпочав операційну діяльність. EPPO наділено повноваженнями здійснювати кримінальні розслідування та переслідування злочинів проти фінансових інтересів ЄС (включно з корупцією й відмиванням, пов'язаним із корупційними діяннями), поєднуючи централізований політичний контроль з децентралізованою мережею європейських прокурорів у державах-членах, що брали участь у посиленому співробітництві. Організаційно-правова модель EPPO дозволяє поєднати оперативні слідчі дії з процесуальним супроводом на національному рівні, що знімає частину транскордонних бар'єрів у переслідуванні складних корупційних схем [183; 219].

Третім елементом виступає система координаційних мереж та практичних форумів, які забезпечують обмін інформацією, оперативну взаємодію та нарощення спроможностей на національному рівні. До таких інструментів належать контакт-мережа проти корупції (Council Decision 2008/852/JHA), мережі Asset Recovery Offices (на основі Council Decision 2007/845/JHA та рішень про взаємне визнання арештів/конфіскацій), а також професійні платформи на кшталт European Partners Against Corruption (EPAC) та European Anti-Corruption Contact-Point Network (EACN), які об'єднують практиків – прокурорів, слідчих, антикорупційні агентства й відомчі служби для обміну кращими практиками. Такі мережі зменшують транскордонні бар'єри кооперації шляхом налагодження прямих каналів комунікації та слугують каналом трансферу знань і методологій (наприклад, у сфері asset recovery, forensic accounting, комплаєнсу та захисту викривачів) [218].

Четвертий рівень інституційної організації – секторальні та процедурні механізми, які інтегрують антикорупційні стандарти в специфічні політики та оперативні процедури. Серед таких механізмів слід виокремити: (1) директиви про боротьбу з відмиванням коштів (5-а AMLD та подальші ініціативи), що запроваджують реєстри бенефіціарних власників і банківські

реєстри; (2) Директиву PIF (2017/1371), яка уніфікувала підходи до захисту фінансових інтересів Союзу; (3) Директиву про захист викривачів (2019/1937), що створює організаційні вимоги до національних механізмів внутрішніх каналів повідомлення та забезпечення захисту. Зазначені інструменти створюють процедурні «інтерфейси» між національними операторами (фінансовими розвідками, правоохоронцями, органами публічних закупівель) і європейськими структурами, забезпечуючи попередній моніторинг ризиків і стандарти перевірки [177; 254].

П’ятий елемент включає внутрішні етичні стандарти та механізми прозорості інституцій ЄС (Staff Regulation, Code of Conduct for Members of the European Commission, Transparency Register, правила доступу до документів і керівництва щодо подарунків і гостинності), які виконують дві взаємопов’язані функції: вони не лише зменшують ризики конфлікту інтересів і «внутрішньої» корупції в інституціях, а й створюють нормативний еталон, до якого держави-члени можуть корелювати власні практики. Адміністративні й етичні інструменти слугують важливою запобіжною ланкою, доповнюючи кримінально-правові й адміністративні підходи [177].

Шостим компонентом є механізми зовнішнього контролю та експертного моніторингу, де значну роль відіграють наднаціональні органи та незалежні експертні групи. Хоч GRECO (Group of States against Corruption) є органом Ради Європи, а не інституцією ЄС, його моніторингові звіти та рекомендації істотно впливають на національні реформи в країнах-членах ЄС, визначаючи стандарти доброчесності, прозорості фінансування політичних партій та етичної поведінки публічних службовців. Увімкнення зовнішньо-нормативних оцінок (GRECO, UNCAC peer reviews, аналітика Transparency International тощо) посилює мультиперспективну систему стримувань і противаг у межах європейської екосистеми боротьби з корупцією [13].

Координаційна динаміка між цими рівнями реалізується через усталені операційні практики: (1) обмін інформацією за каналами EPPO–OLAF–

Europol–Eurojust, (2) використання стандартизованих процедур asset recovery та взаємного визнання судових рішень (Regulation (EU) 2018/1805), (3) застосування умовності бюджетної підтримки (Regulation (EU, Euratom) 2020/2092) як механізму стимулювання реформ у національних системах, та (4) підтримка спроможностей на національному рівні через фінансування програм технічної допомоги та навчання [254; 275] (Таблиця 3.1).

Організаційно-функціональні наслідки цієї архітектури для держав-членів є багатогранними: по-перше, національні антикорупційні агенції та компетентні прокуратури повинні інтегруватися в транснаціональні мережі при збереженні оперативної автономії; по-друге, імплементація директив та участь у EPPO/OLAF вимагають від держав нарощення кадрового потенціалу, створення спеціалізованих підрозділів (наприклад, прокуратур із економічних злочинів, відділів з повернення активів, служб моніторингу публічних закупівель), а також адаптації національного процесуального та адміністративного законодавства; крім того, умовність бюджетної допомоги та вимоги прозорості створюють зовнішні інцентиви для проведення інституційних реформ, але також посилюють політичний тиск у ситуаціях, коли національні еліти опираються змінам [143; 180].

З аналітичної точки зору, така архітектура забезпечує: (1) нормативну єдність і функціональну диференціацію, де інституції діють на основі спільного правового поля, але мають різні ролі (превенція, розслідування, переслідування, моніторинг); (2) горизонтальну та вертикальну інтеграцію, тобто зв’язок між наднаціональними, міжурядовими та національними структурами дозволяє забезпечити повний цикл антикорупційної взаємодії: від виявлення до судового вироку; (3) синергетичний ефект між інформаційними, правовими та адміністративними потоками, що забезпечує створення спільних баз даних, обмін інформацією, координаційні платформи, що підвищують ефективність реагування на складні фінансово-корупційні злочини; (4) механізм стримування, що полягає у поєднанні незалежних розслідувальних органів (EPPO, OLAF) із зовнішнім моніторингом (GRECO,

Таблиця 3.1

Інституційно-організаційна структура та механізми взаємодії суб'єктів антикорупційної політики ЄС*

Інституція	Нормативно-правова основа	Ключові функції та компетенції	Механізми взаємодії	Координаційні зв'язки
Європейська Комісія (DG HOME, DG JUST, SG, OLAF Supervision)	Договори ЄС (ст. 325 TFEU); Communication COM(2023) 386; Регламент (EU) № 883/2013	Формування стратегічної антикорупційної політики ЄС; координація імплементації директив; політичний моніторинг доброчесності в державах-членах	Координаційні платформи, щорічні Rule of Law Reports, обмін політичними рекомендаціями	OLAF, EPPO, національні міністерства юстиції, GRECO, Transparency International
OLAF (European Anti-Fraud Office)	Регламент (EU, Euratom) № 883/2013; Регламент (EU, Euratom) № 2185/96	Проведення адміністративних розслідувань шахрайства, корупції, зловживань із коштами ЄС; рекомендації державам-членам щодо відшкодування збитків	Інформаційні обміни з нац. слідчими органами; координаційні наради; спільні аналітичні звіти	EPPO, Europol, національні антикорупційні служби, Європейська Комісія
EPPO (European Public Prosecutor's Office)	Регламент (EU) 2017/1939; Директива (EU) 2017/1371 (PIF Directive)	Кримінальне розслідування та переслідування злочинів, що шкодять фінансовим інтересам ЄС, зокрема корупційних діянь; процесуальне керівництво у державах-членах	Спільні розслідування з OLAF та Europol; використання системи Case Management System (CMS); взаємодія через мережу делегованих прокурорів	OLAF, Eurojust, Europol, національні прокуратури, фінансові інспекції
Europol (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation)	Регламент (EU) 2016/794	Аналітична підтримка, обмін розвідувальними даними, координація транскордонних розслідувань корупції, відмивання коштів, зловживань з держфінансами	Централізована база даних Europol Information System (EIS); спільні оперативні групи (JITs)	EPPO, OLAF, Eurojust, національні поліції, фінансові розвідки (FIUs)
Eurojust (European Union Agency for Criminal Justice Cooperation)	Регламент (EU) 2018/1727	Юридична координація та підтримка транснаціональних кримінальних розслідувань; забезпечення взаємного визнання судових рішень	Спільні координаційні наради; узгодження процесуальних дій у різних юрисдикціях	EPPO, Europol, національні прокуратури, судові органи
Національні антикорупційні агентства / прокуратури / служби фінансових розслідувань	Національні кримінальні кодекси; закони про запобігання корупції; імплементація директив 2017/1371, 2019/1937	Проведення кримінальних і адміністративних розслідувань; контроль доброчесності посадовців; управління декларуванням активів	Взаємодія через делегованих прокурорів EPPO, канали OLAF; участь у мережах EPAC/EACN	EPPO, OLAF, GRECO, Europol, Єврокомісія
Мережі контакт-точок (EACN, EPAC, ARO, CARIN)	Council Decision 2007/845/JHA; Council Decision 2008/852/JHA	Обмін інформацією про корупційні ризики, найкращі практики, повернення активів, стандарти етики та комплаєнсу	Регулярні засідання, тематичні групи, тренінги, peer review	Нац. антикорупційні органи, OLAF, Europol, Єврокомісія
Механізми зовнішнього моніторингу (GRECO, UNCAC Review Mechanism, Transparency International)	Конвенція ООН проти корупції (2003); Договори Ради Європи	Оцінка виконання міжнародних антикорупційних стандартів; незалежний моніторинг; публічні звіти	Peer review, country assessment reports, участь у формуванні політичних рекомендацій ЄС	Європейська Комісія, держави-члени, громадянське суспільство

**Джерело: сформовано автором на основі [143; 177].*

Transparency International) створює запобіжну систему проти зловживань владою на будь-якому рівні.

Практичний досвід ЄС свідчить про кілька ключових висновків для організаційного дизайну антикорупційної політики. По-перше, синергія між адміністративними (OLAF), кримінально-процесуальними (EPPO, національні прокуратури) та міжінституційними координаційними механізмами (Europol, Eurojust, контактні мережі) підвищує ефективність розслідувань у складних транснаціональних справах. По-друге, успіх імплементації залежить від поєднання «жорстких» інструментів (регламенти, криміналізація, санкції) та «м'яких» – заходів побудови спроможностей, стандартів прозорості та культури доброчесності (ethical codes, whistleblower protection). По-третє, зовнішній тиск (регуляторна умовність, незалежні моніторинги GRECO/UNCAC, роль громадянського суспільства) виявився критично важливим для подолання внутрішнього політичного супротиву реформам. Ці уроки мають безпосереднє значення для секторальної адаптації антикорупційних стратегій у державах-кандидатах та для формування рекомендацій у рамках політики розширення [178; 316].

III. Фінансово-економічний компонент;

Корупція є не лише етичним або правовим викликом – це значний економічний ризик, який безпосередньо підриває ефективність публічних фінансів, перерозподіл ресурсів, конкурентоздатність ринків та довіру до державних інститутів. За офіційними оцінками інституцій ЄС та аналітичних організацій, прямі і опосередковані економічні втрати, спричинені корупцією, є значними: ранні оцінки Єврокомісії наводили орієнтовну величину близько €120 млрд на рік, тоді як пізніші дослідження розширювали спектр вимірів прямих і непрямих втрат – від зниження інвестицій до втрат податкових надходжень – що у підсумку дає значно вищі економічні показники шкоди. Зазначені оцінки підкреслюють, що антикорупційна політика має прямий макроекономічний вимір, тобто зниження корупції корелює зі зростанням

притоку інвестицій, зменшенням транзакційних витрат і підвищенням ефективності державних закупівель [184; 270].

Економічна логіка антикорупційної політики в ЄС спирається на три взаємопов'язані блоки інструментів: (1) захист фінансових інтересів ЄС та відновлення активів; (2) підвищення прозорості фінансових потоків і посилення стандартів AML/CFT; (3) інституційно-економічні стимули та санкційні механізми, що пов'язують доступ до бюджетних коштів із дотриманням принципів верховенства права. Перший блок реалізується через PIF-директиву (Directive (EU) 2017/1371), діяльність OLAF та створення Європейської публічної прокуратури (EPPO), що спрямовані на ідентифікацію, повернення та конфіскацію неправомірно витрачених коштів ЄС; прикладом ефективності таких заходів є щорічні фінансові рекомендації OLAF із сумами, рекомендованими до повернення або припинення неправомірних витрат. Останні звіти OLAF демонструють, що лише за окремі роки суми рекомендованого відшкодування та попереджених витрат сягають сотень мільйонів євро, що ілюструє практичний фінансовий ефект оперативних розслідувань [166; 278].

Другий блок – фінансова прозорість і протидія відмиванню – реалізується через послідовні оновлення AML-директив (включно з 5-ю AMLD та ініціативами щодо 6-ї) і споріднені регуляторні пакети, які вимагають створення централізованих реєстрів банківських рахунків та бенефіціарних власників, а також міждержавної взаємодії фінансових розвідок (FIU). Дані інструменти мають подвійний економічний ефект: по-перше, вони підвищують ймовірність виявлення схем відтоку капіталу та ухилення від оподаткування; по-друге, вони зменшують транзакційні бар'єри для доброчесних бізнес-операцій, підвищуючи передбачуваність ринкового середовища. Водночас, виконання AML-вимог потребує значних адміністративних витрат та інвестицій у інформаційну інфраструктуру, що створює короткострокові бюджетні навантаження на держави-члени

(особливо на ті, де фінансові інституції й адміністрування мають слабшу цифрову основу) [132; 244].

Третій блок економічних інструментів ЄС – механізми умовності та санкцій. Регламент (EU, Euratom) 2020/2092 про режим умовності захисту бюджету Союзу надає Комісії повноваження ініціювати бюджетні корекції або тимчасове заморожування виплат за програмами ЄС у разі системного порушення принципів верховенства права, включаючи корупцію, що створює ризик для фінансових інтересів Союзу. Економічний ефект цього інструменту двоякий: з одного боку, він виступає як потужний стимул для проведення реформ та підвищення адміністративної доброчесності; з іншого – у випадках застосування створює значні макрофінансові наслідки для внутрішніх інвестиційних проєктів та може посилити політичну напругу між інституціями Союзу та національними урядами [237].

Практичний фінансово-економічний вплив антикорупційних заходів демонструють приклади транснаціональних кримінально-фінансових розслідувань, які координуються EPPO, OLAF і національними органами (Таблиця 3.2). Зокрема, велика операція щодо зловживань із коштами фонду відновлення (Recovery and Resilience Facility) у кількох країнах ЄС і пов’язані з нею арешти та вилучення активів (у тому числі медійно висвітлені справи в Італії з арештом осіб і арештом активів на сотні мільйонів євро) підтверджують, що скоординовані розслідування можуть призводити до повернення значних сум у національні та європейські бюджети та блокувати незаконні потоки капіталу. Такий практичний результат підкреслює економічний сенс інституційної інтеграції антикорупційної архітектури ЄС [203; 238].

Таблиця 3.2

Кейс-стаді реалізації антикорупційної політики у межах фінансово-економічного компоненту*

Інституція	Предмет розслідування	Фінансові втрати	Процедури та інструменти	Результати	Фінансово-економічні висновки
EPPO (Італія, липень 2025)	Шахрайство з коштами Recovery and Resilience Facility (RRF): подання фіктивних заявок на цифрові проєкти	Неправомірно отримано €486 тис; відмито €183 тис; арештовано активів на €486 тис.	Спільне розслідування EPPO та Guardia di Finanza; арешт активів; аналітична верифікація цифрових проєктів; попереднє заморожування коштів	Розпочато кримінальне переслідування 8 суб'єктів; активи арештовано; матеріали передано до суду	Підтверджено ефективність раннього арешту активів; дрібні схеми мають кумулятивний вплив; необхідність превентивного цифрового моніторингу заявок
OLAF (Румунія, лютий 2025)	Підрядні контракти з коштами European Cohesion Fund: використання фіктивних компаній, змова організованої групи	Загальний обсяг проєктів > €100 млн; оцінювані втрати – понад €100 млн	OLAF провів адміністративне розслідування; передано докази національній прокуратурі; виявлено 8 підрядів з порушеннями; координація з EPPO	Виявлено ознаки організованого шахрайства; кримінальні справи відкрито у Румунії та Італії; ініційовано повернення коштів	Демонструє масштабність фінансових ризиків у фондах ЄС; доводить ефективність OLAF як аналітичного органу раннього реагування; вимагає підвищення аудиторського контролю
EPPO (Словаччина, березень 2024)	Незаконне використання сільськогосподарських субсидій через підробку документів про земельну власність	Приблизно €1,2 млн заявлено неправомірно; €750 тис фактично виплачено	Розслідування EPPO за участю Národná kriminálna agentúra; вилучення фіктивних договорів; фінансова експертиза транзакцій	Порушено кримінальні справи; накладено арешт на банківські рахунки; готується обвинувальний акт	Високий рівень вразливості у с/г субсидіях; потреба в уніфікованому земельному реєстрі; приклад ефективного міжінституційного фінансового аналізу
OLAF (Іспанія, грудень 2023)	Розкрадання коштів регіонального фонду розвитку, спрямованих на енергетичну модернізацію	Збитки бюджету ЄС на суму €15,6 млн	OLAF і нац. поліція Іспанії; перевірка договорів, аудиторський аналіз витрат; виявлення подвійних контрактів	Підготовлено рекомендації щодо повернення коштів; частину витрат уже відшкодовано	Приклад адміністративно-фінансової ефективності антикорупційних розслідувань; покращено модуль моніторингу у DG REGIO

**Джерело: сформовано автором на основі [203; 238].*

Натомість економічні виклики імплементації є суттєвими і багатовимірними. Перше – асиметрія спроможностей: держави з обмеженими адміністративними ресурсами стикаються з високими початковими витратами на впровадження AML-реформ, створення реєстрів бенефіціарних власників, цифрових систем звітності та навчання слідчих. Друге – ризик регуляторних арбітражів: різні строки давності, відмінні підходи до криміналізації окремих форм корупції або неоднакове застосування санкцій [237; 244].

Третє – потенційні негативні побічні ефекти інтенсивного санкційного тиску: різке призупинення фінансування великих інфраструктурних проєктів через бюджетну умовність може стримати економічне зростання на національному рівні в короткостроковій перспективі, якщо не супроводжується чітким планом адаптації та підтримки реформи [237; 244].

З огляду на це, економічно-обґрунтована стратегія антикорупційної політики у країнах-членах має поєднувати наступні компоненти: (1) превентивну інвестиційну складову – фінансування цифрової інфраструктури для AML/Asset Recovery та навчання кадрів; (2) диференційований підхід до санкцій – гнучкі, пропорційні механізми, які мінімізують негативні макроекономічні наслідки; (3) інтеграцію інституційних інструментів (EPPO, OLAF, Europol, Eurojust) з економічними механізмами стимулювання (пільги, технічна допомога, conditionality із чіткими дорожніми картами реформ); (4) моніторинг ефективності заходів через кількісні індикатори (кількість повернутих коштів, середній час розслідування, зміна прямих інвестицій) й економічну оцінку впливу реформ у середньо- та довгостроковому горизонті.

Отже, фінансово-економічний компонент антикорупційної політики в ЄС є центральним для забезпечення стійкості публічних фінансів і конкурентоспроможності економік: поєднання превентивних (прозорість, AML), репресивних (EPPO, PIF, OLAF) і стимулювальних (регламент умовності) інструментів створює мультиінструментальний набір, який дозволяє не лише витісняти корупційні практики, але й відновлювати

втрачені ресурси та нарощувати довгостроковий економічний потенціал держав-членів. Водночас успішність цієї політики залежить від збалансованого поєднання технічної допомоги, адаптації національних систем та гнучких економічних стимулів, щоб уникнути контрпродуктивних шоків для економіки під час впровадження жорстких антикорупційних заходів [132; 237; 278].

IV. Освітній і культурний компонент;

Освітньо-культурний компонент антикорупційної політики в ЄС виступає фундаментальною складовою загальноєвропейської стратегії формування культури доброчесності. У цій площині реалізуються три взаємопов'язані напрями дій: формальна освіта (інтеграція антикорупційних модулів у навчальні програми середніх, професійних і вищих навчальних закладів); неформальна та професійна освіта (тренінги для публічних службовців, правоохоронців, суддів, журналістів і служб внутрішнього контролю); культурно-комунікаційні практики (громадянська освіта, інформаційні кампанії, civic monitoring, розвиток прозорості в громадському просторі) [177; 193]. Дані напрями доповнюють інструменти правового й інституційного впливу, а також створюють довгострокові зміни в нормах поведінки й очікуваннях суспільства щодо доброчесності.

У формальній освіті помітним є прагнення до включення тематики антикорупції в навчальні модулі як на вищому, так і на професійному рівні. Прикладом є ініціатива GRECO у партнерстві з Federation for Education in Europe (FEDE), яка впроваджує навчальний модуль з антикорупційної освіти, що вже викладається у понад 150 вищих і професійних закладах у кількох країнах Європи (Бельгія, Франція, Іспанія тощо). Модуль охоплює визначення форм корупції, її соціально-економічні наслідки, міжнародні стандарти та практичні інструменти боротьби, що сприяє формуванню міждисциплінарного розуміння проблематики та стимулює академічні дослідження в цій сфері. Така ініціатива ілюструє, як на рівні вищої освіти

створюються «кадрові резерви» фахівців з превенції й аналітики корупційних ризиків [189; 193].

Неформальна та професійна освіта – ще один критично важливий канал. Рада Європи (через GRECO) та Платформа HELP Європейського суду з прав людини пропонують онлайн-курси та модулі для суддів, прокурорів, адвокатів і посадовців (наприклад, курси з етики та протидії корупції), які надають сертифікацію і сприяють уніфікації професійних стандартів. Такі програми підвищують оперативну здатність правоохоронних і судових органів розпізнавати складні корупційні схеми і збільшують інституційну стійкість шляхом стандартизації знань і методик розслідування. Участь у цих курсах є одночасно засобом трансферу «best practice» та інструментом peer-learning між країнами з різним рівнем спроможностей [199].

У свою чергу ЄС через свої фінансові інструменти підтримує низку освітніх проєктів, зокрема в рамках програми Erasmus+, що спрямовані на розробку методичних матеріалів, цифрових курсів та інструментів для молодіжної антикорупційної освіти. Ініціативи на кшталт «Anti-Corruption Education», «You Monitor Toolkit» та проєктів з профілактики корупції в спорті (наприклад, PROtect Integrity) демонструють підхід, який поєднує академічну, громадянську та секторну освіту (спорт, бізнес, місцеве управління), а також виробляє відкриті навчальні ресурси для широкого користування; що сприяє розширенню капіталу доброчесності серед молоді й професійних спільнот, що має довгостроковий вплив на зниження толерантності до корупційних практик [118; 162; 175].

З огляду на міжінституційну координацію (Європейська комісія, GRECO, OLAF, Європейська прокуратура, Transparency International, Ради Європи), освітні ініціативи орієнтовані на різні цільові групи – від студентів і молоді до суддів, прокурорів, бізнесу та громадських організацій. Вони реалізуються через інтегровану систему програм, онлайн-платформ і грантових механізмів, що поєднують формальні, неформальні та інституційні формати навчання. Матриця освітніх інструментів, представлена у Таблиці

3.3, систематизує основні практики держав-членів ЄС, демонструючи багатовимірність та інноваційність антикорупційної освіти як стратегічного напряму європейської політики доброчесності.

Використання мультиакторних форматів (державні органи, академічні інституції, громадянське суспільство, медіа, бізнес) сприяє посиленню міжсекторальної взаємодії та забезпечує сталий освітній ефект. Особливого значення набуває цифровізація навчальних процесів, що дозволяє масштабувати доступ до антикорупційних курсів, створювати відкриті бази знань і сприяти формуванню європейської спільноти практик доброчесності.

Отже, освітній компонент антикорупційної політики ЄС виконує роль каталізатора інституційної доброчесності, формує соціальний капітал прозорості та довіри, забезпечуючи синергетичний зв'язок між індивідуальною свідомістю громадян і системною ефективністю антикорупційних механізмів. Культурно-комунікаційний компонент реалізується через комплекс заходів: інформаційні кампанії (національні та європейські), ініціативи civic monitoring (Integrity Pacts), підтримка громадянського суспільства і медіа-освіти. Integrity Pacts як інструмент Transparency International і співпраця з DG REGIO щодо захисту фондів ЄС показують, що включення громадянського суспільства у моніторинг публічних закупівель підвищує прозорість і зміцнює соціальну легітимність проєктів.

Інституційна підтримка таких механізмів (включно з фінансуванням, методичною допомогою і створенням платформ для діалогу з владою) трансформує культуру відповідальності в публічних інституціях і змінює суспільні очікування щодо підзвітності [204].

У сфері медіа і журналістики ЄС підтримує спеціалізовані курсі й гранти для розслідувальної журналістики, а також ініціативи з підвищення медіаграмотності громадян.

Таблиця 3.3

Матриця освітніх інструментів антикорупційної політики у державах-членах ЄС*

Освітній інструмент	Цільова аудиторія	Зміст	Формат	Очікуваний вплив
GRECO-FEDE навчальні модулі	Студенти університетів та професійних закладів	Основи антикорупційної освіти, міжнародні стандарти, форми корупції, аналіз кейсів, етика публічної служби	Семестрові курси, інтерактивні лекції, практичні кейс-стаді	Формування знань та аналітичних компетенцій, підготовка «кадрового резерву» фахівців з превенції корупції
Erasmus+ «Anti-Corruption Education»	Молодь, громадські активісти, освітні організації	Превенція корупції, civic education, інструменти моніторингу, digital tools	Онлайн-платформа, відкриті навчальні ресурси, воркшопи	Підвищення обізнаності та участі молоді у боротьбі з корупцією, розвиток критичного мислення
Integrity Pacts (Transparency International + DG REGIO)	Громадськість, NGOs, місцеві адміністрації	Моніторинг публічних закупівель, правові рамки, етичні стандарти, reporting mechanisms	Практичні тренінги, вебінари, інтерактивні платформи	Підвищення прозорості публічних проєктів, залучення громадянського контролю
HELP / GRECO онлайн-курси для суддів та прокурорів	Судді, прокурори, адвокати	Антикорупційні стандарти, етика, розслідування корупційних схем, міжнародна практика	Онлайн-курси з сертифікацією, case study, e-learning	Уніфікація знань і методик, підвищення професійної компетентності і оперативної здатності
PROtect Integrity (спорт, бізнес)	Працівники секторів спорту та бізнесу	Антикорупційні ризики у секторах, етичні кодекси, превентивні механізми	Воркшопи, онлайн-ресурси, інтерактивні тренінги	Мінімізація корупційних ризиків у специфічних секторах, поширення стандартів доброчесності
Медіа-освіта та гранти для розслідувальної журналістики	Журналісти, редактори, студенти медіа	Методи розслідувань, open data, forensic-аналітика, захист джерел	Курси, гранти, практичні тренінги, mentorship	Зміцнення громадського контролю, підвищення прозорості та підзвітності державних і приватних секторів
Erasmus+ Youth projects / civic education	Молодь та волонтери	Громадянська участь, етика, роль молоді у контролі за ресурсами, антикорупційні кейси	Молодіжні обміни, онлайн-проєкти, воркшопи	Підвищення соціальної відповідальності, формування нетерпимості до корупції на рівні громадянського суспільства

**Джерело: сформовано автором на основі [118; 162; 175; 177; 189; 193; 199].*

Освітні програми для журналістів включають методи розслідування фінансових потоків, використання джерел відкритих даних (open data), співпрацю з forensic-аналітиками та захист викривачів джерел. Розвиток розслідувальної журналістики є важливою превентивною ланкою: вона підвищує довіру і створює громадський контроль над використанням публічних ресурсів [119].

Ефективність освітніх та культурних втручань підтверджується емпіричними результатами: проєкти GRECO-FEDE охопили численні навчальні інституції і забезпечили зростання освітніх пропозицій; Erasmus+-ініціативи генерують великі колекції відкритих ресурсів (наприклад, 420-сторінковий аналітичний звіт про онлайн-антикорупційну освіту, згаданий у проєкті AntiCorredu), що створює платформу для подальшого масштабування практик. Одночасно досвід Integrity Pacts демонструє конкретні результати у вигляді підвищення прозорості й зниження ризиків корупції у проєктах, під які вони впроваджуються [189; 206; 309].

Разом із позитивними ефектами в ЕС спостерігаються (1) фрагментарність ініціатив і їхнє неузгоджене впровадження між державами-членами призводить до нерівномірного рівня антикорупційної освіти і культури; (2) відсутність системних національних стратегій інтегрування антикорупційних модулів у базові освітні стандарти обмежує масштабний вплив – багато проєктів залишаються факультативними або донорськими; і (3) низький рівень фінансування довготривалих освітніх програм та відсутність інституційних механізмів оцінки ефективності (longitudinal evaluation) не дозволяють однозначно вимірювати вплив освітніх втручань на зміни поведінки й зниження корупції. Дані аспекти вимагають системного підходу та інтеграції освітніх зусиль у національні антикорупційні стратегії [206; 309].

За результатами аналізу європейського досвіду випливають практичні рекомендації для держав-членів та інституцій ЄС: (1) інтегрувати антикорупційні компетенції в держстандарти освіти і професійні програми

перепідготовки публічних службовців; (2) масштабувати успішні Erasmus+-практики і GRECO-модулі через національні куріколи та платформи підвищення кваліфікації; (3) системно фінансувати неформальні освітні ініціативи і civic monitoring (Integrity Pacts) як частину механізмів управління ризиками; (4) створити єдину методологію оцінки впливу освітніх програм на індикатори корупції (комбінація кількісних і якісних метрик) – все це має супроводжуватися змінами у культурі управління (transparency by design, open data, participatory governance) [205].

Таким чином, освітній і культурний компонент є стратегічним інструментом довгострокової трансформації: він змінює когнітивні та нормативні механізми, що формують толерантність або нетерпимість до корупції в суспільстві. Європейський досвід демонструє, що поєднання формальної освіти, професійної підготовки та громадянської участі (integrity education + civic monitoring + media empowerment) здатне створити мультиплікуючий ефект проти корупції – за умови належного фінансування, координації та системного оцінювання [162; 193; 204].

V. Колаборативний компонент.

Колаборативний компонент впровадження антикорупційної політики в державах-членах ЄС репрезентує собою комплексну, багатовекторну мережу відносин і процедур, у якій наднаціональні інститути, міжвідомчі національні органи, судово-правові платформи та громадянське суспільство спільно виробляють та реалізують як превентивні, так і репресивні заходи на захист фінансових інтересів ЄС. Дана мережа ґрунтується як на формальних правових підставах (зокрема Рішення Ради 2008/852/JHA про мережу контакт-точок проти корупції) так і на практичних механізмах операційної взаємодії, а саме: адміністративних і кримінальних розслідуваннях, що здійснюються OLAF і EPPO; координаційних функціях Eurojust і оперативно-аналітичній підтримці Europol; а також на інклюзивності, що виникає через залучення незалежних спостерігачів і цивільних ініціатив (Integrity Pacts, civic monitoring). Роль контакт-точок і мереж полягає у формалізації каналів

обміну інформацією й уніфікації процедурних стандартів між державами-членами, що критично для своєчасного виявлення і блокування транснаціональних корупційних схем [133].

Функціональна цінність колаборації в ЄС проявляється через комплементарність мандатів: OLAF здійснює глибинний адміністративний аналіз і формує доказову базу для подальших процесуальних дій, EPPO реалізує кримінальне переслідування у сферах, що зачіпають фінансові інтереси ЄС, а Eurojust і Europol забезпечують юридичну координацію і доступ до розвідувальних ресурсів і баз даних; для складних багатокраїнних розслідувань застосовується механізм спільних слідчих груп (Joint Investigation Teams), які стандартизовано описані у практичному керівництві Eurojust і доводять свою ефективність у синхронізації слідчих дій та обміні доказами. Поєднання адміністративного раннього виявлення з наднаціональною процесуальною спроможністю дає змогу суттєво підвищити швидкість реагування та ймовірність відновлення неправомірно привласнених активів, що підтверджується спільними звітами і зростанням кількості комплементарних операцій OLAF–EPPO у 2024–2025 роках [125].

Отже, колаборативний компонент антикорупційної політики ЄС виступає ядром системного управління спільними ризиками та ресурсами у боротьбі з фінансовими правопорушеннями, що зачіпають інтереси ЄС. Рівні колаборації відображають функціональну логіку кооперації, ілюструє канали обміну інформацією, механізми координації слідчих дій, моделі спільних операцій та аналітичних обмінів (Таблиця 3.4). Виявлені зв’язки між EPPO, OLAF, Europol, Eurojust та національними органами свідчать про поступовий перехід від фрагментарної взаємодії до моделі інтегрованого антикорупційного управління, що характеризується уніфікованими каналами передачі даних, координацією кримінальних і адміністративних проваджень, а також включенням громадських акторів у моніторингові процеси. Проте, попри очевидні переваги, колаборативна архітектура ЄС стикається з низкою системних викликів, здатних обмежити її ефективність.

Таблиця 3.4

Рівні колаборації при впровадженні антикорупційної політики у державах-членах ЄС*

Тип колаборації	Основні суб'єкти	Форми взаємодії	Зміст і цілі співпраці	Очікувані результати	Кейс-стаді
Міжінституційна	Європейська Комісія, OLAF, EPPO, Європейський парламент, Європейська рахункова палата, Європейська служба зовнішніх дій	Меморандуми взаєморозуміння, обмін базами даних, спільні комунікаційні платформи (EU Anti-Fraud Information System, ARACHNE)	Підвищення прозорості управління фондами ЄС, запобігання шахрайству та конфліктам інтересів	Зменшення дублювання контрольних функцій, оперативна передача даних про порушення	Механізм Early Detection and Exclusion System (EDES); Спільні звіти OLAF-EPPO
Міждержавна (урядові коаліції)	Антикорупційні агентства держав-членів, Ради міністрів, GRECO, Європейська антикорупційна мережа (EACN)	Мережеві платформи для обміну найкращими практиками, регулярні оцінки та піринг-рев'ю	Гармонізація стандартів доброчесності, взаємне визнання дисциплінарних рішень	Підвищення ефективності контролю за використанням європейських коштів, синхронізація санкцій	European Partners Against Corruption (EPAC), EACN, платформа EU Anti-Corruption Forum
Міжсекторальна	Європейська комісія, Transparency International EU, BusinessEurope, CSR Europe, NGO антикорупційні коаліції	Публічно-приватні угоди про відкритість, Integrity Pacts, корпоративні хартії етики, кодекси поведінки	Формування культури доброчесності у бізнес-секторі, запровадження етичних стандартів закупівель	Зниження рівня корупційних ризиків у держзакупівлях, розвиток ESG-підходів	Integrity Pacts Initiative (DG REGIO + TI), EU Whistleblower Protection Directive (2019/1937)
Цифрово-громадська (e-Governance & Civic Tech)	Державні та муніципальні уряди, громадські IT-платформи, журналісти-розслідувачі, Open Government Partnership	Відкриті бюджети, онлайн-інструменти моніторингу витрат, краудсорсинг сигналів про корупцію	Забезпечення публічного контролю над державними фінансами, зниження інформаційної асиметрії	Збільшення довіри до урядів, розвиток участі громадян у нагляді за доброчесністю	EU Open Data Portal, Civic Tech Labs (Estonia, Finland, Denmark), Checkbook Transparency Portal (Portugal)
Транскордонна	EPPO, Europol, Eurojust, митні служби, фінансові розвідки (FIUs), національні поліції	Спільні оперативні групи (Joint Investigation Teams), обмін доказами через платформи SIENA, JITs Network	Боротьба з фінансовими злочинами, ухиленням від сплати ПДВ, транскордонним шахрайством	Підвищення швидкості розслідувань, уніфікація процесуальних стандартів	Operation Admiral (EPPO, Italy, Germany); Joint Investigation Teams Network Secretariat (JITsNet)

**Джерело: сформовано автором на основі [125; 133; 207; 234].*

По-перше, відсутність повної уніфікації мандатів і правового охоплення – унаслідок добровільної участі деяких держав у посиленому співробітництві ЕРРО – створює «юрисдикційну неоднорідність», яка дозволяє корупційним акторам використовувати регуляторні пустоти для транскордонного маневрування. По-друге, технічні та процедурні бар'єри, зокрема недостатня інтеграція кейс-менеджмент-систем, розбіжності у процедурах доступу до даних (GDPR-обмеження, національні стандарти доказовості) і різні строки давності, ускладнюють оперативний обмін інформацією та узгодженість слідчих дій. По-третє, ресурсна асиметрія між державами-членами, яка проявляється в різному рівні IT-інфраструктури, кваліфікації кадрів та фінансовій спроможності, генерує «слабкі ланки» мережі, через які складні організовані злочинні схеми можуть проходити з меншою ймовірністю виявлення [234].

Крім того, роль громадянського суспільства, хоч і істотно посилює превентивний потенціал (через проекти Integrity Pacts і civic monitoring), водночас потребує формального інституційного закріплення відповідних процедур участі і гарантій безпеки для викривачів, що не завжди системно реалізовано на національному рівні [234].

Усвідомлення цих викликів диктує комплексні рекомендації, спрямовані на посилення надійності та оперативності колаборативного компонента. По суті, необхідна одночасна нормативно-процедурна гармонізація та технічна інтеграція: поєднання розробки єдиного набору стандартних операційних процедур для передачі справ і доказів між OLAF, EPPO, Europol і національними органами з технологічним проектуванням для забезпечення інтероперабельності кейс-менеджмент-систем (з урахуванням жорстких механізмів аудиту доступу і захисту персональних даних). Запровадження чітко прописаних меморандумів про взаємодію, які визначають процесуальну послідовність «адміністративна оцінка – кримінальне переслідування – арешт активів», може зменшити подвійність і затримки передачі матеріалів; подібні практики вже показують свою дієвість в частині скорочення часових лагів

між виявленням порушення і активними слідчими діями. Розвиток стандартів для створення JITs, їхнє ширше використання і підвищення доступності супровідних практичних гайдів забезпечать легітимність і ефективність спільних розслідувань [207]. Технічні інвестиції повинні супроводжуватися інституційними заходами з вирівнювання ресурсів: програми цільової технічної допомоги і навчання для «слабших» юрисдикцій, ініційовані Єврокомісією і цільовими агентствами, мають фокусуватися на розвитку forensic-аналітики, електронного трейсингу фінансових потоків і управлінні відкритими даними про публічні закупівлі. Паралельно з цим слід формалізувати роль громадянського суспільства в механізмах захисту фондів, шляхом стандартизованих інструментів Integrity Pacts, які вже демонструють практичне зниження ризиків у проєктах регіональної політики, але потребують масштабування і юридичного підґрунтя для забезпечення доступу до інформації та правової захищеності учасників. Розширення цих ініціатив має супроводжуватися розробкою методологій вимірювання їхнього впливу на індикатори прозорості й економічні втрати [205].

Крім того, для подолання проблем юридичної неоднорідності доцільно стратегічно просувати подальшу узгодженість на рівні директив і регламентів, зокрема шляхом завершення процесу ухвалення спільних мінімальних стандартів криміналізації корупційних проявів і уніфікації правил щодо корпоративної відповідальності за корупційні правопорушення. Це не має означати «уніфікацію заради уніфікації», а радше встановлення чітких мінімумів, що ліквідують можливості арбітражу норм, але зберігають простір для національної процесуальної специфіки [173].

Таким чином, ефективність колаборації значною мірою залежить від прозорості та підзвітності самих механізмів співпраці: регулярні публічні звіти про кількість і результати спільних операцій, сталість практик peer review між контакт-точками, а також незалежна оцінка якості співпраці (включно з зовнішніми аудитами) сприятимуть підвищенню довіри і зменшенню ризиків політизації розслідувань. У підсумку, колаборативний

компонент антикорупційної політики в ЄС є як необхідною передумовою ефективного захисту спільних фінансових інтересів, так і динамічною системою, яка потребує постійного техніко-процедурного вдосконалення та інституційної солідарності між державами-членами і європейськими органами [125].

Отже, комплексний аналіз європейського досвіду антикорупційної політики демонструє, що ефективність протидії корупції в країнах-членах ЄС ґрунтується, передусім, на системній взаємодії нормативно-правових, інституційно-організаційних, фінансово-економічних, освітньо-культурних та колаборативних компонентів; кожен з яких функціонує не ізольовано, а як складова багаторівневої архітектури управління доброчесністю, у якій поєднуються запобігання, контроль, відповідальність і суспільна залученість. З огляду на цілі наближення України до європейських стандартів врядування, доцільним є порівняльне структурування зазначених компонентів, визначення їхніх сильних сторін, обмежень та потенціалу імплементації у національну систему публічного управління (Рис. 3.1).

Сформована аналітична матриця демонструє, що в межах нормативно-правового компонента ключовим завданням є забезпечення гармонізації українського антикорупційного законодавства з acquis ЄС та стандартами GRECO, при цьому особливий акцент має бути зроблено на імплементації принципів прозорості, запобігання конфлікту інтересів та публічної підзвітності. Інституційно-організаційний компонент передбачає зміщення акцентів від каральної моделі антикорупційного реагування до превентивної, побудованої на підвищенні інституційної спроможності органів контролю, координації та громадського нагляду, що функціонують на принципах незалежності, міжвідомчої взаємодії та цифрової відкритості. У фінансово-економічному аспекті доцільно впровадити системи оцінки корупційних ризиків у публічних фінансах, застосування технологій блокчейн для прозорого моніторингу бюджетних операцій, а також механізми громадського аудиту як форми підзвітності в управлінні бюджетними ресурсами.

В освітньо-культурному аспекті імплементація європейського досвіду має ґрунтуватися на утвердженні антикорупційної культури як елемента суспільного капіталу, що формує нетерпимість до корупції через систему громадянської освіти, професійної підготовки державних службовців та академічної етики у вищій школі. Важливо створити сталу систему знаннєвого відтворення доброчесності, у якій освітні інституції виступають не лише трансляторами знань, а й лабораторіями соціальної довіри та етичної відповідальності. Колаборативний аспект у сучасних умовах постає як ключовий інтеграційний вектор – саме через розбудову партнерств між державними інституціями, органами місцевого самоврядування, бізнесом, громадянським суспільством та міжнародними структурами формується синергійна екосистема антикорупційної взаємодії, що ґрунтується на спільному управлінні ризиками, обміні інформацією та виробленні єдиних стандартів публічної доброчесності.

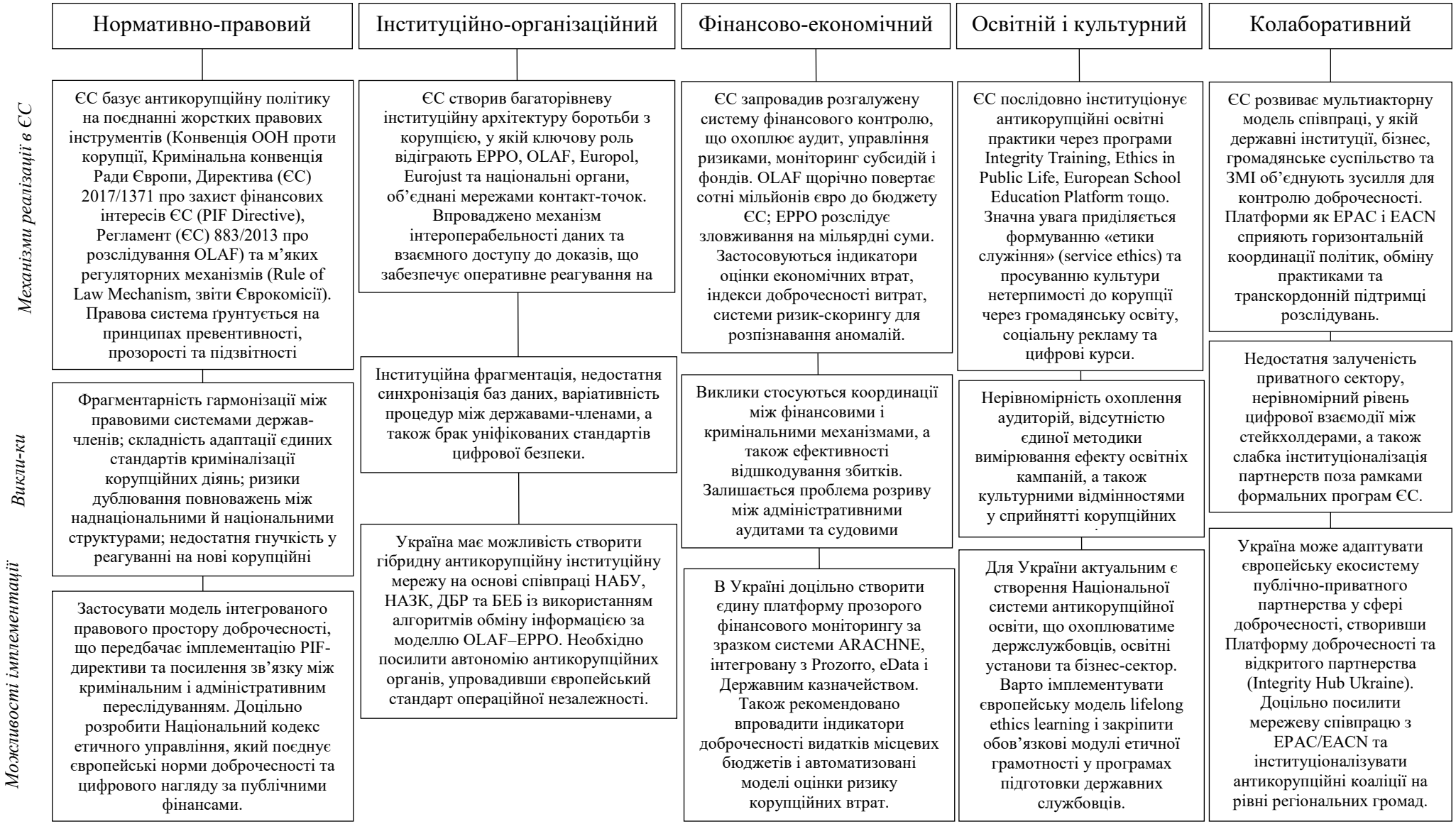

Рис. 3.1. Системна характеристика компонентів антикорупційної політики ЄС та можливостей їх імплементації в Україні *Джерело: сформовано автором*

3.2. Стратегічні напрями модернізації антикорупційної політики в контексті сталого економічного розвитку

Модернізація антикорупційної політики передбачає комплексну синергію інституційних, превентивних, правозастосовчих, громадських та цифрових компонентів, що спрямовані на створення системи управління корупційними ризиками, інтегрованої у національні стратегії сталого розвитку та міжнародні стандарти. Українська практика демонструє, що інституційні ініціативи, такі як затвердження Державна антикорупційна програма 2023-2025 рр., яка своїм пунктом передбачає вдосконалення процедур притягнення до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, вже включають законодавчі підтексти, що створюють правову основу для модернізації антикорупційного механізму [282]. Натомість законодавчий корпус ще має суттєві прогалини: по-перше, недостатньо чітко пов’язана антикорупційна стратегія з цілями сталого розвитку – що передбачає, зокрема, врахування екологічного, соціального та економічного вимірів у процесах запобігання корупції. По-друге, відсутня повна системність у перегляді законодавства щодо нових викликів – таких як трансформація держзакупівель, мобілізація ресурсів у умовах воєнного стану та реконструкція, що генерують підвищені корупційні ризики. Наприклад, НАЗК підкреслює, що створення правового поля, вільного від корупційних практик, є ключовою передумовою довіри інвесторів і відновлення країни після війни [224].

Як рішення пропонується системна методика законодавчого перегляду з наступними характеристиками: по-перше, усунення дублювання та суперечностей у нормативних актах (наприклад, усунення двозначності між положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення і ЗУ «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII), що видно у заходах ДАП 2023-2025 [282]. По-друге, горизонтальна інтеграція антикорупційних норм з положеннями сталого економічного розвитку – наприклад, через

включення корупційних ризиків у стратегічні документи з розвитку, впровадження аналітики витрат і вигод, оцінювання антикорупційного ефекту на інвестиційну привабливість. По-третє, закріплення нових інструментів, таких як режим публічності даних, підзвітність, цифрові реєстри і механізми миттєвого реагування на випадки корупції, шляхом законодавчого унормування. Факт того, що уряд у своїй постанові зобов'язав звітувати відомства про виконання антикорупційної програми двічі на рік, є позитивним кроком у цьому напрямі [303].

Законодавча модернізація має також включати заходи щодо реалізації принципу «відповідальності за результат» – тобто нормування механізмів моніторингу, оцінювання та публічного звітування про реалізацію антикорупційної політики, включаючи встановлення чітких індикаторів, звітних процедур і відповідальності за невиконання. Таким чином, удосконалення нормативно-правової бази в межах антикорупційної політики слугує ключовою передумовою модернізації всієї системи управління корупційними ризиками. Воно забезпечує перехід від фрагментарних заходів до системного підходу, де закон, інституція, технологія і суспільство поєднуються в єдиний механізм формування прозорого, підзвітного і стратегічно орієнтованого державного управління.

У сучасному українському контексті інституційна складова антикорупційної політики перебуває у стані значних трансформацій, однак низка системних ризиків залишається незмінною перешкодою на шляху до ефективності та довіри. Зокрема, дублювання функцій між антикорупційними, правоохоронними й контролюючими органами. Наприклад, між Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Державне бюро розслідувань (ДБР) спостерігається часткове перекриття повноважень у сфері розслідування корупційних правопорушень; що створює ризик неузгодженості процедур, затримки реагування та підвищеної вразливості до маніпуляцій. У секторі

оборонних закупівель, зокрема, це виявляється у випадках, коли органи контролю перекладають відповідальність один на одного, або коли функції по оцінці ризиків, моніторингу та розслідування не чітко розмежовані. Така ситуація, поєднана з обмеженою кількістю кваліфікованих кадрів і високою політичною чутливістю відповідної діяльності, послаблює загальну інституційну здатність системи до своєчасного реагування.

Однак на фоні цього є ще одна категорія ризиків – залежність ключових антикорупційних інституцій від політичного впливу й загроза їхньої незалежності. За даними звітів, НАБУ й САП у першій половині 2025 року зазнали значного тиску у вигляді законодавчих ініціатив, які обмежували їх автономію, а також інформаційних і правоохоронних акцій проти їх працівників [123; 281; 304]. Відповідно, рівень довіри громадян у цих інституціях низький – понад 70 % українців висловили недовіру до роботи антикорупційних органів [267]. В умовах війни та великих обсягів ресурсів, що залучаються до оборони й реконструкції, політичний вплив і слабкий контроль можуть стати рушієм підсилення корупційної вразливості.

Крім того, слід акцентувати увагу на кадрових та компетенційних прогалинах. Найкращі фахівці часто залишають службу через обмежену автономію, надлишкове навантаження й недолік мотивації. При цьому система не завжди забезпечує якісний конкурсний добір, незалежний від політичного впливу. Така кадрова нестійкість призводить до зменшення якості розслідувань, ускладнює управління знаннями й технологіями, які стають критичними у сучасному антикорупційному процесі.

Окремо необхідно виділити недостатню прозорість процедур і видимість результатів як фактор слабкої легітимації антикорупційної архітектури з боку бізнес-спільноти та громадян. Зокрема, в секторі державних закупівель для оборони перевірками було виявлено, що корупція залишається «системною» загрозою, оскільки маніпуляції тендерними процедурами ведуть до завищення цін та зниження якості товарів і послуг

[233; 248]. У свою чергу, громадськість не завжди бачить адекватну реакцію на такі порушення, що знижує рівень підтримки реформ.

Розв'язання цих інституційних ризиків вимагає всебічного підходу. По-перше, необхідна чітка дедуплікація повноважень та розмежування функцій між ключовими антикорупційними та правоохоронними структурами (Таблиця 3.5). Це може бути реалізовано через створення єдиного реєстру повноважень із визначенням відповідальності на кожному рівні, підсилення координаційних платформ, підзвітних усім учасникам та громадськості. Запровадження такої системи сприятиме підвищенню оперативності реагування і уникненню конфліктів юрисдикцій. Для захисту інституційної незалежності НАБУ, САП та НАЗК доцільно впровадити законодавчі гарантії автономії, які б обмежували можливості політичного втручання – включно із чітким регламентуванням добору керівництва, гарантуванням бюджетної автономії, забезпеченням захисту слідчих і детективів. Наприклад, міжнародні партнери і громадські організації наголошують, що лише дієві антикорупційні органи можуть забезпечити довіру і відповідність європейським стандартам [123; 305].

Крім того, необхідним є різноплановий розвиток кадрового потенціалу через системне навчання, міжнародні стажування, створення привабливих умов служби, чіткі критерії добору та мотиваційні механізми утримання кадрів. Інструментами тут можуть стати цифрові платформи підвищення доброчесності, внутрішній аудит компетенцій та регулярна оцінка ефективності. Натомість для підвищення прозорості і видимості результатів важливо створити механізми регулярного звітування перед громадськістю та бізнес-середовищем, впровадити відкриті дані з показниками ефективності антикорупційної діяльності, а також розвивати громадський контроль, зокрема, через підключення до моніторингу сектору оборони, державних закупівель і використання цифрових сервісів.

Таблиця 3.5

Ризики реалізації антикорупційної політики України та потенційні стратегічні рішення в контексті сталого економічного розвитку*

Ключовий ризик	Характеристика ризику	Стратегічні рішення (механізми нейтралізації)	Очікуваний ефект
Інституційна фрагментованість антикорупційної системи	Відсутність чіткої координації між НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС, Рахунковою палатою, що призводить до дублювання функцій і втрати ефективності.	Формування єдиної міжвідомчої антикорупційної ради з аналітичними повноваженнями; узгодження стратегій дій через цифрову платформу «Антикорупційна інтеграція».	Підвищення узгодженості дій, скорочення адміністративних бар'єрів, зростання ефективності антикорупційної політики.
Політична залежність інституцій	Вплив політичних еліт на кадрові рішення та розслідування у сфері корупції.	Законодавче посилення гарантій незалежності НАБУ, САП і ВАКС; удосконалення процедур добору через міжнародні експертні ради.	Забезпечення автономності слідчих органів і довіри суспільства до результатів їх діяльності.
Низький рівень цифрової інтеграції в антикорупційних процесах	Недостатня автоматизація процесів декларування, моніторингу та перевірки активів.	Розширення функціоналу системи «Єдиного порталу декларування» та інтеграція з реєстрами податкових і митних органів.	Зменшення людського фактору, підвищення швидкості та точності перевірок.
Обмежена ефективність правозастосування	Затягування судових процесів, вибірковість покарання, брак спеціалізації суддів.	Розширення юрисдикції ВАКС; впровадження інституту антикорупційних прокурорів на регіональному рівні; створення єдиної бази судових рішень.	Посилення невідворотності покарання, підвищення рівня правової довіри.
Корупційна толерантність суспільства	Стійкі патерни прийнятності «побутової» корупції та низький рівень громадянської участі.	Впровадження антикорупційної освіти у школах і ЗВО; розробка національної програми формування доброчесності; створення громадських антикорупційних хабів.	Поступове формування нетолерантності до корупції, підвищення соціального капіталу.
Недостатня прозорість фінансових потоків у державному секторі	Відсутність уніфікованого механізму моніторингу використання державних коштів.	Інституалізація відкритих бюджетів (Open Budget); створення єдиного аналітичного дашборду «Прозорі фінанси».	Підвищення підзвітності державних органів, оптимізація бюджетних витрат.
Відсутність антикорупційного аудиту у стратегічному плануванні	Неврахування корупційних ризиків у процесі розробки стратегій сталого розвитку.	Інтеграція обов'язкової антикорупційної експертизи до стратегічних документів (Державна стратегія сталого розвитку, регіональні плани).	Зменшення корупціогенних факторів на етапі політичного планування.
Вплив воєнного стану на прозорість процедур	Спрощення процедур державних закупівель і призупинення частини перевірок створюють ризики зловживань.	Запровадження цифрових механізмів моніторингу Prozorro.Захист, публічний аудит закупівель оборонного сектору.	Мінімізація воєнних ризиків корупції, збереження довіри міжнародних партнерів.

**Джерело: сформовано автором*

Програма, представлена НАЗК разом із Міноборони та Центром логістики, щодо усунення корупційних ризиків у централізованих закупівлях для ЗСУ, є прикладом того, як можна поєднати прозорість, стандарти НАТО та антикорупційну превенцію [225]. Тож, лише інтегрований підхід, коли інституційні реформи супроводжуються технологічним оновленням і громадською участю – зможе подолати системні бар'єри і створити надійну антикорупційну архітектуру, здатну підтримати сталий економічний розвиток.

Превентивний вимір антикорупційної політики в контексті сталого економічного розвитку передбачає формування системної архітектоніки державного управління, у якій запобігання корупції виступає не лише інструментом контролю, а й інституційною нормою доброчесності. Сучасна європейська антикорупційна парадигма базується на усвідомленні того, що профілактика корупційних проявів є ефективнішою, ніж реактивні заходи правозастосування. У межах українського контексту превенція корупції має бути інтегрована у всі управлінські цикли – від стратегічного планування до кадрових рішень, бюджетного моніторингу та публічних закупівель. Це означає, що кожен державний орган має стати осередком формування доброчесності, прозорості та публічної підзвітності, що у підсумку створює сприятливе середовище для сталого розвитку та довгострокової економічної стабільності [11].

У практичному вимірі така профілактична політика передбачає розбудову механізмів антикорупційного комплаєнсу, впровадження етичних кодексів для державних службовців, удосконалення процедур декларування активів, а також посилення системи внутрішнього контролю у державних органах. Важливою передумовою ефективності превентивних заходів є цифровізація процесів моніторингу ризиків. Згідно з даними НАЗК, інтеграція автоматизованих систем оцінки ризиків та електронного документообігу зменшує рівень суб'єктивного впливу посадових осіб і скорочує часові лаги між виявленням і реагуванням на потенційні

порушення. Крім того, цифрові платформи відкритих даних (зокрема, «Єдиний портал відкритих бюджетів», «Prozorro» та «Є-декларації») створюють новий рівень прозорості державних фінансів і забезпечують суспільний контроль за розподілом бюджетних ресурсів.

Профілактичні інструменти повинні функціонувати не ізольовано, а як елементи інтегрованої антикорупційної екосистеми, що охоплює державу, бізнес і громадянське суспільство. Дослідження OECD Anti-Corruption Network [127] підтверджує, що успішні національні антикорупційні системи мають спільну рису – акцент на корпоративній доброчесності, освіті та комунікації. У даному контексті доцільним є впровадження національних програм навчання з етики державної служби, розвиток корпоративної культури нульової толерантності до корупції у державних підприємствах, а також формування мотиваційних механізмів для службовців, які демонструють доброчесну поведінку.

Суспільна складова профілактики корупції має не менш важливе значення. Як зазначає Transparency International Ukraine [192], рівень сприйняття корупції знижується тоді, коли громадяни відчувають реальну включеність у процес контролю за владою. Інструментами такої участі можуть бути платформи громадського моніторингу, «антикорупційні хаби» та ініціативи з відкритого урядування (Open Government Partnership, OGP). Залучення громадськості до виявлення конфліктів інтересів і оцінки доброчесності посадових осіб забезпечує прозорість не лише формально-юридичного, а й морально-етичного виміру управління.

Превентивна політика має також економічний ефект, оскільки зменшення рівня корупції сприяє зростанню інвестиційної привабливості країни. Європейська комісія у своєму звіті EU Anti-Corruption Report: Ukraine Chapter [145] підкреслює, що системна профілактика корупції підвищує довіру бізнесу до державних інституцій і створює передумови для інноваційного розвитку та справедливого розподілу ресурсів (commission.europa.eu). У цьому контексті важливим є впровадження

антикорупційних аудитів у процеси стратегічного планування економічного розвитку, що дозволяє виявляти та нейтралізовувати ризики зловживань ще до їх матеріалізації.

Таким чином, превенція корупції у сучасній системі публічного управління набуває статусу стратегічного інструмента забезпечення сталого розвитку. Її модернізація має ґрунтуватися на інтеграції етичних, цифрових, інституційних і освітніх компонентів, що створюють синергетичний ефект у вигляді прозорості, довіри та доброчесності в управлінських практиках. Зміцнення превентивного потенціалу антикорупційної політики України дозволить не лише знизити рівень корупційних ризиків, а й сформувати нову управлінську культуру, орієнтовану на цінності відповідальності, відкритості та сталого економічного зростання.

Проте ефективність превентивних механізмів має обмежений вплив у разі відсутності дієвого правозастосування, яке забезпечує невідворотність покарання та реальне виконання антикорупційних норм. У цьому контексті правозастосувальний компонент антикорупційної політики виступає ключовою умовою стабільності й результативності всієї системи, адже саме він перетворює превентивні заходи з декларативного інструмента на практичний механізм гарантування верховенства права. Згідно з оцінками Transparency International [155], рівень сприйняття ефективності розслідувань корупційних злочинів в Україні залишається низьким, що зумовлено недостатньою координацією між НАБУ, САП і ВАС, а також складністю доведення провини у високопосадових справах. Європейська комісія у звіті про стан імплементації антикорупційних реформ [182] наголошує, що забезпечення реальної незалежності антикорупційних інституцій та підвищення спроможності судових органів є передумовами не лише ефективного правосуддя, а й довгострокової макроекономічної стабільності. Отже, для досягнення цілісності антикорупційної системи необхідно поєднати превентивні та репресивні інструменти, забезпечивши баланс між запобіганням і покаранням; що вимагає переосмислення правозастосовної

політики, орієнтованої на результативність, пропорційність та довіру суспільства до державних інституцій (Таблиця 3.6).

Фрагментарність кримінального переслідування породжує системну дилему: розподіл слідчих повноважень між НАБУ, ДБР і СБУ часто створює процедурні «вузькі місця», що супроводжуються дублюванням слідчих дій, ризиком руйнування доказової бази та затримками у переданні матеріалів. Така фрагментація послаблює якість кримінального процесу і знижує оперативність реагування, особливо у справах із високим ступенем складності (оборонні закупівлі, фінансові схеми між державними і приватними акторами). У відповідь необхідна системна інституціональна гармонізація, яка поєднала б технічні (єдина платформа обміну даними, стандартизовані протоколи слідчих дій) та правові рішення (чітке розмежування юрисдикцій, механізм оперативної передачі проваджень), що дозволить зменшити транзакційну витрату між органами та зберегти цілісність доказів під час складних міжвідомчих розслідувань.

Практичні кроки щодо створення координуючих інструментів і цифрових реєстрів уже відображені в щорічних звітах НАБУ та у рекомендаціях міжнародних оглядів щодо України, які наголошують на необхідності синхронізації процесуальних повноважень та інформаційних потоків [256; 260]. Політичний вплив на судову систему та правоохоронні органи залишається одним із найсуттєвіших ризиків, що підриває довіру до інституцій. Маніфестацією цього ризику є законодавчі ініціативи та оперативні практики, які можуть обмежувати автономію спеціалізованих органів і створювати інституційні передумови для втручання в слідство чи кадрові призначення. Такий тиск ефективно нівелює превентивну та репресивну функції антикорупційної системи й породжує очікування вибіркового правозастосування [129; 227].

Таблиця 3.6

Інституційні ризики та напрями посилення правозастосування в антикорупційній системі України*

Категорія ризику	Сутність проблеми	Запропоновані напрями посилення правозастосування	Відповідальні інституції
Фрагментарність кримінального переслідування	Розслідування корупційних злочинів часто розподілене між кількома органами (НАБУ, ДБР, СБУ), що призводить до дублювання справ і втрати доказової бази.	Створення єдиного координаційного центру або платформи даних для міжвідомчої взаємодії; гармонізація процесуальних повноважень між НАБУ, САП і ДБР відповідно до стандартів GRECO	НАБУ, САП, ДБР, Мін'юст, НАЗК
Політичний вплив на судову систему	Незалежність Вищого антикорупційного суду (ВАКС) залишається вразливою через політичний тиск і непрозорі процедури призначення суддів.	Запровадження багаторівневих механізмів зовнішнього аудиту доброчесності суддів; залучення міжнародних експертів до відбору та оцінювання діяльності ВАКС	ВАКС, ВРП, Мін'юст, EU Anti-Corruption Initiative
Низький рівень виконання вироків	Значна частка вироків у справах про корупцію не виконується або виконуються частково, що підриває довіру суспільства.	Розробка системи моніторингу виконання рішень судів із залученням громадських інститутів; цифровізація обліку виконання вироків; законодавче посилення персональної відповідальності за невиконання судових рішень	Мін'юст, ВАКС, НАЗК, Рада суддів України
Недостатня кваліфікація детективів і прокурорів	Кадрові прогалини у правоохоронних органах, зокрема в детективних підрозділах, призводять до процесуальних помилок.	Впровадження єдиних програм професійної підготовки та сертифікації детективів; партнерство з EUAM Ukraine і OECD для тренінгів з доказового менеджменту	НАБУ, САП, EUAM, OECD, НАДС
Вразливість до внутрішньої корупції у правоохоронних органах	Існують випадки корупційних зловживань усередині органів, що мають боротися з корупцією.	Розвиток інститутів внутрішнього контролю та антикорупційного комплаєнсу; створення незалежних дисциплінарних комісій із громадським представництвом	НАБУ, НАЗК, САП, Громадська рада доброчесності
Низька координація між слідчими та судовими інституціями	Відсутність інтегрованої системи обміну інформацією між правоохоронними і судовими органами уповільнює розгляд справ.	Розроблення єдиної цифрової платформи «E-Anticorruption Case» для координації між НАБУ, САП, ВАКС; підвищення стандартів електронного судочинства	КМУ, Мін'юст, НАБУ, САП, ВАКС
Недостатня публічність результатів розслідувань	Відсутність регулярного публічного звітування знижує довіру громадськості та міжнародних партнерів.	Інституціоналізація обов'язкових щоквартальних звітів НАБУ і САП у відкритому форматі; розширення механізмів комунікації з громадськістю та медіа	НАБУ, САП, НАЗК, Комітет ВРУ з питань антикорупційної політики
Слабка міжнародна співпраця у сфері повернення активів	Обмежена ефективність роботи АРМА у взаємодії з європейськими партнерами.	Укладання нових двосторонніх угод із державами ЄС щодо обміну інформацією та арешту активів; створення спільної аналітичної групи при АРМА	АРМА, Мін'юст, НАБУ, EU Delegation to Ukraine
Відсутність стратегічного моніторингу ефективності правозастосування	Наявні звіти є формальними, без інтеграції результативних індикаторів.	Введення системи KPI для антикорупційних органів; щорічна незалежна оцінка ефективності за методологією OECD	КМУ, Мін'юст, НАЗК, OECD

**Джерело: сформовано автором*

У теоретичному та практичному вимірах це вимагає закріплення законодавчих гарантій незалежності (гарантована бюджетна автономія, прозорі міжнародно-перевірені процедури призначення керівництва, захист від політично вмотивованих перевірок), а також механізмів зовнішнього аудиту і міжнародного партнерства для верифікації процедур доброчесності. Аналітичні оцінки та рекомендації міжнародних організацій наголошують, що лише такі гарантії можуть відновити суспільну довіру і підвищити стійкість інституцій [129; 227].

Низький рівень виконання вироків у справах про корупцію є критичною перешкодою для невідворотності відповідальності і, як наслідок, для профілактичної дії права. Фіксуються випадки, коли судові рішення залишаються формальною перемогою, але не супроводжуються ефективним виконанням – стягненням збитків, арештом активів чи реальним притягненням до відповідальності. Така розривна динаміка підриває легітимність судових інституцій і стимулює відчуття безкарності в середовищах, що мають доступ до владних ресурсів. Науково обґрунтованим вирішенням є каскад заходів: цифровий моніторинг виконання судових рішень, законодавче посилення механізмів відшкодування та повернення незаконних активів, а також включення громадських інституцій у моніторинг виконання. Такі підходи мають прецедент у практиці відкритої звітності та електронного реєстру, які виявляють «вузькі місця» виконання і дозволяють адресно мобілізувати ресурси для їх усунення [125; 315].

Недостатня кваліфікація детективів і прокурорів є системним бар’єром, що впливає на якість доказової бази, стабільність обвинувальних позицій і загалом на результативність судових проваджень. Процесуальні помилки або недосконале управління доказами призводять до відмов у позовах, втрати матеріалів або спростування доказів у суді. В умовах ескалації складності економічних і фінансових злочинів (гроші, фальшиві тендерні схеми, міжнародне відмивання) потреба у висококваліфікованих детективах і прокурорах зростає експоненційно. Найбільш ефективною практикою є

формування стандартизованих програм професійної підготовки та сертифікації, інтеграція міжнародних тренінгів із доказового менеджменту й електронної криміналістики, а також створення умов для кадрової стабільності (мотивуюча оплата, захист від незаконного тиску, кар'єрні траєкторії). OECD та партнери вже надають такі рекомендації і технічну допомогу, що підтверджує прагматичну можливість реалізації таких ініціатив у національному масштабі [127; 260].

Вразливість правоохоронних органів до внутрішньої корупції становить парадоксальну загрозу: структури, покликані протидіяти корупції, самі можуть стати джерелом корупційних ризиків, що підриває їхню легітимність і механізми самоочищення. Інституційна корупція проявляється як приховані практики непрозорого просування справ, неформальні механізми впливу на слідство або зловживання дисциплінарними процедурами. Подолання цього ризику потребує не лише суворих дисциплінарних механізмів, але й створення незалежних внутрішніх аудитів, публічних дисциплінарних комісій із громадським представництвом та систем комплаєнсу, що поєднують превентивні та виявні заходи. Інституціоналізація таких механізмів уже частково реалізується у практиках внутрішнього контролю та співпраці з громадянським суспільством, що підтверджується аналітикою НАЗК [259] та Transparency International [241].

Низька координація між слідчими та судовими інституціями породжує процедурні «розриви», які ускладнюють логіку кримінального процесу та подовжують строки розгляду. Відсутність інтегрованих інформаційних систем і стандартизованих форматів обміну призводить до ситуацій, коли слідчі дії не синхронізовані з процесуальними потребами суду, а судові інстанції не мають оперативного доступу до повного масиву матеріалів. Новаторським і практично досяжним рішенням є створення єдиних цифрових платформ для управління провадженням, що дозволяють в реальному часі координувати слідчі й судові процеси, а також запровадження регламентованих SLA (service level agreements) на обмін інформацією. Такі

цифрові трансформації не лише підвищують ефективність, але й зменшують можливості для маніпуляцій і корупційного впливу під час взаємодії між інститутами [281].

Недостатня публічність результатів розслідувань і судових рішень створює «інформаційний вакуум», у якому суспільне сприйняття ефективності інституцій залишається низьким, навіть якщо на практиці відбуваються значні зрушення. Відсутність систематичного, прозорого та доступного звітування знижує соціальний контроль і стимулює інформаційні кампанії, що підривають легітимність антикорупційних заходів. Щоб відновити прозорість і довіру, необхідно інституціоналізувати регулярне публічне звітування у відкритому форматі, стандартизовані інформаційні панелі з індикаторами результативності та механізми залучення громадянських моніторингових груп до верифікації даних. Докази ефективності підходів містяться у національних ініціативах з відкритих даних та у рекомендаціях міжнародних партнерів, які підкреслюють значення прозорості у відновленні довіри [241; 307].

Слабка міжнародна співпраця у сфері повернення активів ускладнює відшкодування завданих державі збитків і реінтеграцію вилучених ресурсів у бюджетні процеси. Ефективне повернення активів вимагає оперативного обміну інформацією, координації розслідувань та правового узгодження процедур з іноземними юрисдикціями. Відповіддю на цей виклик є розширення двосторонніх угод та активна участь у міжнародних мережах (наприклад, CARIN), розвиток спільних аналітичних груп та підвищення технічної спроможності АРМА щодо транснаціонального відслідковування активів. Український досвід співпраці й досягнення 2024–2025 років демонструють динаміку нарощування таких можливостей, що відкриває практичні шляхи для масштабного повернення активів [306; 315].

Відсутність стратегічного моніторингу ефективності правозастосування означає, що на національному рівні бракує узгоджених KPI і незалежних оцінок, які дозволяли б коригувати політику на основі емпіричних даних.

Наявні звіти часто носять формальний характер або є фрагментарними, що ускладнює виділення системних проблем і пріоритетів. Для подолання цієї слабкості потрібна трансформація системи оцінювання: введення набору ключових показників ефективності, регулярна незалежна оцінка відповідно до методологій OECD, а також зворотний зв'язок з міжнародними партнерами для верифікації результатів. Такий перехід до доказово-орієнтованої політики значно підвищить адаптивність антикорупційної стратегії і дозволить адресувати ресурси туди, де вони дадуть максимальний ефект [227]. Отже, запропоновані інституційні заходи утворюють сукупність взаємопов'язаних рішень, що включають технічну синхронізацію, законодавче закріплення незалежності, кадровий розвиток, публічну прозорість, міжнародну співпрацю і оцінку результативності. Комплексна імплементація цих заходів створює передумови для відновлення довіри, підвищення правової спроможності держави й забезпечення сталого економічного розвитку через зменшення корупційних ризиків. Для подальшої деталізації слід інтегрувати ці аналітичні висновки у програму реформ на середньострокову перспективу (2026–2030 рр.), що одночасно враховуватиме національні пріоритети та міжнародні зобов'язання [296].

Залучення громадськості вимагає переосмислення ролі суспільства у структурі антикорупційної політики. Громадянське суспільство в Україні уже не є пасивним спостерігачем процесів, що відбуваються у сфері публічного управління, а трансформується у суб'єкта співтворення політик, що здійснює незалежний контроль за діями державних органів. Проте цей процес залишається нерівномірним. За даними Transparency International Ukraine, лише 37% громадян вважають, що можуть реально вплинути на рішення влади щодо протидії корупції, тоді як понад 60% переконані, що участь громадськості в розслідуваннях має формальний характер [192]. Проблема полягає у фрагментарності громадського контролю, обмеженому доступі до даних, низькому рівні антикорупційної освіти та нерозвиненій комунікаційній інфраструктурі між державними органами і громадянським сектором.

Відсутність системності знижує довіру громадян до антикорупційних інституцій і посилює ризики політичної маніпуляції.

Вирішення цієї проблеми потребує переходу до інклюзивної моделі взаємодії, що ґрунтується на принципах OGP та партисипативного моніторингу, який активно застосовується у країнах ЄС. Успішні приклади демонструють Польща, Литва та Португалія, де громадські антикорупційні ради мають офіційний мандат на доступ до інформації про розслідування, фінансовий аудит і контроль за держзакупівлями. Для України важливо інституціоналізувати подібну практику через механізми громадських рад при НАБУ, НАЗК і ВАКС, підвищити прозорість конкурсних процедур, запровадити освітні програми з антикорупційної грамотності та зміцнити громадську аналітику – тобто підтримати розвиток незалежних платформ, які здатні перетворювати дані у соціальний контроль. Такі ініціативи знижують ризики зловживань та створюють нову управлінську етику, де підзвітність і доброчесність стають невід'ємною частиною публічної поведінки.

Цифровізація та прозорість є структурним ядром модернізованої антикорупційної політики, яка використовує інформаційно-комунікаційні технології для зменшення корупційних ризиків у всіх сферах публічного управління. На сучасному етапі цифрова трансформація державного сектору в Україні вже створила базові умови для електронної прозорості – насамперед через системи ProZorro, DoZorro та Є-Data, які забезпечують відкритість державних закупівель і фінансових потоків. Проте, як свідчать аналітичні звіти НАЗК та Офісу ефективного регулювання BRDO, залишається низка бар'єрів – від неповної інтеграції даних між відомствами до недостатньої якості оприлюдненої інформації, що обмежує можливість громадського аналізу та штучного інтелектуального моделювання ризиків.

Досвід ЄС свідчить, що цифрові антикорупційні рішення стають ефективними лише тоді, коли вони інтегровані в екосистему відкритих даних і мають високий рівень інтероперабельності. Ініціатива European Public Procurement Data Space (PPDS), що реалізується Європейською Комісією,

створює єдиний простір даних для публічних закупівель з елементами аналітики ризиків, AI-модулів та блокчейн-аудиту контрактів, забезпечуючи максимальну видимість і громадський контроль над використанням бюджетних коштів [280]. Аналогічна модель може бути адаптована в Україні шляхом створення інтегрованої платформи державних фінансових даних з урахуванням принципів відкритої архітектури даних (Linked Data) та автоматизованої перевірки конфліктів інтересів через аналітичні алгоритми. Водночас цифровізація має розглядатися не лише як технічний процес, а як стратегічна основа демократизації управління.

Синергія між громадською участю та цифровими технологіями утворює нову парадигму антикорупційного управління – data-driven accountability (Таблиця 3.7), у межах якої прозорість і підзвітність стають відтворюваними технологічними процесами, а не політичними деклараціями. Такий підхід забезпечує інтеграцію України до європейського антикорупційного простору, сприяє формуванню сталого економічного розвитку, підвищенню інвестиційної привабливості та зміцненню довіри між державою, бізнесом і громадянським суспільством. покарання.

Застосування data-driven accountability у системі публічного управління є раціональним кроком для модернізації антикорупційної політики України, адже забезпечує інтеграцію цифрових технологій та активну громадську участь у процеси публічного управління. Використання інтегрованих платформ для збору, стандартизації та аналізу даних дозволяє виявляти потенційні корупційні ризики на ранніх стадіях і забезпечує прозорість та підзвітність процедур, що суттєво підвищує ефективність правоохоронних та регуляторних інституцій. Зокрема, важливим орієнтиром є проєкт European PPDS, який покликаний об’єднати та стандартизувати дані про публічні закупівлі на рівні ЄС, створивши федеративну, інтероперабельну інфраструктуру даних з аналітичними можливостями [280].

Таблиця 3.7

Застосування data-driven accountability у системі антикорупційного управління України*

Компонент	Характеристика	Ризики та обмеження	Пропозиції для модернізації	Міжнародний досвід
Відкриті дані та інтеграція реєстрів	Наявні портали відкритих даних (data.gov.ua, ProZorro), але низька інтеграція між реєстрами державних закупівель, декларацій і бенефіціарів	Фрагментарність даних, низька машинозчитуваність, складність аналітики	Впровадження єдиної платформи інтегрованих реєстрів, стандартизація форматів (JSON/CSV/Linked Data), створення API для аналітичних сервісів	European Public Procurement Data Space (PPDS) забезпечує інтеграцію всіх публічних закупівель з аналітичними модулями та машинозчитуваними форматами
Аналітика ризиків і AI-модулі	Дані доступні, але обмежена автоматизована аналітика для виявлення корупційних схем	Слабкий моніторинг, затримки в реакції на ризики, високий «людський фактор»	Використання AI та алгоритмічних моделей для автоматичного виявлення аномалій у тендерних процесах і деклараціях	ЄС: Італія та Нідерланди застосовують AI для аналізу державних контрактів та бюджетних потоків, зменшуючи ризики зловживань
Громадський моніторинг і інтерактивні платформи	Портали та НГО активно слідкують за окремими процесами, але відсутня комплексна взаємодія	Низька участь громадян, обмежена комунікація, недостатня інтерактивність	Створення мобільних додатків, ботів для громадського контролю, інтеграція із системами «Відкритого уряду», стимули для участі (гейміфікація, сертифікація звітів)	Литва та Польща: інтегровані громадські ради та цифрові платформи для моніторингу тендерів, з прямим доступом до даних та аналітики
Прозорість кадрових та фінансових процесів	Система декларацій посадовців існує, але дані неповні, нерегулярні та складні для аналізу	Недостатня підзвітність, конфлікти інтересів, низька довіра громадськості	Централізована система моніторингу доброчесності, інтеграція з цифровими аналітичними інструментами, регулярне оновлення та перевірка даних	Естонія: централізований реєстр декларацій посадовців з інтеграцією в електронну систему державного аудиту
Зворотний зв’язок та звітність	Інформація про порушення та результати розслідувань частково доступна, часто декларативна	Відсутність швидкого та прозорого зворотного зв’язку, низька видимість результатів	Автоматизовані системи зворотного зв’язку для громадян, публікація аналітичних звітів, регулярна комунікація про ефективність антикорупційних заходів	Франція: інтегровані платформи open-data з аналітикою та регулярними публічними звітами щодо результатів контролю державних закупівель

**Джерело: сформовано автором*

Запуск PPDS 24 вересня 2024 року є символом переходу від фрагментарного публічного моніторингу до масштабної data-інфраструктури, яка дозволяє виявляти схеми зловживань, порівнювати практики між країнами та підвищувати ефективність контрактування. У даному контексті цифрові дані стають аналітичним ресурсом для держав, громадськості та бізнесу. Використання машинного навчання та NLP-технологій у PPDS дозволяє транслювати дані про тендери та контракти в індикатори ризиків і зробити прозорість активним чинником контролю [247].

Слід зазначити, що у випадку з громадською участю прикладом служить досвід низки країн, де громадянське суспільство інтегроване в антикорупційну екосистему на постійній основі. Зокрема, у Литва функціонує централізована електронна система публічних закупівель (CVP IS / CPP IS), де всі процедури відбуваються на єдиній платформі, що знижує бар'єри доступу для громадян і бізнесу, а також створює основу для моніторингу й контролю за процесами закупівель [174]; що дозволяє громадськості, ЗМІ та аналітичним організаціям здійснювати більш системний моніторинг і виявляти потенційні корупційні ризики задовго до їхнього переростання в порушення. Тож, залучення громадськості є не декларативною метою, а технологічно вмонтованим у процес інструментом антикорупційного впливу. Таким чином, реалізація принципів data-driven accountability зміцнює інституційну спроможність України в антикорупційній сфері, водночас слугуючи стратегічним інструментом забезпечення сталого економічного розвитку, підвищення інвестиційної привабливості та інтеграції до європейських стандартів прозорості та підзвітності.

3.3. Удосконалення механізмів реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки

У національному контексті антикорупційна стратегія виступає фундаментом, який задає орієнтири, пріоритети і механізми координації державних та місцевих інституцій. Згідно з інформацією НАЗК, стратегія на період до 2025 року передбачає п’ять ключових принципів: оптимізація функцій публічної влади, зменшення «людського фактора» за допомогою цифровізації, створення легальних альтернатив корупційним схемам, забезпечення доброчесності публічних службовців та невідворотності відповідальності [130]. Таким чином, стратегія є не просто декларативним документом, а й рамкою, в якій повинна реалізуватись антикорупційна політика у взаємозв’язку з макроекономічною та безпековою логікою держави.

Державна антикорупційна програма – це практичний інструмент реалізації стратегії, яка визначає конкретні заходи, виконавців, ресурси та індикатори результативності. У публічному середовищі НАЗК зазначає, що Програма на 2023-2025 роки містить понад тисячу заходів, охоплює приблизно 15 ключових напрямів державної діяльності і передбачає інформаційну-системну платформу для моніторингу виконання. В умовах посиленого корупційного тиску, особливо в секторі оборони, публічних закупівель і під час воєнного стану, цей механізм набуває особливої ваги, оскільки вибудовує міст між антикорупційною політикою і національною економічною безпекою.

Інтеграція антикорупційної стратегії та програми з концепцією економічної безпеки передбачає не лише боротьбу із правопорушеннями, але й створення передумов для сталого економічного розвитку, зрощування системи доброчесності, підвищення інвестиційної привабливості та зменшення транзакційних витрат через корупційні практики. Законодавчо і програмно це вимагає чіткого визначення KPI, постійного моніторингу,

відкритих даних про виконання заходів, а також механізмів коригування програми у відповідь на зміни в ризиковому ландшафті, зокрема в режимі військового стану. НАЗК уже анонсує розробку стратегії на період 2026-2030 років із урахуванням європейської парадигми антикорупційної інтеграції [131].

Запропонована в Таблиці 3.8 структура нової антикорупційної стратегії орієнтується на європейські стандарти управління доброчесністю, які передбачають інтеграцію антикорупційної політики в ширшу систему макроекономічного планування; що означає, що превенція та правозастосування мають бути доповнені інституційними та технологічними елементами, які забезпечують стійкий механізм контролю, оцінки та зворотного зв'язку. Важливою передумовою ефективності нової моделі є інституційна інтеграція – створення сталих каналів взаємодії між НАЗК, Мінекономіки, Мінфіном, РНБО та СБУ.

Такий формат дозволяє формувати єдину систему управлінських рішень, що синхронізує цілі протидії корупції з пріоритетами економічної безпеки, у тому числі фінансової стабільності, енергетичної незалежності та захисту інвестиційного сектору.

Ключову роль у модернізації антикорупційного механізму відіграє цифровізація, яка забезпечує перехід до моделей data-driven accountability, коли прозорість і підзвітність стають не декларативними, а аналітично вимірюваними категоріями. В Україні цей підхід може бути реалізований через єдину цифрову екосистему, що поєднує відкриті дані, електронні декларації, закупівельні платформи та аналітичні панелі. Досвід ЄС у межах ініціативи Open Data Directive [319] підтверджує, що цифрові інструменти знижують транзакційні витрати в публічному секторі на 15-25% та суттєво обмежують можливості для зловживань у сферах державних закупівель і кадрового менеджменту.

Таблиця 3.8

Ключові напрями антикорупційної стратегії України в координатах економічної безпеки*

Стратегічний напрям	Очікуваний результат	Механізми реалізації	Відповідальні інституції
Інституційна інтеграція антикорупційної політики з системою економічної безпеки	Формування єдиного політико-адміністративного простору, у якому антикорупційна політика узгоджується з макроекономічними пріоритетами	Інституціоналізація взаємодії НАЗК, Мінекономіки, Мінфіну, СБУ та РНБО у форматі міжвідомчої ради з антикорупційної економічної безпеки	НАЗК, Мінекономіки, РНБО
Цифровізація антикорупційних процесів та розширення data-driven accountability	Зменшення людського фактору та створення цифрової екосистеми прозорості	Впровадження єдиного національного дашборду доброчесності, використання штучного інтелекту для моніторингу декларацій і закупівель	НАЗК, Мінцифри, Prozorro
Удосконалення антикорупційного законодавства відповідно до acquis ЄС	Гармонізація національних актів із вимогами ЄС щодо запобігання конфлікту інтересів, лобізму та прозорості фінансування політики	Підготовка нового Антикорупційного кодексу, імплементація стандартів GRECO та Директиви (EU) 2019/1937 про захист викривачів	ВРУ, Мін’юст, НАЗК
Публічно-приватне партнерство у сфері антикорупційної доброчесності	Підвищення етичної відповідальності бізнесу та зменшення корупційних ризиків у корпоративному секторі	Впровадження стандартів ISO 37001, створення реєстру бізнес-компаній із сертифікатом доброчесності	Мінекономіки, НАЗК, Торгово-промислова палата
Соціалізація антикорупційної політики через освіту та громадський контроль	Формування антикорупційної культури як елементу національної ідентичності	Інтеграція антикорупційних модулів у навчальні програми, створення мережі громадських рад доброчесності	МОН, НАЗК, ГО сектор
Моніторинг, оцінка результативності та публічна підзвітність	Перехід від декларативного до аналітично-результативного управління антикорупційною політикою	Впровадження KPI-індикаторів ефективності, щорічний відкритий звіт НАЗК із оцінкою впливу на економічну безпеку	НАЗК, Мінфін, Держстат

**Джерело: сформовано автором*

Не менш важливою складовою є удосконалення законодавчої бази, що має спиратися на імплементацію acquis communautaire у сфері запобігання корупції. Передусім йдеться про гармонізацію з нормами GRECO і Директивою (EU) 2019/1937, що регулює захист викривачів, а також про створення комплексного Антикорупційного кодексу України, який об'єднає фрагментовані нормативні положення в цілісну систему. Законодавчий розвиток повинен супроводжуватися впровадженням механізмів аналітичної оцінки результативності, коли правові зміни підкріплюються вимірюваними індикаторами ефективності у сфері запобігання, виявлення та розслідування корупційних правопорушень.

Водночас суттєвим компонентом стратегії виступає публічно-приватне партнерство, що сприяє зменшенню корупційних ризиків у бізнес-середовищі. За оцінками Transparency International [155], залучення приватного сектору до формування стандартів доброчесності (зокрема, впровадження ISO37001) сприяє зростанню рівня корпоративної відповідальності й мінімізує тиск адміністративних бар'єрів на підприємництво. В українських умовах ефективною може стати модель «етичних реєстрів» – публічних списків компаній, що підтвердили відповідність критеріям доброчесності, прозорості та соціальної відповідальності.

Крім того, моніторинг та оцінка результативності є системоутворюючими складовими антикорупційного механізму, оскільки саме через індикатори ефективності забезпечується управлінська зворотність і політична підзвітність. Впровадження KPI для кожного напряму стратегії дозволить перейти від формального звітування до аналітично орієнтованого управління, що відповідає вимогам World Bank Governance Framework [195].

Таким чином, запропонована структура нової антикорупційної стратегії визначає перехід від фрагментарного підходу до цілісної системи управління антикорупційними процесами, у якій взаємодіють правові, цифрові, інституційні, економічні та соціальні механізми. Її реалізація в межах

координат економічної безпеки України сприятиме зниженню корупційної ренти, підвищенню інвестиційної привабливості, укріпленню державних фінансів і формуванню нової парадигми публічного управління, що ґрунтується на принципах прозорості, довіри й сталого розвитку.

В межах реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки особливу увагу варто приділити механізму координації та превенції, роль у якому виступає НАЗК як центральний координуючий орган, покликаний формувати політику імовірнісно-орієнтованих превентивних заходів. Кординуюча функція НАЗК передбачає не лише розроблення нормативно-правових рамок, але й забезпечення міжвідомчої взаємодії, формування системи моніторингу ризиків корупції, сприяння впровадженню аналітичних і контрольних процедур у державному секторі. Наприклад, за висновками OECD, НАЗК має повноваження запитувати документи від органів влади, встановлювати індикатори реалізації заходів у плані і навіть накладати адміністративні санкції у разі невиконання відповідних завдань [128; 260].

НАЗК виступає центром об’єднання зусиль органів законодавчої, виконавчої та судової влади, а також регіональних і місцевих утворень. Як свідчить аналіз, агентство підписує меморандуми про взаємодію із іншими державними структурами (наприклад, із Радою бізнес-омбудсмена) для міжсекторного обміну інформацією щодо корупції [226]. У свою чергу, така координація є важливою для запобігання корупції, оскільки дозволяє проводити превентивні заходи не лише на рівні реагування, а на рівні управління ризиками: оцінювання корупційної вразливості, ранній моніторинг, цифрові інтервенції (наприклад, у сфері держзакупівель чи логістики) і забезпечення підзвітності участі багатьох зацікавлених сторін. Прикладом служить спільний «План дій» НАЗК із Міноборони та іншими відомствами щодо логістичних закупівель, що націлений на зниження корупційних ризиків під час воєнного стану [223].

У механізмі реалізації антикорупційної політики розслідування та правосуддя є інструментами, через які превентивні настанови і нормативні норми трансформуються в конкретні правові наслідки; у даному контексті ключову роль виконують НАБУ та САП, а також ВАКС як судова інстанція спеціалізованого треку. НАБУ і САП виконують функцію оперативного виявлення і доказового забезпечення корупційних правопорушень високої складності, що стосуються високопосадових суб'єктів та масштабних економічних схем, тоді як ВАКС забезпечує спеціалізовану судову експертизу та оперативне розглядання відповідних проваджень. Дана архітектура покликана гарантувати концентрацію знань, процедурну експертизу та швидкість реакції у справах, що мають високий суспільний і економічний резонанс [96; 108].

Окреслюючи виклики, слід зазначити, що існують інституціональні ризики, пов'язані з фрагментацією юрисдикцій, що ускладнює координацію слідчих дій і може призводити до втрати доказової цілісності або дублювання процесуальних кроків; це особливо помітно у справах із економічними транскордонними компонентами та у сфері оборонних закупівель. Крім того, правоохоронна і судова діяльність зазнає сильного політичного та інформаційного тиску, що підриває відчуття незалежності і може демотивувати кваліфікованих фахівців або породжувати практики перешкоджання розслідуванням. Також існують проблеми операційного та кадрового характеру: нестача детективів із профільною експертизою, високі навантаження на прокурорів, обмеженість спеціалізованих ресурсів для економічної та цифрової криміналістики. Нарешті, значущою є проблема невідворотності покарання та виконання вироків, яка знижує превентивний потенціал правозастосування і підриває суспільну довіру навіть у разі формального притягнення до відповідальності. Статистичні та аналітичні дані свідчать про зростання числа підозр і вироків у 2024–2025 роках, водночас моніторингові звіти вказують на системні виклики у забезпеченні стабільної незалежності антикорупційної юстиції [26; 117].

Подолання згаданих викликів вимагає цілеспрямованих заходів, зокрема, необхідно законодавчо і процедурно закріпити механізми координації між НАБУ, САП, ДБР та іншими органами, включно з чітким розмежуванням юрисдикцій і створенням оперативних каналів обміну даними, які зберігають доказову цілісність та мінімізують ризики процесуальних колізій. Така координація повинна поєднувати технологічні рішення (спільні електронні кейс-платформи, стандартизовані формати доказів) з міжвідомчими угодами про оперативну взаємодію. Також необхідною є політико-правова гарантія автономії антикорупційних інституцій: це передбачає захист від необґрунтованих кадрових впливів, бюджетну автономію, прозорі процедури відбору та оцінки керівництва, а також міжнародний моніторинг і підтримку у випадках системного тиску. З останнього часу публічні звіти і моніторинги наголошують на необхідності таких гарантій для збереження ефективності розслідувань [192].

Крім того, посилення операційної спроможності є ключовим: інвестиції в цифрову криміналістику, навчальні програми для детективів і прокурорів, залучення міжнародних практик доказового менеджменту та кооперація з іноземними юрисдикціями у кримінальних провадженнях і поверненні активів. Практика НАБУ останніх періодів демонструє, що навіть у складних політичних умовах оперативні підрозділи можуть забезпечувати значущі підозри і економічний ефект, коли мають адекватні ресурси та доступ до міжнародної допомоги; ці кейси підкреслюють роль технічного та експертного підсилення у досягненні результатів [96]. Слід також зазначити, що необхідно зміцнювати механізми забезпечення невідворотності покарання та виконання судових рішень: це включає цифровий моніторинг виконання вироків, посилення інститутів з управління конфіскованими активами та їх координацію з бюджетною політикою (щоб максимізувати економічний ефект від повернення неправомірних коштів), а також впровадження прозорих процедур розподілу вилучених ресурсів. Вищий антикорупційний суд у звітах демонструє збільшення кількості вироків; проте для конвертації цих вироків

у стійкий превентивний ефект потрібна ефективна система виконання рішень [26; 28].

Важливо забезпечити прозорість діяльності розслідувальних і прокурорських органів без шкоди для таємниці слідства: це означає публікацію агрегованих показників роботи (кількість зареєстрованих проваджень, підозри, передані до суду справи, сума повернених активів) та інституційні процедури комунікації з громадськістю і міжнародними партнерами. Така політика підвищує довіру та дозволяє суспільству оцінювати результативність механізму правозастосування у вимірах, що критично важливі для національної економічної безпеки. Моніторингові спостереження вказують, що поєднання технічного, нормативного і комунікаційного підсилення створює найбільш стійкий результат у боротьбі з топ-корупцією [26; 28].

У структурі механізму реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки особливе місце посідає інституалізація антикорупційного контролю на рівні підприємств, установ і організацій. Саме цей рівень є найуразливішим з точки зору формування тіньових практик, оскільки корпоративна сфера виступає не лише середовищем реалізації економічних рішень, а й каналом циркуляції фінансових потоків, де відсутність ефективних внутрішніх механізмів контролю може генерувати системні ризики для державних фінансів і національної безпеки в цілому. Запровадження інституту Уповноваженого з антикорупційної програми в юридичних особах, передбачене Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [78], є стратегічним інструментом підвищення прозорості та підзвітності корпоративного сектору.

Діяльність Уповноваженого із реалізації антикорупційної програми (УАП) охоплює процедурне реагування на випадки порушень, а також превентивний моніторинг ризикових сфер – зокрема, у сфері публічних закупівель, фінансових операцій, кадрової політики, договірних відносин і

взаємодії з державними структурами. Така функціональна архітектура відповідає європейським підходам до корпоративного антикорупційного комплаєнсу, де підвищення ролі внутрішніх комплаєнс-офіцерів розглядається як запорука стійкості бізнес-середовища та інтеграції приватного сектору у систему національної доброчесності.

Важливим викликом залишається нерівномірність упровадження інституту УАП серед державних і приватних суб'єктів господарювання. Моніторингові дослідження НАЗК [9] вказують, що лише близько 35% великих державних підприємств мають дієві антикорупційні програми з призначеними уповноваженими особами, тоді як у приватному секторі цей показник не перевищує 10%. Недостатній рівень інституційної підтримки, відсутність стандартів професійної підготовки таких уповноважених, а також слабка інтеграція їхніх функцій у корпоративне управління значно знижують ефективність запроваджених механізмів. Водночас, європейська практика (зокрема, кейси Польщі, Румунії та Литви) демонструє, що ефективність корпоративного антикорупційного контролю прямо залежить від рівня правового закріплення статусу таких посад, обов'язковості внутрішніх кодексів етики й прозорих процедур звітування до наглядових рад або незалежних аудитів.

У межах українського контексту важливо підкреслити, що діяльність Уповноваженого не повинна обмежуватись формальним складанням антикорупційних програм. Йдеться про системне упровадження управлінських інструментів risk-based compliance – тобто динамічного моніторингу операційних процесів, ідентифікації потенційних конфліктів інтересів та управління репутаційними ризиками підприємства. Для цього необхідна інтеграція цифрових інструментів – внутрішніх платформ контролю конфлікту інтересів, систем анонімного повідомлення про порушення (whistleblowing platforms) і автоматизованого аналізу транзакцій. У рамках Програми цифрової трансформації публічного управління передбачено пілотні моделі впровадження подібних механізмів на державних

підприємствах стратегічного значення, що підтверджує тренд на поєднання антикорупційної профілактики та кібербезпекових технологій.

Суттєвим аспектом у зміцненні цього механізму є формування культури доброчесності на рівні корпоративного управління, тобто уповноважений має слідкувати за дотриманням норм, а також виступати фасилітатором етичних практик, проводити тренінги, комунікаційні кампанії та оцінку ризиків. Такі підходи дозволяють створити саморегульовану корпоративну систему, де антикорупційна політика інтегрується у всі бізнес-процеси, а не розглядається як зовнішній примус. Для підвищення дієвості інституту УАП доцільно закріпити на нормативному рівні мінімальні стандарти компетентності, періодичну атестацію та обов'язковість звітності перед вищими органами управління підприємства або державними наглядовими органами. Паралельно необхідно посилити роль електронних інструментів для моніторингу дотримання антикорупційних стандартів, зокрема шляхом створення єдиного реєстру корпоративних антикорупційних програм із відкритим доступом для громадськості (ініціатива, яку нині розглядає НАЗК у межах Digital Integrity Project).

Отже, упровадження інституту Уповноваженого з антикорупційної програми на підприємствах є не лише формальним елементом виконання антикорупційної стратегії, а й потужним інструментом забезпечення національної економічної безпеки. Він сприяє зменшенню транзакційних витрат, зниженню корупційних ризиків у господарських процесах, підвищенню довіри інвесторів і міжнародних партнерів, а також гармонізації корпоративного середовища України з європейськими стандартами належного врядування. Як підкреслюють експерти ЄС European Commission [193; 205], корпоративна антикорупційна відповідальність у державному секторі є одним із фундаментів економічної стійкості, що напряму пов'язана із здатністю держави гарантувати чесну конкуренцію, прозорість економічних процесів і дотримання принципів сталого розвитку.

Зважаючи на вищеокреслені елементи механізму реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки, слід зазначити, що він формується як системна багаторівнева архітектура, що поєднує нормативно-правові, інституційні, управлінські та цифрово-аналітичні компоненти в єдину цілісну модель забезпечення доброчесності публічного сектору та сталого розвитку економіки. У сучасних умовах воєнного та поствоєнного відновлення України антикорупційна політика не може розглядатися ізольовано від системи економічної безпеки – вона є одним із її функціональних субіндексів, що впливає на інвестиційну привабливість, стійкість фінансової системи та довіру до державних інститутів (Рис. 3.2).

У межах цього механізму ключовим координуючим ядром виступає НАЗК, яке виконує роль стратегічного інтегратора антикорупційної політики. Його діяльність охоплює розроблення Антикорупційної стратегії України та державної Антикорупційної програми, затвердженої Кабінетом Міністрів України (Постанова №157 від 04.04.2023 року), що визначає пріоритети запобігання, виявлення та усунення корупційних ризиків у державному управлінні, фінансово-бюджетній системі та корпоративному секторі.

Цей стратегічний блок забезпечує методологічну основу механізму, інтегруючи антикорупційну політику в економічні та безпекові координати держави відповідно до вимог Стратегії національної безпеки України (Указ Президента № 392/2020). Водночас координаційно-профілактичний рівень реалізації політики забезпечує практичну синхронізацію дій державних і недержавних акторів. НАЗК виступає як метаінституційний центр управління ризиками, який формує аналітичні моделі прогнозування та попередження корупційних загроз у секторах високого ризику – публічних закупівлях, енергетиці, обороні, податковій сфері. Його функціонування спирається на цифрові системи, такі як ProZorro, DOZORRO, Єдиний державний реєстр декларацій, які забезпечують відкритість і контрольованість управлінських процесів [192].

Структурний елемент	*Зміст і функціональне призначення*	*Проблеми реалізації*	*Пропоновані рішення / напрями удосконалення*
Антикорупційна стратегія та державна програма	Антикорупційна стратегія, розроблена НАЗК і затверджена КМУ, формує цілісну політико-правову рамку запобігання, виявлення та протидії корупції. Вона визначає пріоритети на середньострокову перспективу, узгоджуючи національні антикорупційні завдання із ЦСР ООН	Відсутність єдиної системи моніторингу виконання стратегії; низький рівень міжвідомчої координації; недостатня інтеграція з економічними пріоритетами держави.	Запровадження цифрової платформи оцінки виконання антикорупційної програми; створення міжвідомчого координаційного центру з моніторингу результатів; синхронізація антикорупційної політики з
Координація та профілактика	НАЗК здійснює функцію координаційного центру антикорупційної політики: розробляє стратегії, , моніторинг доброчесності та конфлікту інтересів, забезпечує відкритість фінансового контролю.	Обмеженість кадрових і технічних ресурсів; недостатня інтеграція інформаційних систем; фрагментарність взаємодії з регіональними органами.	Розширення аналітичного потенціалу НАЗК через використання big data-аналітики; створення єдиного реєстру конфліктів інтересів; підвищення спроможності регіональних підрозділів до реалізації профілактичних функцій.
Розслідування та правосуддя	НАБУ та САП забезпечують кримінально-правове переслідування корупційних злочинів, здійснюючи незалежне розслідування, процесуальний супровід і ініціювання притягнення до відповідальності осіб, причетних до корупції на вищому рівні.	Нестача технічних ресурсів, складність доказування в умовах цифрових злочинів, тривалі судові процедури, тиск на незалежність антикорупційних органів.	Інституційна консолідація НАБУ, САП і ВАКС у спільній аналітичній екосистемі; впровадження ШІ для аналізу доказів; посилення міжнародної співпраці.
Превенція та доброчесність	Формування етичної культури публічної служби, розвиток антикорупційної освіти, підвищення прозорості бюджетних процесів і відкритості державних даних.	Недостатній рівень антикорупційної освіти; низька інституційна культура доброчесності; формальний характер декларування доброчесності.	Інституалізація освітніх програм із доброчесності; обов'язкове впровадження антикорупційних стандартів у державну службу; створення етичних комісій.
Протидія корупції на підприємствах	Введення інституту Уповноваженого з антикорупційної програми в юридичних особах для запобігання конфлікту інтересів, підвищення корпоративної прозорості та створення системи управління корупційними ризиками.	Недостатня нормативна деталізація повноважень УАП; низький рівень цифрової інтеграції антикорупційного моніторингу; формальний підхід до реалізації	Запровадження стандартів компетентності та обов'язкової сертифікації УАП; цифровізація корпоративних процедур контролю; створення єдиного публічного реєстру корпоративних антикорупційних програм.
Громадський контроль і цифровізація	Громадянське суспільство й цифрові інструменти виступають гарантією публічної підзвітності, зокрема через електронні платформи моніторингу, open data, е-декларування, портал Prozorro тощо.	Обмежена участь громадян у моніторингу; цифрова нерівність; фрагментарність інтеграції громадських ініціатив у політику.	Розширення civic tech-рішень для антикорупційного нагляду; фінансова підтримка громадських IT-ініціатив; створення системи інтегрованих дашбордів.

Рис. 3.2. Механізм реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки *Джерело: сформовано автором*

Профілактична діяльність полягає у створенні механізмів доброчесності на рівні інституцій, що спрямовані на мінімізацію конфлікту інтересів, запобігання політичному лобізму та формування культури нульової толерантності до корупції.

Правоохоронно-судовий рівень механізму реалізується через діяльність спеціалізованих органів (НАБУ, САП та ВАКС), які забезпечують замкнутий цикл розслідування, процесуального супроводу та судового розгляду корупційних злочинів, що підсилює інституційну спроможність держави протидіяти економічним злочинам на найвищих рівнях влади. Взаємодія між цими інституціями базується на принципі функціональної автономії та процесуальної незалежності, що відповідає рекомендаціям GRECO та Європейської комісії в межах переговорного процесу щодо вступу України до ЄС.

Важливим напрямом механізму є протидія корупції у приватному секторі, що формується через запровадження посад Уповноважених з антикорупційних програм у юридичних особах, зокрема в державних підприємствах і стратегічних корпораціях. Цей елемент механізму сприяє створенню корпоративних систем доброчесності, внутрішнього аудиту, антикорупційного комплаєнсу та етичного менеджменту. Така практика узгоджується з положеннями Конвенції ООН проти корупції, яка передбачає необхідність залучення бізнесу до превентивних заходів, і з досвідом країн ЄС – зокрема, Литви та Польщі, де впроваджено обов’язкові антикорупційні кодекси поведінки для державних компаній.

Висновки до розділу 3

1. Модернізована антикорупційна система, побудована на основі концепції багаторівневої взаємодії, є ключовою умовою відновлення довіри до державних інститутів, оптимізації використання ресурсів і забезпечення макроекономічної стабільності. Запропоновані в розділі напрями та механізми можуть стати основою для розроблення Національної програми інституційної доброчесності 2026–2030 рр., орієнтованої на синергію державних, підприємницьких і громадських зусиль у сфері запобігання корупції та гарантування сталого економічного розвитку.

2. Існуюча антикорупційна архітектура України характеризується поліцентричною структурою, у якій функції розподілено між НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС, ДБР і органами місцевого самоврядування. Запропоновано авторську типологію інституційних ризиків – дублювання повноважень, політичного впливу, кадрової нестабільності, процедурної непрозорості й низької координації між вертикальними та горизонтальними структурами управління. На основі цього здійснено систематизацію проблем у вигляді матриці інституційних викликів антикорупційної системи України, що дало змогу конкретизувати напрями інституційного реформування. Було доведено, що ефективність антикорупційної політики прямо пов’язано з інституційною автономією та кадровою професіоналізацією спеціалізованих органів.

3. Антикорупційна політика має бути інтегрована в національну систему стратегічного планування, враховуючи, що корупційні ризики є одними з найсерйозніших загроз макроекономічній стабільності. Стратегічна модернізація повинна спиратися на чотири взаємопов'язані стовпи: розбудова інституційного потенціалу, запобігання, правоохоронна діяльність та залучення громадськості. Було розроблено розширену матрицю рішень щодо зменшення антикорупційних ризиків для усунення низки системних вразливостей – від дублювання функцій до загроз незалежності судових та слідчих органів. Стратегічне значення НАЗК як національного координатора у сфері запобігання

та створення єдиної цифрової аналітичної платформи для моніторингу конфліктів інтересів та перевірки декларацій доведено. Формування стратегії діяльності АЗ України відповідає стандартам GRECO, EPAC/EACN та UNCAC та базується на принципах доброчесності, відкритих даних та здорової економіки.

4. Розкрито механізм реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки. Сформовано цілісну модель механізму, що охоплює стратегічний, координаційний, правоохоронний, корпоративний і громадський рівні реалізації політики. Антикорупційна діяльність має розглядатися як частина системи економічної безпеки, оскільки корупція підриває довіру до фінансово-бюджетних інститутів, спричиняє втрату інвестиційних ресурсів і підвищує ризики макроекономічної нестабільності. Структурування механізму реалізації антикорупційної політики складається з п’яти ключових підсистем: антикорупційну стратегію, координацію й профілактику (НАЗК), розслідування й правосуддя (НАБУ, САП, ВАКС), корпоративну доброчесність (інститут УАП) та громадсько-цифрову підзвітність. Розроблено аналітичну таблицю механізму реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки, яка відображає взаємозв’язок між управлінськими функціями, інституційними ризиками та очікуваними ефектами для державної стійкості. Запропоновано створення єдиного національного реєстру корпоративних антикорупційних програм і впровадження системи сертифікації уповноважених осіб. Зазначені заходи, як доведено, сприяють зниженню транзакційних витрат бізнесу, гармонізації корпоративної доброчесності зі стандартами OECD і ЄС та підвищенню інвестиційної привабливості державного сектору.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні були розроблені теоретико-методологічних засад та розробка практичних рекомендацій щодо формування і реалізації антикорупційної політики України в координатах економічного розвитку держави. Результати дослідження дозволили сформулювати висновки та рекомендації, що мають теоретичне, методологічне і практичне значення:

1. Сформовано понятійно-категоріальний апарат дослідження та оцінено роль антикорупційної політики в системі публічного управління та економічного розвитку. Результати системного аналізу показали, що політика запобігання корупції – це не політика правових інструментів чи інституційних дій, а комплексна система з правовими, організаційними та економіко-адміністративними, цифровими, етичними та поведінковими компонентами. Саме тому, на основі аналізу було розроблено інтеграцію системного, інституційного та функціонального підходів, що дозволило окреслити внутрішню логіку кожної частини запобігання/контролю/правоохоронної діяльності/вилучення активів та відобразити економічні механізми мінімізації трансакційних витрат, тінізації, інституційних спотворень та максимізації інвестиційної привабливості. Системний підхід, наприклад, дозволяє нам описати політику як відкриту багаторівневу систему, де зміни в одному елементі цієї системи породжують хвильовий ефект на інші підсистеми; а інституційний підхід фокусується на формальних і неформальних правилах, підзвітності, механізмах стимулювання та контролю, оцінці спроможності антикорупційних органів; а функціональний підхід дозволяє декомпозувати політику на ключові функції: превентивну, контрольну, правозастосовну, відновлення активів, освітню та поведінково-моделюючу, з визначенням індикаторів для оцінки її ефективності. Це дало можливість переосмислити антикорупційну політику як багатовимірний чинник державного розвитку, що визначає якість управління та динаміку економічного зростання. (Завдання 1)

2. Вивчено генезу розвитку антикорупційної політики та механізмів її реалізації в координатах економічного розвитку. Виокремлено такі етапи розвитку антикорупційної політики: етап зародження (1991–1995 рр.); етап становлення загальних положень антикорупційної політики (1996–2003 рр.); етап первинної імплементації міжнародних стандартів (2004–2014 рр.); етап розвитку інституційного забезпечення та імплементації міжнародних підходів (2015–2021 рр.); етап адаптації антикорупційної політики у надзвичайних економічних та безпекових умовах (2022 р. – до сьогодні); поствоєнний етап змін антикорупційної політики та її удосконалення до міжнародної антикорупційної системи. Доведено, що формування сучасної системи відбувалося не лінійно, а через послідовність хвиль інституційної адаптації під впливом політичних криз, адміністративних реформ, соціального запиту на справедливість і міжнародних стандартів. Особлива увага приділена ролі актів GRECO, OECD, EPAC/EACN та UNCAC, які визначили вимоги до незалежності антикорупційних органів, прозорості державного сектору, етичних стандартів та системи декларацій. Слід зазначити, що виконання вимог міжнародних організацій в межах євроінтеграції призводить до необхідності адаптації національних норм до стандартів ЄС і, як наслідок, створення додаткового тиску на державні інститути; проте у довгостроковій перспективі сприятимуть імплементації міжнародних стандартів, підвищують вимоги до прозорості та доброчесності.

3. Наведено та систематизовано принципи, функції та складові реалізації антикорупційної політики, визначивши їхній зміст, взаємозв’язки та роль у формуванні інституційної архітектури політики. Принципи формування і реалізації антикорупційної політики охоплені: *загальними, спеціальними* та *приватними,* серед яких домінантними є: верховенство права, прозорість, підзвітність, інституційна доброчесність, цифрова відкритість та ризик-орієнтований моніторинг, невідворотність відповідальності, громадська участь та визначено їх вплив на економічний розвиток держави. Виділено 4 типи функцій антикорупційної політики в сучасних умовах: І. Інформаційно-

прогностична (цілісний процес збору, систематизації та аналітичної обробки даних); II. Ідеологічно-виховна (формування нульової толерантності суспільства до корупційних практик; III. Запобіжно-регулятивна (нормативне та процедурне регулювання поведінки учасників суспільно-економічних відносин); IV. Організаційно-охоронна (відображає захисний потенціал державної антикорупційної політики, орієнтований на гарантування суспільних інтересів, соціальних цінностей та стратегічної безпеки держави). Удосконалено зміст інституційної архітектури політики, у межах якої визначено структурні взаємозв'язки між правовими нормами, управлінськими процедурами, поведінковими стандартами та цифровими інструментами моніторингу. Уточнено зміст інституційної архітектури політики, яка включає: механізми підзвітності (accountability); стандарти прозорості (transparency); цифрові процедури моніторингу; етичні та поведінкові компоненти державної служби.

4. Було проаналізовано нормативно-правове забезпечення та регулювання антикорупційної політики, що виявило основні суперечності та недоліки в правовому регулюванні та міжінституційній співпраці, що обмежують її ефективність. Було виявлено кілька структурних суперечностей, зокрема фрагментацію законодавства, надмірну декларативність стратегічних документів, нерівномірність механізмів реалізації норм, відсутність належної координації різних рівнів державного управління, особливо у воєнний час. Було показано, що антикорупційна стратегія України на 2020–2025 роки в процесі цієї еволюції від програмного документа з рекомендаціями до повноцінної державної політики, закріпленої в законі та узгодженої з міжнародною політикою, набула системного, міжгалузевого та обов'язкового характеру, інтегруючи превентивні, інституційні та кримінально-правові підходи, водночас закладаючи основу для спільної роботи НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК та АРМА. Нова стратегія також узгоджена з європейськими та міжнародними нормами, включаючи GRECO, OECD, FATF та UNCAC, а також інструментами

моніторингу на міжнародному рівні як джерело зовнішнього контролю та каталізатор внутрішніх реформ у країні.

5. Досліджено організаційно-управлінське забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні, визначивши рівень інституційної спроможності в координатах економічного розвитку. Проведено інституційний аудит діяльності НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК, ДБР, Офісу Генерального прокурора, розроблено типологію інституційних ризиків антикорупційної системи, яка структурується за функціональним виміром (операційні, координаційні, процедурні, управлінські ризики), рівневим виміром (державний, правоохоронний, корпоративний, громадський рівні) та системним впливом (ризики, що спричиняють каскадні дисфункції в усіх підсистемах антикорупційної політики). Попри розбудовану інфраструктуру та наявність спеціалізованих органів, система стикається з дублювання повноважень, політична залежність, кадрова нестабільність, процедурна непрозорість і слабка міжвідомча координація продукують каскадні дисфункції, які знижують результативність політики.

6. Проаналізовано сучасний стан, виклики та напрями розвитку антикорупційної політики, а також оцінено її вплив на економічний розвиток та економічну безпеку. Вплив антикорупційної політики на економічну безпеку не обмежується загальною оцінкою рівня корупції, а проявляється через чотири ключові канали системної дії, які визначають стійкість держави: зниження ефективності публічного управління; погіршення інвестиційного клімату; соціальна нестабільність; понижена ефективність оборонного сектору у воєнний час. Встановлено, що наслідки корупції виходять за рамки злочинів і формують багаторівневу систему загроз, перед якими опиняються ефективність державного управління, інвестиційний клімат, соціальна довіра та оборонний потенціал держави у війні. Антикорупційна політика розглядається як засіб стабілізації суспільних очікувань, підвищення кредитоспроможності держави та підвищення ефективності бюджетної політики, що особливо важливо для макроекономічної стабілізації в умовах військового нападу. У зв'язку з цим

удосконалено методичний інструментарій вивчення впливу антикорупційної політики на економічну безпеку держави, посилено прямі та непрямі наслідки її реалізації.

7. Узагальнено досвід впровадження антикорупційної політики в державах-членах ЄС та визначено можливості його адаптації в Україні. Узагальнення європейських практик open data, integrity practices, data-driven accountability та risk-based compliance дозволило розробити критерії їх адаптації до українських реалій, упорядковані за інституційною сумісністю, нормативно-правовою конвергенцією, цифровою готовністю та ризик-профілем. Інструменти застосування європейських стандартів були вдосконалені шляхом data-driven accountability, громадського моніторингу та алгоритмічної оцінки ефективності політики. Сформульована стратегічна модель базується на зміцненні інституцій антикорупційних органів, процедур контролю (їх цифровій трансформації), забезпеченні сталої незалежності правоохоронних та судових органів, поширенні корпоративної доброчесності та розширенні можливостей публічної цифрової підзвітності. Обґрунтовано шляхи внутрішньої узгодженості вищезазначених у сфері економічної безпеки, що забезпечує їхню здатність розвивати стабільне антикорупційне середовище.

8. Запропоновано стратегічні напрями модернізації антикорупційної політики України в контексті сталого економічного розвитку. Виявлено відсутність узгодженості в регуляторній системі, фрагментацію інституційних компетенцій, політичне втручання в ключові органи, обмеження персоналу, низьку прозорість процедур та слабку інтеграцію цифрових рішень. У публічній сфері було виявлено низький рівень залучення громадськості та фрагментований громадський нагляд, а також неповну інтеграцію даних, обмежені аналітичні можливості та оперативну сумісність на ранніх стадіях між урядовими системами в цифровій сфері. Іншими заходами щодо посилення антикорупційної політики у зв'язку зі сталим економічним розвитком є повна оцінка законодавства для усунення суперечностей у ньому та приведення антикорупційної політики у відповідність до стратегії сталого розвитку,

розбудова інституційного потенціалу шляхом чіткого визначення функцій та незалежності інституцій і розвитку людських ресурсів, створення превентивного механізму шляхом сприяння дотриманню антикорупційних правил, етичних стандартів та використання цифрової системи управління ризиками, а також гармонізація слідчих органів для посилення можливостей правоохоронних органів шляхом стандартизації процедур, спільних навчань та моніторингу виконання судових рішень, а також стійка модель участі громадськості шляхом інституціоналізації механізмів нагляду та розширення доступу до інформації, разом із технологічними інноваціями в антикорупційній політиці шляхом впровадження технологій відкритих даних та аналізу ризиків на основі інструментів штучного інтелекту та побудови екосистеми підзвітності на основі даних.

9. Розроблено модель комплексного інтегрованого механізму реалізації антикорупційної політики в системі національної економічної безпеки, що охоплює стратегічну, координаційну, правоохоронну, превентивну, корпоративно-доброчесну, цифрову та громадсько-підзвітну підсистеми. Модель також дотримується принципів integrity-based governance, rule of law, accountability, evidence-based policymaking та digital-by-default, що робить модель придатною для повного або часткового впровадження в інших країнах. Стратегічний вимір моделі гарантує відповідність антикорупційної політики цілям національної безпеки та економіки; цикл координації та запобігання – розробка політики на основі ризиків під наглядом НАЗК та механізмами електронного моніторингу; підсистема правоохоронних органів та судової влади – замкнутий цикл боротьби з корупцією на вищому рівні, з незалежністю НАБУ, САП, ВАКС та поверненням активів; корпоративна сфера – застосування ризик-орієнтованого дотримання вимог та сприяння доброчесності державних та приватних структур; публічний та цифровий інтерфейс – сприятливе середовище для прозорості, відкритих даних та громадського моніторингу. Синтез цих факторів завершиться формулюванням гармонійної парадигми або структури, яка, серед іншого, обмежить можливості для корупції, сприятиме

створенню здорового інституційного середовища та посилить критичні аспекти фінансової безпеки, а саме: фіскальну стійкість, гарантію інвестицій, компетентне управління ресурсами та прозорість дій уряду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллаєв, В. А. О. (2023). Державна політика у сфері запобігання та протидії корупції: порівняння досвіду України та Азербайджанської республіки. : дис. … д-ра філософії : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування», галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування» / В. А. Абдуллаєв ; наук. керівник Л. В. Антонова ; ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2023. 250 с. https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1226

2. Адміністративно-правові проблеми протидії корупції в Україні : монографія / В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева, О. В. Клок ; за заг. ред. В. Я. Настюка. – Харків : Право, 2017. – 216 с.

3. Антикорупційна стратегія – https://nazk.gov.ua/uk/antykoruptsijna-strategiya/#:~:text=%D0%92%20%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%83%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BA%D0%B8%20%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0

4. Багрий-Шахматов Л. В. Уголовно-правовые и криминологические проблемы коррупции, теневой экономики и борьбы с ними. Одесса: Ластар, 2001. 530 с.

5. Банчук О.А., Дудоров О.О., Луцик В.В., Попович В.П., Сорока О.В., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. – К.: Ваіте, 2018. – 472 с. https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/1523446135commentary_corruption.pdf?utm_source=chatgpt.com

6. Баришніков В. М. Запобігання та протидія проявам корупці на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування: навч.-метод. посіб. К.: ІПК ДСЗУ, 2013. С. 172.

7. Боголєпова А. В. Сутність, основні принципи, форми та функції Антикорупційної політики держави. Державне будівництво. 2024. № 1 (35)/2024. С 335-343. DOI: https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-1-25

8. Бурак, М. В. (2019). Корупційні ризики в державних оборонних закупівлях: шляхи мінімізації. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 2(18). С. 103-115. https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/15126

9. Василевська Т. Е. Етика державного управління : підручник / Т. Е. Василевська, В. О. Саламатов, Г. Б. Марушевський ; за заг. ред. Т. Е. Василевської. – К. : НАДУ, 2015. – 204 с. http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/227/1/VasilevskaTE_Etika_der_ypravl_2015.pdf

10. Вербицький Д.А. Організаційно-управлінське забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні: практичні інструменти. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). №1 (18) 2026.* С. 67-77. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/35559/35548.DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-1(53)-67-77

11. Вербицький Д.А. Трансформація антикорупційної стратегії держави: парадигма сталого розвитку. *Національні інтереси України.* №1 (18) (2026). С. 1054-1066. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/35224

12. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-1(18)-1054-1066

13. Влада хоче зруйнувати незалежність антикорупційних органів, - Transparency International Ukraine. https://for-ua.com/article/1245947?utm_source

14. Гавриленко А. С., Терська С. Б. Формування стратегій і програм публічної рекламної діяльності в системі національної антикорупційної політики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 4. с. 24-31. https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.4.4

15. Ганьба О. Державна антикорупційна політика: поняття, сутність та загальні ознаки. Публічне право. 2021. № 4(44). С. 88–95. DOI: https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-44-10

16. Глущенко Н. В. Антикорупційна політика України: виклики та перспективи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. № 2(88), 349-354. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.47

17. Гришина Н.В., Ростовська К.В. Державна антикорупційна політика як адміністративно-правова категорія. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 11. С. 31–33. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/2.

18. Гульчук, Є. О. Онлайн-портал державних послуг в Україні «дія» як інструменту електронного урядування. DOI: https://doi.org/10.32782/1813-338X-2021.2.33

19. Гузоватий О. І., Титаренко О. О. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в Україні та деяких зарубіжних країнах : монографія / О.І. Гузоватий, О.О. Титаренко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 260 с. https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2377/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%93%D1%83%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B9.pdf?utm_source=chatgpt.com

20. Дейнека О. Г. Антикорупційна діяльність у сфері публічного управління та адміністрування : конспект лекцій / О. Г. Дейнека, Г. О. Дзядук. - Харків : УкрДУЗТ, 2022. - 51 с. http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/10351

21. Драган І. О., Шпак Ю. В. Антикорупційні стандарти в публічному управлінні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 6. с. 7-14. DOI: https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.6.1

22. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Національне агентство з питань запобігання корупції на варті попереднього рубежу протидії корупції: основні

проблеми та способи їх вирішення. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2018. №3. С. 60-73.

23. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування : монографія ; за ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. Київ, 2016. 524 с.

24. Заброда Д. Г. Поняття державної антикорупційної політики. Право і безпека. 2012. №. 2(44). URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Zn-EwsOvp-YJ:irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Pib_2012_2_24.pdf&cd=4&hl=ru&ct=clnk&gl=ua

25. Завдяки ProZorro Україна заощадила 45 мільярдів цього року. https://www.ukrinform.net/rubric-economy/3374378-ukraine-has-saved-45b-this-year-thanks-to-prozorro.html?utm_source

26. Захарченко В. Ю. Удосконалення законодавства у сфері протидії корупції в Україні / В. Ю. Захарченко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. № 1. С. 3-10. http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_1_3

27. Звіт Голови Вищого Антикорупційного Суду За 2024 – 2025 роки. https://court.gov.ua/storage/portal/hcac/documents/reports/chief_2024-2025.pdf

28. Зміни під час публічних закупівель на період воєнного стану - роз'яснення Мінекономіки. https://biz.ligazakon.net/news/229443_zmni-pd-chas-publchnikh-zakupvel-na-perod-vonnogo-stanu---rozyasnennya-mnekonomki#:~:text=Так%2C%20з%2009.07.2024%20набрала%20чинності%20постанова%20Кабінету%20Міністрів,пункту%204%20змін%2C%20які%20набирають%20чинно.

29. Інформація про засуджених та виправданих ВАКС станом на 31.12.2024 року. https://data.gov.ua/en/dataset/1b3a0daf-a6aa-4b8e-9b1a-c46da03e5a7f/resource/d6d91cbe-9d3a-4218-9c5e-cdfa690d0345

30. Інформація про результати роботи у сфері протидії та виявлення корупції за 2021 рік. https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/rez_corruption_2021.pdf

31. Інформація щодо виконання Міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади заходів Державної антикорупційної програми на 2023—2025 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 04 березня 2023 р. № 220, строк виконання яких визначено у 2023, 2024 роках. https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/zvit_anticore_zvedenyy_serpen_2024.pdf

32. Калугіна І. О. Антикорупційна правова політика: природа і зміст. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. с. 28-37. https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.5

33. Кальман О., Гладун О. Координація діяльності правоохоронних органів із запобігання і протидії корупції: вимоги нового законодавства. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. с. 85-90.

34. Кальман, О. Г. Стан і перспективи організаційно-правового забезпечення протидії та запобігання корупції в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*, 2007. № 15. с. 39-50.

35. Камлик М. І., Невмержицький Є. В. Корупція в Україні. Київ: Т-во «Знання», КОО, 1998. 187 с.

36. Кампанія декларування-2024: декларації подали майже 627 тисяч публічних службовців. https://nazk.gov.ua/uk/novyny/kampaniya-deklaruvannya-2024-deklaratsii-podaly-mayzhe-627-tysyach-publichnyh-sluzhbovtsiv/

37. Книш С. Антикорупційна політика європейського союзу: етапи формування, здобутки і перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. №1. 67-77 с. DOI: 10.35774/app2024.01.067

38. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції № 995_c16 від 18.10.2006. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

39. Кондратенко В. М. Особливості реалізації державної антикорупційної політики в адміністративній діяльності поліції на сучасному етапі євроінтеграції України. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021. №11. 59-63 с. DOI: https://doi.org/10.36550/2522-9230-2021-11-59-63

40. Конституція України № 254к/96-ВР від 01.01.2020. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

41. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність. https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/1f23b766-e031-4c3f-81a4-0167b4f93116.pdf

42. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність. https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/Pages/70/f5/70f5b2f90b754dc70de685d9bba25223e3e717f15583322324126276f8ff51ec6849901.pdf

43. Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність. https://nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp-content/uploads/Pages/07/17/0717bf197d9dbfd35baa6d2e939ca43a2e474607855523 28ee7bd5e2fdebb05e11548549.pdf

44. Корупційні ризики в публічних закупівлях під час воєнного стану: рекомендації НАЗК. https://nazk.gov.ua/uk/uk/koruptsijni-ryzyky-v-publichnyh-zakupivlyah-pid-chas-voyennogo-stanu-rekomendatsiyi-nazk/?utm_source

45. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії. Зелена книга державної політики / Дрьомов С. В., Кальниш Ю. Г., Клименко Д. Б. та ін. К.: ДП НВЦ "Пріоритети", 2010. С. 88.

46. Костенко О. Корупція в Україні у світлі політичної кримінології // Політ. менеджмент. 2009. № 1. С. 49–54.

47. Котуков О. А., Солових В. П. Теоретичні аспекти формування антикорупційної політики в ракурсі державного управління (за досвідом країн, що розвиваються). Державне будівництво. 2022. № 2 (32). С. 77–91. DOI: https://doi.org/10.26565/1992-2337-2022-2-08

48. Кравченко С. О. Підходи до розуміння антикорупційної політики в публічному управлінні. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Публічне управління*. 2018. № *29*(68). С. 28-33. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/2_2018/2_2018.pdf#page=34

49. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) № 994_101 від 18.10.2006. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text

50. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 17.07.2025. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

51. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 01.08.2025. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

52. Кудерміна О. І., Казміренко Л. І., Андросюк В. Г., Мартиненко В. О., Фодчук А. Б. Психологічні засади запобігання корупційним правопорушенням в органах державної влади та місцевого самоврядування. 2019. https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/17595

53. Липовська Н. А., Квеліашвілі І. М. Формування управлінської культури керівників територіальних органів Державної фіскальної служби України (на прикладі митниць). *Аспекти публічного управління*. 2015. №11-12. 61-69 с.

54. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Київ: Юридична думка, 2004. 400 с.

55. Методичні Рекомендації щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та

врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції. https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/NAZK_met_rec_2021.pdf

56. Мотренко, Т. В. (2005). Зміни у правовому регулюванні державної служби-основа для її системної трансформації. *Університетські наукові записки*, (1-2), 289-295.

57. Навчальні інструменти для викладачів і фахівців. Серія модулів УНЗ ООН з протидії корупції: Модуль 4 - Корупція в публічному секторі. https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/ukrainian/UA_Anti-Corruption_Module_4_Public_Sector_Corruption.pdf?utm_source

58. Навчально-методичний посібник з підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, на яких покладено обов'язки з організації роботи щодо запобігання та протидії проявам корупції (I-VII категорії посад). https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/posibnik.pdf

59. НАЗК врегулювало механізм повернення декларацій до публічної частини Реєстру декларацій. https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-vregulyuvalo-mehanizm-povernennya-deklaratsiy-do-publichnoi-chastyny-reestru-deklaratsiy/

60. Наумчук К. М. Державна антикорупційна політика України. Економіка, управління та адміністрування. 2023. № (2(104). С. 156–162. DOI: https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)- 156-162.

61. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. К.: КНТ, 2008. 368 с.

62. Нижник Н., Муза, О. Інституційна модернізація державної служби України в сучасних умовах. Law of Ukraine. 2016. №9. https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Agcd%3A12%3A2184940/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Agcd%3A119035690&crl=c&link_origin=scholar.google.com

63. Новак А. Формування та реалізація національної антикорупційної політики на загальнодержавному та регіональному рівнях. Науковий вісник «Демократичне врядування». 2016/2017. № 18/19. С. 23–28.

64. Нонік В. В. Формування та реалізація антикорупційної політики в Україні: теорія, методологія, практика: монографія. – Житомир: Вид О.О. Євенок, 2019. – 316 с. http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/8062

65. Огляд ОЕСР доброчесності та боротьби з корупцією в Україні. https://www.oecd.org/uk/publications/5f7daca7-uk/full-report/strengthening-integrity-in-the-judiciary-and-enforcement-of-corruption-offences_3651d315.html

66. Оптимізація Державних Закупівель через Прозорро: Найкращі Практики. https://kryvbas.dp.ua/useful/optymizacziya-derzhavnyh-zakupivel-cherez-prozorro-najkrashhi-praktykyhttps://kryvbas.dp.ua/useful/optymizacziya-derzhavnyh-zakupivel-cherez-prozorro-najkrashhi-praktyky#:~:text=Однією%20з%20головних%20переваг%20системи%20Про.

67. Пархоменко-Куцевіл О. І. Наукові підходи до формування понятійно-категоріального апарату визначення ”корупція“. Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2018, вип. 56(2), с. 17–23. https://doi.org/10.32689-2522-4603-2018-02-17-23

68. Переклади актів acquis ЄС. https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/perekladi-aktiv-acquis-yes

69. Питання запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України № 1422 від 08.12.2009. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1422-2009-%D0%BF

70. План здійснення заходів щодо запобігання корупції. https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/pl_2017-corruption.pdf

71. Понад 2 млрд електронних медичних записів для понад 35 млн пацієнтів внесено в ЕСОЗ. https://ehealth.gov.ua/2023/07/25/ponad-2-mlrd-elektronnyh-medychnyh-zapysiv-dlya-ponad-35-mln-patsiyentiv-vneseno-v-esoz/

72. Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки: Проєкт Закону № 2679-VIII від 07.02.2019. Верховна Рада України. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63942

73. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України № 1150-IX від 30.06.2024. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text

74. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України № 2447-VIII від 08.11.2024. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text

75. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України № 3207-VI від 07.04.2011. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17#Text

76. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України № 3207-VI від 07.04.2011. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17#Text

77. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики: Закон України № 224-VII від 14.05.2013. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/224-18#Text

78. Про Державне бюро розслідувань: № 794-VIII від 25.10.2024. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text

79. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 17.07.2025. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text

80. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 - 2017 роки: Закон України № 1699-VII від 14.10.2014. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text

81. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України № 2322-IX від 20.06.2022. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text

82. Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям: Постанова Кабінету Міністрів України № 1195 від 16.11.2011. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF

83. Про Кабінет Міністрів України: Закон України № 794-VII від 30.08.2025. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text

84. Прокопів Б. Стан та шляхи вдосконалення реалізації антикорупційної політики України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 1. с. 152-156. https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/633.

85. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР від 12.09.2025. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text

86. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України № 1698-VII від 14.10.2014. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18

87. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України № 772-VIII від 30.07.2025. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text

88. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки: Указ Президента України № 1001/2011 від 21.10.2011. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011#Text

89. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 12.09.2025. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

90. Про Національну раду з питань антикорупційної політики: Указ Президента № 808/2014 від 03.06.2020. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808/2014#Text

91. Про першочергові заходи з реалізації Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції: Указ Президента України № 964/2011 від 05.10.2011. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964/2011

92. Про прокуратуру: Закон України № 1697-VII від 07.09.2025. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text

93. Про Службу безпеки України: Закон України № 2229-XII від 31.07.2025. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text

94. Про судоустрій і статус суддів: Закон України № 1402-VIII від 04.06.2025. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text

95. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/

96. Ревак О. І. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

97. Результати роботи НАБУ і САП. https://reports.nabu.gov.ua/

98. Роз'яснення НАЗК щодо застосування окремих положень ЗУ «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю № 1 від 13.02.2020. https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/Rozyasnennya-2020-finish-12.02.2020.pdf

99. Роз'яснення НАЗК «Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю» № 11 від 29.12.2021. https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/Rozyasnennya_2021_11.pdf

100. Роз'яснення НАЗК щодо механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупції № 3 від 24.02.2021. https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/Rozyasnennya-Vykryvach-Zaohochennya_2021_3.pdf

101. Романюк, Б. В. (2010). Світовий досвід створення та функціонування інституцій з попередження та боротьби з корупцією. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*, (22), 3-12.

102. Ростовська, К. В. (2023). Аналіз змісту поняття «державна антикорупційна політика». *«Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку» Goals of Sustainable Development in the Aspect of Strengthening the National*, 377. https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi75/0055991.pdf#page=377

103. Савченко А. В. Поняття "корупція" у контексті кримінального права // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. тез доп. V Міжнар. наук. практ. конф, (31 берез. 2017 р., м. Харків). Х.: ХНУВС, Кримінол. асоц. України, 2017. С. 165–166.

104. Серьогін С. С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади. *Університетські наукові записки*. 2009. №4. 284-289 с. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_4_51

105. Скочиляс-Павлів О.В. Правові аспекти удосконалення державної антикорупційної політики. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 807. С. 27–33.

106. Скулиш, Є. (2013). Державне бюро розслідувань як спеціально уповноважений суб'єкт протидії корупції. *Вісник Національної академії прокуратури України*, (3), 68-72.

107. Скулиш Є. Д. Корупція в Україні: основні напрями протидії в сучасних умовах. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. №16. 153-164 с.

108. Скулиш Є. Явище корупції: теоретико-правовий аспект. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. №2. 93-99 с.

109. Статистичні звіти ВАКС про здійснення правосуддя. https://hcac.court.gov.ua/hcac/gromadyanam/reports/

110. Сурай І. Кадрові служби органів державної влади в контексті модернізації законодавства України про державну службу. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. №2. 267-277 с.

111. Типові корупційні ризики у публічних закупівлях. https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Typovi-koruptsijni-ryzyky-u-publichnyh-zakupivlyah.pdf?utm_source

112. Тучак Р. М. Питання правового статусу суб'єктів боротьби з корупцією. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. №35. 59-67 с.

113. Україна заощадила 9,15 млрд гривень завдяки інфраструктурним тендерам через систему ProZorro. https://www.ukrinform.net/rubric-economy/2509482-ukraine-saved-uah-915-bln-due-to-infrastructure-tenders-through-prozorro-system.html?utm_source

114. Україна втратила $770 мільйонів через корупцію в закупівлях зброї: як посередники зникали з грошима. https://igs.org.ua/ukrayina-vtratyla-770-miljoniv-cherez-koruptsiyu-v-zakupivlyah-zbroyi-yak-poserednyky-znykaly-z-groshyma/koruptsiya/

115. Футей Б. Окрема думка та соціальні перетворення: важливість судових рішень. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2016. №181. 35-38 с.

116. Хаванов А. Вплив корупції на економічну безпеку держави: аналіз механізмів та наслідків. *Економіка та суспільство*. 2024. №62. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-62-114

117. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією № 994_102 від 16.03.2005. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text

118. Шість років роботи ВАКС: аналіз досягнень, викликів та рекомендації. https://ti-ukraine.org/research/shist-rokiv-roboty-vaks-analiz-dosyagnen-vyklykiv-ta-rekomendatsiyi/

119. About the Project: MoMoEU. https://momoeu.chance.international/about-project/

120. Activity Type: Communication campaign. European Research Centre for Anti-corruption and State-building. https://www.againstcorruption.eu/activity_types/communication-campaign/

121. Agu, J. C., Nkwo, F. N., & Eneiga, R. U. (2024). Governance and anti-corruption measures in Nigeria: Strategies for enhancing transparency, accountability and public trust. *International Journal of Economics and Public Policy*, *8*(1), 1-15. http://eprints.gouni.edu.ng/id/eprint/4553

122. Amundsen I. *Political corruption: An introduction to the issues*. Chr. Michelsen Institute. 1999. http://hdl.handle.net/11250/2435773

123. Analysis of the Rule of Law Roadmap: Anti-Corruption Aspects. https://ti-ukraine.org/en/news/analysis-of-the-rule-of-law-roadmap-anti-corruption-aspects/?utm_source

124. Analyst: Zelenskyy's words aren't enough—anti-corruption agencies must act. https://english.nv.ua/nation/nabu-and-sapo-must-prove-independence-after-zelenskyy-s-statement-analyst-says-50531896.html

125. Analytical report "Opinions and views of Ukrainians on state electronic services in 2024". https://www.undp.org/ukraine/publications/analytical-report-opinions-and-views-ukrainians-state-electronic-services-2024?utm_source

126. Annual Activity Report 2024: European Anti-Fraud Office (OLAF). https://commission.europa.eu/document/download/cfc222f3-15af-4c83-9cd2-110489f5c65b_en?filename=OLAF_AAR_2024_final.pdf

127. Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024. https://www.oecd.org/en/publications/anti-corruption-and-integrity-outlook-2024_968587cd-en.html

128. Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia plenary meeting 2024. https://www.oecd.org/en/events/2024/09/anti-corruption-network-for-eastern-europe-and-central-asia-plenary-meeting-2024.html

129. Anti-corruption reforms in Ukraine: 4th round of monitoring of the Istanbul Anti-CorruptionAction Plan. https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/ACN-Ukraine-Round-4-Monitoring-Report-ENG.pdf

130. Anti-Corruption Steps Ukraine Must Take in 2025. https://ti-ukraine.org/en/news/anti-corruption-steps-ukraine-must-take-in-2025-2/

131. Anti-Corruption Strategy. https://nazk.gov.ua/en/anti-corruption-strategy/

132. Anti-Corruption Strategy 2026-2030 and anti-corruption mainstreaming in negotiations with the EU - priorities for cooperation between the NACP and EUACI. https://nazk.gov.ua/en/anti-corruption-strategy-2026-2030-and-anti-corruption-mainstreaming-in-negotiations-with-the-eu-priorities-for-cooperation-between-the-nacp-and-euaci/

133. Anti-Money Laundering Directives: EU legislation. LSEG Risk Intelligence. https://www.lseg.com/en/risk-intelligence/financial-crime-risk-management/eu-anti-money-laundering-directive

134. Access to European Union law. https://eur-lex.europa.eu/TodayOJ/

135. Baldynyuk V. Anti-corruption strategies in public administration: challenges and prospects for Ukraine. *Public Management and Policy*. 2024. №1. P. 21-30. https://doi.org/10.70651/3041-2498/2024.1.03

136. Barafi J., Alkrisheh M. A., Al-Obeidi A. H., Alsaadi S., & Mahameed W. F. Anti-corruption mechanisms: a study in the light of international law and national regulations. Journal of Governance and Regulation/Volume. 2022. №11(4). DOI: https://doi.org/10.22495/jgrv11i4siart3

137. Basabose J. D. D. The concept of corruption. In Anti-corruption Education and Peacebuilding: The Ubupfura Project in Rwanda (pp. 13-45). Cham: Springer International Publishing. 2019. https://doi.org/10.1007/978-3-030-03365-1_2

138. Benito B., Guillamón M. D., Ríos A. M. Transforming European Governance: Proposals Towards Transparency, Sustainability and Efficiency for the New European Commission (2024–2029). Financial Accountability & Management. 2025. https://doi.org/10.1111/faam.70007

139. Bondarenko O. S., Tymoshenko O. O. Counteraction corruption under martial law: an analysis of problems and opportunities. Law & Safety. 2024. P. 127-139. doi: 10.32631/pb.2024.2.12

140. Businesses' attitudes towards corruption in the EU in 2024. https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3180

141. Cendon A. B. Accountability and public administration: Concepts, dimensions, developments. Openness and transparency in governance: Challenges and opportunities. 2000. P. 22-61. https://www.nispa.org/files/publications/ebooks/nispacee-opennes2000.pdf#page=24

142. Charron N. The impact of socio-political integration and press freedom on corruption. The Journal of Development Studies. 2009. №45(9). P. 1472-1493. https://doi.org/10.1080/00220380902890243

143. Citizens' attitudes towards corruption in the EU in 2024. https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3217

144. Combating Corruption in EU Legislation: An Analysis of Some Aspects of the Commission Proposal for the EU Anti-corruption Directive. https://eucrim.eu/media/articles/pdf/eucrim-article-2023-025.pdf

145. Commission Decision of 31 January 2018 on a Code of Conduct for the Members of the European Commission. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018D0221(02)

146. Commission Staff Working Document: Ukraine 2024 Report. European Commission. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

147. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee - On a comprehensive EU policy against corruption /* COM/2003/0317 final */. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52003DC0317&utm_source

148. Communication from Vice-President Šefčovič to the Commission on Guidelines on Gifts and Hospitality for the staff members. https://commission.europa.eu/system/files/2017-01/communication-to-the-commission-guidelines-on-gifts-and-hospitality_2012_en.pdf

149. Competitive procurement in Ukraine increased to UAH 841 billion: Prozorro introduces new mechanisms. https://timeukraineisrael.com/en/news/economics/competitive-procurement-in-ukraine-increased-to-uah-841-billion-prozorro-introduces-new-mechanisms/?utm_source

150. Compliance Report of GRECO's Fourth Evaluation Round. https://nazk.gov.ua/en/bez-kategoriyi/the-compliance-report-assessing-the-measures-taken-by-ukraine-to-implement-the-recommendations-issued-in-the-fourth-round-evaluation-report-published/?utm_source

151. Council Decision 2008/852/JHA of 24 October 2008 on a contact-point network against corruption. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008D0852&qid=1655905011063

152. Consolidated text: Regulation No 31 (EEC), 11 (EAEC), laying down the Staff Regulations of Officials and the Conditions of Employment of Other Servants of the European Economic Community and the European Atomic Energy Community. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A01962R0031-20160101

153. Consolidated text: Rules of Procedure of the Commission (C(2000) 3614). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02000Q3614-20111116

154. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT

155. Convention drawn up on the basis of Article K.3 (2) (c) of the Treaty on European Union on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:41997A0625(01)

156. Corruption Perceptions Index. https://www.transparency.org/en/cpi/2024/index/ukr

157. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors: FOURTH EVALUATION ROUND (Adopted by GRECO at its 98thPlenary Meeting). Strasbourg, 18-22 November 2024. https://rm.coe.int/grecorc4-2024-15-final-eng-add-to-the-2nd-compliance-report-ukraine-pu/1680b45887

158. Corruption risks during reconstruction and expert support for the future anti-corruption strategy: NACP Head discusses expanding cooperation with the World Bank. https://nazk.gov.ua/en/corruption-risks-during-reconstruction-and-expert-support-for-the-future-anti-corruption-strategy-nacp-head-discusses-expanding-cooperation-with-the-world-bank/?utm_source

159. Criminal Law Convention on Corruption. https://rm.coe.int/168007f3f5?utm_source

160. Crippa, L. (2023). Do corporate regulations deter or stimulate investment? The effect of the OECD anti-bribery convention on FDI. *The Review of International Organizations*, 1-27. https://doi.org/10.1007/s11558-023-09519-y

161. Davis, K. E. (2021). Anti-corruption law and systemic corruption: The role of direct responses. Revista Direito GV, 17(2), e2129. https://www.scielo.br/j/rdgv/a/nrrpchTsh9GT6HcPdKQDPQb/?format=html&lang=en

162. Della Porta, D., & Vannucci, A. (2016). *The hidden order of corruption: An institutional approach*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315557267

163. Development and Implementation of Anti-Corruption Education Programs for Universities in Bulgaria, Greece, and Croatia. https://www.anticorredu.eu

164. Diia—thecatalystofUkraine'se-governancerevolution. https://ukraine.ua/diia-the-catalyst-of-ukraines-e-governance-revolution/?utm_source

165. Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32014L0042&qid=1655905754847&rid=1

166. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC (Text with EEA relevance). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32015L0849&qid=1655905425327&rid=1

167. Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2017 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1371&qid=1655905063497

168. Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32018L1673&qid=1655905509021&rid=1

169. Directive (EU) 2019/1937 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2019 on the protection of persons who report breaches of Union law. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32019L1937&qid=1655906211785&rid=1

170. Dobel, J. P. (1978). The corruption of a state. American Political Science Review, 72(3), P. 958-973. https://doi.org/10.2307/1955114

171. Doig A. Good government and sustainable anti-corruption strategies: A role for independent anti-corruption agencies?. Public administration and development. 1995. №15(2). P. 151-165. https://doi.org/10.1002/pad.4230150206

172. Dyka O., Naumchuk K., Suprunova I., Trosteniuk T., Verbovs'kyy V. Corruption and shadow economy as determining factors of influence on economic security of Ukraine. Baltic Journal of Legal and Social Sciences. 2024. №1. P. 7-13. https://doi.org/10.30525/2592-8813-2024-1-1

173. e-Declarations: Ukraine’s Anti-Corruption Tool Driving Transparencyand Reform. https://ukraine.ua/e-declarations-ukraines-anti-corruption-tool-driving-transparency-and-reform/?utm_source

174. EPPO Annual Report 2023. https://www.eppo.europa.eu/sites/default/files/2024-03/EPPO_Annual_Report_2023.pdf

175. E-Public Procurement. https://vpt.lrv.lt/en/e-public-procurement/

176. ERASMUS+ Project Announcement: PROtect Integrity Responsibly. https://euathletes.org/erasmus-project-announcement-protect-integrity-responsibly/

177. Espinosa V. I., Pino A. E-Government as a development strategy: The case of Estonia. International Journal of Public Administration. 2025. №48(2). P. 86-99. https://doi.org/10.1080/01900692.2024.2316128

178. EU legislation on anti-corruption. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/democracy-eu-citizenship-anti-corruption/anti-corruption/eu-legislation-anti-corruption_en

179. EU must choose: Strong anti-corruption rules or business as usual. Transparency International. https://www.transparency.org/en/press/civil-society-organisations-urge-eu-leaders-deliver-on-anti-corruption-standards

180. Europe after the Eastern Enlargement of the European Union: 2004-2014. https://eu.boell.org/en/2014/06/10/europe-after-eastern-enlargement-european-union-2004-2014?utm_source

181. European Anti-Fraud Office (OLAF). https://anti-fraud.ec.europa.eu/index_en

182. European Anti-Fraud Office (OLAF): History. https://anti-fraud.ec.europa.eu/about-us/history_en

183. European Commission Report 2024: Assessment of Ukraine's progress in preventing and combating corruption. https://nazk.gov.ua/en/news/european-commission-report-2024-assessment-of-ukraine-s-progress-in-preventing-and-combating-corruption/

184. European Public Prosecutor's Office. European Council. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eppo/

185. European Semester Thematic Factsheet: Fight Against Corruption. European Commission. https://commission.europa.eu/system/files/2018-06/european-semester_thematic-factsheet_fight-against-corruption_en_0.pdf

186. EU welcomes Ukraine's pledge to protect anti-corruption agencies. https://www.reuters.com/world/eu-welcomes-ukraines-pledge-protect-anti-corruption-agencies-2025-07-24/?utm_source

187. External Sector Statistics. https://bank.gov.ua/en/statistic/sector-external?utm_source

188. Fabra-Mata J., Teigen Asselin de Williencourt A. M., Chigas D. V., Grødeland Å. B. Ukraine: Corruption risks and mitigation strategies: Literature review. Department for Evaluation, Norad. 2024. https://www.norad.no/contentassets/36d0f4679c484a52be5be5a4c3cac724/3.2024_literature-review-ukraine-corruption-risks-and-mitigation-strategies.pdf?utm_source

189. Fijnaut C., Huberts, L. (Eds.). Corruption, integrity and law enforcement (Vol. 1, p. 3). The Hague: Kluwer law international. 2002. https://doi.org/10.1163/9789004481213_002

190. First positive outcomes of GRECO and FEDE's co-operation on education. Group of States against Corruption. https://www.coe.int/en/web/greco/-/first-positive-outcomes-of-greco-and-fede-s-co-operation-on-education

191. Fritzen S. Beyond "political will": How institutional context shapes the implementation of anti-corruption policies. Policy and Society. 2005. №24(3). P. 79-96. https://doi.org/10.1016/S1449-4035(05)70061-8

192. Gong T., Lau C. H. Navigating anti-corruption strategies. Global Public Policy and Governance. 2024. №4(3). P. 225-230. https://doi.org/10.1007/s43508-024-00099-0

193. Global Corruption Barometer. https://www.transparency.org/en/gcb?gad_source=1&gad_campaignid=15272034946&gbraid=0AAAADud0D-

rjQnMqxeBJe7A8x_geLALT&gclid=EAIaIQobChMIuIfl8vvNkAMVpZ2DBx20QRcSEAAYASAAEgJcCfD_BwE

194. GRECO and FEDE launch anti-corruption education module. https://www.coe.int/en/web/greco/-/greco-and-fede-launch-anti-corruption-education-module

195. GRECO report: Ukraine's progress in implementing anti-corruption recommendations for judges, prosecutors and parliamentarians is noted. https://nazk.gov.ua/en/greco-report-ukraine-s-progress-in-implementing-anti-corruption-recommendations-for-judges-prosecutors-and-parliamentarians-is-noted-report-in-ukrainian/

196. G20/OECD Principles of Corporate Governance (2023) (Principles), and the OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises (2024) (Guidelines). https://www.worldbank.org/en/events/2024/09/19/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-and-revised-oecd-guidelines-on-corporate-governance-of-state-owned-enterpris

197. Handelman S. Comrade criminal: Russia's new mafiya. Yale University Press. 1995.

198. Harris P. Socialist Graft: The Soviet Union and the People's Republic of China. In Political Corruption (pp. 513-533). Routledge. 2024. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003575658-40/socialist-graft-soviet-union-people-republic-china-peter-harris

199. Hellman J. State Capture in Transition Submission to the Judicial Commission of Inquiry into Allegations of State Capture, Corruption and Fraud in the Public Sector including Organs of State Joel Hellman and Daniel Kaufmann. 2018. https://resourcegovernance.org/sites/default/files/documents/state-capture-in-transition.pdf

200. HELP Online Courses. Group of States against Corruption. https://www.coe.int/en/web/greco/help-online-courses

201. Herasymiuk K., Martselyak O. V., Kirichenko Y. N., Zhmur N. V., Shmalenko I. I. Principles of integrity and good governance in public administration.

International Journal of Management. 2020. №11(4). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3601652

202. How the West Is Helping Ukraine with Anti-Corruption Reforms. https://www.wilsoncenter.org/blog-post/how-west-helping-ukraine-anti-corruption-reforms?utm_source

203. In 2023, the number of court decisions on corruption offences increased by 40% - NACP report. https://nazk.gov.ua/en/news/in-2023-the-number-of-court-decisions-on-corruption-offences-increased-by-40-nacp-report/?utm_source=chatgpt.com

204. Italy arrests 22, seizes millions in EU fund fraud case. Reuters. https://www.reuters.com/world/europe/italy-arrests-22-seizes-millions-eu-fund-fraud-case-2024-04-04/

205. Integrity Pacts – Civil Control Mechanism for Safeguarding EU Funds. Transparency International. https://www.transparency.org/en/projects/integritypacts

206. Integrity Pacts. European Commission. https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/improving-investment/integrity-pacts_en

207. Integrity pacts in the EU: Suitability, set up and implementation. Transparency International. https://www.transparency.org/en/publications/integrity-pacts-european-union-guidebook

208. Joint Investigation Teams: Practical Guide. https://www.eurojust.europa.eu/publication/jits-practical-guide

209. Karpenko, L., Izha, M., Verbitsky, D., & Burdeinyi, O. (2023). International Retrospective of the Anti-Corruption Standards Development in the Economic Security System of Ukraine. *Journal of Public Policy and Administration*, *USA,7*(1), p. 18–24. URL: https://doi.org/10.11648/j.jppa.20230701.13

210. Karpenko L., Verbytskyy D. Anti-corruption transformations in the conditions of the formation of the "digital economy" in Ukraine . *International Relations 2023: Current issues of world economy and politics. Proceedings of scientific works. University of Economics in Bratislava, Faculty of International Relations,* 2023.

P. 255-266/ URL: https://fmv.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencia-smolenice/2023/smolenice_2023.pdf

211. Klitgaard R. Subverting corruption. Finance and Development. 2000. №37(2), P. 2. https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2000/06/pdf/klitgaar.pdf

212. Komornicka A. Winner of the Saki Ruth Dockrill Memorial Prize 'The Unity of Europe is inevitable': Poland and the European Economic Community in the 1970s. Cold War History. 2020. №20(4) P. 483-501. https://doi.org/10.1080/14682745.2020.1757651

213. Korohod S. The Problem and Significance of Detection, Combatting and Qualification of Corruption Criminal Offenses. Вісник Національного Університету "Львівська Політехніка." 2025. №12(46). P. 140–145. https://doi.org/10.23939/law2025.46.140

214. Lenard B. A. Outsiders in an Inside Game: The Effects of the Traditional Soviet Economy of Favors on Foreigners Doing Business in Contemporary Russia. 2012. https://scholarship.claremont.edu/pomona_theses/67/

215. Mahuwi L., Israel B. Promoting transparency and accountability towards anti-corruption in pharmaceutical procurement system: does e-procurement play a significant role?. Management Matters. 2024. №21(1). P. 20-37. https://doi.org/10.1108/MANM-07-2023-0027

216. McKinney J. B. Public administration: Balancing power and accountability. 1998. https://www.torrossa.com/en/resources/an/5756907

217. Miller S. Corruption and anti-corruption in policing--philosophical and ethical issues. Dordrecht: Springer. 2016. https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-46991-1

218. Ministry for Restoration of Ukraine presents anti-corruption programme. https://www.undp.org/ukraine/press-releases/ministry-restoration-ukraine-presents-anti-corruption-programme?utm_source

219. Minutes of the 32nd meeting of the OLAF Anti-Fraud Communicators' Network (OAFCN), 28-29 March 2023, Brussels. https://anti-

fraud.ec.europa.eu/document/download/08df1e8f-5315-4e7f-aa9f-144beb6437db_en?filename=minutes-32nd-oafcn-meeting_en.pdf&prefLang=ro

220. Mission and tasks. The independent public prosecution office of the EU. https://www.eppo.europa.eu/en/about/mission-and-tasks

221. Modise J. M., Modise P. S. (2023). Improved public trust, integrity and good governance with respect to corruption. International Journal of Innovative Science and Research Technology. 2023. №8(3). P. 2573-2583. https://www.researchgate.net/profile/Professor-Modise/publication/370496696_Improved_Public_Trust_Integrity_and_Good_Governance_with_Respect_to_Corruption/links/672b13e077b63d1220dd03dd/Improved-Public-Trust-Integrity-and-Good-Governance-with-Respect-to-

222. Monteduro F., Hinna A., Moi S. Governance and corruption in the public sector: An extended literature review. Governance and performance in public and non-profit organizations. 2016. P. 31-51. https://doi.org/10.1108/S2051-663020160000005002

223. Mutungi F. Digital Anti-Corruption Typology for Public Sector. East African Journal of Information Technology. 2023. №6(1). P. 45-65. https://doi.org/10.37284/eajit.6.1.1182

224. NACP presented action plan to eliminate corruption risks in logistics procurement for the Armed Forces of Ukraine. https://nazk.gov.ua/en/en/nacp-presented-action-plan-to-eliminate-corruption-risks-in-logistics-procurement-for-the-armed-forces-of-ukraine/

225. NACP presents anti-corruption control mechanisms for Ukraine's reconstruction to international partners. https://nazk.gov.ua/en/nacp-presents-anti-corruption-control-mechanisms-for-ukraine-s-reconstruction-to-international-partners/

226. NACP, the Defence Procurement Agency and the State Logistics Operator presented progress in implementing transparency, integrity and accountability mechanisms in defence procurement. https://nazk.gov.ua/en/news/nacp-the-defence-procurement-agency-and-the-state-

logistics-operator-presented-progress-in-implementing-transparency-integrity-and-accountability-mechanisms-in-defence-procurement/

227. National Agency on Corruption Prevention (NACP) strengthens cooperation with the Business Ombudsman Council to reduce corruption in the private sector. https://boi.org.ua/en/news-post/national-agency-on-corruption-prevention-nacp-strengthens-cooperation-with-the-business-ombudsman-council-to-reduce-corruption-in-the-private-sector/

228. OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine. OECD Public Governance Reviews. 2025. https://www.oecd.org/en/publications/2025/05/oecd-integrity-and-anti-corruption-review-of-ukraine_4d9e5ab7.html

229. OECD noted Ukraine's significant progress in strengthening public and business integrity. https://nazk.gov.ua/en/news/oecd-noted-ukraine-s-significant-progress-in-strengthening-public-and-business-integrity/?utm_source

230. OECD Public Integrity Handbook. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/05/oecd-public-integrity-handbook_598692a5/ac8ed8e8-en.pdf?utm_source

231. OECD Public Integrity Indicators: Ukraine Country Fact Sheet 2025. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/public-integrity/country-fact-sheets/OECD-Public-Integrity-Indicators-Ukraine-Country-Fact-Sheet-2025.pdf?utm_source

232. OLAF Regulation. https://anti-fraud.ec.europa.eu/policy/policies-prevent-and-deter-fraud/olaf-regulation_en

233. On a Union Policy Against Corruption. https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A1997%3A0192%3AFIN%3AEN%3APDF&utm_source

234. O'Hara P. A. Political Economy of Systemic and Micro-Corruption throughout the World. Journal of Economic Issues. 2014. №48(2). P. 279-308. https://doi.org/10.2753/JEI0021-3624480203

235. OLAF-EPPO Operational Cooperation January-July 2025. https://eucrim.eu/news/olaf-eppo-operational-cooperation-january-july-2025/

236. Over 21 million Ukrainians use Diia, with 24 documents and over 30 services available. https://www.kmu.gov.ua/en/news/ponad-21-milion-ukraintsiv-korystuiutsia-diieiu-de-dostupni-24-dokumenty-ta-ponad-30-servisiv?utm_source

237. Padilla A. D., Navarro F. M. Internal Control Units, a Municipal Organism to Fight Corruption. Latin American Review. 2022. P. 47-76. https://www.researchgate.net/profile/Mariana-Moreno-Preciado/publication/392403032_NARROWING_THE_DIGITAL_DIVIDE_BETWEEN_MEN_AND_WOMEN_A_KEY_TO_BUILD_DEMOCRACY_IN_MEXICO_IN_TIMES_OF_PANDEMIC/links/6840c2f0df0e3f544f5cf6aa/NARROWING-THE-DIGITAL-DIVIDE-BETW

238. Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2020 on a general regime of conditionality for the protection of the Union budget. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32020R2092

239. Police arrest 22 in EU raids linked to suspected theft of Italy's pandemic funds worth $650 million. The Associated Press. https://apnews.com/article/italy-eu-pandemic-money-fraud-arrests-dddfa944cded8e6cf125ce80609e2ccd

240. Ponti B., Cerrillo-i-Martínez A., Di Mascio F. Transparency, digitalization and corruption. In *Understanding and fighting corruption in Europe: From repression to prevention* (pp. 97-126). Cham: Springer International Publishing. 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-030-82495-2_6

241. Pope J. Confronting corruption: The elements of a national integrity system. Berlin: Transparency International, 2000. Vol.9 No.3. p. 364. URL: https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2996583

242. Progress in Ukraine's Anti-Corruption Efforts. https://ti-ukraine.org/en/research/progress-in-ukraine-s-anti-corruption-efforts/

243. Project Appraisal Document on a Proposed Trust Fund (TF) Grant in the Amount of US$ 10 Million to Ukraine for a Strengthening Government Capacity for Fiscal Reform Implementation Project (P506476).

https://documents1.worldbank.org/curated/en/099110424204526893/pdf/P506476-4f20fa07-7a3f-4047-9b73-c09c201a8292.pdf?utm_source

244. Project Paper on a Proposed Grant in the Amount of US$ 0.15 Million to the {Prozorro} for a {Ukraine Procurement System Enhancement Project}. https://documents1.worldbank.org/curated/en/099210502092310651/pdf/P1801260cf71a208082c0081a69939ad85.pdf?utm_source

245. Proposal for a directive on the mechanisms to be put in place by the Member States for the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing and repealing Directive (EU) 2015/849. In "An Economy that Works for People". Legislative Train Schedule. https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-an-economy-that-works-for-people/file-6th-directive-on-amlcft-%28amld6%29

246. Prozorro Market saves state over UAH 1.3 billion in six months. https://www.kmu.gov.ua/en/news/zavdiaky-prozorro-market-za-pivroku-derzhava-zaoshchadyla-ponad-13-mlrd-hrn?utm_source

247. Prysyazhnyuk O., Shovkun Y., Korniienko M., Pashchenko Y., Nguindip N. C. Re-evaluating The Views in Combating Corruption Criminal Offenses Under Martial Law. *Syariah (Banjarmasin)*. 2025. №*24*(2). p. 285–298. https://doi.org/10.18592/sjhp.v24i2.14876

248. Public Procurement Data Space: Unlocking the wealth of EU public procurement data in Europe. https://single-market-economy.ec.europa.eu/news/public-procurement-data-space-unlocking-wealth-eu-public-procurement-data-europe-2023-03-16_en

249. Public procurement in the post-war reconstruction of Ukraine – main challenges. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/08/public-procurement-in-the-post-war-reconstruction-of-ukraine-main-challenges_df1d3017/c427b561-en.pdf

250. Public procurement through Prozorro Market in 2024 amounted to UAH 30 bln, UAH 3 bln saved – Ministry of Economy.

https://open4business.com.ua/en/public-procurement-through-prozorro-market-in-2024-amounted-to-uah-30-bln-uah-3-bln-saved-ministry-of-economy/?utm_source

251. Rakhmatullayeva D., Kaldiyarov D. Corruption in Context: Institutions, Infrastructure and Economic Development. 2025. https://portal.research.lu.se/en/publications/corruption-in-context-institutions-infrastructure-and-economic-de

252. Ratu D. M., Rahajeng D. K. Anti-corruption policy and earnings management: do women in monitoring roles matter?. Asian Journal of Accounting Research. 2024. №9(4). p. 340-357. DOI: https://doi.org/10.1108/AJAR-09-2023-0327

253. Regular Report from the Commission on Latvia's. https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2016-12/latvia_en_0.pdf?utm_source

254. Regular Report from the Commission on Poland's. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/ed3385f7-794a-4c09-8850-2a60479ad3d1_en?filename=poland_en.pdf&prefLang=ga&utm_source

255. Regulation (EU, Euratom) No 883/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 September 2013. Official Journal of the European Union, L 248/1, 2013.. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A32013R0883

256. Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2020. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A32020R2092

257. Report: Second Half 2024. https://nabu.gov.ua/site/assets/files/48752/zvit_angl_v.pdf

258. Reports on progress towards accession by each of the candidate countries. Composite paper. COM (98) 712 final, 17 December 1998. https://aei.pitt.edu/44636/

259. Rendtorff J. D. The concept of corruption: Moral and political perspectives. *Organizational immunity to corruption: Building theoretical and research foundations*. 2010. p. 111-119.

https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=5_wnDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA111&dq=Corruption+is+interpreted+as+moral+decay,+abuse+of+trust+and+public+good&ots=x4zE3b-6ZA&sig=dklSOnKZ5cJd0klGtXuSQprAZ5M&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

260. Results of the NACP's work in 2024: building integrity in the defense and security sector. https://nazk.gov.ua/en/en/nacp-s-results-for-2024-building-integrity-in-the-defense-and-security-sector/

261. Review of Anti-Corruption Reforms in Ukraine under the Fifth Round of Monitoring: The Istanbul Anti-Corruption Action Plan. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/03/review-of-anti-corruption-reforms-in-ukraine-under-the-fifth-round-of-monitoring_b824ee81/9e03ebb6-en.pdf

262. Rose-Ackerman S. *Corruption: A study in political economy*. Academic press. 2013. https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=RVa0BQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=S.+Rose-Ackerman+corruption&ots=CSLPxvLhDS&sig=VPIWVinPQgMP8vhjOxbHGnc8syE&redir_esc=y#v=onepage&q=S.%20Rose-Ackerman%20corruption&f=false

263. Rose-Ackerman S. The economics of corruption. Journal of public economics. 1975. №4(2). p. 187-203. https://doi.org/10.1016/0047-2727(75)90017-1

264. Sabotaging Peace: Corruption as a Threat to International Peace and Security. https://ti-defence.org/country/ukraine/?utm_source

265. Safeguarding Ukraine’s Restoration: Anti-Corruption Progress and the Path Ahead. https://baselgovernance.org/sites/default/files/2024-03/Safeguarding%20Ukraine’s%20Restoration.pdf?utm_source

266. Salikin T. H. Corruption Prevention: A Comprehensive Strategy Towards Clean and Integrity-Based Governance. Jurnal Pengabdian Masyarakat (JPM) Terekam Jejak. 2025. №2(1). p. 1-17. https://jpm.terekamjejak.com/index.php/home/article/view/76

267. Shylo S. B. Peculiarities of the application of legislation on the prevention of corruption in the conditions of martial law. Naukovij Vìsnik Užgorods′kogo Nacìonal′nogo Unìversitetu. 2023. №2(74). p. 86–93. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.48

268. Situation in Ukraine July 17–24, 2025. https://uiamp.org/en/situation-ukraine-july-17-24-2025

269. Starks T. The body Soviet: propaganda, hygiene, and the revolutionary state. Univ of Wisconsin Press. 2008. https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=1lTGjdj2uScC&oi=fnd&pg=PR7&dq=During+the+Soviet+period,+corruption+was+officially+viewed+as+a+phenomenon+inherent+exclusively+to+%E2%80%9Cbourgeois%E2%80%9D+societies,+while+the+socialist+state+was+supposedl

270. Stapenhurst F., Langseth P. The role of the public administration in fighting corruption. International journal of public sector management. 1997. №10(5). p. 311-330. https://doi.org/10.1108/09513559710172131

271. Stepping up the EU's efforts to tackle corruption: Cost of NonEurope Report. European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/734687/EPRS_STU%282023%29734687_EN.pdf

272. Sunaryo S., Nur A. I. Legal Policy of Anti-Corruption Supervisor Design: A New Anti-Corruption Model in Indonesia. Bestuur. 2022. Vol. 10, No. 2. pp. 137-158. DOI: https://doi.org/10.20884/1.jih.2020.6.1.134

273. Tanzi V., Davoodi H. Corruption, public investment, and growth. In The welfare state, public investment, and growth: selected papers from the 53rd congress of the International Institute of Public Finance (pp. 41-60). Tokyo: Springer Japan. 1998. https://doi.org/10.1007/978-4-431-67939-4_4

274. Teppola E. Europeanisation, International Conditionality or Domestic Actors? Process-Tracing Ukraine’s Anti-Corruption Reforms in the EU pre-accession period 2022-2023. 2025.

https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/255c4a11-2c15-47f1-82c1-5a378fb39cb6/content

275. The Diia Service Has Provided Ukraine with Over UAH 184 Billion in Economic Impact. https://agroreview.com/en/newsen/the-diia-service-has-provided/?utm_source

276. The establishment of the European Public Prosecutor's Office. EUR-Lex. https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-establishment-of-the-european-public-prosecutor-s-office.html

277. The FATF Recommendations. https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html

278. The Independent Ethical Committee. https://commission.europa.eu/about/service-standards-and-principles/ethics-and-good-administration/commissioners-and-ethics/independent-ethical-committee_en

279. The OLAF report 2022. OLAF. https://ec.europa.eu/olaf-report/2022/impact-of-investigations/impacts/financial_en.html

280. The 100% Union: The rise of Chapters 23 and 24. https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/The%20100%25%20Union.%20The%20rise%20of%20Chapters%2023%20and%2024.pdf?utm_source

281. The Public Procurement Data Space (PPDS). https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/public-procurement/digital-procurement/public-procurement-data-space-ppds_en

282. The results of the work of NABU and SAP. https://reports.nabu.gov.ua/en/

283. The state anti-corruption program. https://dap.nazk.gov.ua/en/zahid/94/

284. The Stockholm Programme — an Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens (2010/C 115/01). https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ%3AC%3A2010%3A115%3A0001%3A0038%3Aen%3APDF&utm_source

285. The EU Anti-Corruption Initiative (EUACI) is the European Union's anti-corruption support program in Ukraine funded by the EU, co-funded and

implemented by the Ministry of Foreign Affairs of Denmark. The program was launched in 2017 as a collaborative effort to combat corruption in Ukraine. https://euaci.eu/en/about-programme/?utm_source

286. They Have (Not) Stolen Everything: What Public Procurement in Ukraine is Really Like. https://ti-ukraine.org/en/blogs/they-have-not-stolen-everything-what-public-procurement-in-ukraine-is-really-like/?utm_source

287. Thompson, D. F. (2018). Theories of institutional corruption. Annual Review of Political Science, 21(1), 495-513. https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-120117-110316

288. Transparency register. https://transparency-register.europa.eu/index_en

289. Vergara C. Corruption as systemic political decay. Philosophy & Social Criticism. 2021. №47(3). p. 322-346. https://doi.org/10.1177/0191453719868265

290. Villeneuve J. P., Mugellini G., Heide M. International anti-corruption initiatives: a classification of policy interventions. European Journal on Criminal Policy and Research. 2020. №26(4). p. 431-455.

291. Vian T. Anti-corruption, transparency and accountability in health: concepts, frameworks, and approaches. Global health action. 2020. №13(sup1). p. 1694744. https://doi.org/10.1080/16549716.2019.1694744

292. Wachs J., Yasseri T., Lengyel B., Kertész J. Social capital predicts corruption risk in towns. Royal Society open science. 2019. №6(4). p. 182103. https://doi.org/10.1098/rsos.182103

293. Wedeman A. Development and corruption: the East Asian paradox. In Political Business in East Asia (pp. 50-77). Routledge. 2003. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203166338-8/development-corruption-andrew-wedeman

294. Why Ukraine's new anti-corruption law spells trouble for its EU accession hopes. https://www.euronews.com/my-europe/2025/07/24/why-ukraines-new-anti-corruption-law-spells-trouble-for-its-eu-accession-hopes?utm_source

295. Wolf S. Assessing Eastern Europe's anti-corruption performance: views from the Council of Europe, OECD and Transparency International. In *Fighting*

Corruption in Eastern Europe (pp. 19-41). Routledge. 2013. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203718346-7/assessing-eastern-europe-anti-corruption-performance-views-council-europe-oecd-transparency-international-sebastian-wolf

296. Ukraine and the OECD begin work on the Integrity and Anti-Corruption Review. https://nazk.gov.ua/en/news/ukraine-and-the-oecd-begin-work-on-the-integrity-and-anti-corruption-review/?utm_source

297. Ukraine Facility. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/performance-and-reporting/programme-performance-statements/ukraine-facility_en

298. Ukraine - Foreign Direct Investment, Net Inflows (% Of GDP). https://tradingeconomics.com/ukraine/foreign-direct-investment-net-inflows-percent-of-gdp-wb-data.html

299. Ukraine military procurement fraud poses significant threat to safety and security of Ukrainian people. https://ti-defence.org/ukraine-military-corruption-defence-procurement-fraud-investigation/?utm_source

300. Ukraine's Anti-Corruption Bureau uncovers over US$17.8m embezzlement scheme at Defence Ministry. https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/04/02/7505672/

301. Ukraine says defence sector corruption scheme uncovered. https://www.aljazeera.com/news/2025/8/2/ukraine-says-defence-sector-corruption-scheme-uncovered?utm_source

302. Ukraine's Defence Ministry has saved US$134 million on procurement using state-owned transparency system. https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/09/25/7421332/?utm_source

303. Ukraine’s economic resilience and anti-corruption reform efforts lay the foundations for recovery. https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2025/05/ukraine-s-economic-resilience-and-anti-corruption-reform-efforts-lay-the-foundations-for-recovery.html?utm_source

304. Ukraine's govt approves state anti-corruption program 2023-2025. https://interfax.com.ua/news/economic/897360-amp.html

305. Ukraine: the independence of anti-corruption bodies is being dismantled amid scandals involving top politicians. https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2025-07-23/ukraine-independence-anti-corruption-bodies-being-dismantled-amid

306. Ukraine: Verkhovna Rada restores independence of anti-corruption bodies. https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2025-07-31/ukraine-verkhovna-rada-restores-independence-anti-corruption-bodies

307. Ukrainian ARMA is the leader of CARIN network in 2024. https://arma.gov.ua/en/news/typical/ukrainska-arma-lider-mereji-carin-za-pidsumkami-2024-roku

308. Ukrainians have become more active in reporting corruption: NACP presents research "Corruption in Ukraine 2024: Understanding, Perception, Prevalence". https://nazk.gov.ua/en/ukrainians-have-become-more-active-in-reporting-corruption-nacp-presents-research-corruption-in-ukraine-2024-understanding-perception-prevalence/

309. UN anti-corruption toolkit / ed. by P. Langseth. 2d ed. Vienna: United Nations, 2004. 655 p. URL: https://www.unodc.org/documents/treaties/corruption/toolkit/toolkitv5_foreword.pdf

310. UNWE hosted a seminar on "Building the EU Anti-Corruption Framework". ANTI-CORR-EDU. https://www.anticorredu.eu/news

311. Uslaner, E. M. (2004). Trust and corruption. In *The new institutional economics of corruption* (pp. 90-106). Routledge. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203413920-9/trust-corruption-eric-uslaner

312. Yan Y. Anti-corruption provisions in international investment agreements: Investor obligations, sustainability considerations, and symmetric balance. Journal of International Economic Law. 2020. №23(4). p. 989-1013. https://doi.org/10.1093/jiel/jgaa026

313. Yusubboevich I. Y. Problems of defining the concept of corruption and its content: A philosophical analysis. International journal of health sciences, (IV). 2022. p. 849-857. DOI: 10.53730/ijhs.v6nS4.5416

314. Zhang H., An R., Zhong Q. Anti-corruption, government subsidies, and investment efficiency. China Journal of Accounting Research. 2019. №12(1). p. 113-133. https://doi.org/10.1016/j.cjar.2018.12.001

315. Zioło M., Niedzielski P., Kuzionko-Ochrymiuk E., Marcinkiewicz J., Łobacz K., Dyl K., Szanter R. E-government development in European countries: Socio-economic and environmental aspects. Energies. 2022. №15(23). p. 8870. https://doi.org/10.3390/en15238870

316. 7 billion UAH, 56 million USD and 83 million EUR recovered by ARMA in 2024. https://arma.gov.ua/en/news/typical/7-mlrd-grn-56-mln-dol-ssha-ta-83-mln-evro-groshovih-koshtiv-rozshukalo-arma-u-2024-rotsi

317. 25 Years of OLAF: Looking Back and Ahead. eucrim. https://eucrim.eu/articles/25-years-of-olaf-looking-back-and-ahead/

318. 47th GRECO Plenary Meeting (Strasbourg, 7 - 11 June 2010). https://rm.coe.int/16806c9e0e?utm_source

319. 2022 State of the Union Address by President von der Leyen. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493

320. 2024 Open Data Maturity Report. https://data.europa.eu/sites/default/files/odm2024_full_report.pdf

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Довідки про впровадження результатів дослідження

ГО «Східно-Європейська спілка науковців»
Код ЄДРПОУ 45512518
вул. Максимовича, 28-б/121, Київ, 03022
https://www.eu-scientists.com
e-mail: post@eu-scientists.com
тел. +38 067 894 38 07

Eastern European Union of Scientists NGO
USREOU code 45512518
28-b/121, Maksymovych St., Kyiv, 03022
https://www.eu-scientists.com
e-mail: post@eu-scientists.com
tel. +38 067 894 38 07

вих. № 02/2026 від 14.01.2026 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Вербицького Дмитра Анатолійовича на тему: «Формування антикорупційної політики України та механізми її реалізації в координатах економічного розвитку»

Громадська організація «Східно-Європейська спілка науковців» підтверджує, що результати дисертаційного дослідження «Формування антикорупційної політики України та механізми її реалізації в координатах економічного розвитку», виконаного Вербицьким Д. А., впроваджені у діяльність громадської організації у межах розробки пропозицій щодо підвищення ефективності механізмів формування та реалізації антикорупційної політики України в координатах економічного розвитку.

У дослідженні автором розглянуто теоретико-методологічні засади, наведено практичний інструментарій антикорупційної політики України та механізми її реалізації в координатах економічного розвитку; надано пропозиції щодо структурних змін антикорупційної стратегії, яка включає реформування процедур внутрішнього аудиту, впровадження моделі оцінки ефективності органів, орієнтованої на KPI, посилення координаційної ролі НАЗК, розвиток цифрових екосистем для контролю за корупцією та адаптацію найкращих практик ОЕСР та ЄС до національного контексту.

Зокрема, було використано такі наукові та практичні результати:

1. Методичні підходи щодо оцінки впливу корупційних ризиків на показники економічного розвитку, що дозволило оптимізувати систему внутрішнього контролю організації.
2. Пропозиції стосовно удосконалення механізмів реалізації антикорупційної стратегії, які були інтегровані в план заходів роботи спілки.
3. Рекомендації щодо взаємодії інститутів громадянського суспільства та державних органів у сфері запобігання корупції, що сприяло підвищенню прозорості управлінських процесів.

Використання розроблених автором механізмів дозволило підвищити ефективність антикорупційного моніторингу, мінімізувати потенційні економічні втрати та покращити рівень правової культури працівників (членів) організації.

Матеріали дисертації Дмитра Вербицького мають прикладне значення, характеризуються науковою новизною та сприяють розвитку інструментарію державної антикорупційної політики.

Висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дослідженні, дозволили розширити наукову базу через обґрунтування того, що між антикорупційною політикою та економічною безпекою домінують не лише прямі, але й опосередковані ефекти: прискорення реформ, зменшення транзакційних витрат, підвищення довіри інвесторів, стабілізація соціальних очікувань, посилення міжнародної легітимності держави.

Голова правління Мирослав БУРИК

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКА СПІЛКА НАУКОВЦІВ" 45512518 УКРАЇНА

АСОЦІАЦІЯДОСЛІДНИКІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
неприбуткова громадська організація
офіс 135К, 5, вул. Дюківська, м. Одеса, 65029, Україна
ЄДРОПУ 25997827, зареєстрована 02.05.2001

ASSOCIATION OF PUBLIC ADMINISTRATION RESEARCHERS
5, Diukivska Street, Office 135K, Odesa, 65029, Ukraine,
DUNS 364552248, CCR (NCAGE) – A0JHJ, SAM registration

тел./tel. +380487059764; +380634808158
E-mail: aparukr2001@gmail.com

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи Вербицького Дмитра Анатолійовича на тему: «Формування антикорупційної політики України та механізми її реалізації в координатах економічного розвитку»

26 листопада 2025 р. № 43

Асоціація дослідників державного управління засвідчує факт впровадження результатів дисертаційної роботи Вербицького Дмитра Анатолійовича на тему: «Формування антикорупційної політики України та механізми її реалізації в координатах економічного розвитку» в практичну діяльність Асоціації в межах дослідницьких та експертно-аналітичних проектів. У дисертації вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в розробці пропозицій щодо підвищення ефективності механізмів формування та реалізації антикорупційної політики України в координатах економічного розвитку.

Результати дослідження, викладені у трьох розділах роботи, були використані:

1. При формуванні окремих науково-методичних положень щодо системного аналізу принципів, функцій та складових реалізації антикорупційної політики у контексті економічного розвитку держави. Зокрема, було використано теоретичні матеріали з Розділу 1, п.1.3 (стор.61-74) щодо диференціації складових реалізації антикорупційної політики в умовах сучасних викликів.
2. В аспекті вдосконалення організаційно-управлінського забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні в координатах економічного розвитку (Розділ 2, п.2.2), а також для розбудови стратегічних напрямків модернізації антикорупційної політики в контексті сталого економічного розвитку (Розділ 3, п.3.2).
3. Під час обговорення питань стану й механізмів реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки (матеріали з Розділу 3).
4. Окремі положення, статистичні дані та аналітичні висновки було включено до публічних виступів на вітчизняних та міжнародних форумах.

Впровадження результатів роботи сприяло: підвищення ефективності механізмів формування та реалізації антикорупційної політики України в координатах економічного розвитку; удосконаленню організаційно-управлінського забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні.

УКРАЇНА * м. ОДЕСА * Громадська організація "Асоціація дослідників державного управління" * ЄДРПОУ 25997827

Голова С.Є.Саханєнко

Україна
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

КОД ЄДРПОУ 43861328

пр.Шевченка, 1, м.Одеса, 65044
Україна
тел. +38 048 7223474
факс. +38 048 7221992
E-mail: mail@op.edu.ua

21.01.2026 № 139/183-07
на №

ДОВІДКА
про використання результатів дисертаційної роботи Вербицького Дмитра Анатолійовича на тему: «Формування антикорупційної політики України та механізми її реалізації в координатах економічного розвитку» у науково-дослідницької двяльності Національного університету «Одеська політехніка»

Довідка видана в тому, що у науково-дослідницький діяльності Національного університету «Одеська політехніка» використані наступні наукові результати, що отримані у дисертаційної роботі Вербицького Дмитра Анатолійовича:

– виокремлені та обгрунтовані ключові умови підвищення ефективності антикорупційної політики та формування сприятливого економічного середовища для інвестиційного розвитку;

– розроблено пропозиції щодо структурних змін антикорупційної стратегії в рамках економічної безпеки України, що сприятиме зниженню корупційної ренти, підвищенню інвестиційної привабливості, зміцненню державних фінансів та формуванню нової парадигми державного управління, що ґрунтується на принципах прозорості, довіри та сталого розвитку.

Вперше науково сформульовано і концептуально обґрунтовано модель інтегрованого антикорупційного механізму, що функціонує у вертикалі «стратегічний – координаційний – правоохоронний – корпоративний – суспільний» рівнів і забезпечує єдність державних регуляторних інструментів із корпоративними практиками доброчесності; введено інститут Уповноваженого з антикорупційної програми та національний реєстр корпоративних антикорупційних програм як інституційні інновації, здатні мінімізувати транзакційні витрати, уніфікувати стандарти корпоративної підзвітності та зміцнити зв'язок між державою і бізнесом. Доведено, що інтеграція цифрово-аналітичних систем контролю, автоматизація моніторингу ризиків, підвищення інституційної автономності спеціалізованих органів і впровадження операційної доброчесності є ключовими умовами підвищення ефективності антикорупційної політики та формування сприятливого економічного середовища для інвестиційного розвитку.

Надано пропозиції щодо структурних змін антикорупційної стратегії, яка включає реформування процедур внутрішнього аудиту, впровадження моделі оцінки ефективності органів, орієнтованої на KPI, посилення координаційної ролі НАЗК, розвиток цифрових екосистем для контролю за корупцією та адаптацію найкращих практик ОЕСР та ЄС до національного контексту. Впровадження нової антикорупційної стратегії закріплює перехід від розрізненого підходу до комплексної системи управління антикорупційними процесами, в якій взаємодіють інституційні, цифрові, правові, економічні та соціальні механізми. Її створення в рамках економічної безпеки України сприятиме зниженню корупційної ренти, підвищенню інвестиційної привабливості, зміцненню державних фінансів та формуванню нової парадигми державного управління, що ґрунтується на принципах прозорості, довіри та сталого розвитку.

Дисертацію виконано згідно тематичного плану НДР ОНПУ за період 2022-2024 рр., окремі положення дисертаційного дослідження відображені в результататах науково-дослідної роботи №221-185, № держреєстрації 0122U002497, закріпленою за кафедрою місцевого самоврядування та розвитку територій Навчально-наукового інституту публічної служби та управління, згідно наказу Одеської політехніки від 06.04.2021 р. № 164-в.

Проректор з наукової та
науково-педагогічної роботи,
доктор технічних наук, професор Дмитро ДМИТРИШИН

Національний університет «Одеська політехніка»
Навчально-науковий інститут публічної служби та управління
65062, м. Одеса, вул. Генуезька, 22
тел./факс (048) 705-97-00, E-mail: dec.ipsu@op.edu.ua,

29.12.2025 № 183-30/55
на № _____ від _____

ДОВІДКА

Центр підвищення кваліфікації кадрів Національного університету «Одеська політехніка» засвідчує, що результати дисертаційної роботи на тему: «Формування антикорупційної політики України та механізми її реалізації в координатах економічного розвитку», підготовленої Вербицьким Дмитро Анатолійовичем на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», були використані під час реалізації короткострокових програм підвищення кваліфікації публічних службовців, зокрема: при розробці змісту навчальних модулів, присвячених підвищенню ефективності механізмів формування та реалізації антикорупційної політики України в координатах економічного розвитку; у навчальних матеріалах щодо аналізу напрямів удосконалення антикорупційної політики та механізмів її реалізації в контексті економічного зростання; під час проведення занять для посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування.

Використання результатів дослідження сприяло посиленню практичної орієнтації навчального процесу, підвищенню обізнаності службовців щодо сучасних інституційних підходів у сфері державного управління та розширенню змісту професійної підготовки кадрів публічної служби.

Т.в.о. директора Центру _____ Дар'я КОСТЕНКО

«29» грудня 2025 року

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Нормативно-правове забезпечення антикорупційної політики у державах-членах ЄС

Нормативно-правовий акт	Тип акту	Сфера застосування	Наслідки для держав-членів
Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union	Конвенція Ради; CELEX: 41997A0625(01) (OJ C 195, 25.06.1997)	Визначає обов'язки держав-учасниць щодо криміналізації активного та пасивного підкупу посадових осіб ЄС та національних посадових осіб; спрямована на посилення міжнародного та міждержавного співробітництва в кримінальних провадженнях.	Політично та юридично зобов'язуюча для сторін конвенції; підґрунтя для наступних норм ЄС у сфері криміналізації корупції.
Council Framework Decision 2003/568/JHA on combating corruption in the private sector	Рамкове рішення Ради; OJ L 192, 31.7.2003, p.54–56; (CELEX:32003F 0568)	Криміналізація активного і пасивного підкупу у приватному секторі; встановлення вимог щодо відповідальності юридичних осіб та мінімальних санкцій/заходів у національних правопорядках.	Як рамковий інструмент юрисдикції JHA сприяв гармонізації; до запропонованої 2023 Директиви його положення мали статус одного з базових елементів EU-підходу.
Council Decision 2008/852/JHA on a contact-point network against corruption	Рішення Ради (контакт-мережа)	Організаційно-координаційний акт для обміну інформацією і співпраці між національними контакт-точками, що займаються боротьбою з корупцією.	Сприяє оперативній взаємодії між компетентними органами держав-членів; не змінює кримінального права, але підвищує ефективність транснаціональних розслідувань.
Directive (EU) 2017/1371 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law (PIF Directive)	Директива ЄП і Ради; 2017/1371; OJ L 198, 28.7.2017.	Гармонізація визначень і санкцій стосовно злочинів, що шкодять фінансовим інтересам ЄС (включно з корупцією, шахрайством, відмиванням); регламентує юрисдикцію, строки давності, підстави притягнення та санкції.	Обов'язкова для імплементації в національні законодавства; також визначає рамки діяльності Європейської прокуратури (EPPO) у справах, що зачіпають інтереси бюджету ЄС.
Regulation (EU) No 883/2013 concerning investigations conducted by the European Anti-Fraud Office	Регламент ЄП і Ради; 883/2013	Упорядковує адміністративні розслідування OLAF у справах шахрайства, корупції та інших порушень, що впливають на фінансові інтереси	Надає OLAF повноваження для проведення розслідувань; регламент має прямий ефект у державах-членах стосовно процедур співпраці.

Продовження таблиці Б.1.

Нормативно-правовий акт	Тип акту	Сфера застосування	Наслідки для держав-членів
(OLAF) (repealing Regulation (EC) No 1073/1999)		ЄС; визначає процедури, права та співпрацю з національними органами.	
Commission Decision 1999/352/EC establishing the European Anti-Fraud Office (OLAF)	Рішення Комісії; 1999/352/ЕС	Організаційно-правове заснування OLAF і регламентація функцій з виявлення та запобігання шахрайству та корупції щодо бюджетних коштів ЄС.	Адміністративний акт, що встановлює організаційну структуру й мандат OLAF; важливий для захисту фінансових інтересів Союзу.
Council Regulation (EU) 2017/1939 implementing enhanced cooperation on the establishment of the European Public Prosecutor's Office (EPPO)	Регламент Ради / ЄС; 2017/1939	Створення ЕРРО – незалежного Європейського прокурора для розслідування та переслідування злочинів проти фінансових інтересів ЄС (включно з великомасштабними корупційними злочинами із транснаціональними елементами).	Регламент із прямою дією для держав-учасниць ЕРРО (де країни включились у посилене співробітництво); суттєво посилює кримінально-правові механізми захисту бюджету ЄС.
Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 on a general regime of conditionality for the protection of the Union budget	Регламент ЄП і Ради; 2020/2092	Механізм «умовності»: дозволяє Комісії пропонувати Раді застосувати бюджетні санкції щодо держав, де порушення принципів верховенства права (включно з корупцією) становлять реальний ризик для фінансових інтересів ЄС.	Інструмент економічного тиску для захисту бюджету ЄС; пов'язує дотримання правових стандартів з доступом до бюджетних ресурсів.
Directive (EU) 2019/1937 on the protection of persons who report breaches of Union law (Whistleblowing Directive)	Директива ЄП і Ради; 2019/1937; OJ L 305, 26.11.2019	Встановлює мінімальні правила захисту викривачів відомих порушень права ЄС (включно з корупцією), механізми внутрішніх і зовнішніх повідомлень та забезпечення правового захисту.	Обов'язкова для перенесення в національні правопорядки; підвищує виявлюваність корупційних практик і захищає повідомників.
Directive (EU) 2015/849 (5th AMLD) and подальші ініціативи (пропозиція 6-ї AMLD)	Директива ЄП і Ради; 2015/849 (5-а AMLD)	Механізми боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму: введення реєстрів банківських рахунків, центральних реєстрів бенефіціарних власників, інструментів прозорості власності – що прямим чином підвищує ефективність виявлення корупційних злочинів.	Обов'язкова для імплементації; істотно посилює фінансову прозорість і міжінституційну співпрацю в сфері фінансового розслідування.
Directive (EU) 2018/1673 on combating money laundering by criminal law (CMLD)	Директива ЄП і Ради; 2018/1673	Встановлює мінімальні правила криміналізації відмивання коштів і визнає корупційні злочини	Підвищує синергію між анти-корупційною політикою та режимом

Продовження таблиці Б.1

Нормативно-правовий акт	Тип акту	Сфера застосування	Наслідки для держав-членів
		предикатними для відмивання; уніфікує інструменти координації і санкції.	боротьби з відмиванням; обов'язкова для імплементації.
Directive 2014/42/EU on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime	Директива ЄП і Ради; 2014/42/EU	Регламентація заходів щодо арешту, заморожування та конфіскації майна, пов'язаного зі злочинами (включно з корупційними), механізми взаємного визнання судових рішень.	Забезпечує інструменти для повернення активів і блокування корупційних доходів; вимагає відповідної національної трансформації.
Council Decision 2005/212/JHA on confiscation of crime-related proceeds, instrumentalities and property	Рішення Ради; 2005/212/JHA	Сприяє співпраці між Asset Recovery Offices країн-членів з метою взаємного визнання заходів конфіскації/заморозки.	Посилює механізми повернення активів; частина пакета щодо asset recovery.
Council Decision 2007/845/JHA concerning cooperation between Asset Recovery Offices	Рішення Ради; 2007/845/JHA	Встановлює правила для співпраці між національними офісами з повернення активів (AROs).	Підвищує ефективність міжнародного повернення коштів, отриманих злочинним шляхом.
Regulation (EU) 2018/1805 on the mutual recognition of freezing and confiscation orders	Регламент ЄП і Ради; 2018/1805	Механізм взаємного визнання і виконання рішень про заморожування/конфіскацію між державами-членами.	Прямо діє у державах-членах; спрощує транснаціональні процедури блокування корупційних активів.
Directive (EU) 2010/24 and Directive (EU) 2011/16 (адміністративне співробітництво в оподаткуванні)	Директиви ЄП і Ради; 2010/24; 2011/16 (оновлення)	Інструменти взаємного адміністрування і співпраці у сфері оподаткування, що дозволяють протидіяти ухиленню від сплати податків (пов'язаному з корупцією) та підвищити податкову прозорість.	Сприяють виявленню фінансових потоків, пов'язаних з корупційними діяннями; обов'язкові для трансформації.
Internal rules for EU institutions: Staff Regulation; Rules of Procedure of the Commission; Code of Conduct for Members of the European Commission; Guidelines on gifts and hospitality; Independent Ethical Committee; EU Transparency Register; Access to documents	Різні внутрішні акти (Регламенти, кодекси, керівництва)	Комплекс внутрішніх норм для запобігання конфлікту інтересів, прозорості лобіювання, етичної поведінки службовців і повноважних осіб ЄС.	Необхідні для внутрішньої доброчесності; мають нормативний/адміністративний ефект у межах інституцій ЄС і слугують стандартом для нац. практик.

Продовження таблиці Б.1

Нормативно-правовий акт	Тип акту	Сфера застосування	Наслідки для держав-членів
Proposed Commission package (May 2023): Communication on the fight against corruption; Proposal for a Directive on combating corruption by criminal law; new EU sanction regime for corruption	Комунікація та проект Директиви Комісії (May 3, 2023)	Проєкт Commission має на меті модернізувати фрагментовану систему: розширити визначення корупційних злочинів (misappropriation, trading in influence, abuse of functions, obstruction of justice, illicit enrichment), ввести мінімальні покарання, продовжити строки давності, посилити інструменти розслідування, запровадити санкції на рівні ЕС.	Пропозиція, яка у разі ухвалення трансформує існуючі рамки та замінить/оновить ряд попередніх інструментів (наприклад, заміна 1997 Конвенції і Рамкового рішення 2003/568/ЈНА у частинах, що підпадатимуть під Директиву). Документ також породжує дискусії щодо пропорційності та відповідності принципам кримінального права.

Джерело: сформовано автором на основі [143; 177]

ДОДАТОК В

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, статті у наукових фахових виданнях України

1. Karpenko L.M., Izha M.M., Verbytskyy D.A., Burdeinyi O.I. (2023). Anti-corruption policy of Ukraine in the conditions of the formation of the «digital economy»: regulatory aspect [Антикорупційна політика України в умовах становлення «цифрової економіки»: регуляторний аспект]. *Наукові перспективи (Серія «Державне управління»).* № 10 (40). – P.14-33. - URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/view/186/277

DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-14-33

2. Вербицький Д.А., Карпенко Л.М., Попович Д. Антикорупційний механізм та засоби детінізації відносин в соціальній сфері в координатах забезпечення економічної безпеки України. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія») журнал. 2025.* № 2(32) 2025. С. 218-231. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/20122

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2(32)-218-231

3. Вербицький Д.А. Організаційно-управлінське забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні: практичні інструменти. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). №1 (18) 2026*. С. 67-77. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/35559/35548

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-1(53)-67-77

4. Вербицький Д.А. Трансформація антикорупційної стратегії держави: парадигма сталого розвитку. *Національні інтереси України.* №1 (18) (2026). С. 1054-1066. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/35224

DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-1(18)-1054-1066

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав, міжнародні видання

5. Karpenko, L., Izha, M., Verbytskyy, D., & Burdeinyi, O. (2023). International Retrospective of the Anti-Corruption Standards Development in the Economic Security System of Ukraine. *Journal of Public Policy and Administration*, *USA,7*(1), p. 18–24. URL: https://doi.org/10.11648/j.jppa.20230701.13

6. Karpenko L., Verbytskyy D. Anti-corruption transformations in the conditions of the formation of the "digital economy" in Ukraine . *International Relations 2023: Current issues of world economy and politics. Proceedings of scientific works. University of Economics in Bratislava, Faculty of International Relations,* 2023. P. 255-266/ URL: https://fmv.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencia-smolenice/2023/smolenice_2023.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Карпенко Л.М., Вербицький Д.А. Теоретичні аспекти антикорупційної політики державних органів влади України. *Проблеми раціонального використання соціально-економічного, еколого-енергетичного потенціалу України та її регіонів : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. ГО «ІЕЕЕД» (м.Луцьк, 15 лют. 2023 р.).* Луцьк, 2023. С. 300–305. ISBN 978-617-8279-07-3

8. Karpenko Lidiia, Verbytskyy Dmitro. Directions for Improving Anti-Corruption Mechanisms in the Public Administration System under Martial Law and The Post-War Period. *Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18-19 квітня 2023 року)* / за заг. ред.: М.М.

Палінчак, М.М. Король, В.В. Химинець. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. 500 с. ISBN 978-617-7825-98-1. С.288-293

Доповідь на панельної дискусії «Україна в сучасних глобальних політико-правових процесах»

9. Verbytskyy D., Karpenko L. Harmonization of the Anti-Corruption Policy in Ukraine with the Norms of International Law. *Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Одеса, 18 трав. 2023 р.). Одеса : НУ «Одеська політехніка», 2023. С. 188-190.

10. Verbytskyy D. New vectors for development of the state anti-corruption policy of Ukraine in the coordinates of digital transform. *Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2024 р.). Одеса : НУ «Одеська політехніка», 2024. С. 202–204. URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/mizh_nauk_prak_konf_17.05.2024.pdf

11. Verbytskyy D. Challenges and directions of development of anti-corruption policy in the coordinates of economic development. *Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Ін-ту публ. служби та упр. Нац. ун-ту «Одеська політехніка» (м. Одеса, 18 жовт. 2025 р.).* Одеса, 2025. С. 639-642. URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/mnpk_17.10.2025.pdf

Наукові праці, що додатково відображають результати дослідження, колективна монографія

12. Вербицький Д.А. Систематизація потенційних методів адміністрування інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняних підприємств в координатах галузевої аналітики // Моделювання інвестиційних детермінант розвитку територій: імперативи адаптації до умов світового ринку : Монографія за міжнародною участю / Л.М. Карпенко, М.М.Іжа, А.Г. Ахламов, Рудольф Кухарчик,

Михайло Августін. Також наукова участь: О.І.Бурдейний, Д.А.Вербицький, О.І. Гласенко, М.В.Гороховський, Т.В.Дамашкова, Д.О. Зінченко, Т.П.Зубро, С.В. Корчовий, Д.В.Корчовий, Т.П.Корчова, І.В.Конопельський, Д.Л.Попович, О.О.Ліпач; за заг. ред.: д.е.н., проф. Л.М. Карпенко, д.е.н., проф. А.Г. Ахламова. – Одеса : ІПСУ НУ «Одеська політехніка», 2024. – 361 с. ISBN 978-617-692-889-8

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка». Протокол № 11 від 26.03.2024 року.